381

Jure Franičević-Pločar

BATALIONUL zburător

Scriitorul iugoslav contemporan, Jure Franičević-Pločar, recompune în paginile acestui roman cu subtilitatea unui profund şi autentic psiholog universul vitejesc al unui „Batalion zburător", participant la luptele din timpul celui de-al doilea război mondial.
Distinsă cu premiul NIN pe anul 1975, cartea emoţionează prin realizarea magistrală a ambianţei şi a tensiunii conflictuale, prin frumuseţea scenelor de luptă şi de dragoste, prin dinamismul personajelor şi fascinaţia cadrului natural.

EDITURA UNIVERS
GLOBUS

Lei 16

8

JURE FRANIČEVIĆ-PLOČAR
Batalionul zburător

1982

JURE FRANIČEVIĆ
PLOČAR

Batalionul ZBURĂTOR

Colecţia GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica: Nicolae Sîrbu; Ilustrația: Doina Botez

JURE FRANIČEVIĆ-PLOČAR
Vir
Zagreb, Napried, 1974

GLOBUS

Jure Franičević-Pločar

Batalionul ZBURĂTOR

În românește de
MIRELA PETROVICI

EDITURA UNIVERS
București

1982

ŠIMUN BANKOVIĆ, comandantul Batalionului zburător se strecură neobservat din cort și se așeză sub un fag bătrîn, de-al cărui trunchi își sprijini spinarea. Printre ramurile desfrunzite și încovoiate începu să contemple îngîndurat stelele ce sclipeau pe cerul senin.

Batalionul era cufundat într-un somn agitat. Liniștea ce domnea în jur era tulburată doar de trosnetul ramurilor în urma pașilor patrulei de la marginea acestei păduri înrădăcinate în mijlocul stîncilor de netrecut.

Pentru instalarea taberei, comandantul batalionului alesese cu mult discernămînt acest loc aproape de apă, dar și de pădurile care-i ascundeau de avioanele inamice, ce se aflau într-un continuu zbor de recunoaștere deasupra muntelui. Se roteau deasupra vîrfurilor golașe, pustiite de furtuni, coborau în văile de sub crengile zburlite ale fagilor. Roiau ca ciorile deasupra drumurilor de piatră ale întinsei Bijorine care, la apus și miazăzi se năpustea abrupt în mare, la miazănoapte și răsărit se lăsa în valurile din ce în ce mai blînde spre întinderile îndepărtate de piatră, și abia la marginea de sud-est mușca cu dinți enormi cîmpia mănoasă și verde.

Šimun se temea de aceste zboruri de recunoaştere şi de aceea nu putea dormi. Nu vroia însă să le transmită şi celorlalţi teama că nemţii i-ar putea încercui. Se hotărîse să-i aştepte pe cercetaşi şi numai după aceea să ia o decizie, dar pînă atunci nimeni nu trebuia să bănuiască neliniştea comandantului. De cîte ori nu încercase să-şi convingă tovarăşii că nu era la înălţimea acestei sarcini! Totul fusese zadarnic. Vechimea lui în partid fusese hotărîtoare.

Batalionul dormea. Noaptea era senină şi rece. Se apropia iarna. Totul poate că se va termina cu bine, dacă vor reuşi să se odihnească acum, după ce transportaseră răniţii la spitalul diviziei de pe insulă şi deci nu mai aveau şi grija lor. Nemţii aflaseră probabil că pe Bijorina şi în jurul ei nu rămăsese decît un batalion pe care, era convins, vor încerca să-l nimicească. Va trebui totuşi ca Batalionul zburător să părăsească Bijorina şi să pornească spre nord-est, spre pantele Dirnei. Această acţiune însă cerea multă prudenţă.

Eh, de-ar şti ce şi cînd anume era mai bine de făcut!

Existau şcoli diabolice şi manuale despre război pe care comandanţii nemţi le studiaseră pe vremea cînd el săpa pămîntul fără ca să-i treacă prin minte că va conduce vreodată o armată la luptă. Dar ce nu face revoluţia din om! gîndi el tulburat şi se sprijini mai bine de trunchiul fagului.

Auzind foarte aproape foşnetul ramurilor tresări.

În faţa lui se ivi gîrbovit şi încruntat Marketo Oštrić, grenadierul Batalionului zburător.

— Ce-i cu tine Marketo? De ce nu te odihneşti? De ce nu dormi?

— Păi nu-mi vine să mă odihnesc. E un obicei prost să te opreşti. De odihnă ne arde nouă? Ori mergem înainte fără răgaz, ori se duce dracului totul. Ne-am oprit aici de parcă nu ne-am grăbi să terminăm cu războiul.

— Nu te-nţeleg... Ce-i cu tine?

— Ne aşteaptă o iarnă afurisită, comandante. Iar eu n-am venit din plăcere să ar pămîntul ăsta nefericit cu genunchii şi coatele. S-a dus dracului totul, ascultă ce-ţi spun. Unii amărîţi şi chinuiţi au venit cu de-a sila în batalion. Păi, unde-s vechile noastre grupe şi detaşamente, tovarăşe? Nici dumnezeu şi nici dracu nu ne putea face nimic. Să nu crezi că sînt dur. Dar prea te prefaci că nu pricepi, comandante. Poate ca să ai linişte în casă? Dar, ascultă-mă pe mine, cel mai important lucru este moralul batalionului.

— Te referi la ceva precis? — întrebă Šimun chinuit de temeri ascunse.

— Da' de unde! Nu fac eu treburi de-astea. Eu doar mă plimb aşa pe munte. Iar tu stai aici singur şi te gîndeşti. Şi zău că nu ţi-e uşor. Vechile noastre grupe era uşor să le conduci. Dar acum sîntem amestecaţi. Nu spun, acum e mai vesel într-un fel, de ce să nu fie.

Aveţi în comandament şi fete frumuşele...

— Marketo, tu nu gîndeşti ce spui — răspunse supărat Šimun.

— Iartă-mă, comandante, că te-am deranjat. Eu mă duc în cort, iar tu gîndeşte-te liniştit mai departe. Ce să-i faci, eşti comandant. Eu nu-s decît grenadier. După cum ţi-am mai spus, presimt că o să fie o iarnă afurisită. Or să îngheţe poftele de preacurvie nu numai în sînge ci şi-n oase, crede-mă. Asta nu-i petrecere, ci luptă revoluţionară de eliberare a poporului. Iaca, mă duc — sfîrşi Marketo şi plecă adus de spate printre trunchiurile întunecate.

Cuvintele lui Marketo rămăseseră în mintea lui Šimun grele ca pietrele. Îi era clar că acesta ştia ceva ce nu era în regulă, ceva ce el, comandantul, trebuia neapărat să afle. Sfredelul bănuielii despre comisarul Zvonko i se răsuci iarăşi în conştiinţă. Unde dispăruse şi în noaptea asta ? De ce nu era în cort ?

Începu să-şi trosnească degetele supărat, gîndindu-se că poate totuşi Zvonko întîrziase pe la comanda vreunei trupe. Ar fi dorit mult să împartă cu el temerile şi bănuielile. Deodată simţi că-l cuprinde oboseala. I se părea că îl apasă ceva ca o greutate sumbră şi nedeslușită.

Rămase aşa, nemişcat, multă vreme, cîntărind cu grijă oamenii din batalion şi întîmplările din ultima vreme.

Comisarul Zvonko se apropie pe nesimţite de cort.

— Unde ai fost pînă acum ? îl întrebă Šimun în şoaptă, în timp ce cuvintele lui Marketo îi răsunară din nou în minte ca un ecou.

— Am inspectat grupele — răspunse Zvonko cu glas şovăitor.

— Pînă acum ? E aproape ziuă — spuse rece Šimun.

— Nu mi-a fost somn.

— Nici mie. Am motive. Mă tem că nemţii ne-au dibuit.

— Patrula nu s-a întors ?

— O aştept din clipă-n clipă.

— În caz de nevoie mergem spre Dirna ?

— Deja a fost hotărît.

— Să ne fi dibuit ? Și dacă au făcut-o, este puţin probabil că vor disloca prea multă armată din pricina noastră. Sînt prea ocupaţi cu insulele.

— Părerea mea e că vor încerca să ne nimicească cu un atac rapid. Le stăm ca un ghimpe în ochi.

— Nu cred, Šimune. Știi că se concentrează în jurul Domorjiei.

— Aş vrea să ai dreptate în toate — spuse Šimun prost dispus.

Tăcură şi ascultară ecoul paşilor la marginea de vest a pădurii. Patrula venea în goană. Unii luptători se treziseră, iar cineva strigă : nemţii ! Batalionul a fost în picioare mai înainte ca patrula să anunţe comandamentul batalionului că nemţii aduceau cu camioanele forţe numeroase pe şoseaua de la vest de pădure.

Fugiră după arme fără un cuvînt.

Într-o clipă comandamentul batalionului ocupase poziția în luminiș. Grupele se aliniau în tăcere, doar ici-colo zăngăneau armele cu sunet subțire și rece.

— Să pornim imediat, îi șopti Zvonko lui Šimun. N-are rost să pierdem vremea cu alinierea.

— Ba are, spuse Šimun încet, o știu din experiență. Oamenii se vor simți mai siguri de ei dacă comandantul îi va informa personal asupra situației.

Batalionul era deja aliniat și gata de plecare. Šimun, întunecat și foarte îngrijorat, trecu prin fața grupelor care în cenușiul zorilor, sub trunchiurile mari și negre i se păreau într-un fel ireale. Observă că din coloană lipsea tovarășa Eva. Parcurse cu privirea întregul comandament, dar nu o zări nicăieri.

— Tovarăși, spuse Šimun, cu glas răsunător, nemții se apropie și trebuie să ne retragem rapid. Sînt foarte aproape. S-a hotărît să lăsăm aici o grupă de luptă de zece oameni care să-i întîmpine la intrarea în pădure și trăgînd din ascunzători să-i rețină cît le-o fi cu putință. Apoi vor veni și ei după noi, spre est. Încredințez comanda lui Marketo. Ieși din rînd, Marketo !

Marketo își încleștă palmele pe centura de piele, ca și cum ar fi vrut s-o strîngă. Se aplecă puțin, se îndreptă, făcu un pas și se opri în fața lui Šimun.

— Cine știe unde este tovarășa Eva ? — se adresă Šimun luptătorilor aliniați.

Nu răspunse nimeni.

— Nu știe nimeni nimic ?

Toți tăcură.

— Deci așa ! Acum n-avem timp s-o căutăm. Ține grupa la distanță Marketo. Dacă îi întîrziați un ceas măcar, va însemna mult pentru batalion. Trebuie să ne îndepărtăm. Nu riscați fără rost, — le ordonă Šimun.

— Îi vom reține, comandante. N-avea grijă. Și voi cerceta pădurea ca nu cumva frumoasa Eva să fi adormit pe undeva singurică, spuse Marketo.

— Faceți tot ce vă va sta în putință.

Se adresă apoi batalionului și ceru să se prezinte zece voluntari. Ieșiră din rînduri mai mulți, dar Šimun alese în grabă zece și-i încredință lui Marketo, apoi comandă :

— Batalion, înainte !

Bocancii încolțiră piatra. Coloana se pierdu în depărtare. Zorile țeseau cu ace subțiri vălul colorat al dimineții.

Grupa rămase tăcută în luminiș, privind spre răsărit, unde dispăruse batalionul.

Marketo ordonă voluntarilor să-l aștepte la marginea de est a pădurii. Porni în recunoaștere. Mergea încet, ca un vînător care adulmecase prada. Deodată se opri într-un mic luminiș.

„De ce să mă duc acolo ?“ se întrebă. Nimeni nu va putea dovedi nimic. Nimeni nu va

afla vreodată că el, într-un moment de tulburare, se dusese în fața colibei în care dormea Eva. Nu era el vinovat de soarta ei. Nu va mișca nici un deget pentru ea. Au căzut alții mult mai vrednici. În sfîrșit, se va liniști și el și batalionul. Scuipă supărat amarul din gît și-și ridică privirea spre cer. Era albastru-roșietic. În vîrfurile copacilor se oglindeau zorile, dar în desiș noaptea mai era încă stăpînă.

„Mă voi întoarce, hotărî Marketo. Cu Eva s-a terminat. Aș putea s-o trezesc, dar n-o voi face. O voi jertfi. O condamn la moarte dacă nu se va descurca altfel. Dacă va trece pe aici coloana germană", își spuse, și acest gînd îi arse sufletul, iar lacrimi de suferință îi înțepară ochii. Se gîndi că ar putea să scrie pe ușa colibei un mesaj fasciștilor că femeia dinăuntru nu e partizană. „Vor triumfa cînd o vor prinde", îi grăi o voce care-l tulbură, și continuă :

„Și ce dacă o ucid sau dacă o spînzură ?

Au căzut cu miile.

Dar pe Eva tu ai condamnat-o.

Da, eu am condamnat-o."

Tresări. Îi vedea pe nemți cu ochii minții, le vedea rînjetele adresate Evei. Inspiră adînc și începu să alerge din toate puterile spre colibă. Grenadele îi zăngăneau la cingătoare. Răsufla din străfundul plămînilor și-și repeta : „Blestemat să fii, Marketo dacă nu ajungi să o salvezi. Ești dator să ieși în fața batalionului și să spui : Împușcați-l pe nemernic, tovarăși, căci a trădat cauza noastră și a lăsat o tovarășă pradă cîinilor de nemți, ca să înjosească lupta noastră".

Se opri deodată ca trăsnit. La marginea de vest a pădurii răsunau împușcături puternice și dese. Știa că nemții o fugăreau pe Eva și tresăltă de bucurie cînd își dădu seama că nu se predase, ci alergase în pădure.

„Dacă va pieri, tu ai ucis-o", își spuse plin de amărăciune și simți deodată că i se clatină pămîntul sub picioare. Rotocoale ciudate îi jucau în fața ochilor și observă mirat că ziua pătrunsese luminoasă și senină în adîncurile pădurii. Împușcăturile nu conteneau, dar păreau din ce în ce mai răzlețe. „Dacă e deșteaptă va fugi spre adîncul pădurii, spre mine", își spuse și începu din nou să alerge.

Se opri brusc lîngă un stejar bătrîn. Gîfîia. Încercă să-și potolească respirația. Auzi un foșnet în desișul de dincolo de luminiș. Ridică automatul, pregătit să tragă dacă s-ar fi arătat vreun neamț. Își dădu seama că prin desiș se strecura cineva tîrîndu-se, dar nu putu să vadă cine.

Niciodată nu mai fusese așa de tulburat, nici chiar atunci cînd plutise zile și nopți agățat de o scîndură pe oceanul învolburat și-și văzuse salvatorii în lumina cenușie a dimineții. Dacă Eva e acolo în desiș, e salvată. Miji ochii lăsînd doar o rază de lumină să-i atingă genele și în acest spațiu îi zări chipul.

Avea fața zgîriată și îi curgea sînge. Hainele îi erau sfîșiate. Ținea pușca aplecată și se sprijinea în ea cu cotul brațului stîng.

Marketo stătea pe loc, împietrit. Îi tremurau genunchii și un ghem de căldură îi creștea în piept. Fiind acoperit de trunchiul copacului, Eva n-avea cum să-l observe de aceea își adună puterile ca să se apropie de ea, dorind să-și ascundă emoția. Ecoul bocancilor inamici se auzea acum în partea de nord a pădurii. Eva se ridică cu greu, apoi porni înainte, împleticindu-se.

— Eva ! strigă încetișor. Eu sînt Marketo.

— Tu ! — spuse ea tulburată, îndreptîndu-se spre el.

— Ești rănită ? — o întrebă cînd ajunse aproape.

— Se pare că nu — îi răspunse ea cu un efort în glas.

— Plecăm imedit spre grupă. Îți voi povesti pe drum totul.

— Care grupă ?

— Batalionul a plecat spre est, iar grupa noastră îi va întîrzia pe nemți cît va putea.

— Doar zece oameni !

— Tu singură le-ai ținut piept aproape un sfert de ceas. Poți să mergi ?

— Da.

Porniră la drum. Marketo o privea pe furiș. Era istovită, cu obrajii în flăcări din cauza alergăturii și cu buzele întredeschise. Se mai liniștise puțin. În partea de nord a pădurii împușcăturile încetaseră cu totul.

„A petrecut o noapte dulce“, își zise Marketo. De asta a și adormit în colibă, pe fîn, la locul faptei. Îi mai strălucea în ochi plăcerea, vedea el bine. Iar el, prostul, s-a omorît tot din cauza ei, ca și cînd ar fi o tovarășă adevărată.

Eva ofta cu teamă, jalnic, dar cînd o privea, ochii ei fugeau în altă parte.

— Acum ești sub comanda mea — spuse Marketo lungind cuvintele.

— Da — răspunse ea abia auzit.

— Nu mai e aici nici comandantul, nici comisărelul acela împopoțonat cu galoane și steluțe, încins cu șapte curele noi. Acum eu îți sînt dumnezeu, frumoasă signorina. Pricepi ? Pricepi pe dracu ! Tu nici nu m-ai luat în seamă încă, darămite să mă cunoști mai bine. Eu sînt, frumoaso, Oštrić Marketo. După grad sînt grenadier. Deocamdată conduc grupa din ordinul comandantului. Altfel, îmi place să hoinăresc noaptea. Sufăr de insomnie. Nu pot să stau în pat și atunci plec să privesc apa, de exemplu, și stelele, iar dacă nu sînt stele pe cer, îmi place grozav să admir copacii în întuneric, să descopăr lucruri necinstite, dar mai ales curvăsării. Îmi place să știu ce se întîmplă prin tabără și mai departe de ea. Spunea comandantul azi-dimineață : lipsește tovarășa Eva. Eu am spus : o găsesc. Și iată, te-am găsit.

— Am adormit.

— Asta știu. Dar se pune întrebarea de ce ai adormit și de ce în afara taberei. Nu te descos, nu sîntem la interogatoriu. Peste cîteva clipe vom continua lupta.

Pe obrazul ei începură să curgă din nou lacrimi. Își plecă privirea în pămînt.

— Acum e tîrziu, spuse Marketo. Ai întîrziat și gata. Dar în fața coloanei nu a spus nimeni nimic. Comandantul a întrebat dacă știe cineva unde ești, iar tu dormeai atunci somn dulce. Batalionul a trebuit să plece. Nu era timp de căutat. Ai uniformă frumoasă, zău. Dar se va zdrențui repede, îți garantez. Multă vreme vei fi sub comanda mea și s-ar putea spune : paște murgule iarbă verde !

Eva suspină înăbușit și Markeo tăcu. Era iritat și i se părea că îl plesnea peste gură cu suspinele ei.

— Te-am întrebat vrute și nevrute, iar tu nu scoți nici o vorbă. Nu știi să zici decît : am adormit... Revoluția să se descurce !

— Dacă știi, de ce mă chinui ? — îngăimă Eva.

— Ia te uită, nu zău, acum eu te chinui ! Nu-ți merge așa, tovarășă.

— Știi unde am fost.

— Știu pe naiba ! Ce-mi pasă mie unde ai fost. Parcă n-am alte griji decît să te urmăresc.

— Știi oftă ea.

— Știu că n-ai fost în misiune. Am să-ți scot eu gărgăunii din cap. Ți-am spus doar că asta e revoluție, nu distracție.

— Pedepsește-mă, dar nu mă mai chinui. Ar fi fost mai bine să mă omoare nemții.

— Dar nu te-au omorît. Nu se moare așa ușor. Trebuie să pupi nițeluș și pămîntul. Au

căzut mulți tovarăși și tovarășe și nu trebuie să-i batjocorim. Ținuturile astea sînt cîmpuri de luptă. Nu trebuia să-ți faci uniforma așa de strîmtă. Se dezbracă și se îmbracă mai greu. Nu zic, îți șade bine, dar nu e pentru locurile astea. Vezi singură că sîntem la porțile iadului. Vin S.S.-iștii. Și-acum, gata cu lacrimile. N-aș vrea ca cei din grupă să observe ceva. Și te rog, ca pe dumnezeu, te rog, nu da din șolduri cît ești în grupa mea și nu încerca nimic, că eu rezolv repede astfel de lucruri. Să nu-ți găuresc burtica, frumoasa mea adormită ! Bagă-ți bine asta în cap.

Înlemnită de frică și rușine Eva, tristă și dezorientată își șterse lacrimile cu mîneca. Știe tot, și nu o va ierta niciodată. Iar ea se afla sub comanda lui. Zvonko, vasăzică, s-a prefăcut că nu știa unde este. A părăsit-o numai ca să nu se dea de gol. Totul este mult prea îngrozitor, și ea nu știe ce să facă și cum să scape. Regreta amarnic că a plecat din Borujka în noaptea aceea cînd s-a urcat pe Bijorina. Putea să rămînă pe insulă. Activa în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist. Și deși acolo erau nemții, i-ar fi fost mai ușor. În Borujka nu i-a fost niciodată frică. Muncea mai mult decît i se cerea. Ducea arme, cărți, scria lozinci, fura mărfuri din prăvălii pentru a-i ajuta pe partizani. Se strecura noaptea pe ulițele întortocheate printre patrule și niciodată, chiar niciodată nu s-a temut, pînă n-a ajuns pe Bijorina. Bijorina i-a frînt imediat tot curajul. Comisarul Zvonko a observat asta

și a luat-o la comandament. Nu era dragoste nici din partea lui și nici din partea ei. Nu era nici măcar dorință sau pasiune. Era doar chin și rușine. Dar ce putea face cînd nu era bună de nimic, cînd frica frînsese în ea și ultima rămășiță de mîndrie și voință aducînd-o într-o stare de totală indiferență. La Sutljika a încercat să se întoarcă pe insulă, dar n-a reușit. Și acum, iată. era aici, umilită, îi era silă de ea și lui Marketo la fel pentru că știa tot și se răzbuna fără pic de milă și înțelegere. Îi reveni în minte noaptea trecută, în cele mai mici amănunte. Îi era frică de coliba aceea, dar Zvonko îi spusese că era un loc sigur. Trebuia doar să se strecoare din tabără și să meargă spre rîu, apoi să cotească spre apus, unde o va aștepta. Totul s-a petrecut așa cum prevăzuse el. În rest, era vina ei. Zvonko o rugase, într-adevăr, să se întoarcă înaintea lui în tabără, dar dorise atît de mult să rămînă singură și să doarmă. Acum nu se mai putea îndrepta nimic. Zvonko era departe cu batalionul, iar Marketo se purta de parcă l-ar fi jignit pe el personal. Dacă ar putea să îndrepte ceva, indiferent cum, dacă ar putea găsi măcar puțină încredere în sine! Dar cine s-o înțeleagă cînd totul era atît de neclar. Adevărul era că nu a făcut-o din distracție. Se împotrivise. Dar Zvonko a amintit parcă, în treacăt, că în batalion mai erau cîteva dactilografe excelente, chiar o pomenise și pe Maria. Îi fusese frică că o va trimite la trupă. Acum era tîrziu. Era împovărată de tristețe

și rușine, dezgustată de tot. Grenadierul rămăsese tăcut și îngîndurat. În jurul buzelor îi tremura o grimasă dureroasă. Chipul îi era aspru, întunecat. Și deodată își dori s-o biciuiască cu vorbele, să o insulte cu brutalitate.

Marketo se opri. Se opri și ea.

— Ai terminat cu lacrimile? — o întrebă. Ne-am apropiat de grupă. Nu vreau să aud nici un fel de discuție. Și ți-am spus, atît timp cît ești sub comanda mea uită că pe lumea asta există bărbați și femei. Cînd ajungi la comandament, dacă vei ajunge, poți să raportezi comisarului. Să-i spui că ți-am scos gărgăunii din cap. Acolo poți să bați la mașină cît îți place, dar aici vei trage și vor trage și ei în tine. Să ai grijă în tranșee să nu-ți iasă fundul afară, căci și gloanțele o pot lua razna. Dacă începi iar să-ți cauți vreo colibă, atunci am să-ți explic eu ce înseamnă lupta de partizani și ce e grădina lui dumnezeu.

— Cu ce ți-am greșit, tovarășe comandant de grupă? rosti Eva cu greu. De ce mă urăști?

— Ar fi bine să te urăsc.

— Mă disprețuiești. Ți-e silă de mine.

— Destul... deși, știi... Nu mă-ntreba nimic. Trebuie să ne grăbim. Trebuie să pregătim ambuscada. Altfel ți-aș explica poate unele lucruri.

— Ordonă-mi orice vrei, deși mi-e frică, voi executa.

— Crezi că frica îți dă vreun drept? Toți sîntem cuprinși de ea și încă cum. Aici nu

există experiență. Omul nu se poate deprinde cu ideea morții, mereu e la fel, de fiecare dată la fel. Crezi că mie nu-mi tremură sufletul? Nemții sînt la marginea pădurii, iar noi trebuie să-i oprim căci nu ne putem trăda lupta.

— Trebuie.

— Ei, trebuie, fato, trebuie. Trebuie să ne așezăm frumos, să ne culcăm în spatele stîncilor și să-i așteptăm să se apropie. Iar pămîntul, sufletelule, pămîntul e tare și nu poți să intri în el, nici să zbori la cer printre îngeri. Fiecare are un trup din carne și oase, fiecare are o inimă care tremură, dar cu trupul ăsta asudat și chinuit vom sta în fața lor. Ei vor ținti. În trupuri țintesc de obicei. Știi, frumoaso, sufletul geme în trup atîta timp cît trupul e viu. Nu sîntem spirite, spirite invizibile. Pe fiecare îl doare la fel un os rupt. Dar trebuie să reziști și să stai să-i întîmpini și să lovești în fiarele astea, să le dorești moartea pentru chinurile noastre și ale poporului! Crezi că vorbesc prostii, așa crezi. Comandantul de grupă trăncănește vrute și nevrute. Dar crede-mă că uneori moartea e un leac de pus pe rană.

— Știu — spuse ea.

— Am terminat discuția și te rog să nu-ți strălucească ochii printre oamenii din grupă. Iar dacă te întreabă cineva unde și de ce ai

adormit, spune-i să mă întrebe pe mine. Ai înțeles?

— Am înțeles.

Își continuară drumul în tăcere.

*

Cînd ajunseră la grupă soarele învăluia în razele sale pădurea și stîncile.

Căștile coloanei germane scînteiau și ele în strălucirea lui. Mergeau fără grijă, neașteptîndu-se la nimic deosebit; avangarda nu semnalase nici o primejdie. Stîncile sclipeau în lumină. Bocancii își înfigeau colții în piatră.

— Îi lăsăm vreo sută de pași și apoi le dăm binețe, zise Marketo privind coloana germană. Țintiți bine, tovarăși. Avem ocazia să le micșorăm efectivul măcar cu vreo treizeci. Voi, cei cu automate, secerați-i cu rafale peste brîu, iar voi, cu puștile, puțin mai sus. În plin, vă spun, în plin! Or să se vaite, mama lor de fasciști. M-am convins de asta, cînd îi atinge glonțul urlă de durere mai tare, mai groznic decît oamenii obișnuiți. În plin, în plin!

Eva se chirci în groapa de piatră, foarte aproape de Marketo. Ochii ei priveau fix urmărind evenimentele pe deasupra țevii.

— Liniștește-te, tovarășă! — îi spuse Marketo.

— Sînt liniștită.

— Cînd ordon retragerea, fugi spre pădure, dar să nu alergi cu capul în nori, ci din adă-

post în adăpost. Altfel or să te ciuruiască gloanțele ai auzit ?

— Am auzit — spuse ea privindu-l cu coada ochiului.

Timpul trecea foarte încet, iar ea ar fi dorit ca lupta să înceapă cît mai repede. Era ciudat că Marketo nu ordona încă să se tragă. I se părea că nemții se aflau la o sută de pași. Erau lîngă tufișul acela întunecat. Pînă acolo ar trebui să fie exact o sută de pași. De ce nu trage Marketo ? De ce nu trag ceilalți ? Nemții sînt foarte aproape. Li se puteau distinge chipurile. Ar fi vrut să știe încotro se îndreaptă. „De ce merg prin Bijorina ? Au venit de departe, gîndi Eva, încurcată. Marketo a spus să țintim puțin mai sus de centură." Păi ea a și ochit unul. E înalt și adus de spate și are o cască mare pe cap. Chipul lui e umbrit și pare foarte absent. Ar putea să-l ochească pe ăla care despică ziua cu pieptu-i larg. Dar nu are timp de asta. Ah, de s-ar liniști pușca ! De ce nu trage nimeni ? Tăcerea asta o ucide. Numai bocancii scrîșneau pe piatră și cîte un cuvînt se desprinde din coloana nemțească și cade ca fierul pe piatră și răsună în lumină. Erau foarte aproape.

Apăsă pe trăgaci fără să-și dea seama.

Împușcătura răsună în adîncul pădurii.

Păsările din copacii din jur, speriate, își luară zborul. Lunganul dădu din mîini, țipă și se prăvăli pe o parte. În același moment mitraliera tuși înfundat, iar automatele țipară odată cu puștile.

Întinse pușca peste zidul de piatră ca să ochiască din nou, dar în aceiași clipă auzi comanda lui Marketo pentru retragere și i se păru ciudat de ce așa, deodată, să se retragă, cînd nemții s-au trîntit la pămînt și nu mai înaintează.

Gloanțele se înfingeau în stîncile din jurul ei sau se pierdeau în depărtare șuierînd trist și un praf fin îi înțepa ochii. Pieptosului ăluia i se zărea o parte din trup ce ieșea de după stînci. Acum o să-l ochiască pe el. Ținti și apăsă pe trăgaci, iar pușca tresări ca o mînă rănită. Pieptosul dădu din mîini ca un cocoș fără cap.

— Eva ! auzi glasul lui Marketo și simți răsuflarea lui fierbinte la ureche, fugi, proasto !

O miră tulburarea lui Marketo. Ea trebuia să-și descarce pușca și nu numai atît. Marketo nu înțelegea.

— Plec acum, spuse ea sacadat.

— Imediat ! îi strigă el la ureche. Ne vor tăia retragerea în pădure.

— Acum, acum, spuse Eva și apăsă iar pe trăgaci. I se păru că împușcătura ei răsună ca un clopot în mulțimea împușcăturilor dușmane. Stînca de sub ea părea vie.

— Fugi, nebuno, sau te lovesc — se repezi Marketo. Acum vor năvăli. Ne vor prinde vii. Vrei să te predai ?

Înțelese, în sfîrșit pericolul și se hotărî să fugă.

— Ne retragem, Prošpere, cu rafală — strigă Marketo.

Din pădure pocniră automatele, apoi se auzi rafala prelungită a mitralierei lui Prošper.

Eva ieşi din ascunziş şi fugi aplecată spre stîncă. Un mănunchi de foc îi opri. Fețele lor se atinseră şi Eva încercă să se îndepărteze, dar era înconjurată de pietre.

— M-ai zdrobit, abia îngăimă ea cuprinsă de panică.

— N-am unde merge decît sub gloanțele nemților.

— Nu face nimic.

Ar fi vrut să mai spună ceva, dar un snop de gloanțe îi înconjură, lăsîndu-le numai acel spațiu mic din adîncitura stîncii. Înțelese cu groază că sînt la ananghie şi că, deşi pînă în pădure mai erau doar vreo zece paşi, trebuiau să treacă peste o stîncă mare şi netedă, iar acum ştia că dacă vor încerca, nemții vor deschide focul şi o vor ucide şi pe ea şi pe Marketo. Încercă să sară brusc, cu intenția de a se prăvăli în josul povîrnişului, dar brațul lui Marketo o reținu cu o apăsare dureroasă.

— Aşteaptă, spuse el, te vor omorî.

— De unde ştii ? întrebă ea fără rost.

— Nebuno ! A tras fata cinci gloanțe şi acum crede că a învățat să se războiască.

— Păi, nu ne retragem ?

— Dacă reuşim.

Grupa trăgea cu străşnicie ca să-i apere pe Marketo şi pe Eva de care nemții se apropiaseră foarte mult, mergînd printre stînci. Deodată Marketo trase o rafală scurtă, o apucă pe Eva de mînă şi-i şopti la ureche : Acum !

Eva se aplecă, îşi încordă trupul şi zbură ghemuită în josul pietrei late, iar după ea, Marketo.

Grupa reuşise să se desprindă de nemți, pierzîndu-se în tufişurile joase. Stăteau întinşi pe burtă, cu răsuflarea tăiată. Nemții trăgeau turbat şi fără țintă în pădure, cercetînd în acelaşi timp fiecare tufiş.

— Ne caută cu îndărătnicie, cîinii — spuse Marketo.

— Să ne caute. Aici îi vom reține mai mult spuse Prošper.

— Iar tu ar trebui să fii biciuită, i se adresă Marketo Evei. Minte scurtă de femeie !

— Nu e uşor să o instruieşti, spuse în glumă Prošper.

— Chiar că nu e, întări omul cu mustață de iepure.

— Mai uşor e să studiezi marxismul şi dialectica.

— Dar unde ai văzut tu femeie cu mintea la cap ? — întrebă un tînăr negricios cu chip de copil.

— Mai încet ! ordonă Marketo. Vreți să ne descopere ?

— Sînt departe, spuse Prošper.

— Îi vom căuta din nou. Aproape că îmi pierdusem capul. Curios cum de nu m-au nimerit, zise Marketo.

— Am crezut că ți-ai pierdut mințile deodată, mărturisi Eva.

— Păi chiar că mi le-am pierdut dacă nu te-am pocnit. Ține minte ce-ți spun : războiul e foarte scîrbos. Altă dată am să duc în fața tribunalului militar pe oricine nu ține seama de ordin, și asta imediat. După cum știți, comand această grupă pînă cînd ne întoarcem în batalion. Nu e ușor să lupți cînd ai și o capră de dus cu tine. Capra tot capră rămîne.

— Asta așa e, tovarășe comandant, confirmă tînărul negricios.

— Dar tu cine ești, tovărășelule ? — întrebă Marketo.

— Cum adică ?

— Te întreb cum te cheamă și din ce companie ești ? Și de exemplu de cînd lupți ?

— Mă numesc Adam Plosnić, spuse tînărul cu un zîmbet misterios pe buze. Sînt din compania a doua a Batalionului Zburător. Și lupt, tovarășe comandant, din septembrie 1942. În acest batalion sînt abia de zece zile.

— Înseamnă că ți-ai julit puțin fundul... ce meserie ai, mă rog ?

— Am fost student.

— Și ce ai studiat ?

— Muzica.

— Oho, mormăi Marketo. Ești deci o pasăre. Ei, dacă-i așa să ne cînți un cîntec îndată ce ieșim din fundul ăsta de iad.

— Nu știu să cînt.

— Nu știi ? Atunci ce naiba ai studiat ? Ai făcut umbră pămîntului...

— Am studiat *čelo* [1].

— Ei, se vede că ești vreun Lenin cu fruntea luminată. Ai să studiezi fruntea mai bine cînd începe iar să împroște viforul ăsta nebun.

— Și ăsta e un studiu.

— Nu glumi. Sînt superiorul tău.

— Dar există un astfel de studiu, spuse timid Eva.

— Iar ai ciripit ? Ai mirosit și tu puțin praf de pușcă și asta întîmplător, din cauza somnului adînc. Ia te uită, există un astfel de studiu. Există și studiul curvăsăriei.

— Čelo este un instrument, explică Eva.

— Este violoncelul, zise Prošper.

— Păi de ce nu spui așa ? Orice prost știe de violoncel, pe cînd *čelo* nu înseamnă altceva decît *čelo*.

— E vorba de o prescurtare, lămuri Adam.

— Cu mine să nu prescurtezi nimic. Și nici tu, tovarășă. N-ai învățat încă cum șuieră vîntul pe frunte, și asta nu se învață așa de repede.

— N-am vrut să te jignesc.

— Bine, spuse Marketo încruntat. Am învățat-o și p-asta. N-am ce zice, sîntem o armată învățată.

— Nu e rușine să-nveți, remarcă Adam.

— N-am spus așa ceva. Eu am învățat să arunc grenade în coloană și încă multe altele.

---

[1] Joc de cuvinte în limba sîrbocroată : *čelo* înseamnă și frunte.

— Fiecare a învățat cîte ceva, spuse omul cu mustață de iepure.

— Acum să lăsăm asta, zise jignit Marketo. Nu sîntem aici nişte burghezi, ci luptători în timpul revoluției, adăugă el aruncînd asupra celorlalți o privire semnificativă.

— A cînta la un instrument nu înseamnă că eşti burghez tovarăşe. Şi tu cînți cîteodată, observă Adam.

— Asta-i altceva. Eu cînt numai cîntece de luptă. Iar cei flămînzi n-au nevoie de vioară, ci de pîine.

— Au nevoie şi de vioară, se amestecă Prošper.

— Păi uite, armele cîntă şi iar cîntă, însă sîngeros. Şi vor mai cînta. Am ascultat cîntecul vîntului printre catarge cînd se duce totul la naiba şi vasul se scufundă spre moarte.

— Iar eu am ascultat vîntul la mansardă, tovarăşe Marketo, spuse supărat studentul.

— Şi ce dacă ?

— Locuiam la mansardă. Vîntul şuiera prin găurile din acoperiş uneori lin-lin, alteori cu vuiet adînc. Îl aşteptam pe tata. Pîndeam ecoul paşilor lui, eu, soră-mea şi fratele meu mai mic, în timp ce mama stătea mereu în pat, culcată pe nişte perne vineții. Paşii tatălui nostru era ca o muzică. Speram mereu că va aduce pîine, dar n-o aducea întotdeauna. Ştii, tovarăşe Marketo, muzica poate exprima toate astea, iar violoncelul blestemă, geme ca un rănit, suspină ca foamea şi pocneşte ca o

puşcă. Există muzică şi muzică. Şi eu ştiu unele lucruri deşi sînt tînăr şi nu sînt luptător din '41 ca tine, încheie Adam cu glas tremurat.

— Hai, hai ce te-ai îmbufnat ? Dacă e aşa, cîntă cît poți de tare. Trage-i cu arcuşul. Cînd se va sfîrşi cu acest măcel, tovarăşe, n-ai decît, nu-s animal. Omul nu ştie totul. Nici nu-i bine. Treaba mea este să arunc grenade, asta-i !

— Depinde, spuse Adam şi o privi cu uimire pe Eva ca şi cînd abia atunci o văzuse.

Eva îşi plecă ochii în jos privind spre tufişuri. Buzele îi tremurau. Îl privi apoi înfricoşată pe Marketo. Avea chipul dur, împietrit. O teamă ascunsă şi o presimțire vagă i se strecură în suflet şi-şi coborî din nou privirea.

Urmărirea încetă deodată. Din pădure se auzea doar cîte un zgomot răzleț de metal.

— Se pare că merg mai departe, spuse Prošper, ascultînd.

— Să se ducă, zise Marketo. O să-i atacăm iar. Asta e misiunea noastră.

— Şi cum vrei s-o realizezi ?

— Le vom tăia calea la marginea lacului.

— N-ar fi mai bine să meargă doar doi dintre noi ? S-ar strecura mai uşor, neobservați, iar rezultatul ar fi acelaşi.

— Nu, zise Marketo. Vom acționa cu toții.

— Şi eu cred că e mai bine să mergem toți, spuse Eva.

— Ai şi învățat strategia şi tactica, îi răspunse Marketo.

— Vreau numai să pornim.

— Nu trebuie să-i vorbești așa, tovarășe Marketo, spuse Adam, puțin tulburat.

— De ce ?

— De ce te porți așa cu tovarășa ?

— Ia te uită ce flăcău sensibil. Nici nu-i de mirare, ești muzicant.

— Nu jigni, Marketo, spuse Prošper.

— Aici eu sînt comandantul și vreau să mi se asculte ordinele.

— Bine, zise Prošper, dar pentru asta nu trebuie să disprețuiești pe nimeni.

— Iar ai început...

— Îți vorbesc ca prieten.

— Sînt încă supărat, trebuie să înțelegi. Din cauza Evei planul nostru aproape că a eșuat. Dacă fiecare face ce vrea, n-o să se aleagă nimic din misiunea noastră.

— Am făcut un lucru bun, spuse mustăciosul.

— Ce-am făcut pînă acum a fost cel mai ușor.

— Dă comanda ! spuse Adam.

— Hai, hai, ce te frămînți așa ! Doar n-am omorît-o. Accept critica parțial, dar cer disciplină de fier. Și n-am să mai glumesc.

— Am greșit într-adevăr, spuse Eva. Poate din cauza fricii. Altă dată n-am să mai greșesc. N-am încă experiență.

— Depinde la ce... În luptă chiar că n-ai, zise aspru Marketo.

Eva îl privi speriată, se înroși brusc, apoi fu cuprinsă de un tremur ușor din brațe pînă în vîrful degetelor. Se uită speriată la Prošper, apoi la ceilalți, și iarăși la Prošper. Simți din nou teama aceea ciudată.

Marketo vorbi cu glas aspru, poruncitor :

— Pornim, tovarăși ! Planul este simplu. În pas alergător prin desișuri pînă la lacuri. Acolo vom ataca coloana germană. Fiecare o rafală și apoi spre sud, peste stînci vom ajunge din nou în spatele nemților și așa îi vom hărțui fără încetare. La malul lacului îi așteptăm la o sută de pași, e clar ?

Toți tăcură.

Marketo se ridică brusc și ordonă :

— După mine !

Soarele lumina puternic stîncile. Frunzele cădeau lin de pe crengi și parcă se desprindeau cu regret.

Trebuiau să alerge încovoiați, ascunși de tufișurile joase. Curînd începură să gîfîie, dar nimeni nu se gîndea să încetinească pasul, căci Marketo cu picioarele lui lungi alerga foarte repede. Plămînii scrîșneau ca un vapor hodorogit în furtună. În urma lui alerga Eva, după ea, Prošper.

Eva simțea cum răsuflarea lui Prošper îi mîngîie gîtul. Era prea aproape de ea. Această răsuflare o jena. Nu, nu era asta, ci faptul că nu-i plăcea să-i audă Prošper gîfîitul, pe care nu și-l putea liniști. Înaintea ei alerga încovoiat Marketo răsuflînd atît de puternic încît părea că rupe crengile din jur. Din pricina efortului și a răsuflării fierbinți, o cuprinse deodată o căldură puternică în timp ce gîndul

nu reuşea nicidecum să capete o formă precisă. Ştia doar că ar fi vrut să rămînă pentru o vreme în urma coloanei, ca nimeni să nu-i poată vedea fuga aplecată şi să nu-i poată auzi răsuflarea horcăitoare. Apoi şi asta i se păru fără importanţă. Soarele dogoritor ardea totul. Simţea în gît bătăile din ce în ce mai puternice ale inimii. Şi acele lacuri necunoscute scînteiau undeva cu o strălucire deosebită, cu umbre adînci şi de neînţeles care-i aşteaptă zidite în piatră şi cresc în ea imense pînă la pacea din adîncuri rece şi misterioasă. Îi vor înfrunta pe nemţi lîngă lacuri. Acolo cineva va pieri. Cine oare va muri lîngă lacuri ? Poate chiar ea. Ar fi privit bucuroasă cerul, dar nu era timp pentru asta. Trebuia să privească drept înainte, să nu piardă pasul, să nu cadă. Dar ştia că pe cer străluceşte un soare enorm, nepăsător, ca şi copacii, ca şi piatra.

În cap îi bat ciocanele tari ale sîngelui şi lovesc în pereţii craniului. Răsuflarea îi scrîşneşte, în gît. De ar fi mai aproape lacurile astea !

Marketo se opri brusc şi grupa se opri în urma lui înfierbîntată, gîfîind. Stătură aşa multă vreme, pînă cînd îşi liniştiră răsuflarea.

— Aici îi vom ataca, zise în sfîrşit Marketo. Acolo, jos, sînt lacurile. O rafală, am spus, dar în plin şi ne retragem. Trebuie să ne ocupăm repede poziţiile. Tîrîţi-vă după mine ca să nu ne observe. Tu, Prošpere, îţi vei instala mitraliera jos, chiar lîngă stînci. Tu, Eva, vei sta lîngă el. Eu rămîn în partea dreaptă, iar

ceilalţi unul lîngă altul. Nu trebuie să ne răsfirăm prea mult, ca să putem să ne retragem mai uşor. Am spus un atac şi gata. Avangarda nemţească a trecut probabil, dar sînt şi ei acum mai precauţi. Asta e tot.

Începu apoi să se tîrască peste pietrele ascuţite.

În vale, spre apus, se auzea apropiindu-se coloana germană. Bocancii răsunau puternic, iar metalul scrîşnea lovind pietrele.

După zgomot, Marketo constată bucuros că îi păcălise pe nemţi.

Se tîrau acum pe ridicătura de deasupra lacului numit Modro Oko * Apa întunecată era lină, mărginită de pietre de un albastru deschis.

Copleşit de tăcere Marketo privi lacul. Oglinda neclintită a apei îl întrista. Totul în jur era nemişcat. Doar coloana germană tulbura liniştea cu bocancii, iar deasupra apei întunecate acest zgomot devenea rău prevestitor. Trecură repede şi şerpuit pe marginea de est. Marketo înălţă capul doar o secundă deasupra ienupărului ca să vadă poziţiile nemţilor, dar nu reuşi să zărească nici măcar o cască. Nemţii erau adăpostiţi de un deluşor ascuţit şi se apropiau din ce în ce mai zgomotos. I se părea că acest zgomot se răsfrîngea în lac, în ale cărui adîncuri tainice se petrecea ceva sumbru şi periculos. O privi pe Eva cu coada ochiului. Se tîra cu faţa încordată şi

* Ochiul vînăt (trad. din sîrbcr.) — n.t.

ochii îi erau parcă și mai mari și părul mai negru, iar soarele își făcuse cuib în snopul acela întunecat. Se înfioră, și-apoi, proptindu-se în genunchi și coate porni înainte. Încerca să-și alunge nerăbdarea, dar deodată simți oboseala acestui război îndelungat.

De după culmea ascuțită răsună zăngănitul armelor nemțești. Marketo se tîrî grăbit, apoi se opri brusc și rosti înfundat : aici ! O privi din nou încruntat pe Eva.

Se tîra alături de Prošper.

Marketo zise tare :

— Ocupați pozițiile !

— Nu e rău gîndit, observă mustăciosul și scuipă. Zău că ar trebui să te avanseze, Marketo.

— Mi-ajunge și sarcina asta provizorie. Nu-i de mine comanda.

Apa lacului fu cuprinsă parcă de un tremur ușor.

— Important e să le cîntăm după note, spuse Adam. Dirijorul e grozav. Poziția e minunată. Nu se așteptau nemții să fim aici. Dar știu c-am alergat.

— Zău c-am alergat, confirmă cu glas jalnic blondul cel pistruiat.

— Îmi pare rău că n-am un automat, spuse Eva.

— Au destule nemții, îi răspunse Marketo.

— O să le iau unul, răspunse Eva.

— Ce-ți trebuie automat ? Ești funcționară la comandament.

— Atenție ! Apar la orizont, spuse Marketo privind atent coloana care se apropia.

Degetele fierbinți înțepeniseră pe trăgaci. Tăcerea era parcă palpabilă și rău prevestitoare.

Nemții se adunaseră pe malul celălalt al lacului, care semăna cu un ochi orb. Marketo voise să ordone deschiderea focului tocmai în momentul cînd mitralierele nemților începură să tragă în ei, din direcții diferite. Cineva țipă, dar nu reuși să vadă cine anume. Înțelese că erau încercuiți și începură să tragă în neștire, constatînd că numai mitraliera din mîinile lui Prošper reușise să-i atingă cu o rafală de gloanțe pe nemții de pe celălalt mal. În timp ce îi vedea cum cad își dădu seama că grupa lui e pierdută.

— La stînci, tovarăși ! strigă cu glas tremurat. Repede !

Dar văzu că în afară de mustăcios, de Eva și Prošper, apărați oarecum de pietre, nimeni nu mișcă. În aceeași clipă mustăciosul duse mîna la piept și se prăvăli de pe stîncă, rămînînd nemișcat.

— Grupă, pas alergător ! Grupă, spre sud ! strigă Marketo înnebunit, deși știa că grupa nu mai există și că doar ei trei rămăseseră în viață.

Luă automatul tovarășului căzut și alergă spre stîncile din apropiere, trăgînd în neștire peste umăr. Din toate părțile o ploaie de gloanțe se înfigeau furioase în piatră. Din cîteva salturi ajunse pe culmea dealului. În zarea

depărtată, soarele se scălda în mare. Mai avea de străbătut vreo treizeci de metri ca să intre într-un unghi mort. Îi văzu pe Eva și pe Prošper înaintea lui. Se opri și ochi în nemții de lîngă lac. Rămase cu degetul pe trăgaci și după ce încărcătorul se golise de gloanțe. Începu să fugă iar cu pași mari. În timp ce alerga spre unghiul mort în cap i se întunecase totul. Turbat mai răpăiau gloanțele în jurul lui, nedîndu-i răgazul să înțeleagă pe deplin cele întîmplate. Așa cum îi stătea bine unui comandant, rămăsese ultimul, dar alții, se gîndi el înfrigurat, au căzut. Mai avea doar cîțiva pași de făcut dacă nu îl ajungeau gloanțele, care șuierau căutînd victime prin cer și pe pămînt, pe mări și prin livezile de măslini.

Și într-adevăr ajunse, constatînd că e teafăr, că în vale se aflau Prošper și Eva și că ceilalți pieriseră.

Aruncă automatul peste umăr, conștient că pentru moment nu-i mai putea fi de folos și alergă cu pași mari în vale.

Pe Prošper și Eva îi prinse din urmă într-o pădurice de pini.

— Ești singur ? ! îl întrebă Prošper cu glas înfundat.

— Nu vezi ? !

— Vai ! se văită Eva. Unde-s ceilalți ?

— Au murit, spuse Marketo.

— Chiar toți ? întrebă Eva cu glas stins.

— Toți.

Eva începu să plîngă în tăcere.

— Ne-au atras în cursă, remarcă Prošper.

— Așa e, fac și ei planuri, spuse Marketo.

— Poate că ar fi trebuit să fim mai prevăzători, zise Prošper.

— Au pierit opt tovarăși, dar ordinul a fost executat. I-am ținut pe loc și batalionul s-a retras. Voluntarii sînt jertfe sigure. Lucrul ăsta îl știa și comandamentul.

— Poate nu-i așa.

— Știau, spuse răspicat Marketo. Întrerupem discuția și ordon plecarea.

— Încotro ?

— După mine !

— N-am rămas decît trei.

— Tot una-i. Voi comanda pînă ne alăturăm batalionului. Ați înțeles ?

— Perfect, confirmă Prošper.

— Atunci e în ordine. Nu suport întrebările fără rost. Și nu vreau smiorcăieli lîngă mine. Am îngropat detașamente renumite și n-am plîns. De mult ne-ar fi luat dracu dacă făceam așa ceva. Asta-i realitatea. Și acum, grupă înainte ! După mine ! răcni Marketo și porni printre stînci, spre vest.

— Care grupă ? ripostă supărat Prošper aruncîndu-și mitraliera pe umăr. Grupa a pierit și poate nu trebuia. Eu am propus să trimitem numai doi oameni în acțiune.

— Nu trăncăni fără rost ! i-o reteză Marketo și se opri sprijinindu-se de creanga unui măslin bătrîn și noduros.

— Crezi că trăncănesc ? spuse Prošper reținut.

— Am spus că eu răspund de grupă. Eu am primit ordinul și nu tu. Îl trimit în fața tribunalului militar pe oricine șovăie. Cînd vom ajunge, raportează ce vrei comandantului batalionului. Marketo nu s-a temut niciodată. Asta-i.

— Nu pot crede, spuse plîngînd Eva. Este prea trist. Opt tovarăși deodată. Poate totuși a scăpat unul din ei și a fugit în altă direcție.

— N-a scăpat nimeni, zise aspru Marketo. Nimeni ! repetă el și scuipă. Numai noi trei. E ușor să vorbești acum cînd totul s-a sfîrșit. Dacă am fi reușit, toți ar fi spus : minunat, nemaipomenit. Cine știe ce trebuie și ce nu trebuie în luptă ? Mi-am îngropat tovarășii și am tăcut, nu am întrebat ce-a fost și dacă trebuia să fie așa. S-a nimerit să conduc grupa. Ei, păi dacă merit acum un glonț în frunte, așa să fie. Nu-i mai pot învia.

— Trebuie să învățăm din greșeli. Despre asta e vorba, spuse Prošper.

— Nu mai am ce să învăț. Am învățat să mă tîrăsc, să arunc grenade. Ce pot să mai învăț ? Nu-s bun de filozofie. Cui i-a trecut prin cap să mă numească comandant ? Sigur, au căzut. Nu sînt nici primii, nici ultimii. Cui îi vine să plîngă, să aștepte pînă la terminarea războiului, în luptă nu există însă șovăială. Asta o spun eu.

— Las-o pe Eva în pace, las-o să plîngă, îi va fi mai ușor, spuse Prošper înfundat. Sîntem doar oameni, nu ?

— Sîntem și nu sîntem. Vezi tu, noi sîntem aici între stînci doi lupi și o lupoaică. E normal oare să fim aici ? Totdeauna am spus că războiul e vîntul diavolului. Asta e miezul problemei. Au căzut opt. A căzut și muzicantul și mustăciosul. Grupa mea de luptă, blestemat fie cerul. Nu mă chinui, omule ! Taci din gură, îți spun. Și tu nu mai lăcrima, porumbițo. Ți-am spus că e groaznic și trist să mori. Oftează uneori și muntele, iar noi tăcem și mergem înainte. Pe onoarea mea, de multe ori, noaptea tîrziu, am auzit cum oftează muntele. Poate că într-o zi se va întîmpla cine știe ce, dar pînă atunci trebuie să luptăm.

— N-am spus nimic, zise Eva.

— Sigur că n-ai spus. Numai că tu, tovarășă, plîngi provocator în fața comandantului și aici nu sîntem la vreo petrecere și nici în altă parte, ci sîntem o grupă de luptă, lua-ne-ar dracu și pe noi și lacurile, înțelegi ? Șterge-ți ochii și taci o dată ! Ți-am spus că nu suport asta, tovarășă. Plîngi cînd ajungi la batalion și povestește-i tovarășului comisar cum e Marketo. Nu-mi pasă de nimic. Acum vreau să fiu ascultat fără vorbă.

— Înțeles, spuse înfricoșată Eva.

— Nu plînge, ți-am ordonat.

— Uite, nu mai plîng, scînci Eva.

— Atunci e bine. Pornim !

— Nu-i nevoie să o jignești pe tovarășa, îți spun serios, zise supărat Prošper.

— Du-te și tu la dracu ! Dacă ai fi fost bun nu te-ar fi exclus din toate organizațiile. Și

să nu mă ameninţi tu pe mine, Ai rămas cu obiceiuri de comisar! Sau poate te-ai îndrăgostit de ea? E frumuşică, ce-i drept. Dar n-ai grad. Şi nu mă mai provoca. Am să-ţi întorc spatele şi dacă vrei, trage! Ai să rămîi singur cu domnişoara. Nu vezi că şi-a rupt pantalonii intenţionat, ca să i se vadă piciorul fin? Ha, ha, ha, rîse batjocoritor şi porni în sus pe povîrniş.

— Te porţi ca un animal, spuse Prošper.

— Iar tu eşti un ins delicat!

— Chiar că ai merita un glonte.

— Păi, trage!

— N-ai nici o legătură cu partidul. N-ai meritat să fii în rîndurile lui.

— Exclude-mă! Seceră-mă cu o rafală! Ai mitraliera pe umăr. Nobilule! Dar nu uita că tu nu eşti în partid, iar eu sînt.

— Nici n-aş vrea să fiu atît timp cît sînt în el din ăştia ca tine.

— Dar odată ai fost şi te-au exclus pentru dezertare. Marketo nu a dezertat niciodată, asta se ştie. Îţi spun că te vei mai lupta sub comanda mea, şi tu şi domnişoara asta prea frumoasă.

Plîngînd în hohote, Eva încercă să spună ceva, dar lacrimile îi înecau glasul. Frica se cuibărise din nou în ea. Soarele se cufundase în adîncul mării, rotund şi imens. Vîntul bătea din ce în ce mai tare din spate şi parcă aducea cu el parfumul depărtărilor.

O cuprinse teama că cei doi se vor răfui între ei, iar ea va rămîne singură în bezna nopţii de pe Bijorina.

— Da, aşa sînt eu, aşa sînt, repeta Marketo cu glas răguşit grăbind paşii spre vîrful Bijorinei. Nu speraţi în zile frumoase. Nu există. Nu există speranţă. Nu există reabilitare. Asta-i problema. Sub comanda mea vei pieri înainte de a ajunge la batalion. Sau vei ajunge un laş. Dacă nu te supui ordinelor comandantului de grupă, asta-i dezertare. Şi-apoi, omul poate să şi înnebunească.

— Chiar că ai înnebunit, spuse Prošper respirînd sacadat.

— Voi doi vă puteţi înţelege. Merg în faţa voastră şi n-am să mă întorc.

— Vreau doar să ştiu încotro ne duci?

— În ceruri, tovarăşe!

— Te întreb serios. Altfel nu mergem mai departe.

— Eu vă ordon să mergeţi după mine. N-aveţi decît să nu îndepliniţi ordinul. O să-mi faceţi o mare plăcere. Cînd e vorba de dezertare, tribunalul militar rezolvă repede lucrurile. Ce aşteptaţi? Înţelegeţi-vă. Poate că Eva asta şi vrea. Aţi rămîne singuri. Ia priveşte cît e de frumoasă. Dealtfel e şi bună.

Eva îşi înăbuşi ţipătul şi căzu în genunchi. Prošper o ajută să se ridice privind furios la grumazul lat şi spatele încovoiat al lui Marketo.

— Opreşte! strigă Prošper tulburat.

— Cine? întrebă încet Marketo.

— Tu. Aşa nu mai putem merge.

— Dacă nu puteți, în ordine. Iată, m-am oprit.

— Ce vrei, de fapt ? îl întrebă Prošper cu glas ascuțit.

— Nimic. Urcăm pe Bijorina. Apoi îi vom căuta pe nemți.

— Bine, o să-i căutăm. Crezi că ne e frică ?

— Nu numai că o să-i căutăm, dar o să-i și ucidem cu grămada. Dacă murim, n-are importanță. Tu nu te temi. Eva nu se teme. Nici eu nu mă tem, spuse el, sfredelindu-i cu privirea.

— În regulă, spuse Prošper. Fie cum vrei tu, dar eu mă îndoiesc de deciziile tale. Dar asta n-are importanță. Vreau doar să știu de ce o jignești pe tovarăşa. Atît să aflu și mergem mai departe.

— Ce te interesează ? Cînd ajungem la batalion, fă-mi raport. Dealtfel și ea poate să facă. Nu-i copil ca să aibă nevoie de avocat. Și nici nu mă tem dacă-mi face raport, dar nu știu dacă va avea curajul.

— O urăști.

— N-am spus asta.

— Nu vă certați, vă rog. Toate astea n-au nici o importanță, interveni Eva.

— Ei, vezi, spuse Marketo. Pentru ea n-are importanță, dar pentru tine are. Să nu ne pierdem vremea. Și să se știe, nu există despărțire. Vom lupta împreună pînă la capăt.

— Prošper vorbește doar așa, zise Eva. Îi pare rău după oameni. Eu îl înțeleg. De ce să ne certăm ?

— Mie să-mi pară rău ? Da' de unde. Nu-mi pare rău nici de mine, nici de altcineva. Și acum, să mergem. Ne-am înțeles !

— Măcar să ne purtăm ca și cînd ne-am fi înțeles, spuse Prošper.

— Asta zic și eu, confirmă Marketo.

— Acum totul e-n ordine, spuse Eva.

— Sigur. Dacă ai ac și ață, cîrpește-ți pantalonii.

— Dacă mă așteptați. Pînă acum n-am avut timp.

— Bine, încuviință Marketo.

— Am vrut să te rog și mai devreme. Sînt aproape goală.

— Nu-i nimic.

Eva căută grăbită în raniță acul și ața și se retrase în spatele unei stînci, la vreo zece metri, în timp ce Prošper și Marketo se așezară pe iarbă.

— Eva nu are nici o vină, spuse Prošper.

— De unde să știu eu ce vină are fiecare ?

— Totuși exagerezi. Abia a început să lupte. Eva e totuși cu noi și n-a obligat-o nimeni să vină. Poate va muri chiar mîine. Jignește-mă pe mine, dacă ții neapărat, dar pe ea cruț-o, te rog ! E prea tînără ca să poată pricepe toate astea.

— E frumușică, remarcă sec Marketo.

— Este, într-adevăr, și nici nu-i un luptător rău.

— Văd că-ți place, dar pe mine asta nu mă privește.

— Ce spui, omule ?
— Am spus că-ţi place Eva.
— Nu vorbeam de ea în sensul ăsta.
— Eu însă, da. Dracu a adus-o la noi. Am ştiut din prima zi cum se va sfîrşi. Şi văd că nici tu nu-i eşti indiferent. Bine ! Pe mine nu mă priveşte, şi mai bine să nu ne certăm. Prea-s supărat. S-au strîns în mine prea multe. Şi poate ar fi mai bine să tăcem.
— Se poate şi aşa.
— Ăsta-i cel mai înţelept lucru, căci tot ce spun te enervează şi invers. A început cu ghinion lupta noastră. Iar Eva, zău că-i bună.
— Iar începi. Între mine şi Eva nu-i nimic. Şi n-are rost să faci aluzii, Marketo.
— N-am să mai fac. Dar mă frămîntă unele întrebări şi nu mi-e uşor.
— Fiecare e chinuit de anumite întrebări.
— Da, spuse Marketo cu glas îndepărtat. Dar pe mine mă frămîntă întrebările luptei de partizani. Nu mi-e încă clar de ce mă tîrăsc pe pămîntul ăsta.
— Ţi-ai pierdut încrederea ? Toţi ne tîrîm pentru acelaşi ţel Marketo.
— Ştiu asta. Dar mă gîndesc la vechile noastre regimente. Totul se schimbă ?! Mă tem să nu se fi strecurat între timp vreo boală. Înainte, lupta era totul pentru mine. Nu sînt dintre cei care dau din coate, Prošpere. Asta ştii şi tu. Dacă rămîn în viaţă aş vrea să devin păzitor la far şi să-i mai las şi pe alţii să-şi facă planuri de viitor. Ceea ce s-a întîmplat nu este drept. Poate trebuia să

fie aşa, nu spun. Întrebarea este dacă acest viitor concret poate fi la înălţimea luptei noastre. Şi eu am gărgăuni în capul ăsta nebun. Da n-are decît să se ducă naibi totul. Rămîn partizan. Acum ţi-am spus totul. Chiar dacă ne certăm, să ştii că-mi eşti foarte drag. Nenorocirea mea e că nu mă pot schimba. Nu ţi-am spus totuşi ce era mai important. Rămînem mai departe fiecare închis în noi, tu, eu, ea, frumoasa Eva din grădina lui Dumnezeu.

Eva se apropie de ei.
— I-am cîrpit, şopti ea încet şi mai liniştită parcă.
— E bine, spuse Prošper, privind-o din cap pînă-n picioare.
— Altă dată să-i cîrpeşti imediat ce se rup, o povăţui Marketo.
— Aşa voi face.
— Bine, bine, întări Marketo şi o măsură cu privirea întunecată.

Eva tremura uşor. Dar privirea blîndă a lui Prošper o linişti.

Marketo ordonă plecarea.

O cuprinse din nou o presimţire rea şi o tristeţe apăsătoare, Rămăseseră doar ei trei, ea, enigmaticul Marketo care o ura şi Prošper, care privea parcă dintr-o altă lume, în care existau alte criterii şi alte adevăruri. I se părea totuşi că nici el n-avea un suport real. În general nu semăna cu nici unul din tovarăşii întîlniţi. O mira faptul că jignirile lui Marketo nu o dureau. Asta din cauza fri-

cii care i se cuibărise în suflet. Îi era frică. Cine știe unde-i ducea Marketo și dacă ea era datoare să-l asculte. Trebuia să asculte atît timp cît Prošper nu protesta. Prošper știa mai bine ca ea. Avea impresia că Marketo dorea să moară iar ei nu-i rămînea altceva de făcut decît să-l urmeze. Acum trebuia să urce. Bijorina era un munte foarte aspru. Soarele se scufundase în pîntecul mării înfigîndu-și parcă rădăcini de sînge în adîncuri. Vîntul dinspre răsărit aducea nori întunecați. Poate va ploua, sau poate în curînd va ninge. Ar fi fost bine dacă ar fi avut o manta soldățească. Și-ar fi acoperit cu ea pantalonii prea strîmt croiți, pe care i-a cusut la Borujka încîntată de parcă pleca în excursie.

— Blestemat munte! spuse Marketo gîfîind.

— E înalt, confirmă Prošper.

— Cînd se va termina cu asta, dacă rămîn în viață, o să stau undeva pe malul mării și am s-o privesc pînă voi muri și n-am să mă mișc niciodată de acolo. Am să aprind farul și atîta. Apoi am să mă întind pe spate și noaptea am să privesc cerul. Marea povestește totdeauna cîte ceva chiar și atunci cînd liniștea e deplină. Am trăit pe mare din copilărie și m-am învățat cu singurătatea. Marea e foarte ciudată. Cînd e ca un copil adormit, cînd ca o fiară dezlănțuită.

— Mai întîi trebuie să-ți găsești o nevastă ca să stai la far, spuse ceva mai vesel Prošper. Singur te-ai plictisi.

— Cine mă vrea pe mine? Uite, întreab-o, de pildă, pe Eva. S-ar mărita cu un grenadier atîta timp cît există comandanți?

— Dacă l-aș iubi de ce nu?

— He, dacă l-ai iubi... Asta e problema. Aici nu există dovezi. Omul simte cîteodată nevoia să iasă din iadul războiului. Vorbesc și eu aiurea, desigur. Dar n-am încotro. Și muzicantul visa și acum zace mort pe malul lacului. Se lasă noaptea, iar ei zac acolo. Va trebui să-i îngropăm, ca să nu-i mănînce lupii.

— Va trebui, confirmă Prošper.

Eva începu să plîngă încet.

— Nu i-am ucis eu. Am condus grupa în acțiune. Putea să iasă bine, dar a ieșit rău.

— Nimeni nu te acuză, spuse Prošper. Să nu mai vorbim despre asta.

— Și de ce să nu vorbim? De ce? strigă Marketo, iar muntele îi întoarse ecoul glasului. De ce mințiți? Amîndoi mă considerați vinovat. De ce nu spuneți: Marketo este vinovat. Spuneți!

— Ce-ți veni așa, deodată?

— Ce-mi veni? Ești foarte viclean. Crezi că important este să-l aduci pe Marketo la batalion și apoi, la tribunalul militar cu el. Vezi că Eva plînge. Știu eu de ce plînge, fiindcă i-am ordonat să nu plîngă. Auzi, nu mai plînge!

— Nu plîng.

— Am urechi bune. Spui toate astea ca și cînd ai vrea să dai de înțeles că Prošper a

propus să deschidă numai doi oameni focul la lacuri, iar eu n-am vrut. Sigur, n-am fost de acord. Cunosc eu cotloanele diavolului și molima gradelor și a pozițiilor. Să știți că n-am să fug. Voi gîndiți-vă doar cum să formulați acuzația.

— Cauți cu lumînarea să te acuzăm. Totul este relativ, Marketo. Dacă am fi reușit, ai fi fost lăudat, dar acum, cînd ai dat greș, știm asta și gata. Ar fi ieșit mai bine dacă m-ai fi ascultat, dar nu de asta-i vorba acum. Liniștește-te ! Știu că ți-e greu, dar ăsta nu-i un motiv să te cerți cu noi și să provoci o nouă nenoročire. Sînt și așa prea multe nenorociri. Și or să mai fie, din acelea pe care nu le poți evita. Am fost și eu răspunzător de tot felul de minuni.

— Lasă poveștile astea, îl întrerupse Marketo. Problema este dacă sînt sau nu vinovat.

— Nimeni nu a întrebat asta.

— Păi, întreabă. Pe tine te-au gonit de la partizani, dar pe mine nimeni nu mă va izgoni și nimeni nu poate să mă împiedice să lupt.

— Asta-i altceva. Eu am fost comisar de detașament.

— Iar eu comandant de grupă.

— Da. Dar singur ai spus că grupa sîntem noi trei.

— Opt tovarăși au căzut și poate că nu trebuiau să moară.

— Au murit. Asta-i, cum ai spune tu, realitatea.

— Tu crezi însă că nu trebuiau să moară. Eva gîndește la fel. Și mă priviți pe furiș ca pe un lup turbat. Dar îți jur că pe mine nimeni nu mă va izgoni din batalion.

— Cu mine a fost altceva, Marketo.

— Să ne odihnim puțin, propuse Marketo. S-a lăsat întunericul.

— Bine, spuse Prošper.

Se așezară tăcuți pe piatra rece.

— Cum a fost cu tine ? întrebă încet Marketo.

— E o poveste lungă, răspunse îngîndurat Prošper.

— Orice poveste e lungă. Și povestea de la lacuri e lungă, dar se poate spune și în trei cuvinte. Voi v-ați înțeles să vă împrăștiați pentru un timp.

— Da, spuse Prošper.

— De ce te bagi, tovarășe Marketo. Vezi că Prošper nu vrea să vorbească despre asta, spuse Eva.

— L-am întrebat pe el, nu pe tine. Dacă vrea, să povestească, dacă nu vrea, eu nu-l oblig.

— Cîteodată mi se pare că totul a fost altceva, spuse Prošper. Detașamentul nici nu s-a împrăștiat. A dispărut odată cu umbrele nopții, cînd nimeni nu mai avea numele și povestea lui, nici locul său natal. Faptul că odată am pornit cîte doi nu are nici o im-

portanță. Puteam să nu plecăm, detașamentul nu mai exista.

— Vrei să spui că nu mai erați conștienți.

— Da.

— Și ce-ai simțit în momentul acela ?

— Că trebuie să-l scap pe băiat.

— Și n-ai reușit.

— Nu. L-au ucis cînd îl duceam în spate. Și acum cînd mă gîndesc la toate astea nu știu ce să spun. Îmi amintesc doar de imaginile verzui, neclare, de înmărmurirea pădurii, de mișcarea fantomatică a oamenilor, de cineva care îngenunchea, de niște tăceri impalpabile, de întinderile care nu erau martore la nimic. Era o lume ireală, în afara dimensiunilor umane, iar eu m-am înșelat singur spunînd că sînt comisar și că trebuie să hotărăsc. Poate că nu era de vină foamea. Poate era dorința de liniște absolută. Cîteodată se instalează în om o lume moartă și omul se obișnuiește cu ea, o acceptă și atunci moare cu adevărat.

Prošper se ridică și-l privi pe Marketo care asculta cu capul plecat. Apoi se uită la Eva. Ochii îi străluceau în întuneric.

— Și după asta ? întrebă Marketo fără să ridice capul.

— Poate nu există după. Dracu știe cînd se frînge omul, cînd îl mușcă glonțul cel mai înverșunat. Jakov a murit, iar eu m-am întors pe Bijorina.

— Singur !

— Da.

— Imediat ?

— Imediat. Am plecat să caut glontele, pe acela care se va îndura, dar omul nu-l găsește cînd îl caută.

— Crezi ?

— Știu.

— Da. Nu l-ai găsit, iar restul îl știu.

— Nu știi nimic, Marketo. Asta a fost numai una din povești.

— Cum adică ?

— Ți-am spus doar unele fapte, dar faptele nu sînt întotdeauna adevărul curat și deplin. Ține minte asta.

— Așa deci, spuse Marketo. E întuneric ca-n mormînt. E noapte de-a binelea. Va ploua sau poate chiar va ninge. Nu e lună, și acum trebuie să pornim. Trebuie să ne întoarcem la lacuri. Așa am hotărît.

— Pornim, confirmă Prošper.

— Noaptea asta ar fi bună și de iubit. Ce crezi Eva ?

— Nu știu, răspunse ea.

— Nu știi, păi sigur, dar în unele lucruri ești totuși iscusită.

— Iar începi ?! interveni Prošper.

— Ce te bagi tu ? Eu și Eva discutăm prietenește.

— Dacă ai să-mi spui ceva, atunci spune-mi imediat, îngînă Eva.

— Trebuie să pornim. Noaptea e periculoasă. De undeva vine miros de piele veche și smoală. Undeva în adîncuri a rămas „Modro Oko". La dracu cu greșelile mele și ale oricui.

Pîna la ziuă trebuie să-i îngropăm pe tovarăși. Unde-i marea aia blestemată și farul de deasupra apei? Unde-i farul? Și care femeie ar merge să trăiască la far? Știu că dacă vreodată am să merg acolo voi rămîne singur. Iar tu, Prošpere, spui că glontele nu-l nimerește pe om cînd e căutat. Poate că așa e.

Prošper și Eva porniseră în tăcere în urma lui Marketo care se îndepărta cu iuțeală. Îi apăsa întunericul dens, iar norii se lăsau din ce în ce mai jos, peste stînci.

*

Marketo asculta în urma lui pașii mărunți ai Evei și i se păreau cînd hotărîți, vii, feminini, tineri — pași care se bucură de viață, de viața care va veni după ce vor depăși noptea asta de îngropăciune, cînd îndoielnici, tremurați, obosiți și triști, ca și cum ar fi desprins din piatră fărîme de tristețe, tristețe ce se întindea pînă sus, la un tavan imaginar, pînă la visele copilăriei cuiva, în mirosul de vin nou și ulei. În zadar încerca să-și ordoneze gîndurile. Pașii din urma lui erau tot mai vioi, tot mai reali. „Eva mai fremăta încă de forța necunoscută a trupului ei," gîndea Marketo cu o durere ascuțită în piept. Ea încă nu a obosit de atîta mers. Coapsele ei sînt încă tari, și își aminti în acea clipă de trupul ei alb. Cît era de prost și de naiv cînd credea că nimic nu-l poate ispiti, că în el a rămas doar lupta. Îl durea propria-i răsuflare

și ar fi tușit, dar se temea că va pierde clopoțeii pașilor din urma lui. Va tăcea și le va asculta ecoul. În vîrful degetelor începu să-i bată o durere călduță. Încercă să se gîndească la Maria, dar ea îi zîmbea de undeva din depărtare ca o surioară dragă, ca un copil iubit și nu putea să se concentreze deloc asupra acestui gînd. Eva îi respira în ceafă. Încercă să-și umezească buzele cu limba, dar limba îi era uscată și aspră. Îi văzu din nou cu ochii minții pe tovarășii morți lîngă lac și începu să se autoacuze. Îi condusese în această luptă fără să se gîndească să fugă de ea, să scape de obsesia ei, dar nu a reușit. De ce să se mintă singur? Și naiba știe ce va ieși din toate astea, dar îi va duce el, pe Prošper și pe Eva, la noi bătălii și va săruta ea pămîntul sau se va usca așa de tare, că nimeni nu va mai observa că e femeie. Asta va face el.

Se aplecă de parcă ar fi vrut să fugă undeva înainte. Blestemă înfundat și scuipă uscăciunea din gîtlej. La un moment dat i se păru că aude oftatul Evei. Ascultă, dar nu auzi decît o răsuflare mai sacadată. Urcau un povîrniș. În întuneric stînca părea moale ca o grămadă de sînge închegat. Eva respira acum mai adînc și mai chinuit. Așa a respirat și în timpul îmbrățișării din fața colibei, își aminti Marketo, cu un zîmbet strîmb pe buze, și grăbi pasul prin trecătoare.

Eva nu mai tropăia în urma lui cu pași vioi, ci se tîra și se poticnea. Răsuflarea ei se spărgea și se împărțea în două respirații șuierătoare și o expirație adîncă și puternică. „N-are decît, soarele ei," gîndea Marketo, „să guste pîinea asta de toate zilele. Asta nu e noaptea de dragoste din colibă. Urcă, frumoaso. Urcă pînă la tronul lui Dumnezeu. Am să te duc mereu mai sus. Am să-ți smulg eu zîmbetul sîngeros de pe buze. Urcă, frumoaso. Te aud cum gemi ca o iapă obosită. Am început adevărata discuție. Numele tău e desfrînat, diabolic, dar nici Isus nu te va scăpa. După scena de dragoste ai adormit și batalionul a plecat și așa ai nimerit în mîinile dreptății. Ai să urli cu strigăte negre. Asta e iadul tău și al meu. Aud eu dinții de fier cum scrîșnesc și în pieptul meu dar n-au decît. N-am să-ți dau pace nici odihnă. Cînd ne vom urca pe stîlpul ăsta de cer, vom porni în alt cer. Și jos la vale sînt poteci frumoase, știu, dar eu am inventat înălțimile astea și nimeni nu-mi poate dovedi că am făcut asta din pricina ta. Eu sînt tare, după cum vezi. Uite, intrăm într-un nor. Respiră negreala asta, frumoaso! Gemi, gemi ca o iapă bătrînă. Unde-ți sînt rotunjimile tale frumoase și uniforma croită strîmt? În curînd n-o să-ți mai treacă prin cap, n-o să-ți mai amintești nici cum arată locurile tale natale. Ai să devii un bulgăr din noapte, o parte din chinurile Bijorinei. Și nici n-ai să mai știi că ești femeie.

Abia am început. Ș-apoi în zori vom fi foarte tăcuți ca niște păsări flămînde și înghețate. Mișcă-ți șoldurile, îngerașule! Asta cere lupta noastră. Păstrez eu linia, cum să nu. Ai să plătești pentru morții mei. Oare a mai trecut vreodată prin Bijorina o tristețe mai grea? Mi-ai furat lupta, mi-ai ucis moartea mea curată. Dar îți înapoiez și eu pe măsură. Respiră cu dragoste, soro, surioară frumoasă."

— Unde ne duci? întrebă Prošper cu greu, aproape sufocat.

— La lacuri! anunță Marketo.

— Pe aici?!

— Pe aici.

— Nu puteam să evităm urcușul ăsta?

— Am hotărît să mergem pe aici.

— O să crăpăm pînă la ziuă și de pomană.

— Pe aici sîntem mai siguri. Eu comand, știi asta.

— E o nebunie.

— Există motive.

— Atunci, spune-le.

— Am spus. Am ales drumul ăsta pentru mai multă siguranță.

— Nu sîntem decît trei și e noapte. De-altfel, și pe aici putem să dăm de vreo patrulă. De ce să ne distrugem cînd putem ajunge la lacuri fără efort. Chiar că nu înțeleg.

— Eu comand și gata. Cînd ajungi la batalion, atunci poți să critici. Acum nu vreau să aud nici o obiecție.

— Asta e numai o discuție.

— Am auzit și nu am acceptat. Nu știu ce crede tovarășa.

— Mie îmi e totuna, spuse cu efort Eva.

— În regulă, spuse Prošper, tușind ușor.

Marketo porni din nou cu toată puterea înainte. Respira cu toată gura întunericul și ploaia. Tăceau și mergeau. Răsuflarea Evei se întretăia din nou și auzea șuierături ca șfichiuiturile bicelor. Știa că nu vor mai fi obiecții, și-i părea oarecum rău că nu auzea decît răsuflările și scrîșnetul bocancilor pe piatră.

*

„Trebuie să rezist", gîndea Eva, zdrobită și asudată. Era cel mai groaznic munte pe care-l văzuse vreodată și n-ar fi crezut nicicînd că există cu adevărat. Dar nu va rămîne în urmă. Nu are voie să rămînă în urmă. Marketo cel întunecat mergea cu pași mari înaintea ei, ca și cînd nu i-ar fi fost greu, și totuși auzea cum îi scîrțîie în piept, cum se smulge din el răsuflarea șuierîndu-i pe buze ca un glonte. În urma ei era Prošper. Îl simțea că abia mai ține pasul. Poate va cădea. Ar putea foarte ușor să cadă și atunci s-ar opri și ei puțin. Marketo o să-i omoare, și pe ea și pe Prošper, cu urcușul ăsta. Ea însă nu avea dreptul cu nici un chip să se lase. Mai curînd ar muri și asta se va și întîmpla, dacă nu va reuși să-și oprească inima din gît. Pur și simplu își va rupe inima cu răsuflarea și ăsta va fi sfîrșitul. Dar mai bine așa, decît

să îndure batjocura lui Marketo. Prošper gemea rău. Auzea ea bine, deși în cap îi băteau ciocane, ca și cînd în țeastă i-ar fi pătruns apă clocotită care se zbătea apoi să se elibereze. O dureau globurile ochilor. În zgomotul ăsta, în chinul ăsta constă mersul. Mersul este sîngele care s-a scurs din plante. Marketo e înaintea ei, de neajuns. Ah, dacă ar avea măcar un pic de milă, dacă i-ar lăsa să răsufle puțin. I se părea că se transformă în spațiu, în tremur fără sprijin. Dacă i-ar spune, Marketo, măcar acum : domnișoară, ar găsi în ea puteri să se îndîrjească. Dar Marketo nu mai spune nimic, iar Prošper se încăpățînează să nu cadă, și ar putea să cadă și să spună că nu mai poate merge mai departe și atunci Marketo ar fi nevoit să-i lase să se odihnească. Lui Prošper i-ar fi ușor și nimeni nu l-ar umili din cauza asta. Simțea cum o înăbușă lacrimile. De ce nu are nimeni milă de ea ; măcar acum cînd se frînge toată din cauza neputinței, măcar acum cînd merge pe creasta asta, care nu e nici cer nici pămînt, cînd mersul ei pornește de undeva din adîncul ființei, iar bocancii plini de cuie îi iau viața, pe cînd ea cade în cercul propriului său trup, despărțită de sine ca de un zid, pășește peste însăși viața ei. De ce nu se oprește Prošper ? O să moară !

Pe Marketo parcă l-ar fi fugărit cineva, sau parcă era atras de niște ținuturi greu de închipuit. Ea nu va ajunge niciodată acolo. Deodată nemaiauzindu-i răsuflarea i se păru că

Marketo este duhul nebun care rătăceşte prin munţi, şi nu ştia dacă i se părea aşa pentru că trupul lui aplecat nu mai respira sau pentru că în urechile ei uruie aşa de tare. Nu-i mai aude răsuflarea lui Prošper, nici zgomotul bocancilor. Poate că Prošper a rămas undeva departe în urma lor, dar ea nu are putere să se întoarcă şi să se convingă.

Ajuns în vîrf Marketo se întoarse să vadă ce e cu ei.

Eva urca în genunchi, sprijinindu-se în mîini. Ar fi putut jura că are ochii în lacrimi. Dar şi el suferă şi plînge după cei morţi şi se tîrăşte pe marea asta de pietre şi se simte vinovat. Chipul lui este aspru şi chinuit. Fiecare trebuie să plătească scump viaţa. Oare el e vinovat că ea a venit parfumată în pustiul ăsta mort? Oare el e vinovat că ea şi-a strîns trupul în uniforma croită fin asemenea unei domnişoare care merge la călărie? Oare el e vinovat că se afla în desiş cînd se giugiulea în faţa colibei? Nu s-a mai atins de nici o femeie de cînd au răsunat primele împuşcături, chiar de la Casablanca, după furtuna de pe ocean. Nu şi-a dorit nimic pentru sine, numai farul ăla blestemat şi un braţ de apă sărată, nimic mai mult.

Totuşi întrebă:

— Mai poţi Eva?

— Mai pot, îi auzi răspunsul, rostit mai mult cu răsuflarea decît cu glasul.

— Se pare că ai obosit.

— Dar mai pot încă.

— Este inuman, spuse Prošper.

— Cînd ajungem la comandament, raportează.

— Nu mă refer la mine ci la Eva, nu poate merge în ritmul ăsta. Nu e normal. De ce ne grăbim aşa?

— Ca să-i îngropăm pe ai noştri înainte de ivirea zorilor, spuse Marketo cu glas aspru. Am mai explicat asta. Am impresia că nu aveţi pic de încredere în comanda mea.

— Eşti într-adevăr nebun. Nu vezi că Eva este istovită? Şi ce crezi, c-o să-i putem fugări pe nemţi numai noi trei?

— Am spus.

Eva tăcea bucurîndu-se de ploaie şi de vîntul rece. Încercă să prindă în vîrful limbii puţină apă.

— Am luptat destul, dar aşa nebuneşte niciodată, spuse Prošper furios.

— Important este că nu ne-am împrăştiat. Dealtfel asta nu e cu putinţă atîta timp cît comand eu.

— Tu provoci cu bună ştiinţă, şi eu nu mai vreau s-ajung din nou în faţa comisiei pentru nebunia cuiva.

— Totuşi vei ajunge. Tovarăşului i s-a urît cu lupta şi parcă nici domnişoarei nu-i place. A obosit. Ha, şi ce dacă a obosit? Mulţi au fost obosiţi. Mulţi mai sînt şi acum obosiţi.

— Eu nu mă împotrivesc, spuse înăbuşit Eva.

— Ei, vezi? Învaţă, luptător bătrîn, fost comisar. Vă dau douăzeci de minute de

odihnă. Vîrful e la o aruncătură de băţ. Uite, voi spuneţi dacă nu mai puteţi merge mai departe, dar asta nu mai e luptă de partizani dacă fiecare face ce vrea. Asta e răscoala întregului popor, şi nu mai sîntem aleşi, ci de-a valma.

— Du-te la dracu ! spuse Prošper. Ce te umfli în pene ? Mulţi au luptat de la început. Crezi că asta îţi dă vreun drept special ? După tine s-ar duce la naiba revoluţia cu toţi eroii ei.

— A început o melodie nouă. A început lupta pentru pradă. A început curvăsăria. Ştiu ce fac şi ce spun. Cinste celor corecţi, chiar dacă au venit ieri sau din prima zi. Eva ştie bine despre ce vorbesc. Ea mă înţelege. Nu-i aşa Eva, spune-i lui Prošper că mă înţelegi.

— Înţeleg, răspunse plîngăreţ Eva.

— Vezi, ea mă înţelege. E deşteaptă.

— De ce nu plecăm de-aici ? întrebă tulburată Eva. De ce ne-am oprit ? Sîntem asudaţi şi plouă. E frig. Vă rog, să pornim tovarăşi ! Să pornim imediat. Şi mai bine să tăcem. Am hotărît să mergem să-i îngropăm pe tovarăşi lîngă Modro Oko.

— La drum ! spuse Marketo.

— Trebuie să mergem mai departe. Trebuie să ajungem foarte departe. Aş vrea să călătoresc o dată departe de tot.

— Iar eu n-aş vrea să mă mai mişc.

— Ai colindat mult lumea ? întrebă cu teamă Eva.

— Am făcut înconjorul lumii pe mare.

— Se spune că Rio este cel mai frumos oraş. Este oare atît de frumos pe cit se spune ?

— Nu ştiu. Eu am privit oraşele de pe vas. V-aţi odihnit ?

— Eu, da, spuse Eva.

— Dar tu Prošper ?

— Pentru mine n-are nici o importanţă.

— În ordine, atunci pornim. Se înteţeşte ploaia. E frig. Avem un drum lung înaintea noastră. Întotdeauna un drum lung, adăugă Marketo şi porni.

— Ai putea totuşi să mergi mai încet. Te urmăm cu greu, spuse Prošper.

— Dacă mor, o numesc pe Eva comandant de grupă, spuse Marketo.

— Nu-ţi bate joc de mine, replică Eva.

— E un ordin, răspunse Marketo.

Coborau acum panta şi se împiedicau. Cineva strigă ceva, dar Eva nu-şi dădu seama dacă era Marketo sau Prošper, oricum înţelegea că e ceva în legătură cu automatul şi strigă în ploaie.

— E pusă piedica.

— Vezi să nu se despiedice, auzi clar glasul lui Marketo.

Părul îi era greu de apă, era răguşită, genunchii îi tremurau şi se temea să nu alunece în prăpastie. Se mişca după ecoul paşilor lui Marketo.

Deodată acesta ţipă şi parcă ţipătul lui despică zidurile întunericului. Evei i se păru că îl vede întins pe piatră.

Îl ajunse repede din urmă.

— Ce ai, îl întrebă îngrijorată.
— Nimic, spuse Marketo, scrîşnind din dinţi de durere.
— Te doare ? întrebă tulburată.
— Mi-am scrîntit piciorul.
— Nu se poate.
— Ce nu se poate ? ! urlă Marketo. Crezi că sînt de fier, să merg pe vîrfuri de stejar ?
— Nimeni nu-i de fier.
— Mi-am scrîntit piciorul, asta e. Acum vom merge încet.
Îi ajunse şi Prošper şi se aplecă deasupra lui Marketo.
— E grav ? întrebă îngrijorat.
— Mi-am scrîntit piciorul. Peste tot e ud. Am alunecat şi uite, spuse cu glas scrîşnit.
— Să văd, spuse Prošper şi îngenunche lîngă Marketo.
— Ce să vezi ? L-am scrîntit, ţi-am spus doar.
— Te doare ?
— Mă mai întrebi ? Şedeţi un pic, bucuraţi-vă de ploaie. Dumnezeu drăguţul ne blagoslovește de sus cu apă sfinţită, ha, ha, ha — glumi el cu glas îndurerat.
— Poate nu l-ai scrîntit, spuse Eva, poate te-ai lovit numai.
— Încearcă să te sprijini în el, te ajut eu, îi propuse Prošper.
— Doare mai rău decît un glonte. Ducă-se naibii comanda mea. Ştiu că nu-i de mine.
— Ar fi fost mai bine să mergem prin vale, spuse Prošper.

— Şi eu cred la fel aprobă Eva.
— Nu-i nici o vale. Nu sînt decît înălţimi şi prăpăstii. Totuşi trebuie să mergem mai departe. Nu putem rămîne aici. Problema e dacă voi putea să merg.
— Încearcă să te ridici, propuse din nou Prošper.
— L-am scrîntit. A pocnit ca marmora. E mult mai uşor să cazi decît să te ridici, tu ştii bine Prošpere şi ştie şi Eva, nu-i aşa Eva ?
— Fiecare ştie cîte ceva.
— Uite cum se obţine libertatea. Şi nu-mi pare rău de noi, doar că-i plouă pe cei de jos.
— Pe cine ?
— Armata mea de lîngă lac. Se adună unele împrejurări în care nu există nici un fel de fapte. Atunci încep să-ţi sape în creier, ca nişte dinţi ascuţiţi. Numai proştii îşi descoperă gărgăunii din creier. Dar Marketo nu e prost. Mă doare, sigur că mă doare. Voi încerca să mă ridic. Dacă n-am să pot umbla, voi doi veţi pleca înspre batalion, iar eu voi rămîne aici pe piatra asta ca să se ştie că noi sîntem peste tot în orice clipă din zi şi din noapte.
— Dacă nu te poţi mişca, atunci nu mai eşti decît un simplu rănit. Comanda ai predat-o Evei în cazul în care nu vei putea să ne conduci mai departe, aşa că Eva va hotărî ce vom face, observă Prošper.
— În ce caz, spui ?
— Dacă nu vei putea merge.
— Şi i-am predat eu comanda Evei ?
— Da, confirmă Prošper.

— Marketo a glumit, spuse Eva, dacă el e rănit, atunci hotărăşti tu, Prošpere.

— N-a sosit încă momentul să se ocupe poziţia, glumi acru Marketo şi se sprijini în cot într-un efort dureros de a se ridica.

Prošper îl ajută apucîndu-l de braţ. Stătea drept, sprijinit de Prošper şi se clătina pe loc. Încercă apoi să-şi transfere o parte din greutate pe piciorul bolnav, dar se încovoie de durere şi îngenunche.

— Poate e chiar rupt, spuse Marketo încet.

— În ce loc ? întrebă Prošper.

— La gleznă.

— Rămînem aici pînă mîine dimineaţă, propuse Prošper.

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă vom face o targă şi te vom duce, Eva şi cu mine.

— Încotro ?

— Nu putem să te lăsăm aici. Am putea să căutăm pe cineva prin satele din apropiere, care să te ducă la omul ce ţine legătura cu spitalul.

— Nici patru oameni n-ar reuşi să mă ducă prin locurile astea blestemate.

— Am spus că vom găsi pe cineva prin satele de pe Bijorina. Poate mai e careva viu prin apropiere.

— Tot ce se poate, gemu Marketo, dar nu merită. Voi plecaţi şi găsiţi batalionul, iar eu am să mă descurc singur. Am gustat şi lucruri mai amare, chiar dacă mă ia dracu, am trăit destul în războiul ăsta.

— Nu se poate. Nu te vom lăsa !

— Eu nu plec, spuse Eva. Cum ţi-o fi ţie, ne-o fi şi nouă.

— Nobil ! spuse Marketo.

— Aşa gîndesc eu.

— Pe mine m-a lovit. Voi fiţi deştepţi. Trebuie să mergeţi la batalion, măcar cineva să povestească ce s-a întîmplat cu grupa, spuse Marketo şi se aşeză din nou pe piatră.

Cuvintele i se amestecară cu ploaia, şi se stinseră ca nişte flăcărui. Era plin de amărăciune şi durere şi rămase chircit în întuneric.

— Nu te putem lăsa, asta se înţelege, spuse Prošper.

— În sate nu mai e nimeni. Singur mă voi descurca mai uşor. O distanţă voi încerca să merg în genunchi şi în mîini, apoi o să mă sprijin în automat şi în piciorul sănătos, şi voi ajunge eu undeva, după care mă voi însănătoşi şi voi veni la batalion.

— Ne pierdem vremea degeaba. Mai bine să ne înţelegem ce vom face, spuse Prošper.

— Şi eu sînt de aceeaşi părere, adăugă Eva.

— Şi dacă-ţi vei pierde căpşorul tău frumos din cauza mea, fato ?

— Nu e mai de preţ decît altele. În afară de asta, cine ştie unde-l aşteaptă moartea.

— N-am fost rănit nici de glonte, nici de grenadă. Am căzut ca un măgar istovit şi mi-am scrîntit piciorul. Uite, ce ţi-e şi cu războiul !

— Cel mai bine ar fi să plec eu pînă la Gradina și să găsesc oameni. Voi doi rămîneți aici.

— Poate ar fi mai bine să mă duc eu după oameni, observă Eva.

— Nu cunoști drumurile, spuse Prošper.

— Exact, confirmă Marketo.

— Poate am putea și singuri să-l ducem pe Marketo. Am cîștiga timp, zise Eva.

— Cel mai bun lucru ar fi să așteptăm să se lumineze, spuse Marketo.

— Dar dacă mîine dimineață tot n-ai să te poți mișca, am pierde mult timp.

— Am să pot merge, zise Marketo cu răceală în glas.

— Dar dacă ți-am bandaja strîns piciorul? propuse Eva.

— Cu ce?

— Găsesc eu ceva.

— Bine, caută! Acum trebuie să-mi scot bocancul. Piciorul se umflă repede. Și zici, Prošpere, că ar fi fost mai bine să mergem prin vale. Văile sînt mai ușoare, dar nu în război. Noi sîntem munteni, tovarăşe. Se spune că și Isus a purtat crucea pe munte. Iar crucea e un lucru omenesc, foarte omenesc, căci trebuie să ții seama și de cuie. Noi nu purtăm crucea, dar ducem arme și muniții și cîte altele. În afară de asta, muntele ăla al lui Isus nici nu era prea înalt, nici așa pietros și aspru. Nu se poate prin văi. Ce văi!

Negru în întunericul din jur, aplecat, începu să-și dezlege bocancul din piciorul umflat, gemînd straşnic.

Eva îngenunche lîngă el cu intenția de a-l ajuta și prin mișcarea capului îl stropi cu picăturile de apă din părul ud.

— Parcă ai fi un nor de ploaie, spuse Marketo. Și așa plouă destul.

— Am vrut să te ajut.

— Vezi doar că n-am murit. Oare mai cade ploaie din cer sau e ploaia din părul tău?

— S-a mai potolit puțin, dar va ploua din nou, spuse Prošper. Poate va trebui să încercăm să aprindem focul.

— Unde să găsești lemne?

— O să adun eu cîteva.

— Adună, gemu Marketo.

— Hai să-ți ajut, spuse Eva rugător.

— Nu-i nevoie, zise Marketo și, înăbuşindu-și un țipăt, scoase bocancul din picior.

Prošper rătăcea pe undeva prin beznă în căutarea lemnelor.

— Am să-ți leg piciorul, spuse Eva. O să-ți fie mai ușor.

— Mi-ar fi mai ușor dacă piciorul ar fi strîns tare. Poate atunci am reuși să ne continuăm drumul. Dar nu avem cu ce să îl strîngem, zise Marketo pipăindu-și piciorul umflat.

— Nu se vede nimic, spuse Eva îngrijorată.

— Dacă Prošper găsește lemne, vom avea foc.

— Ți s-a umflat rău piciorul?

— Da, recunoscu Marketo și o privi de sus pînă jos pe Eva care, udă fiind, tremura de frig. Ți-e frig ? o întrebă el.
— Îmi este.
— Uite că a stat ploaia. Ai ceva să te schimbi ?
— Nu-mi folosește.
— Ți-e foame ?
— Și așa nu avem mîncare.
— Am eu ceva în rucsac.
— Îl vom aștepta pe Prošper. De fapt nici nu simt foamea !
Era tulburată. Parcă se temea de schimbările bruște din comportarea lui Marketo.
— Și tu crezi că trebuia să mergem prin vale ? o întrebă Marketo aproape în șoaptă.
— Nu cred.
— Nu crezi, ai ?
— Omul cîteodată se învinuiește prea mult.
— Așa e.
— Îmi pare rău că nu m-au lăsat mai demult la partizani.
— Cine nu te-a lăsat ?
— Tovarășii. Era nevoie de mine pe teren.
— Este de lucru și pe teren, nu zic nu.
— De mult m-am rugat să mă lase.
Vîntul murmura din adîncuri din ce în ce mai tare, ca și cînd făcea eforturi să urce muntele. Marketo gemu din nou.
— O să-ți fie mai ușor dacă te bandajez. Numai de s-ar întoarce Prošper ! Mi-e frică să nu alunece și el pe undeva. Prea e beznă.

— Îl aud. Foșnește undeva pe acolo, pe după stînci.
— Pot să-ți văd piciorul ?
— Dacă ții neapărat, uită-te !
Eva îngenunche din nou lîngă Marketo și începu să-i pipăie umflătura.
— Ce zici ?
— Mi-e teamă că e fracturat.
— Cîteodată e mai rău să fie scrîntit decît rupt.
— Trebuie legat strîns. Știu cum voi face. Am să fac bandaje din uniforma de rezervă, numai să aprindem focul. Poate ar fi mai bine ca Prošper să plece la Gradina după oameni. Mi-e teamă că mîine nu vei putea umbla.
— Îți spun eu că voi putea.
Eva se ridică și Marketo simți o durere ascuțită în locul pe care-l atinseseră degetele ei. Se concentră cu greu și spuse :
— Voi reuși să umblu, categoric.
Picăturile de ploaie din părul ei miroseau parcă a izmă. Îl mai ardeau încă degetele ce i-au atins piciorul dureros. Nu ! își spuse. Mergem mai departe. Din cauza ta am pierdut oamenii și am ajuns olog.
Din partea de est a muntelui se auziră pașii lui Prošper. Apoi întunericul îl aduse în fața lor. Aruncă pe o piatră o grămadă de crengi rupte.
— Numai de s-ar aprinde ! spuse Marketo.
— Ar fi bine de-am avea ceva uscat, zise Prošper.

— Am în rucsac hîrtie, se oferi Eva. Am crezut că voi putea scrie acasă citeodată, dar o car degeaba, adăugă și scoase din traistă o hîrtie mototolită.

— Ne va fi de folos, zise Prošper și începu să pregătească focul.

— Dacă nemții sînt pe undeva prin apropiere, să poftească la fața locului, spuse Marketo.

— În trecătoarea asta nu sînt nici lupi, răspunse Prošper și scăpără chibritul.

Hîrtia se aprinse, lăsînd să se vadă mici limbi de foc tremurătoare, iar flăcăruia începu să se prelingă pe crengile ude, se micșoră o clipă ca și cum ar fi vrut să se stingă și din nou cuprinse crengile subțiri, pentru ca apoi limbile răsfirate să pornească în sus și în jos, de parcă simțiseră gustul crengilor! Crenguțele țiuiră trist, și nu după mult timp se aprinse focul în mijlocul grămezii punînd stăpînire pe tot mănunchiul de crengi, care începu să trosnească. Flacăra se înroși și se înălță, apoi coborî din nou tremurătoare, se întinse în șuvițe cuprinzînd și crengile subțiri de jos.

Toți urmăreau încremeniți flacăra, întrebîndu-se dacă va continua sau nu să ardă.

— O să ardă, spuse Prošper.

Eva bătu din palme copilărește și constată:

— Arde!

— Zău că arde, confirmă Marketo.

Toți trei își întinseră mîinile spre foc. Lumina se prelinse peste stînci, sfioasă și tremurătoare. Acum își puteau vedea unul altuia

chipul. Fețele parcă se apropiară pentru o clipă după care se retraseră din nou în umbră.

Evei i se păru că vede capul lui Marketo care devine cînd mare, cînd mic, dispărînd ireal.

— Îți e mai bine? îl întrebă Prošper.

— Da.

— Acum aș putea să fac un bandaj, cît e lumină, zise Eva.

— Mai găsesc eu crengi, spuse Prošper. Dar din ce să faci bandaj?

— M-am gîndit eu la ceva, oftă Eva rușinată.

Marketo își întinse mîinile spre foc apucînd parcă flacăra în palme, apoi își apropie mîinile de obraji și oftă. Eva se topi în umbră o clipă, iar pe Prošper îl înghiți adîncimea nopții. Apoi chipul Evei apăru din nou, luminat de flăcăruia șerpuitoare. Chip frumos și umed, ca un strugure după ploaie, gîndi Marketo, dar Eva, nu știe asta. Ea tremură din ce în ce mai tare, iar pe el îl cuprinde o emoție puternică. I-ar pune palmele calde peste sîni dar mai întîi le-ar ține mult deasupra flăcărilor, uite așa. Sînt și lucruri frumoase pe lume! Viața nu e numai război și moarte. Merită să-ți încălzești bine mîinile și apoi să-i poți spune: Eva, lasă-mă să-ți pun palmele calde pe sîni. Sînii ei ar tresări sub palmele lui, ca niște păsări înghețate.

Flacăra se aplecase de tot. Apoi se ridică iar scînteietoare. Și Eva apăru din nou. Prošper dispăruse undeva în beznă. De ce n-ar face asta acum? Să-l ia naiba dacă se gîndește

la ceva urît ! Uite, în om se ivesc cîteodată gingășii prostești. Și-ar pune doar mîinile deasupra focului și apoi ar încălzi-o, căci tremură groaznic, iar marea asta de pietre este undeva în afara lumii. Păsările ar trăi. Păsările vii. Să se ducă naibii totul dacă nu-i spune : Eva, lasă-mă să-ți pun palmele pe sîni.

Eva răscolea prin rucsac.

Întrebă doar :

— Ce faci Eva ?

— Caut un bandaj, spuse ea încet.

— Lasă asta și încălzește-te. Shimbă-te. Ești udă toată. Ai să te îmbolnăvești. Îmbracă-te cu haine uscate, dacă ai. Învelește-te în pătură și usucă-ți bluza și pantalonii. Ești femeie.

— Ah, dac-ar ști mama cum arăt acum, spuse Eva zîmbind.

— Îți spun să te schimbi. Îți ordon.

— Întîi trebuie să-ți cos bandajul.

— Din ce ?

— Din rufele de schimb.

Înconjurată de flăcări îi putea desluși chipul obosit și chinuit. Dar nu vedea nimic neobișnuit. E nebună, gîndi Marketo. Ce tot spune ? Să-mi bandajeze piciorul cu rufele ei ? E zăpăcită și nu ține deloc seama de starea de război.

— Nici vorbă, spuse el încet.

— Ba da.

— Nu, rufele îți trebuiesc.

— Cînd ajungem la batalion găsesc eu ceva. Dacă ajungem, adăugă cu teamă.

— Îți trebuie acum.

— Tu nu poți să umbli fără bandaj.

— Să văd, ce ai ?

— De ce, am să-ți croiesc un bandaj.

— Să văd, ceru Marketo poruncitor.

Eva își vîrî rușinată capul în rucsac și începu să scoată rufele. I le dădu lui Marketo fără să-l privească.

Marketo despături rufele la lumina focului, încercîndu-le tăria. Mîinile îi tremurau. Se gîndea la ea care dîrdîia acum de frig și spuse cu un glas sec.

— Nu sînt bune. Dezbracă-te și te încălzește.

— Sînt din material bun.

— Îți ordon, spuse cu glas răgușit Marketo.

Eva își coborî privirea spre flăcări.

— Îmi refuzi ajutorul.

— Pentru bandaj trebuie o țesătură tare.

— Dacă am rupe o pătură ?

— E prea groasă.

— Am s-o iau pe a lui Prosper, e mai subțire și nu-i aspră.

— Dacă i-o dau pe a mea.

— Trebuie să-ți legi strîns piciorul.

— Mai întîi, schimbă-te. Îți ordon.

— Bine, dacă-mi ordoni, spuse Eva și-și luă rucsacul în care vîrîse rufele în dezordine. Dar cum să fac ? adăugă tulburată.

— Du-te mai încolo. E așa de întuneric că nu se vede nici dumnezeu tatăl.

— Bine, zise Eva și plecă.

Marketo începu să se gîndească la copilărie.

Pînă i se uscau singurii pantaloni și cămașa trebuia să stea în pat, de fapt în putină. Putina era rotundă și burtoasă și el se tot legăna. Putina scîrțîia din încheieturi, iar pantalonii se uscau întotdeauna foarte încet. Privi în direcția în care pornise Eva. I se părea că o vede goală în întuneric. Creștea în el durerea aceea de nesuportat și se învinuia pe sine. Din cauza trupului ei alb a distrus grupa și și-a rupt oasele, și-a pierdut mințile într-o singură zi și o noapte.

Flacăra șerpuia în întuneric, se agita. Ce flacără ciudată, parcă ar fi vrut să-i atingă goliciunea. Ea habar n-are ce foc mocnit zace în el.

Înfășurată în pătură, cu hainele ude în mînă, Eva apăru în cercul de lumină al flăcării. Pătura cu care era acoperită se desfăcu o clipă și Marketo îi zări strălucirea albă a trupului.

— Ți-e mai bine ? îl întrebă Eva apropiindu-se.

— Tot așa, spuse Marketo cu glas aspru, străin parcă.

— Acum am să-ți croiesc un bandaj și imediat o să-ți fie mai ușor.

Eva își întinse hainele ude pe piatră, lîngă foc și se așeză în fața lui Marketo foarte aproape de flăcări începînd să taie pătura lui Prošper. O făcea cu efort, dat fiind că foarfeca era prea slabă pentru o țesătură așa de groasă.

— Acoperă-te, spuse brutal Marketo.

Eva înțepeni de frică și trase brusc pătura care îi alunecase de pe genunchi.

— Ți-am spus să te înfășori.

— A alunecat în timp ce lucram, — zise Eva gata să plîngă.

— Asta nu mă privește.

— Tu mi-ai ordonat să mă dezbrac de hainele ude !

— Da, dar nu ți-am ordonat să-mi arăți trupul tău frumos.

— Iartă-mă, n-am făcut-o dinadins, — oftă Eva.

— Ia seama să nu-ți mai alunece pătura.

— O să fiu atentă, — spuse ea tristă. Dar unde-o fi Prošper ? Iar a dispărut.

— Vine el. Ce tot plîngi după el ? Dacă aș fi plecat eu, nici n-ai fi întrebat unde-i Marketo.

— Mi-e frică, — zise Eva.

— Vasăzică ți-e frică. He, sîntem în munți, sufletelule. Nu sînt lupi flămînzi primprejur. Adineaori vroiai să rămîi singură cu mine, și nu-ți era frică.

— N-am spus că mi-e frică de tine. Dealtfel, ai putea să-mi faci vreun rău ? Și de ce mă urăști așa, Marketo ?

— Te înșeli. Nu te urăsc. Numai că ești al dracului de drăguță, iar eu sînt doar un grenadier. Și acum mai bine taie acolo sau dă-mi mie să tai. Toți sîntem răi dacă ne zgîndări.

— Bine, — zise Eva, uite-ți bandajul, iar eu am să-mi trag pantalonii. S-au uscat.

— Fă ce vrei. Piciorul mi se umflă din ce în ce mai tare. Am să-l trimit totuşi pe Prošper la Gradina.

— Ai spus că vei putea umbla.

— Acum văd că n-am să pot. Îmi schimb planul.

— Oare poţi să-ţi schimbi planul ?

— Pot.

— Am să mă duc eu.

— Nu cunoşti drumurile.

— Atunci am să merg cu Prošper.

— Asta poţi. V-am spus de la început că voi doi trebuie să continuaţi drumul. Eu joc cu cărţile pe masă.

— Da, dar acum m-aş teme să rămîn cu tine, singură.

— N-ai de ce să te temi. Nu sînt eu aşa şi pe dincolo, — glumi Marketo cu voce răguşită.

— Incă n-a venit Prošper.

— Va veni el.

— Focul se cam stinge.

— Arde şi se stinge ca şi omul.

— Chiar aşa, confirmă Eva. Şi noi ne vom stinge.

— Sigur. Dar e păcat de tine, tu eşti într-adevăr tare drăguţă.

— Nu cred.

— Ai un trup de zeiţă.

— Nu mă interesează.

— Înainte de a se întoarce Prošper mai lasă să-ţi alunece pătura aia să te văd dezbrăcată şi dacă rămîn în viaţă să pot povesti

cum arătai goală noaptea în munţii ăştia blestemaţi.

— Iar mă jigneşti, Marketo, dar acum nu mă mai doare aşa de tare.

— Nu te jignesc. Mi te-aş întipări bine în minte. Te-aş săpa în conştiinţă. Dar, la urma urmei, cum vrei. Eu am glumit doar.

— Ţi-ai bătut joc de mine.

— Sigur.

— Trebuie să coasem bandajul.

— Uite-l şi pe Prošper. Bun băiat, n-am ce spune.

Eva tăcu, ghemuită lîngă foc, şi auzind din beznă paşii lui Prošper răsuflă uşurată. Marketo sfîşie cu toată puterea pătura lui Prošper de parcă ar fi dorit să distrugă ceva rău. Chipul îi era dur şi chinuit şi nici n-ar mai fi putut rezista dacă paşii tovarăşului lor n-ar fi fost aşa de aproape.

Într-adevăr Prošper apăru curînd în cercul de lumină, aruncă lemnele pe foc şi spuse cu glas liniştit :

— Asta-i tot ce-am putut găsi. Mi-am zdrelit mîinile pînă le-am adunat. Bine că s-a oprit ploaia, dar e foarte frig.

— Eu îţi tai pătura pentru bandaj.

— N-o să fie bună. O strici de pomană.

— Am să-ţi dau pătura mea.

— Nu e vorba de asta. Dar e prea groasă şi nu ţi se poate strînge bine piciorul cu ea. Pentru bandaj ar trebui o ţesătură mai moale.

— A vrut Eva să-l croiască din rufele ei. Ce nu-i trece prin minte unei femei, spuse Marketo cu glas batjocoritor.

Prošper o privi pe Eva și nu spuse nimic. Apoi se lăsă pe piatră lîngă foc, încercînd să-și încălzească mîinile.

— Eva și-a scos toate hainele de pe ea. După ce le-a dezbrăcat s-a învelit cu pătura pînă cînd s-au uscat. Și bine a făcut, altfel se putea îmbolnăvi.

— El mi-a ordonat, spuse speriată Eva.

— Zău că e mult mai drăguță goală decît îmbrăcată.

Prošper tuși uscat și își apropie și mai mult mîinile înghețate de foc.

— N-am fost goală. M-am dezbrăcat acolo în întuneric.

— Te-am văzut cînd te-ai întors, cînd ți-a alunecat pătura. Ai putea să te arăți și lui Prošper, să spună el dacă a mai văzut vreodată un trup mai frumos.

— Noi o să plecăm singuri dacă continui s-o jignești pe tovarășa.

— Asta v-am spus de mult, dar n-ați vrut. Ce mai așteptați ? Plecați !

— Nu te înțeleg, spuse Prošper. Dar, de fapt, cum vrei. Cînd vom ajunge la batalion am să raportez tot. Asta n-o să rămînă așa.

Marketo zîmbi întunecat și spuse :

— Sigur tovarășe, dar cînd vom ajunge... Atunci să raportezi totul în amănunțime. Ia-ți notesul și scrie.

— Nu-i nevoie, zise Prošper.

— Eva mai are hîrtie. Eva, dă-i hîrtie, să-și noteze. Nu e ușor să pui omul la zid.

— Ai merita-o.

— Nu fug eu de asta. Faptele sînt fapte. Deci voi doi nu vreți să plecați. Uite, am făcut și bandajul, dar piciorul parcă-i mort. Trebuie strîns și pe urmă plecăm. Trebuie să ne oprim la lacuri.

— Bine, spuse Prošper. Dă-mi să-ți leg piciorul.

— Numai dacă o faci de bună voie.

Prošper îngenunche lîngă Marketo și începu să-i lege piciorul cu bandajul aspru, strîngînd din toate puterile. Apoi îl înnodă strîns.

— Cum îl simți ? întrebă răsuflînd sacadat.

— Zău că e strîns, spuse Marketo.

— Încearcă acum să te ridici.

— Asta și vreau.

Se sprijini cu mîinile de piatră și începu să se ridice încet. Apoi se sprijini pe piciorul bolnav și de durere fruntea i se îmbrobonă cu picături mărunte de sudoare, dar rămase în picioare.

Eva îl privea încremenită. Își dădea seama că suferea îngrozitor și bănuia că piciorul îi sîngera căci osul îi era rupt de-a binelea. Dar Marketo spunea că totul e-n regulă și că pot porni la drum. Oare va reuși să meargă într-adevăr ?! se întreba ea încordată. Va merge, omul ăsta îngrozitor, transpirat de durere, va merge. Iată, stă sprijinindu-se pe pi-

ciorul bolnav și zîmbește, iar dinții îi sînt foarte albi, iar cutele de pe față seamănă cu nodurile aspre ale măslinilor bătrîni.

— Doare ? îl întrebă Prošper.

— N-are importanță. Cînd se încălzește piciorul o să fie totul în ordine. Am putea porni. Dacă vă e foame, am puțină pîine și slănină în traistă.

— Eu aș mînca doar o bucățică, spuse Prošper. Dar tu, Eva, ești tare flămîndă.

— Eu n-aș putea înghiți nici o îmbucătură. Îl tot privea pe Marketo. Ochii lui mari, negri și strălucitori priveau pe sub sprîncenele dese undeva în noapte, dincolo de întuneric, în depărtări, iar ea se cutremură parcă de o presimțire. Îi venea să plîngă, dar își mușcă buzele și își coborî privirea spre rădăcina focului. Flăcările se răsfirau șerpuitor împrejur, ca și cînd ar fi vrut să se smulgă din izvorul lor și să zboare în beznă. Iar ei încotro vor porni ? Vor merge în josul stîncilor, în josul întinderii de piatră. Marketo se va sprijini de piciorul rupt, pe sîngele închegat. Nu-i vedea chipul, dar îi rămăsese înscrisă pe retină imaginea lui, ridicîndu-se. Ce fel de om era ? Bun sau rău ? Și ce știa despre ea ? Marketo era de fapt soarta ei. Acesta era adevărul. Chipul lui i-a rămas întipărit în minte și nu l-ar putea uita nici dacă ar orbi. I-a rămas întipărit în ochii sufletului ei, cu roua durerii pe frunte.

Prošper înghiți în tăcere o îmbucătură de pîine uscată. Marketo privea cu încăpățînare

întunericul. Focul trosnea. Vîntul măcina prin trecători pleava neagră a groazei. Unde mai departe ? De jur împrejurul lor se crease un brîu luminos, dincolo de care poate nu era nimic. Zorile se zăreau cenușii tîrîndu-se parcă în sus pe stînci. Oare Marketo a spus cu adevărat : Mergem ? Ea nu l-a putut privi, se temuse să nu izbucnească în plîns, să nu înceapă să bocească în hohote. O chinuia amețeala, ca un rău de mare, și simțea că-și pierde răsuflarea. Vîntul de răsărit, greu și călduț, îi lovea buzele ca niște șerpi grei. Nu auzea nici un strigăt. În jur era liniște. Se auzea doar zgomotul bocancilor. Refuzase să meargă la mijloc. Rămăsese intenționat cu vreo douăzeci de metri în urma lor. Se legăna, simțea un gol moale în trup și i se părea că buzele ei au parcă un gust de mîl și de alge putrede. Totuși trebuia să-și ridice privirea și chiar așa făcu. Îl văzu pe Marketo, încovoiat, ca și cînd ar fi făcut o plecăciune, și pe Prošper mergînd atent în spatele lui, puțin aplecat.

Marketo se încovoia din ce în ce mai mult, trebuie că-l durea tare, dar n-a gemut nici măcar odată. Se gîndea că el n-a fost niciodată cu adevărat copil, sau cel puțin ea nu putea nicicum să și-l închipuie copil. Își dăduse jos automatul de pe umăr și acum mergea sprijinit în el ca într-un toiag. Fierul scrîșnea și gemea în contact cu piatra, iar ea grăbi pasul fără să-și dea seama, simțind dorința de a fi lîngă el, de a-i auzi răsuflarea.

Marketo îi simți apropierea și sîngele îi lovi mai dureros în piciorul umflat. Vroia doar să nu țipe de durere. Automatul era un sprijin slab și prea scurt.

— Ți-e greu ? auzi glasul lui Prošper.

Se hotărî să nu-i răspundă, iar Prošper nu-l mai întrebă. Mergeau în tăcere în josul defileului. Se mișcau foarte încet și totuși mai repede decît dacă l-ar fi purtat pe Marketo pe targă. Se temea să nu cadă, să nu agraveze situația. Totul i se perinda acum prin minte tulbure, în imagini frînte. Nici Eva nu se contura clar în gîndurile lui și îi era ciudă, totuși, nu voia să se întoarcă să o privească. Își amintea doar că din pricina ei își pierduse cu totul puterea de a judeca. Prin fața ochilor îi fulgerau flăcărui albastre care se transformau în zborul lor în rotocoale cînd negre cînd strălucitoare, așa încît trebuia să privească printre pleoapele strînse, căci aceste rotocoale izvorau direct din efortul lui de a se ține pe picioare. Trebuie doar să vrei, gîndi el, ghemuit în sine. Ar fi putut să urle cînd i-au scos pe viu din corp schijele, dar n-a vrut. Și acum ar putea, dar nu vroia. I-ar fi mai ușor dacă ar țipa, dar nu vroia cu toate că ar auzi întregul ținut cît de dumnezeiește urlă. Mai de grabă se încovoia așa, pînă la pămînt.

— Poți merge ? îl întrebă din nou Prošper.

Se hotărî să nu spună nici acum nimic.

— Știi și singur că îi greu, spuse Eva. Vezi că face eforturi.

— Văd — spuse Prošper.

Eva tăcu simțind un nod în gît. I se păru că aude geamătul din pieptul lui Marketo în clipa în care acesta se apleacă pînă la patul puștii.

— Să ne odihnim ! propuse Prošper.

— Du-te naibii cu odihna ta ! Abia am pornit, — răsună ciudat glasul lui Marketo.

— M-am gîndit la tine.

— Bine ar fi, dar nu e timp. Eh, dacă ar putea omul să se culce și să rămînă așa. Nu mai știu unde e libertatea asta. Veșnic fuge de noi ca o pasăre nebună.

— Te doare rău ? îl întrebă Eva peste umărul lui Prošper.

— Nu, e foarte plăcut să umbli cu un picior rupt. Și-apoi, în dimineața asta sînt bine dispus. De cînd te-am văzut goală, luminată de flăcări, am prins avînt și poftă de luptă. Vezi, cine naiba ar fi sperat. Îmi pare rău doar că mergi în urmă. De te-aș vedea înaintea mea aș merge mai ușor, mai ales dacă te-ai dezbrăca.

Eva tăcu. Și Prošper se adînci în gînduri. Vom pieri toți trei concise el. Ar trebui să-l ducă pe Marketo undeva într-un spital, în refugiu. Dar cine să-l convingă ? El și cu Eva ar găsi mai repede batalionul.

Țeava puștii mușca din ce în ce mai tare piatra. Și parcă ziua se naștea din scrîșnetul ăsta, cenușie, udă, plină de alte ploi și vînturi grele venite dinspre mare.

Deodată, Marketo se opri încremenit. Privi spre tufişuri, apoi ridică iute puşca şi într-o clipă se auziră împuşcăturile. Brusc se lăsă o linişte încordată. Marketo se întoarse şi spuse :

— Ăstora doi le-am făcut cafeaua de dimineaţă.

— Cui ? întrebă tulburată Eva.

— Nemţilor. Poate s-au rătăcit singuri, dar mai curînd cred că erau o patrulă.

— Semn rău, spuse Prošper.

— Cine ştie, zise Marketo. Du-te în recunoaştere, dar fii cu băgare de seamă. Cînd am tras, unul din ei ridicase deja automatul spre noi. Din fericire a întîrziat.

— Tu şi Eva retrăgeţi-vă o sută de metri spre vîrf, — propuse Prošper.

— E prea sus, Prošpere. Şi poate nu mai sînt nemţi prin apropiere.

— Atunci rămîneţi aici. Dacă auziţi împuşcături, retrăgeţi-vă spre capela cea mică de pe şeaua muntelui.

— În ordine, spuse Marketo. Ai s-o găseşti sus, măcar pe Eva, iar eu voi merge încet şi ce-o fi, să fie.

— Nu merg nicăieri fără tine, zise Eva hotărîtă.

— Ai să faci ce-ţi ordon. Înţelegi ?

— Înţeleg, oftă Eva.

Prošper se îndreptă prin trecătoare în direcţia tufişurilor.

— Du-te Eva ! spuse Marketo şi se lăsă pe o piatră roşiatică.

Eva se aşeză pe stînca abruptă şi se sprijini de rucsac.

Se lăsă tăcerea, plină de neprevăzut. După cîteva minute Marketo, o privi cu înţeles pe Eva şi spuse :

— Cam asta e, dar se poate şi mai rău.

— Ce ? întrebă Eva.

— Mă gîndesc la lupta de partizani, tovarăşă. Zilele îţi vor fi ca cea de ieri, ca noaptea care a trecut şi ca dimineaţa asta.

— Ştiu, spuse Eva, războiul e lung.

— Sînt mulţi puii ăştia de nemţi. Italia a crăpat, dar ei se ţin bine.

Cine ştie cum e acum pe front.

Pe frontul nostru nu e chiar bine şi naiba ştie cum e prin alte părţi. Dacă ăia doi au nimerit singuri în tufişuri, atunci sîntem călare pe situaţie. Dar dacă mai sînt şi alţii prin jur, va fi tare cald.

— Atîta timp cît sîntem în viaţă, ne vom lupta.

— Asta e sigur. Dar tu ai să ai de tras mi se pare. N-ai noroc sub comanda mea.

— Ba poate că am, — spuse Eva încet.

— Cum aşa ?

— Asta-i treaba mea.

— Aici nu există treaba mea sau treaba ta. Acum totul ne priveşte pe toţi, în afară de ce ai tăinuit, tovarăşă.

— Dar tu ai tăinuit oare ceva ?

— N-o să discutăm acum. Problema e dacă avem drumul liber sau nu. Şi ieri şi în noaptea care a trecut, cum am spus, cam aşa. Dar sînt şi zile mai rele. Tu încă nu ştii cum se respiră aerul în război. Abia îl simţi pe buze, dar trebuie să-ţi umpli pieptul cu el.

— O să aflu şi asta, dacă n-am să mor în curînd.

— E clar că ai să afli. Nu trebuia să adormi, luaţi-ar naiba norocul. Somnul ăla adînc te-a nenorocit. Nimeni n-a cercetat cum ţi s-a întîmplat asta.

— Tu ştii cum mi s-a întîmplat. Şi nu înţeleg la ce bun toate astea, Marketo. Sînt neputincioasă, iar de cei neputincioşi nu trebuie să-ţi baţi joc. Poate şi de tine o să-şi bată joc cineva odată, deşi eşti curajos şi puternic.

— Ia te uită ce înţeleaptă eşti! Dar şi el este. A învăţat în şcoli.

— De ce îl pomeneşti ?

— N-am zis nimic de fapt. Tu ai să ajungi departe dacă scapi din cuiburile astea de şerpi. E chiar păcat că ai adormit noaptea trecută şi din pricina asta ai ajuns aici.

— N-are rost să repetăm acelaşi lucru. Spune-mi ce vrei şi încetează. Nu mă chinui, Marketo.

— Nu înţeleg nici măcar cine te poartă prin calvarul ăsta. Dar naiba ştie ce e cu Prošper. Îmi înţepeneşte piciorul. Dacă va trebui să urcăm pe munte, noi doi ne vom lua rămas bun pentru totdeauna. Asta e.

— Am spus că voi rămîne cu tine.

— Iar eu ţi-am spus că ai să îndeplineşti ordinul.

— Dar eu nu vreau să îndeplinesc un astfel de ordin.

— Te înşeli, îl vei îndeplini şi încă cum.

— Mi-e teamă că nemţii ăia doi nu erau singuri.

— Şi eu cred. M-am săturat de retragere. Mi-e piciorul rupt şi sînt ostenit, tovarăşă. Am să rămîn aici. Şi cînd ai să auzi o rafală, să ştii că lui Marketo i-a trecut durerea, că i-a trecut tot, şi că a devenit blînd cu tine şi duios ca stropii de ploaie.

Eva suspină întretăiat.

— Ce ţi-o fi acum, minte de femeie ?

— Nimic spuse cu greu Eva.

— Ţi-e frică ?

— Da.

— Am ostenit de atîta umblat. Şi ăsta e un loc foarte bun ca să se termine drumul. Piciorul mi-e rupt cu adevărat. Cîtă prostie şi ghinioane nu cad pe capul omului. Da ce-ţi veni de ai început să plîngi ?

— Nimic.

— Tare eşti ciudată, zău.

Amuţiră. Tăcerea era de nesuportat.

— Te doare, Marketo ? îl întrebă după cîteva clipe de linişte.

— De ce dracu mă întrebi ? Ţi-am spus doar.

— Vreau să-ţi aud glasul.

— Ţi-e frică totuşi.

— Spune-i cum vrei.

— Fiecăruia îi tremură sufletul cînd nu mai ştie dacă va mai privi soarele de mîine. Dar merită ceva tot ce-a fost pînă acum.

— Ce-o fi cu Prošper ?

— Şi eu îl aştept cu nerăbdare. Întrebarea este dacă nemţii sînt la lacuri. Asta-i cel mai important. Pentru ei e important.

— Pentru cine ? întrebă Eva.

— Cum de nu poţi să pricepi odată ? Ştii că nemţii n-or să-i îngroape. Crezi că aş umbla pe piciorul ăsta blestemat dacă ei n-ar fi morţi ? Aş zăcea sus pe munte şi aş aştepta dansul diavolului. Ei, luptătorii mei, sînt jos, umflaţi de apă, morţi. Pricepi tu asta ?

— Pricep.

— Plînsul nu e de noi. Cînd va veni libertatea, poate vom obţine şi dreptul de a plînge. Asta o să fie un lucru mare.

— Da, o să existe libertatea.

— Să nu crezi că sînt demoralizat. Pămîntul nu rabdă lacrimile. Pămîntul e tare, iar omul cîteodată îşi doreşte propria distrugere, dar conştiinţa îl mînă mai departe. Altfel nu poate fi. Viaţa e tare aiurea croită. Şi totuşi hotărîm singuri şi de asta sîntem aşa de tari. Între noi s-a încurcat ceva şi n-o să descurcăm niciodată.

— Prošper ar trebui să ajungă, spuse Eva.

— Va ajunge în curînd. Nemţii sînt pe aproape. Lacurile nu sînt un punct important pentru ei.

Tăcură din nou. Vîntul greu şi umed, măcina printre stînci iar norii se sfîşiau de ascuţişurile de piatră. Marketo pipăi cu privirea chipul Evei, iar ea plecă ochii.

Era udă şi îngheţată. Faţa îi era trasă din pricina oboselii şi a nesomnului. Doar buzele îi erau proaspete şi frumoase. Simţea cum o atrage privirea lui, cum îi pătrunde în părul greu, apoi trece peste albeaţa gîtului şi a pieptului. Tremura vădit din tot trupul.

— Te-ai făcut mai frumoasă, pe cinstea mea — spuse Marketo.

— Aş vrea să ştiu ce-i cu Prošper.

— Este în recunoaştere, — spuse Marketo şi din nou o învălui cu privirea.

Temătoare îşi ridică ochii spre el. E palid, îşi spuse. Degetele goale îi ies din bandaj zdrelite şi însîngerate. Şi-a încrucişat mîinile mari şi parcă a rămas în spatele unui zid. Trebuie că îl doare tare. Ar fi vrut să-i pipăie piciorul bolnav, să-i atingă cu faţa piciorul acela dureros, dar nu se cădea să o facă, Marketo se îngrădise parcă. Piciorul lui gol şi bandajat îl sprijinea de stîncă şi părea pietrificat, iar ei i se părea că piciorul ăsta are o soartă a lui. Eh, dacă ar putea face ceva, dacă l-ar putea lua în braţe să-l ducă undeva departe, dacă ar putea să-i şoptească încet : odihneşte-te, ostenitul meu, odihneşte-te, dragul meu, dormi, chinuitul meu ! Eh, dacă ar putea. Dar cine ştie ce va fi dacă nemţii sînt într-adevăr la lacuri şi dacă va putea Marketo să se întoarcă în munţi, şi ce se va întîmpla dacă el nu va mai putea merge înapoi.

Ce va face Prošper ? Ce va face ea ? Sigur, va rămîne lîngă el și îi va spune la sfîrșit totul, în ultima clipă, iar el n-o va crede. Cine știe cum se va întîmpla și dacă se va întîmpla ? Piciorul lui Marketo semăna cu un butuc de măslin. El mai era încă îngrădit de un zid de nepătruns. Dacă ar ști la ce se gîndește. Poate se gîndește la vreo bătălie de demult.

Marketo ridică brusc capul, iar ochii lor se întîlniră într-o privire susținută parcă de un spațiu vid.

— Vine, spuse Marketo încet contemplînd pentru un moment chipul înfricoșat al Evei, apoi începu să-l caute cu ochii pe Prošper în direcția ecoului pașilor lui.

— Nemții sînt la lacuri, spuse Marketo cu glas uscat.

— De unde știi ?

— Prošper merge aplecat și se ascunde, înseamnă că pericolul e aproape.

— Îl văd și eu.

— Înseamnă că au așezat tabăra la lacuri, am știut eu, — spuse Marketo cu glas scrîșnit. Buzele i se strînseseră tare, vinele gîtului începură să-i joace și scoase apoi un strigăt.

— Ce ai ? întrebă speriată Eva.

— Mă chinuie piciorul. Ciomagul ăsta pentru mers. Butucul ăsta noduros. Piciorul ăsta urît. Iar tu ai picioare frumoase și iuți, Eva.

— Ce facem acum ? întrebă ea cu glas înghețat.

— Acum, tu și cu mine, sufletelule, o să ne sărutăm cu foc, urlă Marketo. Noi doi ! înțelegi gîndul ăsta nebun ?

— Nu înțeleg. Ce ai ?! — strigă Eva.

— Noaptea trecută te-am văzut goală lîngă foc. Și grupa mea de luptă va rămîne neîngropată, iar eu, diavol blestemat și șchiop, nu pot merge mai departe. Tu nu știi nimic despre dumnezeul ăsta nebun. Clipești numai din ochii ăia ca niște faruri și te joci de-a războiul, soarele tău. Acum aș putea să te plesnesc cu pușca și la dracu Marketo și Eva, și toți munții războinici și pașnici, și toți viii și morții care au căzut din vina cuiva sau fără vină. De parcă eu l-am inventat pe dumnezeul ustaș și pietroaiele astea și lacurile. Și lacurile ! Auzi tu ?! Știi tu că cei de jos au pierit ieri din pricina ta și a mea ? Înțelegi pe naiba plînsul lui Marketo ! Uite, sînt învins. Nu trebuie să mă apropii de tine. N-am să trag. Dar nici nu pot să te apuc.

Eva țipă și izbucni în plîns. Nu-i era clar dacă Prošper coboară și dacă nemții sînt în apropiere. Vedea printre lacrimi fața brăzdată a lui Marketo și plînsul uscat din ochii lui. Parcă o privea cu sîngele din ființa lui, iar acest sînge șuiera ca spinii în furtună, ca gloanțele ascuțite. Iar ea stătea în cercul de întuneric și nu se putea desprinde.

Simțea că Marketo o înhață cu ochii de parcă ar fi degete, și că ea nu se poate retrage nicăieri, dar în clipa aceea veni Prošper și spuse :

— Nemții sînt la lacuri.

— Cîți sînt ? întrebă calm Marketo.

— Cam o sută. Trebuie să ne retragem repede. Au auzit împușcăturile și în curînd vor fi aici.

— Voi doi grăbiți-vă. Pe mine și așa nu mă puteți ajuta.

— Se-nțelege, spuse Prošper. Ce putem face noi trei contra o sută ? Și nici nu te putem duce.

— V-am spus să vă retrageți. Eu voi veni încet în urma voastră, dacă reușesc. Ne vom întîlni la capela cea mică de pe șeaua muntelui.

— În ordine, spuse Prošper. Grăbește-te Eva ! N-avem timp de regrete. Există și lucruri mai rele.

— Porniți, — spuse Marketo poruncitor. Uite pornesc și eu...

— Logic, spuse Prošper, n-are rost să pierim cu toții degeaba. Tu Marketo, ai mai multe șanse fără noi, decît cu noi.

— Plecați ! ordonă Marketo și începu să se tîrască în sus pe coasta muntelui. „Am să mă îndepărtez măcar puțin“, gîndea Marketo, „pînă pleacă ei doi, iar cînd nu mă vor mai vedea, am să mă întind pe stîncă și am să-i aștept pe nemți.“

— Eu n-am să plec, — spuse Eva plîngînd. Am mai spus că fără tine, Marketo, nu plec.

— N-ai să-l ajuți pe Marketo dacă rămîi. Dimpotrivă, ai să-l stînjenești, o avertiză Prošper.

— Sigur că n-are să mă ajute. Pleacă, îți ordon, — spuse aspru și poruncitor Marketo.

— Degeaba îmi ordoni răspunse Eva și se sprijini de un colț ascuțit de piatră.

— Marketo se poate ascunde în vreo grotă cît mai are timp. Dar dacă ne observă pe toți trei aici, atunci nu mai e nici o speranță pentru el. Poți să mergi ceva mai repede, Marketo ?

— Nu pot.

— Dacă situația ar fi inversă, și tu ai pleca, nu-i așa, Marketo ?

— Sigur că da. Pleacă și tu, și Eva va veni după tine. Dacă n-am să ajung la batalion, fii cinstit și spune adevărul despre tot ce a fost.

— Am să spun cum a fost, spuse Prošper.

— Să spună ce vrea, blestematul. Și s-o șteargă cît mai repede, rosti Eva.

Prošper se opri uimit.

— Ți-am spus să fugi cît mai repede, adăugă Eva cu glas înăbușit.

— Dacă vrei să aștepți, ai să ai prilejul să tragi. M-am săturat eu de grijile altora, tovarășă, pe ale mele le-am purtat singur. Ce simți tu acum nu-ți dă dreptul să te jertfești în zadar. Ești luptător. Luptătorii trebuie să moară cînd e nevoie, — spuse Prošper.

— Nu numai cînd e nevoie. Mor și cînd se hotărăsc să moară. Poate că eu în dimineața asta caut glontele care să rezolve totul. Tu ai spus că nu l-ai găsit. Poate nu l-ai căutat bine, — spuse Eva cu glas răstit.

— Pleacă o dată, Prošpere. Va veni și ea după tine. Grăbește-te căci timpul trece.

— Îți doresc noroc, zise Prošper și porni în susul muntelui. După vreo zece metri se întoarse și strigă :

— La revedere, Marketo ! Am să mă gîndesc la tine... Cînd se ivesc nemții, am să deschid focul cu mitraliera din vîrful muntelui. Retrage-te printre stînci, dar cît mai repede. Grăbește-te și tu, Eva !

Apoi, cu mitraliera pe umăr, aplecat, grăbi pasul pe povîrniș.

— Du-te după Prošper, Eva. Grăbește-te, cînd îți spun.

— Nu pot.

— Pleacă ! țipă Marketo.

Stătea pe loc ca încremenită, sprijinită de piatra ascuțită și cu ochii îi căuta pe nemți.

— N-auzi ? strigă Marketo.

— Am rămas cu tine.

— Ai să rămîi moartă aici și au să te sfîșie fiarele pînă la urmă. Ce ai tu cu mine ? Nu mă lași nici să mor cum trebuie.

Nu putea să pronunțe un cuvînt.

I se părea că Marketo e prea aproape și se îndepărtă cîțiva pași. Iar el continua să o învăluie cu privirea. Vîntul sufla peste chipul ei și-i usca lacrimile. Marketo înaintă, dar ea se îndepărtă iarăși cîțiva pași.

— La ce bun ? spuse ea. Într-o clipă vor veni nemții. Poți să mă omori cu pușca dacă vrei. Mă întreb doar, de ce mă gonești ? !

— Ca să nu-ți pierzi viața, nebuno. Și ce tot fugi de mine ?

— Fiindcă mi-e teamă.

— De fapt de ce ai venit la partizani ?

— Fiindcă am vrut să lupt.

— Dar te-ai gîndit că va fi așa ?

— Acum e totuna ce am gîndit.

— Nemții or să se ivească în curînd. Ești frumoasă, Eva. Știi și singură cum arătai goală în fața colibei. Păcat că ai să mori în dimineața asta. E prea tîmpită viața asta.

— Aș vrea să vină cît mai repede nemții.

— Ți-am ordonat să pleci. N-ai vrut. Nu pot să te prind. N-am să te omor. Într-un fel chiar e bine că ai rămas aici. Dacă n-ai avea înclinații mic-burgheze și te-ai apropia de mine ar fi minunat. Ei da, ar fi, ar fi, îți spun eu.

Eva tremura, palidă și încordată și fiecare cuvînt al lui o mușca pînă la sînge. „N-am fost făcuți pentru dragoste și de aceea sîntem făcuți pentru moarte“, gîndi Marketo. O privea acum pe Eva tulburat, cu privirea tremurătoare. Era convins că asta va fi ultima ei dimineață. A ei și a lui. Oare ea a hotărît așa din pricina lui ? Prostii. El îndură acum numai din vina ei. N-are de ce să-i deplîngă soarta. Dacă ar fi plecat, poate el ar fi reușit să se ascundă în vreo grotă, la poalele stîncilor. Dar așa, nu mai are nici posibilitatea asta. Sosirea nemților întîrzia, iar în el începu să se petreacă ceva de care inconștient se temea. Eva îi apărea acum ca o orfană de război și ar fi vrut să-i spună : ce-a fost, a fost, acum sînt în sfîrșit cu tine, acum sîntem împreună, numai noi doi, și niciodată nu e prea tîrziu. Într-un

fel ea arăta ca o veche partizană, aşa cum stătea acolo lîngă piatra ascuţită, la un pas de moarte, în dimineaţa aceasta înnorată şi ameninţătoare. Ce vroia de fapt ? A vrut oare ceva cînd a venit pe piatra asta unde a şi rămas ? Şi ar fi putut doar să plece. Acum chiar dacă ar duce-o undeva printre stînci, la adăpost, dacă ar putea, dar piciorul e mort, şi el cu adevărat nu poate merge nicăieri. Ar putea totuşi să-i spună măcar un cuvînt frumos, să se încălzească cu el, nefericita. Dar el nu spuse nimic şi nici ea. Dimpotrivă, ea plînge fără glas. De ce plînge acum ? Oare din pricina fricii sau a tristeţii ?

— Poate mai avem încă timp, — spuse Marketo fără să-şi dea seama.

— Pentru ce ? întrebă ea cu o urmă de speranţă.

— Ca să ne retragem printre stînci.

— Dar tu nu poţi merge.

— Pot, o întrerupse el şi se sprijini pe ambele picioare.

În ochi i se închegă sîngele. Durerea îi împietri chipul. Roua sudorii îi acoperea din nou fruntea noduroasă, dar mergea drept şi ei i se păru că printr-o minune lui îi era deodată mai bine. Se grăbi să se apropie de el tremurînd de teamă şi durere. Piciorul lui Marketo scîrţîia îngrozitor. Îşi va pierde răsuflarea, îl va înăbuşi vîntul rece, se va clătina şi va cădea. Paşii îi erau mari, dar chipul îi era scăldat de sudoare. Nu, ăsta nu mai e chip, ci un bulgăre de durere. Ar fi vrut să-i spună ceva,

dar se temea că ar putea să-l trezească din visul ăsta şi atunci ar realiza din nou că are piciorul rupt şi că nu mai poate merge. Ar fi putut să se sprijine cu mîna stîngă de umărul ei. Ea l-ar susţine, dar nu îndrăzneşte să-i spună. Nu îndrăzneşte nici măcar să tuşească sau să respire sonor, ca să nu-l trezească. Privirea îi căzu pe piciorul lui gol. Rămîneau pe piatră în urma lui, dîre însîngerate.

Marketo se clătină de parcă era gata să se prăbuşească.

Ea ţipă.

— De ce ţipi ? o întrebă cu glas împietrit.

— Mi-a fost teamă că ai să cazi.

Stătea acum pe loc şi o privea cu gura întredeschisă. Ochii îi erau foarte tulburi.

— Are rost ?

— Are, spuse Eva. Ai să poţi ?

— Nu ştiu dacă are rost. Aici sau puţin mai încolo, e totuna. Tu ai mai putea încă să fugi. Ai putea să-l găseşti pe Prošper la capela Fecioarei sus pe munte. Asta e o fecioară bună şi drăguţă. Şi neprihănită, sigur. Capela e locul potrivit pentru întîlniri. Grăbeşte-te, te conjur să nu mă mai chinui cu mersul ăsta, căci mă doare groaznic.

— Din cauza mea ai pornit ?

— Dacă asta are vreo importanţă pentru tine, atunci pot să-ţi spun că am pornit din pricina ta. Mă doare şi sînt obosit, şi ar fi o adevărată milostivire dacă în sfîrşit m-ar omorî cineva, şi asta o să se întîmple curînd.

— Chiar nu vrei să mai trăieşti ?

— Nu pot. Grupa mea e jos lîngă Modro Oko. Toate muzicile au murit. Și eu sînt vinovat. I-am condus în lupta aia fără rost. Dar destul cu discuțiile astea. Într-un fel mi-e milă de tine. Totul e o nebunie. Pleacă și spune Statului major al batalionului că Marketo a rămas în apropierea lacurilor sau, dacă vrei, spune că Marketo a ajuns la capătul drumului său. Dar văd că ești încăpățînată rău ! Cum vrei. M-au obosit și discuțiile astea cu tine.

— Mergem, Marketo. Trebuie să mergi. N-ai dreptul să nu încerci.

— Ei, bine atunci. Pornim, spuse Marketo și se aplecă mult, sprijinindu-se pe piciorul rupt.

Începu din nou să plouă. Depărtările verzi-cenușii închiseră brusc orizontul. Apoi se auziră împușcături, ciudate, slabe și prudente.

— Culcat ! strigă Marketo și se prăbuși brusc în spatele stîncii, iar Eva lîngă el

— Ne vor înconjura, — spuse ea încet.

— Trebuie să-i oprim măcar pentru moment pînă cînd ne gîndim ce facem mai departe. Trage în ăia din tufișuri, iar eu voi trage în cei care fug în josul muntelui.

Eva își îndreptă pușca spre stînga și nemții dispărură imediat.

— Așa ! spuse Marketo. Acum ne-am așezat.

— Și ce facem ? întrebă Eva și își ascunse capul după stîncă.

Gloanțele se înfigeau furioase în piatra de deasupra lor, formînd în stîncă răni ca niște stele.

— Ce știu eu, spuse Marketo. Dacă aș fi sănătos, am fugi în dosul stîncilor și apoi spre mare. Dar eu nu pot să fug, iar tu ți-ai pierdut mințile și nu vrei să te salvezi. Acum ai putea să scapi ușor.

— Putem să ne ascundem amîndoi printre stînci.

— Trage, ne-au văzut.

În acel moment se auzi și mitraliera lui Prošper dincolo de cotitură.

— S-au oprit, — spuse Marketo. I-a țintuit mitraliera. Dar ăia din tufiș sînt periculoși. Prošper nu-i poate nimeri. Uite-i, se ridică. Țintește bine, Eva, adăugă și începu să se tîrască spre sud-vest, trăgînd la întîmplare în nemți.

Eva se tîra în urma lui.

Gloanțele parcă își pierduseră direcția, împrăștiindu-se peste tot. În curînd se auziră și mitralierele nemțești și explozia de gloanțe în direcția lor. Totuși, se agățară de marginea stîncii, dar trebuiau să-și dea drumul în josul pantei pe lîngă spinii încîrligați și printre mărăcini. Ieșiră din unghiul mort. Marketo se ghemui și se rostogoli în josul pantei netede ridicînd pușca ca să n-o strice. Se opri într-o tufă de mărăcini și gemu înăbușit, dar se ridică repede și se aplecă înainte spre Eva.

— Acum ! spuse scurt Marketo.

Și Eva zbură în josul pantei în brațele lui Marketo care o așteptau. O ținu doar o clipă mai mult decît ar fi trebuit ca s-o ajute. Simți

pe față atingerea părului ei ud, și cuvintele i se frînseră în gîtlej.

— Îți mulțumesc, spuse Eva, răsuflînd sacadat.

— Lasă asta. Vino după mine.

Se tîrau în tăcere pe sub arbuștii scunzi pînă la o văgăună adîncă între stînci.

— Intrăm pe porțile raiului, spuse Marketo.

— Dar pe unde ieșim ?

— Nu există ieșire. Acolo este un fel de adăpost. Vom intra înăuntru și vom astupa intrarea.

— Cu ce ?

— Se pare că va trebui s-o astupăm cu leșuri nemțești. Altă soluție nu va fi.

— Așa, — spuse Eva întunecată.

— Dacă nu ne descoperă pînă cînd se lasă întunericul, atunci vom scăpa. Dar dacă ne descoperă, atunci adio mare, adio ținut natal.

Se tîrau acum pe sub stîncile reci, ascuțite înspre fundătura adîncă.

— Oare chiar nu există nici o altă soluție ?

— Pentru tine mai există. Ar trebui să te întorci și să-ți dai drumul în josul stîncilor și apoi să fugi spre măslini. Tu mai poți încă. Și ar fi bine să pornești pînă mai e timp.

— Degeaba încerci să mă convingi. Rămînem împreună. Așa e la partizani.

— Dracu știe. Atunci, grăbește-te după mine. Căutăm o cetate mică în piatra vie, sau poate un mormînt. Și nici nu e așa de rău în doi. Pînă la urmă am să rămîn singur în vreo gaură a diavolului cu cea mai frumoasă partizancă pe care a văzut-o Bijorina. Privi apoi stîncile încruntat. În urma lui, bandajul rupt se tîra ca un șarpe mort. Stîncile fremătau de tremurul lor interior, fremătau reci și umezi. Nu mai exista nici cer, nici lumină. Marketo tuși uscat parcă să dea de știre că aici este cineva viu. Merse cîțiva pași înainte și observă o adîncitură în stîncă.

— Aici, spuse el răsuflînd.

— Aici, confirmă Eva.

— Bagă-te înăuntru. Vom rămîne aici. N-or să ne doboare ușor, avem un ascunziș bun, și prin fundătura asta nu se pot apropia ușor. Avem și muniții destule.

Eva se vîrî în grotă și îndreptă pușca spre intrarea văgăunii, iar Marketo se întinse lîngă ea, pregătindu-și și el arma.

— Exact pentru doi, spuse Marketo. Ai vreo grenadă ?

— Una.

— Dacă nu vom avea altă ieșire, o să ne vindem scump pielea.

— Trebuie să fim prudenți. Dacă pierim, n-o să ne găsească nimeni aici.

— Asta nu mai are nici o importanță. Totuși nu m-am gîndit că voi sfîrși într-o văgăună.

Se propti în cot, se ridică puțin și răsuflările li se împletiră.

Eva observă că buzele lui Marketo erau uscate și albe ca hîrtia.

— Ai febră, spuse ea.

— Știu.

— Tremuri.
— Sigur, de ce nu ?
— N-am, din păcate, nici o pilulă.
— Ce să faci cu pilulele ? Totuși ne vor găsi. Nemții sînt proști, dar foarte perseverenți. Or să ne miroasă.
— Poate vor crede că am fugit departe.
— Ei știu că ne apără mitraliera din vîrf. Acum ar fi mai bine ca Prošper să plece, dar el e prost ca un vițel și dă buzna.
— Știe că nu poți umbla și îi atrage spre el.
— Prostii. Ne-au văzut și știu că nu sîntem departe. Și tu ești proastă.
— Crezi că sînt proastă fiindcă am rămas cu tine.
— Dacă nu ne găsesc, o să dormim aici la noapte, tu și cu mine.
— Nu uita că aș putea oricînd să plec.
— Te înșeli. Acum n-ai mai putea.
— Cum ? De ce ?
— Pentru că nu te-aș mai lăsa să pleci.
— Și de ce așa deodată nu m-ai lăsa să plec ?
— Nu mă întreba acum. Știi unde ai nimerit. S-a terminat joaca. Nemții sînt foarte aproape. În curînd ne vor găsi. Ți-am spus adineaori să pleci, acum nici îngerii din cer nu te-ar mai scoate de aici.
— Am rămas de bună voie.
O privea dintr-o parte, dar ei i se părea că a plesnit-o cu un tăiș rece. Umerii li se atingeau. Puștile priveau cu ochi găunoși spre

intrarea văgăunii. Ploaia cădea grea peste piatră. Mitraliera lui Prošper se stinsese parcă în apă.

*

La intrarea în defileu se ivi strălucirea unei căști verzui. Neamțul privea spre văgăună, dar, evident, nu-i putea vedea și își menținu privirea îndelung în aceeași direcție ca și cînd admira capriciile naturii.
Chipul îi era palid, era înalt și osos. Arma i se odihnea pe piept.
— Sînt aici, șopti ea abia auzit.
— Văd, răspunse el în șoaptă. Poate va pleca. Poate nu se va uita în grotă.
Îi aruncă lui Marketo o privire rapidă. Fața îi era palidă ca stînca, dură și liniștită. Își îndreptă din nou atenția spre neamțul care dădea din cap de parcă se minuna de ceea ce vedea. Se părea că nu intenționează să meargă mai departe. Simțea cum inima îi bate ascuțit în piatră. O durea. Își opri răsuflarea și nu-și mai aminti de nimic în momentul acela, nici chiar de apropierea grenadierului. Era reală doar întrebarea, dacă o să intre sau nu neamțul, dacă va pleca, sau nu, dar după el vor veni alții, care se aflau pe aproape.
— Oare o să intre ? — întrebă ea cu buzele strînse.
— Nu trăncăni, nebuno ! — spuse în șoaptă Marketo.
Tăcu și îl privi din nou cu atenție pe neamț.

Avea o faţă lunguiaţă, chiar frumoasă şi foarte tînără.

Nu va intra, concise ea. Va scăpa şi ea şi Marketo. Neamţul se va întoarce şi le va spune celorlalţi că aici nu e nimeni. Ce altceva să spună ? Oare va crede că s-a ascuns cineva aici, cînd vede şi singur că din văgăună nu există ieşire ? Va crede oare că cineva a putut să se osîndească singur spre a zace în piatra asta ? Tot aşa gîndea şi Marketo. Neamţul tuşi.

Îl privi cu coada ochiului pe Marketo şi constată că e obosit şi seamănă cu un mort, doar ochii îi erau încă vii. Nu mai avu curaj să vorbească. Neamţul îşi descheie pantalonii verzui, vedea clar, şi foarte liniştit începu să urineze de parcă ar fi vrut să reteze căderea picăturilor de ploaie din cer.

Îşi îndreptă privirea spre Marketo. Tremura tot. Împuşcătura răsună îngrozitor, iar Marketo spuse cu glas aspru :

— Udă, neamţule, tronul lui Dumnezeu ! Neamţul se apucă cu mîinile de burtă şi se prăvăli cu un ţipăt groaznic la intrarea văgăunii.

Marketo pronunţă nişte cuvinte de neînţeles, ca şi cînd îşi scuipa chinul din el. Înţelese că în curînd vor veni şi ceilalţi şi că va începe lupta. Îi venea să strige din pricina tremurului nebun din trupul ei. Marketo rîse apoi cu un glas care semăna cu o cădere de pietre şi repetă aceleaşi cuvinte, iar Eva tremura şi în gît îi clocoteau sunete ciudate şi nu-şi dădea seama ce se petrece cu ea.

Neamţul zăcea întins pe burtă, iar Marketo rîdea mai departe cu un scrîşnet al glasului ciudat care se sfărîma de zidurile grotei. Eva îl privea acum îngheţată pe cel mort şi deodată rîsul lui Marketo i se păru îngrozitor şi spuse cu glas sec :

— Încetează, te rog !

— L-am nimerit în burtă, spuse Marketo. E mort sau face pe mortul. În curînd şi noi vom fi tot atît de morţi ca şi el.

— De ce ai tras ?

— Ca să-l omor, tovarăşă.

— Dar prin asta ne-ai omorît şi pe noi.

— N-am putut să mă abţin. Mai bine pregăteşte-te de drum.

— N-am ce să pregătesc S-a sfîrşit cu noi.

— Important e că sîntem de acord.

— Nu putem fi de acord.

— Vom rămîne aici ca doi amanţi obosiţi.

— Am crezut că eşti curajos.

— Pe naiba curajos. Crezi asta fiindcă m-am tîrît cu grenadele. Crezi asta fiindcă n-am fugit. Cine poate vedea inima omului pe dinăuntru ? Tremură, şi încă cum. Am visat farul ăla necunoscut, dar n-am să-l văd. Poate e mai bine. Şi aşa aş fi rămas singur acolo să mă tot gîndesc şi asta nu e bine. Unde sînteţi nemţilor, mama voastră de hoţi ? — adăugă el nervos.

— Or să năvălească în curînd. Or să ne scoată cu grenadele.

Marketo înțepeni din nou. Tăceau.

— Marketo ! îl strigă în șoaptă.

— Aud, spuse el încet.

— Crezi în dumnezeu ?

— Nu vorbi prostii. Poate ai învățat ceva marxism.

— Da, dar nemții încă nu se văd.

— Cine dracu m-a pus să intru în văgăuna asta ?

— Să fugim, Marketo. Aici e îngrozitor. De ce m-ai adus aici ?

— Ți-am spus să nu rămîi cu mine. Dar nu te teme, nu va dura mult.

— Să plecăm de aici, te rog !

— Adică să ne predăm.

— De ce spui asta ?

— Dacă ieșim putem doar să ridicăm mîinile în sus. Oricum ne-ar omorî. Cel puțin pe mine. Tu poate ca-i reuși să scapi. Ai putea să le spui că te-am imobilizat cu forța.

— Am venit voluntară. Și tu știi că n-am să mă predau. De n-ai fi tras, am fi putut scăpa. Ai fi putut măcar să-mi strîngi mîna, — spuse Eva în timp ce lacrimile i se prelingeau încet pe chipul speriat.

Marketo o luă de mînă și spuse blînd : „Nu plînge, nu folosește la nimic".

Se uită doar o clipă în ochii lui sticloși și strălucitori. Buzele îi erau crăpate și albe ca hîrtia. Semănau cu doi bulgări de sare. Buzele lor se apropiară și ea uită pe moment de nemți și de primejdie. Era ca o viață lungă trăită într-o clipă. Dar buzele lui Marketo rămaseră

înțepenite, uscate și însetate. Grenada lovi stînca de lîngă ei. Gloanțele mitralierei secerau deasupra capetelor lor. El îi lăsă mîna și îi cuprinse fruntea în palma lui mare. Apoi o lăsă și începu să tragă. Veni și ea lîngă el să-l ajute. În jurul lor scrîșneau pietricelele din trupul stîncii.

— Nu vor intra în grotă îi șopti Marketo la ureche.

— Se tem de noi, — abia pronunță ea.

— Trag la nimereală.

— Eh, dacă n-ai fi tras, Marketo !

— Nu mai vorbi de asta. Am tras și acum asta e. Acum trag ei, dar nu vor ataca. Sînt șireți.

Grenadele le întrerupseră vorba. Praful le zgîria ochii.

— Dacă n-o să vină spre noi, atunci vom merge noi spre ei, — spuse Marketo.

— Cum așa ?

— Să-i atacăm. Doar n-o să murim aici ca șoarecii ?

— O să putem oare numai noi doi ?

— Trebuie. Vom pocni pe vreunul înainte de a săruta pămîntul. Oare te-am sărutat Eva ? Dar nu sîntem aici ca să ne pupăm ci să crăpăm așa cum trebuie. Războiul nu e bun pentru dragoste.

O grenadă puternică se înfipse în stîncă în spatele celui mort. Explozia umplu stîncile cu un ecou asurzitor.

— Sărută-mă ! — pronunță Eva în șoaptă.

— Ce nu-i trece omului prin cap cînd crapă. Ei, bine, am să te sărut. Am să te sărut ca să-ți urez drum bun în noaptea dracului !

O sărută într-adevăr cu o îmbrățișare scurtă și apăsată pe care o simți dureros pe buze. Din nou explodă o grenadă în fața intrării în văgăună. De sus se auzeau glasuri întretăiate.

— Acum or să împroaște cu grenade, — spuse Marketo și o împinse cu toată puterea pe Eva de zid, acoperind-o cu trupul lui. Grenadele trosneau de parcă le-ar fi căutat cu furie trupurile, dar ei doi se aflau ghemuiți în unghiul mort. Marketo simți buzele umede ale Evei pe gîtul lui înghețat și rămase o clipă uluit, apoi se desprinse brusc de ea și spuse sacadat :

— Trebuie să atacăm și încă repede.

— Să încercăm, șopti Eva.

— Trebuie. Ești pregătită ?

— Sînt, oftă Eva.

Marketo alunecă din gaura de piatră, iar Eva după el. Începură să se strecoare repede și cu grijă. Cum să scape cînd Marketo nu poate umbla, gîndea ea, sfîșiată de teamă, dar gîndul îi fu întrerupt de explozia unei grenade și nu se mai gîndi la nimic, ținea doar pasul cu Marketo și știa că se apropie momentul cînd va trebui să sară din ascunzătoare în spațiul deschis. Marketo gemea de durere. Se opri și se-ntoarse s-o privească. I se păru că vrea să-i spună ceva, dar el nu spuse nimic. În fața lor zăcea întins pe burtă neamțul mort. Erau lipiți de zidul stîncii aspre, iar degetele

le sîngerau de strînsoarea stîncii, care era din ce în ce mai ascuțită și mai abruptă, ca și cînd un cuțit îngrozitor ar fi tăiat-o în momentul cînd marea a aruncat din adîncimi muntele.

Grenadele cădeau acum în partea de sus a văgăunii, foarte aproape de locul unde stătuseră. Totul semăna cu un cazan în care se topește fierul și în care geme durerea pietrei.

Marketo se mai întoarse o dată.

Da, aici e intrarea în grotă, mai e doar un pas. Ce va face acum Marketo ? Ce așteaptă ? Trebuie să pășească peste cadavru și să pornească.

Marketo se încolăci în jurul stîncii și peste umăr începu să tragă, dar ea nu știa încotro trage, se grăbea doar în urma lui, ca să nu-l piardă. Căzură, apoi se cufundară în adîncuri.

*

Marketo îngenuncheat lîngă Eva grav rănită, își frîngea neputincios degetele osoase și uscate, apoi, ca ieșit din minți, îi mîngîie părul plin de sînge și îi puse palma pe frunte. În zadar o striga. Din ochiul ei stîng se prelingea un firicel subțire de sînge, care se oprea în colțul gurii. Umărul stîng îi era zdrobit și însîngerat, iar în partea dreaptă a pieptului se distingea abia auzit un gîlgîit.

Grenada căzuse chiar la picioarele ei, își aminti Marketo disperat. El se aruncase în spatele stîncii, dar ea nu mai reușise.

Moare Eva ! se rupse din el un strigăt.

— Eva ! Tovarășă !

Trebuia să facă ceva. Nu o putea lăsa aici. Trebuia să facă ceva și asta cît mai repede. Disperarea nu ajuta la nimic.

În străfundul ființei simțea o încleștare de nesuportat.

Lacrimi înțepătoare îi ardeau ochii și îl înecau o mulțime de cuvinte frumoase pe care ar fi vrut să i le spună. O strigă din nou, dar nu-i răspunse decît ecoul propriului său glas, adînc și greu, în timp ce Eva continua să sîngereze.

Cerul se sprijinea parcă de stîncile ascuțite. Tăcuseră și armele nemțești.

O privea neliniștit și tremurînd. O spumă de sînge ca niște fluturași colorați apăru pe buzele ei și apoi dispăru brusc. Trebuia să pornească repede în căutarea unor ajutoare. Luptătorii nu-i părăsesc pe muribunzi. O va așeza pe pătură, o va acoperi cu crengi, și apoi va pleca.

Așa trebuie să facă. Poate mai rămăsese cineva în viață prin împrejurimi. O va transporta la spital. Poate se va însănătoși. Cu un efort enorm o duse sub un ienupăr stufos și o așeză pe pătură. Nu se trezi, doar sîngele din răni îi curgea mai tare. O acoperi cu crengi ude, apoi îngenunche lîngă ea. Nicăieri nu exista nici un fel de adevăr. Chipul ăsta rănit parcă nu mai era al ei. Se ridică și-și lovi cu sete piciorul bolnav de solul stîncos fără să scoată vreun strigăt, deși prin trup parcă îi șuierau gloanțe, rupîndu-i țesuturile și oasele.

Porni călcînd apăsat pe piciorul rupt, strîngînd din dinți dureros. Simțea milioane de ace în sînge și în oase. Era orbit de lacrimi aspre. Îl cuprinse disperarea și îndoiala. Dacă va ajunge la grohotișuri și nu va găsi pe nimeni ?

Mergînd printre măslini se lovi de o rădăcină goală, care ieșea înfometată din pămînt. „Noapte oarbă !“ suspină el. „Noapte blestemată !“ rosti cu glas tulburat. Durerea din picior devenise de nesuportat, roua chinului îi scălda fruntea, dar el acceptase această suferință dintr-o pornire ciudată de a îndura orice cît de îngrozitor sau de inuman ar fi. Îl înțepau venele, tendoanele, globul ochilor, dar mergea mai departe.

Gemu totuși, țipătul pornea din străfundul creierului înfierbîntat de efort. Strigă înfundat și groaznic, ca un habotnic nebun care se închină dumnezeului său. Roua durerii îi strălucea pe frunte și îl înțepa în cutele feții și în rădăcina părului, în ochi. Mergea totuși și mergînd se apleca pînă la pămîntul peste care se lăsase o noapte grea.

*

Marketo zăcea întins pe salteaua umplută cu foi de porumb, acoperit pînă la gură cu o cergă aspră iar prin gaura din zid privea zborul fulgilor rari de zăpadă, duși de vînt. Cîte o pasăre singuratecă se lăsa pe streașina de sub zid și ciugulea butucii înnegriți ai viței scunde, căutînd hrană. Adăpostul din spa-

tele zidului era strîmt şi umed. Numai cu mare greutate reuşise să-şi facă acolo un culcuş. Din ascunzătoarea lui vedea o întindere aspru limitată. Măslinul bătrîn se apleca de vînt şi atingea zidul cu crengile. Patrulele nemţeşti şi cele ale ustaşilor trecuseră de trei ori pe lîngă ascunzătoarea lui. Nu era uşor să-l descopere, dar se temea să nu o observe cineva pe bătrîna care-i aducea de mîncare sau pe Koščar care-i îngrijea piciorul bolnav. Suporta cu greu faptul că zăcea neputincios în gaura aceea, şi aştepta nerăbdător să plece şi să-şi găsească batalionul. Dar Koščar îi spusese că mai trebuie să stea încă nemişcat. În gaura asta a lui nu existau zile, exista doar timpul, iar zilele şi timpul nu sînt acelaşi lucru. Durerile din picior îl lăsaseră şi i se părea că ar fi putut chiar să umble. Aici îl măcina întunericul şi tot felul de gînduri triste.

Pe Eva o duseseră pe insulă, la spital. Îl asiguraseră că trăieşte, dar întrebarea era dacă îi spuseseră adevărul şi dacă cineva i-ar putea spune adevărul. Îl zidiseră de viu în acest mormînt unde, din cînd în cînd, se gîndea cum ar fi dacă s-ar afla cu adevărat mort pe undeva. „N-ai fi nimic“ mormăi, „afară ar fi afară, şi înăuntru e înăuntru“. De-ar fi mort, n-ar mai exista pentru el nimic, nici adăpostul ăsta rece şi umed de sub pămînt, nici măslinul trist care se îndoaie, nici fulgii singuratici, nici păsările flămînde, nici Eva cu ochiul ei mort şi cu rănile de pe chip. Nu,

el nu are voie să stea în gaura asta, căci unde se va duce Eva dacă va scăpa cu viaţă, ce va face ea? Gîndurile îi izbeau pereţii ţestei. Eva fusese o frumuseţe. Avusese ochi frumoşi şi negri. Eva nu mai avea ochi. Avea doar unul. Obrajii îi erau sfîrtecaţi. Poate ar fi fost mai bine să o lase să moară sub ienupărul ăla, să nu-şi mai privească niciodată chipul în oglindă. Eva avusese sîni frumoşi de parcă erau cioplţi în marmoră, şi acum în partea dreaptă avea o rană îngrozitoare. Eva fusese plină de farmec feminin, iar acum era schiloadă, fără mîna stîngă, şi nu va mai îmbrăţişa pe nimeni. El n-o lăsase să moară şi acum se va confrunta cu chipul ei desfigurat. Apoi i se înfiripă o umbră de speranţă, că ochiul i-a fost salvat, că are mîna stîngă, că are ambii sîni şi că rana de pe faţă i-a dispărut. Lui nu i s-a spus decît că a ajuns cu bine la spital şi că va trăi, dar cum va arăta după ce va scăpa, asta nu i-a spus-o nimeni.

Şi din nou se cuibări în el gîndul că Eva se va însănătoşi pe deplin, va fi iarăşi frumoasă ca mai înainte şi nu-şi va mai aminti de el. I-o va lua cineva, acolo, pe cînd el va lupta prin munţi. Acum îi părea rău că nu se dusese la spital, tovarăşii insistaseră, însă el nici n-a vrut să audă. Pe Eva au transportat-o pe targă spre un colţ întunecat şi mort al mării, iar el a rămas pe mal şi, uite, zace în groapa asta umedă aşteptînd neputincios să i se vindece piciorul şi să plece la batalion.

Dar piciorul i se vindeca greu. Se chirci, strîngînd din dinți. Îl urmărea cînd gîndul că Eva îl va da uitării, cînd chipul ei sfîrtecat. Încordarea nu-l slăbea o clipă. Se zvîrcolea în culcuș și gemea. Încercă să se gîndească la orice altceva, dar Eva i se înrădăcinase în cuget. O simțea alături în spațiul ăsta zidit, și știa că niciodată nu va mai fi puternic și liber ca înainte. Cele două chipuri ale Evei îl vor însoți totdeauna. Uite, se gîndi el, din pricina asta războiul se împacă cu dragostea.

Se răsuci cu greu în culcuș, în dorința de a se desprinde de gîndurile care îl copleșeau, dar chipul Evei se apleacă din nou deasupra lui. I se părea că îi aude șoapta : „Nu mai sînt frumoasă și nu mai sînt a nimănui... Acum toți întorc capul cînd mă văd..."

Se răsuci din nou și își reținu un strigăt. Prin gaura din zid văzu o pasăre galben-verzuie pe vîrful unei vițe chircite din fața ascunzătorii. Pasărea zbură brusc în sus. Dar el nu putea vedea cerul. Nici marea. Putea vedea doar o parte din via chircită, măslinul cel bătrîn și, jos de tot, smochinul. Acum fulgii sînt foarte mari și moi, ca și cînd cineva, deasupra, ar jumuli găini albe. Pe Bijorina șuieră viscolul, gîndi el, și zăpada acoperă cărările acelea tainice, ale partizanilor. Bijorina este albă, iar ochiul Evei e mort și dureros ca suferința războiului. Din nou se apleacă Eva deasupra lui, și parcă îi aude șoapta înceată : „nu-mi cere să fiu bucuroasă, n-am atîta putere. Am avut putere lîngă

lacuri și acolo printre stînci, dar acum nu mai am. Am abia nouăsprezece ani. Nu are nici o importanță că sînt membră SKOJ (Uniunea Tineretului Comunist Iugoslav). Crezi că ar trebui să găsesc putere ? Crezi că ceva nu e în ordine cu mine ? Poate așa e. Lasă-mă să plîng și să nu urăști lacrimile mele așa cum mi-ai urît frumusețea".

Marketo deschise larg ochii și cu un efort își întrerupse șirul gîndurilor, începînd să scruteze micul lui orizont. Apoi mormăi : De ce dracu mă frămînt cînd nu știu nimic sigur. Cine m-a zidit aici ? ! Să se ducă naibii și Koščar și cel care a dat ordin să mă aducă aici. Pe mine mă așteaptă batalionul.

Începu să împingă zidul din față cu piciorul bolnav ca să-i încerce rezistența. Constată cu amărăciune că nu era încă în stare să umble. Chiar faptul că respira aerul ăsta umed reprezenta războiul. Și imposibilitatea generală de a schimba ceva tot război era.

Închise un ochi și imaginea deveni mai neclară, dar vedea totuși fulgii albi și vița-de-vie.

Pasărea zbură din nou prin fața frînturii de lumină din ochi și se pierdu, iar el continuă să privească orizontul său meschin. Îi era cald sub cergă, iar aerul pe care-l respira era amar. Prin șira spinării îi treceau cîrcei și ceva călduț îi strîngea gîtlejul. O vedea acum pe Eva sănătoasă și mulțumită, sărutîndu-se cu comisarul sub un palmier verde și rosti cu glas frînt : „Războiul e mînă

sîngeroasă pe un drum plin de cadavre. He, he, ai ajuns la lacuri, draga mea. Sigur, eu, și nimeni altul, am făcut ce a trebuit să fac. Să judece diavolul, o spun eu, cel zidit în groapa asta. N-am suportat și gata. A pocnit-o grenada. Și doar i-am spus să plece, n-a vrut."

Din pricina urii tale m-am nenorocit, Marketo. Lupta pe care o duci ar trebui să fie dragoste, nu ură. Înapoiază-mi ochii.

Lipsește, tovarășe, disponibilul! Îi cunosc ca propriile-mi buzunare. Nu-ți ajunge un singur ochi? Spui că nu? Nu mai ești atrăgătoare. Bine că te-ai lovit! Ia te uită zău, s-a gîndit fata să tulbure puțin cu frumusețea ei armata poporului. Dar armata asta e ciudată. E alcătuită din fel de fel de oameni, dar, crede-mă pe mine, tovarășă, atîta timp cît durează lupta toți sîntem uscați ca cenușa și n-avem intenții rele. Crezi că m-ai tulburat? Nu. Aici e nevoie de voință și nimic altceva.

La naiba, toate sînt așa. Lupta continuă. A lovit-o pe ea, dar putea să-l lovească și pe el. Nu era el principalul vinovat. Dar acum îi părea rău. S-a ținut bine pînă la urmă. Ar fi putut să o propună chiar pentru intrarea în Partid. Nimeni nu știe ce gîndește el acum. Și cum s-ar putea analiza acest caz? Oricum, înainte de toate va ieși din groapă. Poate să spună Koščar ce vrea, el va pleca peste trei zile, de-ar fi să meargă în cap. Lovi cu piciorul sănătos în zid și

hotărî să nu se mai gîndească. Să gîndească secretarii și comisarii, el e doar un grenadier și asta trebuie să rămînă. Mări există, frate, și-n lung și-n lat. Iar lacul e ca un ochi scobit în piatra muntelui. Apa e întunecată, moartă.

Nu trebuia să-i duci la lacuri. Știai că e o nebunie — îi țiui un gînd. Recunoaște cinstit că ai făcut nebunia asta din cauza ei.

N-am dorit moartea nimănui, mormăi Marketo. Dar am vrut să o văd pe ea cum sărută pămîntul și-i simte dîrzenia și amărăciunea. Uite, asta am vrut.

Ai luptat împotriva vieții și iubirii, nebunule, pentru că un prost de comisar ți-a băgat în cap că în război nu e timp de iubit. Oare dragostea își alege momentul? Ai chemat vechile cete în ajutor ca să te apere de dorința pentru ea. E o minciună. Minciună, Marketo! scrîșni el. O mare minciună, repetă, și sudoarea începu să-i curgă pe spinare, și o bănuială otrăvită se stîrni în el. Sînt vinovat sau nu sînt? Sigur, sînt vinovat. Vinovat.

Zăcea ca înlănțuit în adăpostul de piatră, dar gîndurile i se învîrteau în jurul lacului. Se apleca deasupra Evei însîngerate, își trecea în revistă purtarea în cele mai mici amănunte, de cînd o întîlnise. Războiul năvălea asupră-i cu toți morții și tristețile lui. Deci ăsta e războiul — gemu el. Așa stau lucrurile. Va înnebuni în groapa asta umedă. Dar de ce să ia asupra lui toate ororile războiului, toți

acești morți ?! Doar el și-a pus viața în joc de sute de ori și niciodată nu s-a crutat. A fost flămînd ca piatra de pe Bijorina și însetat ca pămîntul uscat, a sîngerat pe toate cîmpurile de luptă și a tremurat pînă în măduva oaselor, de i-au clănțănit dinții, a tremurat ca un orfan pierdut, dar niciodată n-a dat înapoi. Oare e vinovat că pe Eva a nimerit-o grenada și pe el nu ? Oare este vinovat că i-au pierit tovarășii lîngă Modro Oko ? Și totuși s-a înfiripat în el îndoiala ca o ancoră în nămol. De undeva, ca printr-un val de ceață, îi apare chipul copilăros al lui Juri. Încercă să se întindă și să împingă cu piciorul sănătos în piatră, hotărît să nu se mai gîndească la nimic, dar războiul îl ținea în jugul lui, iar copilul îi zîmbea și i se păru că-i aude din nou glasul : „Am spus eu, tovarășe Marketo, că nu se poate, dar tu nu, că se poate. Nu-mi pare rău că mor în zadar. Eu nu te critic. Tu ai crezut că se poate. Să nu crezi că mi-e ciudă pe tine. Nu, pe cinstea mea. Îmi pare rău doar că am pierit fără rost."

„Nu e în zadar", îi răspundea el, ridicînd intenționat glasul.

„Ba este, frate, în zadar."

„Nimic nu e în zadar, mă auzi tu ? Nu avem voie niciodată să stăm nici să-i lăsăm să se odihnească pe puii ăștia de cățea. Asta o cere cauza noastră."

„Nu le-am făcut nimic, iar ei m-au ucis. Și cum să nu o facă dacă în plină zi am intrat printre bunchere pe o cîmpie deschisă."

„Puteam să mor și eu", spuse cu glas înecat.

„Puteai, nu spun nu. Ești mai înalt ca mine și ești o țintă mai mare. Dar pe tine nu te-a nimerit. M-a nimerit pe mine."

„Dar nu e în zadar."

„Crezi într-adevăr că nu e ?!"

„Nu e. Pe ei îi cuprinde panica cînd văd că nu ne temem de imposibil. Așa se moare cînd se apără pămîntul cu tot sufletul. Diferența este doar între o armată și alta. Fac ceva pe tactica lor. N-au decît să creadă că la noi și pietrele pot trage. Să-i urmărească insomnia. Să le fie blestemată și ziua și somnul și dimineața. Asta este și nu-i în zadar."

„Așa crezi tu."

„Așa cred."

„Nu-mi pare rău dacă nu e în zadar."

Ochii copilului se stinseră și nu mai spuse nimic. „Dar a fost în zadar", rosti Marketo cu glas uscat. „A fost în zadar ca acolo la lacuri." Și acum ? Nu poate învia pe nimeni. Nu poate îndrepta nimic. Ce s-a întîmplat nu se mai poate schimba. În asta constă groaza omului. Pînă la moarte trebuie să fie așa cum a fost, deși el cel de azi n-ar mai proceda la fel. Poate că și Jerka ar mai trăi dacă el, la Kuka, s-ar fi gîndit mai bine. Dar ce să facă acum, biet diavol șchiop, închis în gaura asta, zidit în piatră. Ce să facă cu războiul ăsta aspru din lăuntrul lui ?

Simți deodată o oboseală puternică și își aminti că n-a mai dormit de mult. Și ar fi fost bine să adoarmă ca măcar pentru moment să uite tot, dar i se părea că ochii nu i se mai pot închide. Încetul cu încetul îl răpuse însă oboseala...

...Viscolul șuiera printre două globuri negre de fier. Șuieratul era ascuțit și foarte lung. Bilele sînt goale pe dinăuntru. El nu era prezent cu toată ființa lui, și totuși era aici și vedea ce se întîmplă, dar nu participa, ci prin el treceau doar niște șuierături negre care-i săpau găuri în trup ; nu-l durea nimic deși șuieratul ăsta îl sfîșia bucată cu bucată. Apoi bilele de fier dispărură. El atinse un spațiu care de fapt nu exista. Își băgă mîinile în gaura trupului său, care nici nu sîngera și nici viață nu mai avea. Apoi omul cel gol pe dinăuntru îi spuse : șezi, Marketo, am ajuns. Unde ? întrebă el înfricoșat, dar omul de fier îi zîmbi repetînd : am ajuns. Dar unde am ajuns ? Aici, asta e tot. Oare e sfîrșitul ? Cînd va înceta viscolul ăsta care șuieră ?... Dar bilele ? Bilele nu sînt albe, sînt negre. Din ce sînt ? De fier. Așa sînt ele. Dar nu e sfîrșitul. Numai proștii cred că sfîrșitul are o limită. Nu-i adevărat. Iar eu sînt altfel. Voi ajunge unde voi vrea. Nu voi rămîne aici. Tu mă zăpăcești. Dar trebuie să intrăm în globuri. În ele sîntem mai siguri. Vom alerga mai repede decît fulgerul. Dar ce a fost asta ? A fost oare marea ? Eu am avut pe cineva. Dar așa e întotdeauna trecutul. Amintește-ți de șarpele din tufiș ! Mi-am amintit. Amintește-ți de Lucreția printre tufele de mure ! Mi-am amintit. Dar spune-mi tu mie, unde-i marea ? Nu există mare. Tu ești soarta războiului. Privește-ți chipul. De n-ai fi ajuns aici, ai fi fost condamnat. Dar acum gata. Arată-mi drumul. Nu există drum. Intră în globul ăsta de fier și vom porni. Să pornim, dar încotro ? Ți-am spus, răspunse omul de fier, nu mai există nimic...

Se trezi din vis și gemu chinuit.

Se uită prin gaura din zid, fără să poată desluși nimic. Noapte — murmură, cuprins de o teamă rece. Auzi un zgomot în depărtare, de parcă ar fi căzut o piatră în apă. Apoi totul se liniști. De-ar putea ști măcar cît e ceasul, dar n-are nici o posibilitate. Poate va veni Koščar. Numai de ar afla cît mai repede ce se întîmplă. După ce îl va asculta, va pleca. Se pricepe el pe naiba la oase. Și chiar dacă se pricepe, nu se dumirește deloc cum e cu oasele lui. Diavolul bătrîn i-a spus că mai trebuie să stea mult așa, nemișcat. Putea să spună : pînă se sfîrșește războiul. Lasă tu prostiile tale Koščar, pentru timp de pace.

Din nou i se păru că aude un zgomot, dar nu era decît starea sa de tensiune. Începu să vorbească doar ca să audă un glas. „Încă nu e miezul nopții. M-au îngropat aici ca pe un lepros. Întrebarea este : va mai veni oare Koščar ? A ajuns omul de legătură ? Și dacă nu“ — spuse mînios ca și cînd s-ar fi certat cu cineva — „dacă n-a ajuns, n-a ajuns.“ Se gîndi

că ar putea inventa o poveste ca să-i mai treacă timpul. Ar putea să i-o povestească lui Koščar, dacă va mai veni. Dar despre ce să povestească ? Să inventeze n-ar fi în stare. Nici o poveste oricît de frumoasă n-ar putea înlocui realitatea. La ce bun poveştile ? ! Şi aşa nu mai poate îndura să stea în buncherul ăsta blestemat. Ar porni chiar în clipa asta, însă vrea să asculte noutăţile aduse de Koščar.

Îşi umezi buzele cu limba şi inspiră o picătură de aer proaspăt prin gaura din zid. În acel moment auzi paşi, apoi desluşi glasul lui Koščar.

— Unde ai fost ? ! — şopti Marketo nervos.

— A întîrziat legătura.

Se auzi scrîşnetul pietrelor. Koščar desfăcea cu grijă intrarea în buncher şi Marketo putu vedea stelele. Îl izbi aerul proaspăt şi respiră adînc.

— Ştiu, spuse Koščar, a durat mult.

— Mult, confirmă Marketo.

Koščar îngenunche lîngă el. Îşi simţeau unul altuia răsuflarea pe faţă.

— Se spune că trăieşte, spuse el şi îi păru bine că Marketo nu-i putea vedea ochii şi chipul, căci ar fi descoperit imediat că minte. Dar cum să-i spună grenadierului că n-a salvat-o pe Eva, că a murit înainte ca vasul să ajungă la insulă ?

Marketo îl prinse pe Koščar de mînă.

— Trăieşte sigur, spuse Koščar. Şi asta e cel mai important.

— Minţi ! strigă Marketo.

— Nu mint... deşi nu e în afară de pericol.

— Ce spui ? îl întrebă Marketo piţigăiat.

— Ţi-am spus tot. Eşti partizan. Noi sîntem un soi deosebit de oameni.

Lui Marketo i se părea că-i trec prin piept urlete întunecate şi că-i ţîşneşte sîngele din trup. Apoi se împietri şi într-o clipă intui că de fapt se întîmplase ceea ce era inevitabil în război.

— Asta e, spuse Koščar tulburat. Aşa e lupta noastră. Ţi-am spus că noi sîntem un soi deosebit.

Marketo îl apucă pe Koščar de mînă şi i-o strînse cu toată puterea, ca ieşit din minţi.

Koščar observă cum străluceau ochii lui Marketo în lumina slabă a lunii, care tocmai ieşise dintre norişorii moi. Îl durea mîna, dar Marketo strîngea din ce în ce mai tare.

— Lasă-mi mîna. Mă doare. Ai înnebunit ? O să-mi rupi oasele.

Însă Marketo nu-i dădea drumul şi Koščar urlă de durere.

— Sîntem un soi deosebit ? Nebun mincinos ce eşti ! spuse Marketo şi-i dădu drumul mîinii.

— Pe fiecare îl doare şi totuşi, într-un fel sîntem un soi deosebit. Chiar alaltăieri la adunarea tematică a fost vorba de asta.

— Poveşti ! Nu există un astfel de soi, Koščar. Noi sîntem oase, carne, sînge. Am fost copii mici, al naibii de mici. Şi acum ? Nu există un soi deosebit. Scuip pe o asemenea

teorie. Și asta să le-o spui tuturor. Și mai spune-le că așa gîndește Marketo : cînd doare, ne doare pe toți. Există numai oameni și neoameni. De cînd m-ați zidit aici am început să cuget la lumea asta nebună și la vărsarea asta de sînge.

— Te înțeleg, spuse Koščar, speriat de glasul lui Marketo.

— Înțelegi pe dracu ! rosti Marketo, deodată liniștit.

— Totuși noi sîntem comuniști, insistă Koščar.

— Să lăsăm asta, Koščar. Am văzut mulți morți, am cărat mulți morți și am dormit printre ei. Dar Eva era frumoasă ca o stea în zori. Acum e căsăpită. Tălmăcește-mi tu asta.

— Jertfele sînt mari.

— Și nimic mai mult ?

— Lupta noastră e dreaptă.

— Eu în zori plec. Mă duc la batalion. Vezi ce fel de soi sînt.

— Nici să nu te gîndești ! Și dealtfel nici n-ai putea. Te-ar durea piciorul, și ai cădea ușor în mîinile nemților.

— Trebuie să plec. M-am săturat de groapa asta.

— Sînt obligat să te avertizez că nu ești încă în stare să umbli, dar nu te pot opri dacă așa ai hotărît.

— Bine, Koščar. Poți să ai conștiința împăcată, iar cu mine ce-o fi, o fi. Și să nu mai vorbim despre asta. Tu nu știi nimic despre mine. Poate știi ceva despre oase, dar despre sufletul omenesc nu știi nimic.

— Știu mai mult decît crezi. Tu ești grenadierul Batalionului zburător. S-a auzit de tine.

— Ar fi fost mai bine să nu se audă.

— Ce vrei să spui ?

Koščar se apropie mai mult și se sprijini cu cotul de piatră.

— Războiul nu va mai dura mult, spuse el ca și cînd ar fi comunicat ceva foarte confidențial. Cel mai rău e aici în jurul Bijorinei.

— Ai auzit ceva despre Batalion ?

— Nu. Dar acum ar fi bine să mă uit la piciorul tău.

— Ți-am spus că nu e nevoie. Așa cum e, îmi va folosi.

— N-ai să ajungi departe.

— Am să ajung pînă la capăt.

— Unde este capătul ?

— Acolo unde ajung. Și asta e o filozofie.

— Dar nu poți trece cu capul prin zid.

— Sînt și capete tari.

— Îmi pare rău.

— Și mie, dar n-am încotro.

— Ar fi mai bine să mergi la spital și să-ți vindeci piciorul.

— Ești șiret tu, dealtfel, Koščar, dar n-am să mă duc la spital, spuse Marketo și prin deschizătură începu să privească stelele pe deasupra capului lui Koščar. Apoi, scoase capul afară și ridicînd ochii adăugă : A căzut o stea, Koščare.

— O să vină alta în locul ei.

— Nimeni nu poate veni în locul nimănui.

Ți-am spus că am început să înțeleg unele lucruri în gaura asta.

— Și totuși...

— Nu. Ni se pare doar.

Undeva, foarte departe, se auziră salve de tun, iar motoarele avioanelor despicau cerul nopții.

— Bombardiere, spuse Marketo.

— Așa e, confirmă Koščar, privind cerul.

— Ei, de acolo de sus, nu văd amănuntele. Dau doar drumul la bombe în adînc.

*

Noaptea cuprinsese întinderile, cînd Marketo asudat și obosit urca pe spinarea Bijorinei. Se opri, ascultînd dacă nu cumva se aude vreun semn de viață. Dar pe munte domnea liniștea. Îi veni să strige ca să răsune peste dealuri, dar dădu trist din mînă și se lăsă în șanț. Se înfășură gînditor în pătură. Stătea culcat pe spate și privea printre nori stelele, care păreau enorme. Blîndețea tăcerii începu să-l cuprindă, ca și cînd ar fi vrut să-l acopere. Norii călătoreau moi pe întinderile lor. „Se spune că și sus sînt lumi, mormăi el. Dracu' știe dacă sînt și războaie. Și dacă sînt, atunci la naiba și cu stelele". Închise ochii și hotărî să adoarmă, dar în locul somnului i se ivi din nou chipul Evei. Se părea că undeva, acolo în dosul stîncilor, răsuna glasul ei. „Nu pot nici să dorm" — spuse cu glas tare. Începu să tremure ușor. Era tare frig pe înălțimile astea. Apoi începu să privească cum luna lumina spumos pietrele. „Ușor ți-e ție, lună! Ești o fată frumoasă. Iar pe mine m-a alungat dracu în colții ăștia de iad."

Își coborî din nou pleoapele grele. În depărtare bubuiau tunurile. Asta parcă îl liniștea și, într-adevăr, adormi. Dar nu dormi mult. Tăcerea îl trezi din nou. Într-un tîrziu hotărî să plece mai departe.

Ajunse sus la Modro Oko în amurg. Apa era liniștită. Împrejur, în tufișuri mai dăinuia noaptea. Marketo se sprijini în toiag și privi oglinda lacului. I se părea că suprafața lui e atinsă de un fior. Domnea liniștea, smerită și cruntă. Porni totuși spre malul de sud al lacului. Își pipăia drumul cu toiagul. Nemții nu-l găuriseră chiar de tot.

Mergea încet spre locul bătăliei. Ochii i se obișnuiseră cu întunericul. Se opri o clipă nehotărît.

„Acolo", rosti încet și începu să avanseze. Se opri.

Morții nu erau nicăieri. Nu era nimeni, și totuși se întîmplase aici, chiar pe locul ăsta. Începu să caute împrejur.

„Ne-au atacat din spate", spuse el amintindu-și că trăsese peste umăr. Și totuși morții nu erau nicăieri. Era cu neputință să-i fi îngropat nemții. Poate trecuse vreo patrulă sau o grupă de ilegaliști. Atinse cu bățul pămîntul proaspăt de sub stînci.

Movilă, concise. Aici sînteți!

Luă poziție de drepți și-și ridică mîna pentru salutul ostășesc. Stătu mult așa clătinîndu-se

pe loc, sprijinit în toiagul noduros. Se îndreptă cît putu mai mult ca să arate ca un soldat. Încheieturile pumnului strîns atingeau marginea bonetei exact așa cum prevedea regulamentul ostășesc, ca și cînd de corectitudinea acestui salut atîrna ceva hotărîtor. Deși era întuneric, descifră cuvintele scrise pe suprafața pietrei : „Luptătorilor pentru libertate“.

Apoi își lăsă în jos mîna, care îi căzu de-a lungul coapsei ca un butuc tăiat. Se întreba cine ar fi putut să-i îngroape pe tovarăși, fără a ajunge la o concluzie certă.

Oricum, fusese cineva aici și îngropase grupa lui de luptă.

„Toate astea s-au întîmplat, gîndi el, iar omul trăiește în trecut“. Amintirea îl apăsa. Acum știa ce e războiul. Înainte, credea că e doar spargerea buncherelor, atacul. Acum își punea întrebarea dacă vitejia lui a fost adevărată. Asta trebuia să lămurească. Și lașii sînt eroi dacă nu renunță la luptă. Desigur, lașii sînt cei mai mari eroi dacă totuși nu renunță.

Întrebările se iveau parcă din întunericul dens, iar el le primea disperat îndoindu-se sub povara lor. Bufnița țipă, printre stîncile ascuțite. De după stînci luna lumina din nou depărtările și viața umplu stîncile.

Deodată încremeni, cu urechile ciulite. I se păru că aude un glas omenesc undeva sus, pe stînci. Un glas liniștit și zumzăitor. Își atîrnă toiagul de curea și întinse pușca.

Bufnița țipă încă o dată.

Glasul omenesc se auzi din nou.

Marketo se ascunse în spatele unei pietre, pregătit de luptă.

Aștepta.

Mai întîi observă în josul stîncii netede o umbră lungă și palidă, apoi desluși silueta unui om care cobora încet înspre lac. După mers, Marketo gîndi că era un om bătrîn și destul de istovit, care se sprijinea într-o pușcă de vînătoare.

Se ridică din ascunzătoare și strigă :

— Hei, tu !

Omul se opri.

— Cine ești ? strigă Marketo, iar ecoul răsună în munți.

— Ivan Zrilić, sînt eu, răspunse necunoscutul.

— Ești partizan sau ce naiba ești ?

— Ce partizan, omule !

— Dar al cui ești ?

— Al nimănui.

— Cum al nimănui ?

— Merg prin munți. Ca să-ți spun drept, vînez jderi. Uite, am și pușcă și cîine de vînătoare. Pușca e veche și proastă, la distanța asta alicele nici nu te-ar atinge, așa că n-ai de ce te teme, căci tu sigur ai o armă mai bună.

— Am.

— Știu.

— Lasă pușca acolo unde ești și coboară.

— E ordin ?

— Da păi cum!
— Dar tu al cui eşti? Cine eşti?
— Ai să vezi cînd vii mai aproape.
— Ei, zău, nu vin mai aproape dacă nu eşti de-al nostru.
— Nu ştiu dacă sînt de-al nostru sau îţi sînt străin, dar am să te ciuruiesc cu arma dacă nu mă asculţi.
În aceeaşi clipă omul alunecă cu o iuţeală surprinzătoare în dosul stîncii ascunzîndu-se.
— Dacă vrei să discutăm, vino tu la mine. Ţi-am spus că n-am decît alice. La douăzeci de paşi sînt totuşi periculoase. Ai fost vreodată la vînătoare?
— N-am fost, dar pricep cam cum vine.
— E mai bine dacă pricepi.
— Este armată în jur?
— Care armată?
— Oricare.
— Ei, acum te văd. Se pare că eşti soldat, dar nu-ţi recunosc uniforma. Naiba poate să ştie la distanţa asta şi pe întuneric ce porţi pe bonetă. Poate să fie U sau poate să fie un cap de mort. Dacă nu e nici una, nici alta, atunci e steaua roşie. Poţi să mă minţi dacă vrei. Ochii mei nu sînt tineri. Spune-mi ce semn ai pe bonetă.
— Ei, păi acum tu mă întrebi pe mine şi crezi că sînt obligat să-ţi răspund. Eu sînt soldat, iar tu eşti civil. Ţi-am spus că am automat.
— Şi eu am puşcă cu alice. Nu mi-ar scăpa nici iepurele în fugă, şi, pe cinstea mea, nici

potîrnichea în zbor. Mi se pare că eşti voinic. Vino tu la mine şi convinge-te cine sînt şi ce sînt. De-aş avea eu automat, iar tu puşcă cu alice, ţi-aş spune de aici al cui sînt. Ei, dar aşa, e rîndul tău să spui. Ce vrei, pe muntele ăsta tulbure şi într-o noapte ca asta, pe Bijorina nu se cade să spui prea repede nici cine eşti, nici ce eşti. Ştiu că mai mult valorează pielea iepurelui decît a omului.
— Oi fi agent sau spion?
— Ei, asta nu sînt.
— Atunci spune, mai bine, altfel te iau la ţintă.
— Aşa spui. Şi aşa e. Nopţile astea sînt aducătoare de moarte. Nu te poţi mişca nicăieri fără să nu dai de morţi. Iar pe morţi se cuvine să-i îngropi, oricare ar fi ei. Mă înţelegi, călător de noapte?
— Chiar şi pe duşmani?
— Şi pe ei, cînd sînt morţi.
— Iar tu?
— Cînd îi găsesc îi îngrop.
— Şi-i găseşti?
— Ei, mai întrebi. Parcă ai căzut de pe vreo stea din cer. Dar tu eşti sau nu eşti soldat?
— Judecă singur.
— Eşti, sigur că eşti. Dar nu ştiu al cui eşti.
— Armata e una singură. Aşa să ştii.
— Ei, una. Nu e numai una. Sînt bătrîn şi nu-i uşor să mă treci însetat peste apă. S-au amestecat armatele pe muntele ăsta trist. Dar

nu spun că nu se deosebesc. Se deosebesc mult.

— Armata e numai una, ceilalţi sînt ucigaşi.

— Ai stea roşie pe bonetă.

— Am stea în cinci colţuri, strigă Marketo cît putu de tare.

— Dacă aş putea să te cred !

— Înseamnă că eşti de-al nostru.

— Sînt, dacă tu eşti ceea ce spui că eşti. De prea multă vreme bat cărările prin munţii ăştia cu puşcoacea şi cu cîinele meu flămînd şi îngheţat, care-mi stă culcat la picioare, ca să nu-ţi spun adevărul. Ei, păi acum fie ce-o fi, chiar de-ai fi frate cu dracu nu mi-e frică.

— Da ai mai fost aici pe malul lacului ? întrebă Marketo.

— Am fost şi i-am îngropat.

— Pe cine ?

— Pe luptători, frate. Poţi să spui că sînt nebun şi că mi-am pierdut mintea. Păi, poate că aşa e. Sînt bătrîn şi am umblat atîta pe pămîntul ăsta chinuit, că acuma o să vin şi spre tine, iar tu, cum vrei, dacă eşti de-al lor trage la timp, căci la treizeci de paşi ar fi prea tîrziu. Păi cîteodată zic eu e bine să-l şi crezi pe om. Am obosit mai mult din cauza încordării şi a neîncrederii.

— Nu te teme ! strigă Marketo şi aruncă arma pe umăr. Vezi că n-am să trag.

— Cum vrei. Uite, acuma vin.

— Ai grijă să nu aluneci.

— Nu alunec, nu-ţi fie teamă. Cunosc terenul ăsta ca în palmă.

— Tot te mai îndoieşti ?

— Nu mă mai îndoiesc. De-ai fi fost de-al lor, Jutko al meu te-ar fi mirosit. S-ar fi zbîrlit şi m-ar fi tras de cracul pantalonilor. Eu l-am învăţat asta. Bun cîine. Şi e bine să fii cîine printre cîini, ca şi om printre oameni.

Omul se apropia, coborînd atent în josul stîncii şi Marketo observă într-adevăr cîinele care i se învîrtea printre picioare.

— Aşa, spuse omul apropiindu-se. Eşti de-al nostru. Dar cine eşti ?

— Am fost aici acum opt zile. Iar cei îngropaţi au fost luptătorii grupei mele.

— Înseamnă că eşti din Batalionul Zburător, spuse bătrînul şi îl privi pe Marketo în faţă.

— Da.

— Dar cum de-aţi nimerit aici, tovarăşe ?

— E o poveste lungă. Nu mă întreba.

— Ştiu. Eu sînt de acolo, din Mrakojan. N-am fost de mult acasă. De fapt nici nu mai am casă. Acuma rătăcesc prin împrejurimi. Cîteodată mai omor cîte un iepure, dar mi-e frică să nu mi se facă bucăţi puşcoacea asta, dacă n-am alt praf de puşcă decît ăl soldăţesc.

Cîinele gălbui şedea lîngă piciorul lui şi-l privea pe Marketo.

— Da' tu de unde ai apărut aici, tovarăşe ?

— Nu mă-ntreba, cînd îţi spun. Îmi caut

batalionul. Dar se vede că a ajuns departe de aici.

— Da, spuse bătrînul, dar se va întoarce. Da ce faci cu bățul ? Ești rănit ?

— Mi-am scrîntit piciorul.

— Uite drăcie ! Mă înșală ochii. Deci tu ești ăla care umbla pe aici cu fata aia.

— De unde știi ?

— Știu. Eram în ascunzătoarea mea cînd v-ați retras. Am văzut tot, dar n-am putut să vă ajut.

— Ai văzut chiar tot ?

— Nu chiar tot. Ce s-a întîmplat cu fata ?

— E la spital, rănită.

Bătrînul oftă încet și se așeză obosit pe piatră. Marketo se așeză lîngă el. Tăcură. Se făcu din nou liniște. Cîinele stătea întins lîngă piciorul bătrînului și-și puse capul pe labele întinse.

— Ai putea, tovarășe, să rămîi cîteva zile cu mine. Ai putea să te odihnești un pic. Am să-ți pregătesc un iepure mîine dimineață și poate chiar o potîrniche.

— Exclus, — spuse Marketo îngîndurat. Dar sînt flămînd, de ce să te mint. Și mă mai doare piciorul, dar propunerea ta, moșule, e prea pașnică.

— Pașnică pe naiba ! spuse omul și tuși sec. Privește-mă bine, vezi că sînt ca un bacalar uscat. Nu m-am uscat atît de foame cît de frică și de singurătate. M-am refugiat cînd nu mi-a mai rămas nimic de făcut. Mai am doar un nepot în viață, dar naiba știe în ce

brigadă e. Iar eu, tovarășe, sînt vînător de cînd mă știu. Am trăit vînînd jderi. Acum nu-i mai vînez. Cîinele e bun, dar eu nu mai am chef. Te-am invitat la iepure ca să te mai rețin vreo zi, două. De mult n-am mai vorbit cu o ființă omenească. Vorbesc doar cu Jutko ăsta al meu. Înțelege el cîte ceva, dar altele nu le înțelege. A învățat cu cine sînt prieten și de cine mă ascund. Deci, nu vrei să rămîi ?

— Nu vreau.

— Atunci nu rămîn nici eu. Pornesc spre apus. Acolo, sub Crni Vhr e o grupă de ilegaliști. Scot un ziar. Îl duc cîteodată de la un cap la altul al Bijorinei. Dar slabă treabă. N-are cine-l citi, căci cei care n-au plecat în refugiu au murit. Sigur, ți-aș vîna un iepure sau o potîrniche. N-a fost vînător mai bun în ținutul ăsta. Nu că mă laud, să nu crezi. De ce să te mint. Nu e timpul acum pentru povești vînătorești. Ți-am spus că îngrop morții și sînt într-un fel gropar independent și pe muntele ăsta și în jurul lui. Nu de mult era să mă prindă diavolii. Am scăpat nici eu nu știu cum. Am fugit ca săgeata lui dumnezeu. Nici n-ai crede. Cum să crezi cînd vezi și singur că am trecut de șaptezeci. Iar tu zici că trebuie să pleci. Ce să-i faci ?! Datoria e datorie. Dumnezeu știe unde e batalionul tău. Într-o zi cînd ați așezat tabăra, am pornit înspre voi. Speram că voi discuta cu ai noștri, dar am întîrziat. Au sosit nemții mai înainte și batalionul s-a retras și spui

că a rămas doar grupa de luptă din zece oameni care a pierit. Pînă la urmă ai rămas cu fata aia. Era frumoasă, să stea neamțu-n coadă și să privească. Și spui că au rănit-o. Ei, cîte răni din astea nu sînt! Și pietrele sînt de-acum obosite și rănite. Dar, crede-mă, nu va mai dura mult. Iar tu te-ai hotărît să pornești chiar în noaptea asta.

— Chiar așa.

— Imediat?

— Imediat. Trebuie. În batalion toți cred că am murit. Dar n-am murit, după cum vezi. Nici să mori nu-i ușor.

— Ei, fiule, nu e nici greu. Dacă-l cauți pe dracu, îl vei găsi. Dar pe dracu nu trebuie să-l cauți. Pe ei trebuie să-i observi bine și să ținteşti liniștit. Important e să-ți liniștești tremurul mîinilor și bătăile inimii. Asta e, trebuie să fie la fel glonțul cu ținta, dar asta nu e ușor. Sînt frate și vînători care trag brusc, nu știu că alicele zboară mai repede decît pasărea. Să nu mai vorbim de gloanțe. Iar tu, dragul meu, liniștește-ți răsuflarea cînd tragi. Liniștește-ți mîinile. E importantă și ascunzătoarea. Trebuie să-ți aperi viața. E ușor să mori. Știu asta. Am luptat și eu în război. Și mi se mai întîmplă și acum că trebuie să pun la ochi pușca asta. Așa-i acuma. Îți spun eu, cel mai important e să-ți liniștești răsuflarea.

— Eu sînt grenadier, Marketo Oštrić.

— Tu ești ăla! De ce nu mi-ai spus așa?

Te știu. A scris despre tine în foaia Bijorinei. Ciudat cum de nu te-am întîlnit pînă acum. Și cum aș fi putut, cînd eu și cîinele rătăcim pe cărări neumblate? Și spui că te-ai hotărît să pleci în noaptea asta. Ei, păi ai fi putut să rămîi măcar pînă mîine. E o peșteră în apropiere. Acolo e cald. Am dus acolo și iarbă uscată și siminoc. Știi, eu am mai multe ascunzători ca asta în Bijorina.

— Nu pot, spuse Marketo și cu mișcări greoaie se ridică în picioare.

— Am scris pe stîncă, să se știe. Mai tîrziu vor veni ai lor și mi-am zis, Ivane, dacă te lași omorît, cine le va mai arăta mormintele? O să trebuiască orînduite mai bine într-o zi. Dar nu mi-e ușor singur.

— Păi, păzește-te, Ivane, prietene! spuse Marketo cu glas aspru.

— Chiar pleci?

— Sigur. Ți-am spus că trebuie să ajung la batalion. Acum nu sînt trupe pe Bijorina și te vei odihni.

— Nu sînt trupe. Dar se vor întoarce. Pe aici mor și civili. Aia, de teren. Măcar de-aș ști de ce au părăsit ai noștri Bijorina. A rămas doar un mic detașament la Crni Vrh.

— Se pregătește o ofensivă mare. Astea sînt toate din motive de tactică.

— Și eu gîndesc așa. Îmi pare rău că n-am nimic să-ți dau pentru drum. Am puțin rachiu în tolbă. Ia-l cu tine. Poate-ți va trebui. Mă înjunghie genunchii, de parcă mă străpung cuțite. În mod sigur se strică vremea.

A bătut Levantarul înainte de a se lumina, ăla apăsător din adîncuri. Vrei rachiul ?

— Nu. O să-ți trebuiască și ție.

— N-are importanță. Tu ești luptător, iar eu voi face rost de rachiu într-un fel.

— Am și eu.

— Nu mai spun nimic. Eu ți-am oferit doar. Pleci chiar acum ?

— Chiar acum, spuse Marketo încet și îi întinse mîna. Ei, păi rămîi sănătos, bătrîne prieten. Am să-mi amintesc de tine căci te-am întîlnit lîngă lacul ăsta și m-ai învățat ceva ce nu știam despre lupta asta a noastră.

— Nu glumi, grenadierule, cu un bătrîn.

— Nu glumesc. Dar acum plec. Rămîi sănătos.

— Cu bine, grenadierule, și ține minte, pe diavol nu trebuie să-l cauți.

— Cu bine ! strigă Marketo, și glasul i se frînse în gît înecîndu-l.

Acoperit de spuma lunii, lacul părea mut. Ecoul glasurilor tremurau în văzduh, în piatră și pe apă.

*

Bezna se întețea. Vîntul de sud est se văita prin munți împingînd ușor norii enormi de ploaie.

Din pricina întunericului, Marketo mergea încet și cu grijă. Deodată se opri ascultînd. I se păru că aude un glas omenesc foarte slab. Aruncîndu-se iute în dosul stîncii și sprijinindu-și arma de ea, stătea pregătit să deschidă focul.

Auzi din nou glasul acela stins, dar acum era convins că de undeva, dintr-o crăpătură, cineva vorbește : Wasser... apă... apă !

Ar putea fi o cursă, gîndi Marketo, sau poate vreun neamț rănit s-a pierdut printre stînci și a rămas în strachina asta de piatră. Din nou ajunse pînă la el un vaiet slab și concise că e vorba totuși de un rănit. Porni atent înspre locul de unde se auzea vaietul, ținînd arma pregătită.

— Cine e acolo ? întrebă poruncitor, apropiindu-se.

— Wasser... apă ! — repeta glasul acela.

— Wasser... apă !... repetă Marketo.

— Wasser... Wasser ! se văita glasul din crevasă.

Se apropie aplecîndu-se în spatele stîncilor ascuțite.

— Wasser... apă... apă... gemea din stîncă.

Se convinse că era vorba într-adevăr de un rănit. Aprinse un chibrit și lumina slabă se prelinse pe un chip tras și niște ochi arzători.

— Aici ești, deci !

— Wasser... Wasser ! gemu rănitul.

— Wasser... lac ! spuse Marketo întunecat.

— Apă ! strigă glasul.

— Apă... Wasser... păi sigur ! îl îngînă Marketo.

— Apă ! Wasser ! bolborosea rănitul.

— Înțeleg, spuse Marketo și rîse sonor.

Glasul lui răsună deasupra stîncilor și se pierdu undeva înspre lacuri.

— Wasser... Wasser ! striga neamțul.

— Gut... gut... Das ist Bijorina. Fii gut, nazistule !

— Wasser ! scînci neamțul mai încet.

— Ja, gut, nazist ! Hahaha, rîse Marketo dogit.

— Meine Mutter ! răcni rănitul.

— Mutter, Mutter... Schwester... Bruder... cît sîntem de obișnuiți ! mormăi Marketo.

Neamțul gemu uscat.

— Gemi, ai, übermensch ! gemi la fel ca un om. Chiar ca un om, scîrții glasul lui Marketo. Coroana ta de spini, neamțule, așa gem și ai noștri cînd îi doare.

— Wasser... apă... apă !

— Îți dau eu ție Wasser... Tovarășii mei sînt îngropați jos, lîngă lac. Eu sînt partizan. Oare nu te gîndești ce-o să-ți spună Herr General al tău ? Ei, ce nevolnic ești. Ceri îndurare, nu ? Să-ți fie rușine ! Ar trebui să te bucuri că ți s-a ivit prilejul să arăți cum moare un supraom. Ei, ei, lepră împuțită !

— Wasser ! strigă slab glasul tremurător.

— Führer ! țipă Marketo. Mein Kampf ! Lili Marlen ! Cenușă, neamțule, cenușă ! Nu mai sînt stele pe cer. Ne-au acoperit norii voștri de ploaie, crengi de carpen bune de spînzurătoare, auzi tu ? ! Ah, dumnezeul mă-tii, nu știu cum se spune în limba ta : spînzurătoare, sau aia cînd ard casele noastre, sau cînd ne aruncați copiii cu baionetele pînă deasupra

colibelor noastre, dar ți-aș pomeni eu astea, să aud ce mi-ai răspunde.

— Wasser... apă !

— Capital... jaf... aur și argint !

— Wasser !

— Deutschland über alles... și toți ceilalți robi, de la Bijorina mea pînă la Marea galbenă și la Țara de Foc.

— Apă... apă !

— Nazistule ! Oare n-ai învățat nici un alt cuvînt prin țara asta năclăită de sînge ? Minți, fiu de cățea, dar mă-nțelegi tu pe mine și încă cum.

— Apă !

— Nazist ! Gestapo ! Kaput !

— Apă ! Wasser !

— Führer... Gott ! Putregaiule ! Gott... ăsta-i dumnezeu ! Nu-ți pasă de Führer, ai ? De te-ar auzi ai tăi te-ar castra mai întîi pentru trădare și apoi te-ar spînzura cu capul în jos.

— Apă !

— Lacurile ! Lacurile sînt aici aproape, du-te și bea ! N-avem noi decît apă însîngerată, neamțule. Muntele ăsta se cheamă Bijorina. Am să-ți dau eu o lacrimă tare din încărcător, auzi tu ?!

Rănitul scînci încet și Marketo simți un nod în gît. Scîncetul ăsta era mult prea trist. Mai aprinse un chibrit. Flăcăruia se aplecă înspre chipul neamțului. Privirile li se încrucișară. I se păru că ochii aceia sticloși întreabă : Doamne, unde am ajuns și ce-i cu

întunericul ăsta? Apoi flăcăruia se topi în întuneric şi rănitul şopti din nou :

— Apă !

— Vrei apă vie, neamţule ? Mă rog, cu plecăciune ! Eu sînt grenadierul Batalionului Zburător, dacă nu ştii, Oštrić Marketo, simplu şi nici un fel de „supra", dumnezeii tăi. Dar ce se-ntîmplă cu mine ?! Trebuia să te stropesc de mult cu apă vie, şi uite că n-am făcut-o. Şi cu cît te ascult mai mult, cu atît mi-e mai greu s-o fac. Dar nu te pot lăsa să te înzdrăveneşti şi să ucizi din nou, ca să mă blesteme şi morţii şi viii mei. De-am fi într-o situaţie inversă, tu m-ai călca în picioare fără să te gîndeşti. Nici măcar nu m-ai împuşca. Trebuia să te pocnesc imediat, dar n-am făcut-o. Jos sînt lacurile şi în ele se vede cerul răsturnat. Nu pot să-mi încarc conştiinţa cu alte victime.

Omoară-l... că ne va mai omorî o dată, i se păru că-i şopteau glasurile din beznă. Iertarea e trădare, Marketo. Ce aştepţi ?

Dar el nu mai era acelaşi — i se păru că aude un glas mai şoptit. Iar norii întunecaţi se lăsau din ce în ce mai jos, vîntul măcina tot mai tare prin trecători atingînd cald şi umed stîncile. Se gîndi că ar trebui să aştepte zorile şi să se convingă dacă rana e uşoară sau mortală, iar dacă e uşoară, atunci... atunci îl va condamna şi-l va trimite pe supraom în iad.

Gemete.

Şoaptă. De neînţeles.

Apoi iar o şoaptă :

— Apă !

— Roagă-te la dumnezeul tău ! spuse Marketo cu glas de gheaţă. Strîngea tare arma, apoi începu să o coboare cu mişcări încete.

Am să aştept pînă mîine, hotărî. Şi aşa trebuie să înnoptez undeva. Atunci te voi aduce frumos în faţa tribunalului militar şi am să te condamn cum scrie la carte. Dar tribunalul sînt eu, şi nu-i alt dumnezeu în zăbala asta de piatră, în ţinutul ăsta trist, rănit şi el. Pricepi tu bine ce spun, dar taci. Ei, şi dacă am lămurit problema asta încurcată, pot să-ţi aduc şi apă, căci tu eşti prizonierul meu. Mă auzi ?

Judecata va începe în zori. Nu auzi, ai ? Auzi tu, şi încă cum, banditule. Fiu de cîine ! Nu mai gemi, dumnezeii tăi !

Îşi opri răsuflarea, ascultînd. Dar respiraţia rănitului nu se mai auzea.

Noaptea era întunecată ca un butoi de sînge închegat.

Scăpără din nou un chibrit. Flăcăruia trecu peste chipul mort.

— Aşa !, spuse Marketo. Ai terminat cu cucerirea lumii. Şi nu-i nimeni, nu sînt drapele negre, nici cruci de aur, nici încîrligate, nu-i cunună de lauri. Nu-i fanfara gloriei. Uite cum se moare în ţară străină ! Ce eşti tu acum ? Creierul negru s-a oprit din marşul întunericului şi nu există răscruci, nu există

întoarcere. Nu-i vesel deloc. Ei, de nebun ce sînt ţi-aş fi adus apă! Acum plec, iar tu trudeşte-te. N-ai grijă, îi voi comunica eu Führerului tău şi Fraulein-ei tale că ai murit ca un erou.

Porni obosit. În fiecare părticică a trupului simţea o durere, ca şi cînd l-ar fi călcat cineva îndelung cu picioarele.

Ploaia rece începu să se prelingă pe pietre. Vîntul umed şi apăsător bătea puternic, ca şi cînd ar fi smuls pietrele moarte din fundul mării.

*

Ziua ploioasă şi cenuşie îl surprinse. I se părea că fără nici un fel de trecere a păşit din întuneric într-o lumină murdară. Picăturile reci de ploaie îl loveau şi pe el şi stîncile, ascuţite ca nişte cuie lungi. Obosit şi flămînd, se clătină tremurînd. Vîntul apăsător şi atotcuprinzător îl împingea înainte. Pe întinderea pustie şi fără vreun adăpost vîntul parcă se îndrepta direct înspre el, ca să-l plece şi să-l doboare.

— N-ai să reuşeşti! spuse Marketo hotărît.

Vîntul vuia în adîncuri, de parcă ar fi venit din înseşi măruntaiele pămîntului. Simţea o apăsare grea pe umeri.

— Doboară. Doboară! începu a vorbi vîntului, care-i astupa nările şi gura, dar era acru, plin de sînge amărui, ca şi cînd moluşte moarte îi cădea pe buze.

— N-ai să reuşeşti, cîine! Nu, diavole!

Mergea totuşi înainte, făcîndu-şi curaj.

— Levantarul! spuse cu intuiţia marinarului.

Merse aşa ore întregi, apoi vîntul începu să slăbească. Ploaia se mai potolise.

Chinuit de oboseală şi de vînt, descoperi în faţa lui pădurea ca pe un port salvator.

Se aşeză pe pămîntul ud, lîngă un stejar gîrbovit. I se părea că pădurea se leagănă şi se apleacă, iar el se leagănă împreună cu ea.

— Am obosit, spuse cu glas tare şi închise ochii. Dar legănatul continua. Stejarii însă nu se legănau, scîrţîiau doar sub apăsarea vîntului care slăbea. Acest scîrţîit i-l amintea pe cel al unui vapor vechi pe ocean.

I se învîrtea capul de foame şi oboseală. „Ei, ce e omul! Şi cazanul stă dacă nu se azvîrlă cărbuni în el", îşi aminti de cuvintele bătrînului fochist Brikante şi de lungile lui călătorii pe apă.

Scîrţîia bătrîna carapace. Se îndoiau coastele obosite. Colţurile se sufocau, erau prea vechi. Veneau valuri enorme. Cerul se învîrtea şi se îndrepta înspre vas. Ochii îi lăcrimau de vînt. Cu mîna stîngă se ţinea strîns de o bară de fier, care era aşa de rece, încît îi ardea palma.

„Păi marea... dar ce mare!" bîiguia bătrînul Brikante. „Epava asta scîrţîie de-l cuprinde pe om tristeţea. Vasul ăsta nu mai e

de mult pentru mare adîncă, dar patronului îi convine, încă. Nu există milă aici, fiule. Or să stoarcă ei parale şi din oasele noastre. Pentru noi există destul loc pe fundul mării. Lasă-te de mare cît mai ai timp, mă auzi ?"

„Aud" striga el în şuieratul vîntului, iar vasul se apleca tare atingînd marea.

„Auzi pe naiba ! Te-ai molipsit de mare, îţi citesc asta în ochi. Marea e soarta şi pîinea ta amară, aşa cum e şi a mea. De patruzeci de ani tot bat mările astea blestemate în rable vechi, care, de cum le îmbrăţişează valurile, plîng asemenea copiilor neputincioşi. Eee, şi apoi va veni un val mare şi adio Brikante, bătrîn nebun ! Unde-ai fost ? Nicăieri. Ce-ai făcut ? Nimic. Îţi spun eu că e loc la fund cît îţi pofteşte sufletul. E loc acolo, zău că e. Dacă totuşi n-am să mă sprijin pe oasele astea bătrîne şi ostenite pe fundul mării, atunci o să mă arunce în vreun canal murdar, cu toate reumatismele astea ale mele, cu inima care sună ca o cutie de tablă goală, cu ochii care lăcrămează muşcaţi de sare şi vînt. Abia m-am strecurat în călătoria asta, fiule. Îţi spun eu, or să mă arunce ca pe un sac de balast, căci le trebuie oameni mai tineri şi mai puternici. Iar pe mine m-au stors de tot, pînă la măduva oaselor. Eee, şi atunci, adio oceanele mele dragi ! Dar vîntul ăsta suflă din ce în ce mai tare. Bătrînul a întors vasul în vînt. E dracu gol, acum se desfată. Şi pe Sfînta Fecioară, dacă n-are zece pînă la unsprezece bofori ! Ehehe, gemi, gemi, sufleţel ostenit ; plîngi, nenorocito, dacă-ţi pleznesc coastele. Iar tu ce visai, mări albastre, porturi luminate ! Măi Marko, porturile sînt cele mai triste locuri de pe lume. Ai apucat să vezi şi tu cîte ceva, dar încă n-ai înţeles povestea asta veche. Nu eşti încă de-al lor, pe cînd eu sînt mai mult decît atît..."

„Al lor ?"

„Al lor... al lor !"

„Cum vine asta ?"

„Dacă vrei să-i trimiţi bani maică-ti, trimite-i întotdeauna înainte de al şaselea port. Ascultă-mă !"

„Da de ce înainte de al şaselea ?"

Brikante privea în zare. Chipul lui brăzdat şi ciupit de vărsat era parcă scăldat în umbre.

Îşi depărtă mai mult picioarele şi trase mai adînc fumul din pipa lui enormă. Spuse zîmbind : „Căci în al şaselea port ai să-ţi întorci pe dos buzunarele, băiete. Ţine bine minte ce-ţi spun. Nu intra niciodată cu bani în al şaselea port. Căci dacă intri, nu te mai scapă nimeni. Ai să intri într-o crîşmă murdară, ai să bei tot şi ai să cheltui cu femeile din port, iar dimineaţa or să te împingă cu picioarele ca să nu-i încurci şi ai să fii murdar de noroi şi de gunoi şi plîns ca o curvă bătrînă, şi asta va dura aşa pînă cînd te vei obişnui. Apoi ai să devii al lor. Ascultă-l tu pe bătrînul Brikante, şi să nu crezi că mi-a slăbit mintea, căci ai să te căieşti dar va fi prea tîrziu. Tu n-ai simţit încă tremurul dinăuntru, încă nu ştii ce-i setea uscată şi tremurătoare, nici ce-s

sclipirile drăceşti ale luminilor de pe mal. Să nu crezi că eu n-am iubit-o pe Margarita. Dar ce folos, dacă am trecut de al cincilea port? Şi în al şaselea s-a întîmplat aşa, şi adio frumosul meu trandafir! În al şaselea am găsit rom şi pe Cecilia. Era fată de o noapte, de o noapte marinărească, băiete. Tu încă nu ştii ce-i noaptea marinărească, nici cît e de tare marea asta. Oho, zău, carapacea asta bătrînă o să se dezmembreze. Năvălesc valurile ca nişte curve grase. Marea e şireată. Valurile împing vasul în jos, îl ridică uşor şi apoi îl sar. Ha! Ha! Deci ai înţeles, da?"

„Am înţeles", strigă Marketo.

„Deci totdeauna înainte de al şaselea... Joacă, joacă, fată bătrînă, şi ai să-ţi găseşti un băiat frumos, dacă nu-ţi plesneşte mai-nainte inima. Şi mare-i fundul mării. Eeee! Vasul n-are unde ajunge decît la fund. Iar Margarita mea şi-a găsit un prieten pe mal, om de uscat. Şi-a găsit ea gunoierul. Nu e nici călăreţ, nici tunar. Eeee, imortela mea, floarea mea rumenă! Ne coborîm la mama dracului."

„Şi unde-i acum Cecilia?"

„A ajuns la spital, şi pe urmă la cimitirul pentru săraci şi părăsiţi, aşa cum sfîrşesc toate. Dacă totuşi nu trimiţi banii înainte de al şaselea port, fii bun cu cea pe care ai să o găseşti, pe care o să o cheme poate Jeanette, ori Claudia, ori Lili, totuna. Căci ele îi aşteaptă pe marinari cu răbdare şi credinţă, ele ling sarea de pe pielea lor, aşa cum căţeaua îşi linge puii mici. Ele le sărută ochii înfundaţi

şi frunţile fierbinţi. Dar ce naiba! Asta-i dansul diavolului. Ce vrei, doamne?! Ai să ţii minte? Al şaselea port. Şi dacă nu, or să te împingă beat cu picioarele pe betonul murdar al canalului şi ai să fii tot murdar de cărbuni şi de lacrimi, şi în zadar ai să-ţi aminteşti de femeia îndoliată şi de măslinul binefăcător."

Brikante începu apoi să cînte: „Oh, dumbravă, dumbrăvioară, ţi-au înflorit florile... şi cel mai tare imortela..."

Vasul sughiţă şi se scufundă cu prora adînc în valul întunecat. Cerul se răsturnă ca o meliţă ascuţită. Pe punte căzuse o pasăre istovită, iar el îşi amintea, repeta mereu: înainte de al şaselea port... în orice caz înainte de al şaselea port!

Eh! gemu Marketo. Pe Brikante într-adevăr l-au zvîrlit curînd într-un şanţ murdar ca pe un sac. A plecat Brikante legănîndu-se înspre oraş. Ducea doar un sac marinăresc pe umăr şi în el cîteva maiouri marinăreşti şi bluze pline de sudoare şi de sare. Şi nu s-a întors. Peste obrajii aspri poate îi curgeau lacrimi. Cine ştie ce gîndea fostul marinar plecînd peste canalul murdar?

Privi printre trunchiurile goale înspre cer. Pe pămîntul umed începură să cadă fulgi singuratici.

I se păru că undeva în depărtare miroase a pîine.

O capră cenuşie trecu liniştită prin marginea pădurii. Aş putea să o împuşc, gîndi Marketo. Aş putea să mănînc carne friptă pe să-

turațe. Precis e rătăcită. Dar nici nu se mişcă, nici nu încearcă să iasă din amorțeală. Întrebarea era dacă fusese într-adevăr capră sau doar i se păruse.

Cioara se coborî pe vîrful stejarului rămînînd nemişcată, în aşteptare.

Poate mă aştepți pe mine, neagro? Ei, neagro!

Ciorii parcă nici nu-i păsa de prezența lui. Ei, păi aşteaptă, aşteaptă. Încet. Nu ne grăbim. Deşi corabia mea se apleacă rău.

Închise ochii.

Marea e moartă fără nici un peşte. Frig. Întindere nesfîrşită.

„Tu eşti grenadier", spune Eva, „tu nu te temi şi n-ai plîns niciodată. Nu-i aşa?" „Dar de ce mă întrebi?" „Aşa. Vorbim înainte de a ne scufunda. Eu înot ca un peşte. Dar tu? Trebuie, e urgent. Apa e foarte neagră, dar cînd te scufunzi, sclipeşte ceva în ea. Ai observat asta?" „Dar unde sînt peştii, Eva?" „Au murit într-o noapte la spital. Mi-au spus că or să vină alți peştişori mai frumoşi. Scufundă-te după mine! Grăbeşte-te! N-ai să mă ajungi niciodată... Niciodată..."

Zăpada era din ce în ce mai deasă şi îl acoperea încet pe Marketo, care adormise.

*

Šimun păşea aplecat în capul coloanei mijind ochii înlăcrimați prin viscolul care era din ce în ce mai tăios. Acele ascuțite ale

fulgilor i se înfigeau în fruntea care îl durea de frig şi i se părea că îi va plesni.

Roko încerca să-i spună ceva, dar nu îl putea auzi. Vîntul plesnea nebuneşte cu bice înghețate şi şuiera prelung şi subțire în întunericul alb. Se părea că acest sunet taie întunericul în două jumătăți.

Trimisese înainte cercetaşii şi curierii. „Dar cum putem să ne descurcăm în iadul ăsta de zăpadă", gîndea Šimun, „şi întrebarea e dacă mergem în direcția bună."

Îi era clar că nu se pot opri nici un moment, dat fiind că abia se dezlipiseră de forțele inamice, care îi urmăreau de trei zile. Ştia bine că or să-i mai urmărească mult timp cu încăpățînare conform planului stabilit, căci descoperiseră probabil că au de-a face numai cu un singur batalion. Numai unul — şopti Šimun cu glas înghețat. Dar ei pot deveni două sau trei batalioane! Trezeşte-te din gîndurile astea. Deci trebuie să tragă cît trei batalioane, să meargă cît trei batalioane, sau chiar mai mult. Altfel, nemții îi vor ajunge din nou pe undeva şi îi vor înconjura. În final batalionul va consuma munițiile şi va pieri, iar ei nu primiseră o sarcină specială ca să moară eroic. Înseamnă că trebuie să-i lovească pe nemți îndată ce se întunecă. Trebuie deci să întoarcă batalionul direct spre ei. Şi asta indiferent de numărul nemților din spatele lor. Ei îi vor urmări pe nemți şi nu invers.

— Îi vom urmări pe nemți, strigă el din toate puterile în urechea înghețată a lui Roko.

— Cum?

— Trecem la atac.
— Noi ?
— Sigur.
— Minunat ! strigă Roko. Dar cum vom face ?
— Cînd se întunecă : stînga-mprejur și la atac. E clar ? !
— Doar că în iadul ăsta numai dracu știe ce e în față și ce e în spate, comandante.
— Înainte e direcția noastră de mers.
— Ciudat cum de n-am priceput asta imediat.
— Ai să pricepi. Ți-e frig ?
— Ăsta nu-i vînt, ci brice ascuțite care zboară. Și asta nu-i zăpadă. Mulțimea asta de ace luminoase gonesc prin lume de nu știe omul în ce vizuină a dracului calcă.
— Vom ajunge noi undeva.
Roko rămase în urmă, căzu într-o groapă și-și lovi fața de zăpada tare. Scuipă o înjurătură rece care se rostogoli mai departe.
Šimun se simțea singur. Era evident că Roko nu-l înțelesese. Cine știe dacă ceilalți îl vor înțelege. I se părea totuși că a găsit cheia salvatoare a luptei. Dar oare o găsise cu adevărat, îi sfredelea gîndul prin creierul înfierbîntat. Și batalionul va putea rezista ? Trebuie ! concise el și își aminti cu durere de Marketo. Acesta îi spusese : „S-ar putea, comandante, dacă n-am avea balastul ăsta civil în batalion. Ei, de-ar fi toți luptători vechi, am ataca și tronul lui dumnezeu. Ciudat cum s-au întîmplat toate astea și cît de repede, comandante." Și într-adevăr, gîndi Šimun, într-un asemenea batalion ar fi trebuit să fie trimiși numai aleși. Dar nimeni n-avusese timp să se gîndească la asta. Dealtfel, noii luptători s-au luptat excelent pînă acum. Clar. Marketo îi recunoaște doar pe cei vechi. Dar nu-i nici Marketo. Cine știe dacă o să-l mai vadă vreodată. Poate l-a acoperit îndurătoare zăpada Bijorinei și acum se odihnește sub acoperămîntul alb. Poate i s-a liniștit inima. Prin viscol i se ivi parcă chipul aplecat al lui Marketo care îl privea în ochi și îi spunea :
„Sigur, așa e, comandante, la stînga-mprejur și la atac. Păi sigur, întoarce-te. Nu renunța. Lovește".
Cineva de lîngă el se împiedică și căzu. Arma răsună pe piatră. Se întoarse și cuprinse cu privirea coloana. Toți era albi și încovoiați și își scoteau cu greu picioarele din stratul gros de zăpadă. Cel care căzuse se ridică în picioare. Nici nu înjură măcar. Pur și simplu porni mai departe. Vîntul devenea din ce în ce mai aspru. Cerul coborîse pînă la țevile goale ale puștilor care erau albe ca niște ochi orbi. Unii întoarseră țevile în jos, ca vînătorii care se întorc de la vînat. Simți în piept o durere ascuțită. În ultimele zile căzuseră douăzeci și trei de tovarăși. Luptătorii nu gustaseră mîncare caldă de patru zile. Iar el, Šimun Banković, ales, prin hotărîrea partidului, comandant al Batalionului Zburător, trebuia să le spună : La stînga-mprejur ! Cît am mers pînă acum trebuie să parcurgem în fugă în zori.

Noi sîntem un batalion zburător, tovarăşi. Dar unde se pierduse Prošper ? Ar fi vrut să discute cu el despre asta.

Intră mai adînc în viscol. Strînse fierul automatului cu mîna îngheţată şi cu un efort încercă să nu se mai gîndească. Înserarea se lăsa pe nesimţite. Zăpada devenise verde albăstruie.

Va opri batalionul chiar sub deluşorul din faţa lor. El, personal, va trebui să le explice luptătorilor. Trebuie să le explice exact. Lui doar i-au spus : Šimune, avem încredere în tine, în forţa şi în experienţa ta de luptă, în spiritul tău partinic.

*

— Îmi asum întreaga răspundere, spuse Šimun, cu gîtul strîns, şi începu să păşească în cerc, ca şi cînd continua cu el însuşi o discuţie periculoasă.

— Asta nu e o soluţie — zise comisarul Zvonko cu glas tăios. Trebuie să plecăm cît mai departe. Trebuie să renunţăm. N-am primit ordin să evităm lupta cu forţele mai mari ? Tuturor le este cunoscută misiunea batalionului. Pînă acum am îndeplinit-o excelent. Excluzînd pierderea inutilă a grupei de luptă condusă de Marketo pe Bijorina, ne-am îndeplinit misiunea sută la sută. Nu-l înţeleg pe tovarăşul comandant. Luptătorii sînt istoviţi. Iar el propune să ne întoarcem şi să atacăm unităţile germane odihnite. Ei merg pe urmele

noastre. Şi poate l-aş înţelege într-un fel pe comandant dacă luptătorii n-ar fi obosiţi şi flămînzi. Dar aşa, drept să spun, nu-l înţeleg. Dealtfel sînt aici şi comandanţii şi comisarii brigăzilor. Nu ştiu însă cine l-a chemat la această adunare pe tovarăşul Prošper, care nu face parte nici din comanda vreunei brigăzi şi nici din comandamentul batalionului.

— Eu l-am chemat, spuse rece Šimun. Este o situaţie critică pentru batalionul nostru.

— Este într-adevăr critică, totuşi nu-nţeleg, tovarăşe comandant.

— Pe Prošper l-am chemat pentru experienţa lui. Nu vreau să discut acum despre asta. Mai tîrziu te poţi plînge statului major al brigăzii, căci această adunare are un caracter exclusiv militar.

— În ordine — spuse comisarul. Rog să se pronunţe şi ceilalţi dacă este într-adevăr o consultare.

— Dacă ar fi un ordin, atunci l-aş comunica numai. Să-şi spună părerea fiecare dintre noi. Trebuie să ne grăbim. E frig. Sîntem obosiţi şi flămînzi. Ne goneşte viscolul şi nemţii. Ne urmăresc ca nişte lupi flămînzi. Ne vor ajunge. Şi dacă ne ajung, va trebui să acceptăm lupta în condiţii neprielnice, căci ei ne înconjoară cu manevre pe flancuri. Dacă ne întoarcem şi atacăm, îi vom lua prin surprindere. E adevărat că după asta va trebui să ne grăbim îngrozitor ca să ne pierdem din nou pînă dimineaţa. Propunerea aceasta e clară şi tot aşa de clar e că cere eforturi deosebite, dar altă soluţie

nu cred că există. Aş dori ca şi tovarăşul Prošper să spună ce crede despre toate astea.

— Dacă nu mă înşel, el a împrăştiat odată detaşamentul — spuse sarcastic comisarul.

Šimun îl privi pieziş pe comisar şi tuşi sec, apoi se aplecă puţin şi se închise în sine. Prošper ezita, se uita în jur, apoi îşi coborî privirea pe zăpada bătătorită şi spuse :

— Tovarăşul comisar are dreptate. Sfatul meu n-ar putea să vă folosească. Aş fi dorit să nu particip la adunarea asta. Voi îndeplini orice sarcină care mi se va încredinţa.

— Bine — spuse Šimun. Te înţeleg. Eu v-am propus planul meu, asupra căruia urmează să reflectaţi. Nu vreau să hotărăsc singur soarta batalionului. Aici este adunat întreg comandamentul. Sînt prezenţi şi comandanţii de grupe. Să nu mă-ntrebaţi dacă sînt sigur de succesul planului meu, ştiu însă că am ieşit din situaţii şi mai grele. Nemţii se aşteaptă la orice altceva decît la ce am propus eu. Sînt perseverenţi ca nişte catîri încăpăţînaţi, dar tot atît de tîmpiţi. Ei rezolvă totul pe hărţi, cu creioane roşii. E nevoie să hotărîm rapid. Singurul lucru pe care ştiu să-l fac cum trebuie este să sap, dar istoria asta nebună mi-a dat sarcină să mă întrec în iscusinţă cu generalii nemţi. Şi vouă la fel. Tu, Prošpere, du-te. Ştiu că şi tu eşti de părere să ne întoarcem împotriva nemţilor. Eşti luptător vechi. Iertaţi-mă, dar am obosit de atîta vorbărie, nu sînt obişnuit. Cine este de acord să facem stînga împrejur, să ridice mîna.

Trecu cu privirea peste chipurile întunecate adunate în zăpadă şi spuse :

— În ordine, ştiam eu că aşa va fi. Cine este împotrivă ?

O singură mînă se ridică şi Šimun spuse încet :

— Clar !

Apoi ridică uşor glasul şi spuse :

— Comandanţii să adune grupele în cerc. Trebuie să le spun luptătorilor cîteva cuvinte.

Luptătorii ghemuiţi se aliniară, tăcuţi, fără să pună întrebări. Se aplecau mult, ca să se ferească de vîntul rece, mijindu-şi ochii lăcrimoşi, care-i ardeau.

Batalionul era acum adunat în cerc. Šimun păşi la mijloc. Era momentul acela premergător luptei cînd toţi aşteaptă cuvintele comandantului. Šimun cunoştea momentele astea. Pentru el erau cele mai grele. Ar trebui să le spună cuvintele cele mai potrivite, dar el nu era obişnuit cu discursurile. Deodată îi apăru chipul lui Grişa cu un zîmbet forţat pe buze. Grişa ar şti ce trebuie spus în asemenea clipe. Dar el nu ştie, şi nu va reuşi. Îi vor rămîne cuvintele-n gît. I se păru că Grişa îi zîmbeşte îndemnîndu-l cu glas mut : „Vorbeşte-le ceva despre îngerii albi şi despre cîinii binecuvîntaţi. Sărută pămîntul chinuit sau un bulgăre de zăpadă, groaza ochilor orbi..." De undeva se ivi şi chipul mare al lui Marketo. Şi el îi spunea ceva mai mult cu mîinile decît cu glasul. Îl observă pe comisarul Zvonko cum zîmbeşte, sau i se păru numai. O teamă

călduță îi ciupea stomacul. Trebuia să vorbească. Simți înțepături reci pe șira spinării și se încovoie. Dar luptătorii îi așteptau cuvintele. Îl cuprinse o oboseală în tot trupul care gemea parcă din cauza acestui chin neexprimat. Ciudat cum de l-au numit tocmai pe el comandant. Dar trebuia să vorbească. Își afundă mai tare picioarele în zăpadă și începu nesigur :

— Păi acum... noi ne vom întoarce. E un lucru aproape imposibil, pe care însă noi îl vom face. Treaba e, tovarăși, că în noaptea asta trebuie să ne transformăm în cîteva batalioane. Asta depinde de repeziciunea cu care ne vom mișca prin bezna asta înghețată, adică de voință. Clar. Nu îi vom lăsa să ne gonească din urmă. Căci noi sîntem un batalion zburător. Însuși numele ne spune cum trebuie să luptăm.

Și batalionul se alinie din nou și făcu stînga împrejur.

*

Marketo se trezi și privi buimac la omul care-l zgîlțîia îndelung și care îi oferea un pumn de smochine uscate și rachiu dintr-un bidon strîmb de tablă. În conștiința lui pătrunse încet sensul cuvintelor bătrînului :

— Ți-am spus, grenadierule, că nu-i înțelept să-l cauți pe dracu' primprejur. Te-am sfătuit să rămîi cîteva zile cu mine. Trezește-te și ia ce-ți dau. Am știut că te vei opri pe undeva. Mi-am schimbat planul și în loc să pornesc spre apus, am plecat înapoi spre răsărit, și cum să fac altfel cînd am văzut încă de la lacuri că ai pornit pe picior greșit și că ești numai piele și oase. Să nu crezi că am pornit în dorința de a te îngropa. Mi te-ai lipit de suflet imediat și mi-am spus : Pornește, Ivane, după sufletul ăla neliniștit.

— Și ai venit, spuse Marketo foarte încet.

— Păi, vezi doar că am venit. Dar ia smochinele astea și înghite puțin rachiu. Mai, mai să adormi somn de moarte. Și nici nu erai grăbit. Te-ai predat, sau ce ?

— Nu m-am predat, nu trăncăni aiurea.

— Ia smochinele și înghite rachiul și vom vorbi după aia.

— M-am oprit aici ca să mă odihnesc un pic, da' ție, moșule, ți s-a năzărit ceva. Visezi.

— Ei, păi oi visa poate. Nu mi-o lua în nume de rău. Sînt bătrîn și prea mult am gustat din necazuri așa că poate mi s-a încurcat ceva prin cap. Hai, ia.

— Bine, dacă mă poftești, am să iau, spuse Marketo cu un efort, ca și cînd n-ar fi avut mare chef.

Înghiți într-o clipă pumnul de smochine și bău rachiul de pe fundul bidonului. Simți un fior cald în corp și zîmbind se ridică cu mișcări greoaie..

— Am înțepenit pe pămîntul ăsta umed. Dar trebuia să mă odihnesc un pic. Și mașina obosește, darămite omul. Dar cum naiba de ai pornit încoace ? Și mai trăncănești că m-am

predat. Cui m-am predat ? Oare tu, moşule, nu dormi şi nu te odihneşti niciodată ? Umbli aşa, întruna ?

— Ei, păi mă odihnesc şi eu cîteodată. Trebuie. N-am prea multă putere. Ţi-am spus doar că am trecut de şaptezeci. Da' nu te supăra, am glumit un pic cu tine, doar, doar te-oi supăra şi te-oi trezi mai repede. Vezi că te acoperise de tot zăpada şi de n-aş fi eu vînător bătrîn şi mai ales de n-ar fi bunul şi înţeleptul meu Jutko, dracu' te-ar mai fi găsit. Ştiam că ai ajuns pe undeva, prin părţile astea. Am socotit după iuţeala cu care puteai să umbli. Şi atunci, m-am gîndit că pădurea asta e singurul adăpost împotriva vîntului. Ei, vezi, aşa m-am hotărît să cutreier pădurea. Acum totul e-n regulă. Iar tu ai face mai bine să mergi cu mine la adăpost şi să te înzdrăveneşti, şi pe urmă pleci încotro vrei. Îţi repet, nu e bine să-l cauţi pe dracu' pe dinafară.

— Să nu crezi că n-aş fi plecat şi singur de aici. Să nu te înşeli singur că m-ai salvat. Dealtfel, naiba ştie ce şi cum. Vezi că a căzut zăpada şi pînă la primăvară nu va fi nici un pic de verdeaţă. Totul va fi alb, aspru şi îngheţat. Şi aşa mai departe şi tot alb. Ai văzut cum arată leşurile pe zăpada îngheţată.

— Îţi spusei doar, casa mea e Bijorina asta a noastră. Şi tu cunoşti zăpezile şi furtunile de pe aici. Nu te împotrivi, prietene. Fii om. Eşti doar partizan. Eu nu cred că te-am salvat. Eu n-am salvat pe nimeni. Pe cine pot eu

să salvez cu puşcoacea asta veche de vînătoare. Sarcina mea n-a fost veselă, grenadierule.

Marketo începu să umble în cerc strîns, tropăind şi frecîndu-şi mîinile îngheţate, ca să se încălzească.

Bătrînul, sprijinit de un trunchi de carpen răsucit, îl privea. Puşca mare de vînătoare i se legăna pe umărul îngust şi ascuţit.

Abia acum îşi dădu seama Marketo că bătrînul era tare slab, dar plin de viaţă şi forţă, care parcă-i izvora din ochii neliniştiţi şi cenuşii. Observă cu mirare că avea dinţii albi şi sănătoşi.

— Ai să trăieşti o sută de ani, îi spuse cu ton prietenos.

— Nu se ştie niciodată, zise. Eu dorm neîncetat cu moartea sub cap. Ce-o fi, o fi.

Chipul i se întunecă brusc, iar ochii îi deveniră parcă mai strălucitori şi mai pătrunzători. Dar nu-l privea pe Marketo, deşi ochii îi erau îndreptaţi înspre el, ci privea depărtările iar Marketo nu ştia nici el de ce se întristă de soarta bătrînului.

— Şi spui că o să trăiesc o sută de ani ? Ei, prietene, poate voi trăi, cine ştie. E frumoasă zăpada. Moale ca o pernă. Totdeauna mi-a fost dragă prima zăpadă din pricina moliciunii ei, a fulgilor mari, dar mai tîrziu, cînd iarna se aspreşte, zăpada devine tare şi ascuţită ca sarea. Ei, dar zăpada asta a noastră e moale, îţi spun eu, şi nici tu nu eşti orb să nu vezi. Priveam azi-dimineaţă Bijorina, tînără, liniştită, albă, neatinsă, şi mă gîndeam cum

se strecoară așa pe tăcute dimineața și nu-mi venea să cred că a fost ce a fost, și a fost și va mai fi. Omului singuratic i se întîmplă ușor ca visele să-i devină realitate, iar realitatea să i se pară un vis. Ei, și spune-mi, eroule național, poți să crezi că pe muntele ăsta sînt sate incendiate și morți prin grajduri și în cenușă ? Cum să crezi, grenadierule, cînd a căzut zăpada asta binefăcătoare și moale. Și mergeam eu așa azi-dimineață prin Bijorina și-mi venea să cînt. Rămîne mereu în om ceva copilăros, pînă la sfîrșitul vieții. M-a tulburat de tot zăpada. Și aș fi cîntat, pe sănătatea mea, dacă nu m-aș fi gîndit la tine. Și uite așa, n-am cîntat, lua-m-ar naiba. Și n-am să mai cînt fiindcă știu că o altă zăpadă nu mai e așa blîndă, binefăcătoare și veselă ca asta dintîi. Și n-am să mai văd prima zăpadă pe Bijorina, așa mi s-a năzărit un gînd azi-dimineață în capu' ăsta al meu. Războiul se va sfîrși. E și timpul să se sfîrșească. Atunci mă voi înapoia în satul meu. Îmi voi aștepta nepotul și dacă se va întoarce am să-i dau în primire pragul ars ca să ridice din nou casa, dar pe munte n-am să mă mai urc. Acum e altfel. A trebuit ori să fug ori să cad sub cuțit și am ales asta. Căci pe urmă ar fi spus : a înnebunit bătrînul Ivan și rătăcește așa din senin prin munți. Dar acum nu mai pot da înapoi. Dar te-ntreb eu cum să plec de pe Bijorina ? Vor veni apoi oameni, da, vor veni vara cînd e timp frumos, și mă vor întreba : Ivane, unde l-ai îngropat pe al nostru ? Eu le voi arăta și îi voi îndruma pe tineri și ei vor

urca pe munte ca să arate aceste locuri celor ce vor veni. Căci dacă am să spun că mă duc pe munte, ei vor spune : ești bătrîn, nene Ivan, e rușine să te cațeri dumneata cînd asta o pot face tinerii.

— Ai să te urci pe munte cînd vei avea chef, cine te va putea împiedica ?

— Ei, păi nu m-am gîndit eu chiar așa. Ai să mai vii și tu pe Bijorina ?

— Sigur că am să vin.

Tăcură amîndoi și se cufundară fiecare în gîndurile și visele sale. Fulgii cădeau din ce în ce mai deși și mai mari. Amîndoi erau albi la față. Și totul în jur era alb. Negru era numai trunchiul pe partea ferită de zăpadă. Se auzea doar răsuflarea tăcerii și a lor.

Atunci Marketo rupse liniștea rostind ca și cînd ar fi gîndit cu glas tare :

— Sigur că am să mă întorc. Da' de ce mă-ntrebi ? spuse cu glas schimbat și tulburat.

— Nu te tulbura. Fiecare are poveștile lui.

— Ce fel de povești ?

— De tot felul.

— Tu aiurezi, moșule.

— Poate să fie și așa, dar nu e.

— Da' ce crezi tu, că eu am vreo vină în legătură cu Bijorina ? Am luptat cinstit și pe Bijorina și pe alți munți. N-am de ce să mă căiesc. Și dacă crezi ceva în sensul ăsta, atunci te înșeli. La lacuri ne-au luat nemții prin surprindere. Dacă ai privit ce s-a întîmplat de undeva de prin găurile alea afurisite ale tale din piatră, atunci ai putut vedea, căci ai ochi

buni. Ai văzut că Marketo a rămas pe locul cel mai primejdios și că ar fi putut să mă ajungă vreo grenadă, dar nu m-a ajuns. Am vreo vină că ei au pierit și eu nu ? Sau poate crezi că sînt vinovat de rănirea fetei ăleia pe care ai văzut-o cu mine. Dacă așa gîndești, atunci spune.

— Nu-mi întinde tu mie curse. Nu le-am putut suferi niciodată. Și zi-i așa. Dar cine-ți spune că eu cred ceva. Te-am întrebat dacă te vei întoarce sau nu te vei întoarce prin locurile unde ai luptat și ai cucerit, pas cu pas dumnezeu știe ce. Ca să-ți spun drept, nu știu ce va fi după. Așa sau nici într-un fel. Asta știu. Văd că toți cei care au obraz sînt de partea lui Tito, dar nu știu cum va fi după. Cercetez, căci dacă te vei întoarce, atunci mi se pare că va fi așa cum gîndesc, dar dacă nu te vei întoarce nici tu nici ceilalți, atunci va fi altfel decît îmi închipui eu în mintea mea. Dar poate nu gîndesc bine. Uite, asta te-am întrebat, și nu așa și pe dincolo. Ce fel de mustrări te-au năpădit ?! Ai fost acolo unde se murea. Ai fost acolo unde au rănit-o pe fata aia. Ei, păi atunci cum poți fi vinovat ? Eu nu știu nimic despre lucrurile astea. Dar fiecare își are povestea lui, fiule. Și fiecare e a noastră și în noi înșine sălășluiește și povestea mai frumoasă și mai urîtă decît poate vedea și cîntări oricine. Știu că vor povesti mai tîrziu că nenea Ivan și-a pierdut mintea și că rătăcea ca o fiară sălbatică pe Bijorina. Dar asta e o poveste despre nenea Ivan pe care nici nenea

Ivan nu o va povesti. Căci eu am fost ca oricare altul pînă cînd au venit diminețile astea moarte, zăpezile astea. Așa e, prietene. Ei, păi dacă ți-ai sădit piatra asta în suflet și dacă te vei întoarce prin locurile astea, atunci știu cine ești și ce ești. Despre altceva nu te întreb. Nici tu să nu mă întrebi. Dar fata era frumoasă ca un măr rumen, așa mi s-a părut din depărtare. Ei, dar eu sînt prea bătrîn ca să mă mai gîndesc la așa ceva. Vă priveam cum fugiți, ca pe doi de-ai noștri, necăjiți, pe care-i gonesc fiarele fasciste. Apoi n-am mai putut vedea ce se întîmplă jos. Știam doar că vă hăituiau cu mitralierele și aruncătoarele. Păcat că n-ați dat peste mine, căci am ascunzători bune, pe care nemții nu le pot dibui. Dar pe voi v-au găsit, fiii de cățea.

— Da' cine-ți spune că ne-au găsit ?

— Nu v-au găsit ?

— Nu, spuse Marketo supărat și se întunecă.

— Am crezut că v-au găsit.

— Nu, strigă Marketo. Nu-mi scormoni prin suflet, auzi tu ?

— Bine, nu v-au găsit, nu te supăra. Eu doar am crezut.

— Pe naiba ai crezut. Și la urma urmei nu-mi pasă ce ai crezut. De ce te furișezi tu în urma mea prin Bijorina ? Nu ne-au găsit, dacă vrei să știi. Noi le-am ieșit în față.

— Voi lor ? Ia te uită ! Tu și cu fata aia singuri, iar nemții, un detașament întreg, și, ca să fie lucrurile și mai rele, tu te tîrai cu piciorul rănit.

— Nu cu piciorul rănit, ci scrîntit sau rupt, cînd ți-am spus că am fost rănit la picior ?

— Nu mi-ai spus. Dar e totuna, important e că te durea piciorul și te doare și acum. Și să nu strigi la mine. Nu sînt din ăia care se sperie de strigătele cuiva. De aș fi fost așa nu eram aici. Și nu te întreb nimic. Voi v-ați arătat nemților și ați ieșit din încercuire. Fata a fost apoi rănită de o grenadă. Tristă poveste, dar limpede, prietene. Nu-nțeleg de ce te întuneci așa. Ți-am spus că din cei unsprezece ai mei mai trăiește doar un nepot, și nici de el nu știu nimic. Se bate cine știe pe unde, dacă e în viață. Ei, păi acum, fata e rănită. Asta pot pricepe. Nu s-a scrîntit încă moș Ivan. Ești tînăr. Iar fata e frumoasă. Este ea rănită, dar rănile se vindecă, mai ales la o ființă tînără. Și mai ales cînd e vorba de o astfel de fată. Haide, diavole, ce te-ai înăsprit așa ?

— Rănile nu se vindecă, spuse rece Marketo. Cine ți-a spus că rănile se vindecă ? Poți tu să pui un ochi nou în locul unuia mort ? Poți tu să sădești o mînă nouă, tu care vorbești așa de înțelept ? Cîteodată rănile sînt mai grele decît moartea. Poate m-am sălbăticit, într-adevăr. Tu nu trebuie să asculți totul cu atenție. Îți mulțumesc pentru smochine și rachiu. Știu că îți e mai greu decît mie. Și n-am țipat la tine. La mine am țipat. Dar asta e o poveste lungă, moșule. Nu mi-o lua în nume de rău. Îmi clocotește sîngele în vine, și atunci îmi plesnește cîte o vinișoară pe creier, asta e. Ea putea să fie sănătoasă acum de n-aș fi țipat din pricina ghimpelui din sufletul meu, moșule. Dar la ce bun să-ți povestesc. Întrebarea e dacă în general m-ai înțelege și întrebarea mai e ce înseamnă faptele, lua-le-ar naiba de fapte. Totdeauna am crezut că sînt importante. Dar nu sînt importante. Faptele nu contează. Fapt este că ne ascunseserăm într-o adîncitură la capătul trecătorii și că neamțul a venit în fața ascunzătorii privind stîncile cu o uimire tîmpă pe față, ca și cînd ar fi văzut pentru prima oară piatra aia tăiată din mînia pietrei înseși. Și vezi tu, neamțul poate că nu voia să înainteze, trag concluzia asta fiindcă s-a oprit chiar acolo și a început să urineze fără grijă și atunci eu l-am secerat cu o rafală dezvăluind astfel poziția noastră. E limpede ? Dar vezi tu, poate fi fapt și că eu în acel moment am fost mai șiret și mai înțelept decît neamțul. Poate. Poate că neamțul a făcut toate astea ca să ne încredințeze că nici nu ne-a văzut, nici n-a bănuit că sîntem chiar acolo, socotind că vom crede că el nu s-ar fi purtat așa dacă ar fi presupus că e cineva în gaura de la capătul văgăunii. Căci oamenii fac unele treburi ale lor omenești, intime și rușinoase, cînd sînt singuri. Dar el, vezi tu, chiar acolo. Ei, păi și ăsta e un fapt. Dar de ce ? Păi pentru că știa că nu trebuie să se trădeze că ne-a văzut, ca să nu-l ucidem, căci altceva nu aveam de făcut decît să ne apărăm. Și dacă ar fi reușit, s-ar fi comportat tot ca și cum nimeni nu l-ar vedea și s-ar fi

întors la ai săi raportînd că ne-a găsit. Asta e un fapt. Judecă şi tu ! Vezi cîte fapte există. Dar de ce am tras eu şi ce s-a mişcat în creierul meu şi în sîngele meu, nu ştii ? Un astfel de fapt nu există. Eu pot să demonstrez că am fi pierit amîndoi dacă nu l-aş fi secerat pe neamţul ăla cu o rafală. Dar poate am fi rămas neobservaţi. Haide, moş Ivane, fii doar un pic tribunal militar şi judecă. Demonstrează. Ţi-am expus toate faptele.

— Şi bine ai făcut. Sigur, el a vrut să vă înşele, tîlhar blestemat. Şi spui că aşa, ca din întîmplare, făcea pe nebunul şi începuse să urineze în faţa voastră, iar tu nici una, nici două, l-ai stropit un pic cu focul lui dumnezeu. Ei, păi, şi eu l-aş fi împuşcat, zău. Poţi să mă crezi. Căci ce poate fi altceva decît şiretlicul lui ca să vă înşele ? Ca şi cînd, vezi doamne, n-ar fi făcut asta în faţa lumii, dar fiul de căţea a făcut-o din şiretenie. Ei, păi pe mine acum nu mă mai interesează alte fapte. Şi apoi, frate, e ruşine în faţa fetei. Bine ai făcut. Aşa e, zău. Şi acum ce te frămînţi, dacă trebuia aşa sau altfel. Trebuia aşa cum ai făcut. Ţine minte, băiete, numai Bijorina, numai stîncile rămîn nepăsătoare. Dar tu eşti om, frate. Eşti partizan.

— Deci n-au importanţă faptele.

— Dă-le la naiba de fapte. Omul e valoros sau nu. Dar pe tine te ştiu. Ţi-am spus că a scris despre tine în foaia Bijorinei. A scris, zău aşa. Şi ce crezi tu că aş fi pornit eu pe picioarele astea bătrîne pentru orice fel de golan de la lacuri şi pînă aici ? Ei, n-aş fi pornit. Dar cînd te-am întîlnit lîngă apa aia neagră şi te-am privit de aproape, am văzut şi războiul ăla din afară şi pe cel dinlăuntru. Războiul ăsta al nostru. Ai înconjurat pe acolo căutîndu-ţi tovarăşii morţi, iar laşii şi golanii nu fac asta, ci fug la o sută de mile depărtare de morţi, numai ca să poată scăpa. Despre alte lucruri nu te întreb. Sînt prea bătrîn ca să nu cunosc şi alte împrejurări. Şi la urmă, tu, fiule, nici nu poţi să ascunzi asta. Fata aia ţipă rănită în ochii tăi. De asta ai şi rămas aici şi ai lăsat să te acopere zăpada. Şi cînd ţi-am spus că te-ai predat, m-am gîndit că te-ai predat durerii şi oboselii, fiule, că te-ai predat chinului şi nu nemţilor. Şi dacă vrei să ştii, pe om îl cuprinde cîteodată dorinţa de a se linişti în vreo pădure, să se liniştească aşa şi să asculte cum cad lin fulgii de zăpadă şi cum îl acoperă blînd şi milostiv. Ştii, eu din copilărie sînt vînător şi-mi plac pădurile şi munţii. Crede-mă. N-am plecat la vînătoare din pricina sălbăticiunilor, ci pentru discuţiile cu pădurile. Ele sînt totdeauna înţelepte şi ne pricep.

— Era pe aici o capră cenuşie rătăcită, spuse Marketo cu intenţia de a scăpa de ochii iscoditori ai bătrînului.

— Spui că era. Avea coarne ?

— Da.

— O ştiu. Rătăceşte de luni de zile primprejur. Dar e blîndă şi bună. Tînjeşte mereu după glas omenesc şi după mînă de om. Am întîlnit-o de mai multe ori. Ciudată capră. Dar de fapt nici nu e ciudată. E orfană. Pier-

dută. Sigur că i-au dat foc în grajd şi i-au ucis pe ai ei şi acum caută glasul şi mirosul omului nostru. Dar de nemţi fuge ca de foc. Mai deunăzi şedeam să îmbuc ceva tocmai pe Vîrful Bufniţei, cînd deodată, aud, behăie ea trist ca şi cînd ar plînge, ca şi cînd ar fi un prunc botezat care înţelege, iartă-mă, doamne. Şi eu am chemat-o : vino, cenuşio, vino. A venit. Şi-a pus capul pe genunchii mei şi mă privea. Sînt bătrîn şi am văzut de toate în viaţă şi am trecut prin atîtea grozăvii că mi-e şi ruşine să spun, dar m-au podidit lacrimile, pe sufletul meu. N-am văzut niciodată ochi mai trişti. Dar poate că mi s-a părut doar, căci soarta mea e ca a ei. Nu i-ai făcut nimic rău ?

— Nu, nu i-am făcut nimic.

— Era aproape de tine ?

— Da.

Bătrînul îl privi bănuitor pe Marketo.

— Nu i-am făcut nimic.

— Înseamnă că e vie.

— Păi îţi spun că e vie.

— Ei, păi să fie. Stau de vorbă cu ea din cînd în cînd, cînd trec multe zile şi nopţi în care nu întîlnesc fiinţă omenească. Şi mă urmează cîteodată de parcă ar fi un cîine. Eh, sînt fel de fel de dureri. Şi zăpada se cerne şi se cerne şi noi doi stăm ca două oi nebune aici în zăpadă, fără nici un folos cînd putem să ne aşezăm frumos în adăpostul meu. Nu-i departe. Afară de asta, în drum, am vînat un iepure. Vino cu mine şi-l vom frige pe jar. De fapt e pui şi va fi gustos. Pîine n-am. Asta ştii şi tu. Dar, crezi sau nu, am un pumn de boabe de porumb. Le-am păstrat, la caz de nevoie, căci e uscat ca aurul şi, mi-am spus, nu se va strica. Să stea acolo. Să nu spui acum că trebuie să pleci imediat mai departe. Eşti flămînd şi slab. Pînă la ascunzătoarea mea nu-i mai mult de o jumătate de ceas şi e în direcţia în care mergi tu. Nu chiar aceeaşi, dar aproape. Vezi stînca aia ascuţită ? Acolo e o grotă. Am multe grote din astea pe Bijorina. Ţi-am mai spus. Dar la ce bun grotele cînd în ele omul e ca un animal hăituit. Vino. O să aprindem focul. Am şi lemne uscate gata pregătite. Am de toate, dar n-am nimic. Îmi pare bine că n-ai omorît capra. Mergem ?

— Păi să mergem în grota ta, dacă-i aşa. Oricum, nu ştiu unde să găsesc ceva de mîncare. Ei, ce uşor ar lupta omul dacă ar putea să reziste fără mîncare. Din cauza asta există vărsările astea de sînge. Ăia care au mult, vor să le ia celorlalţi şi puţinul lor. Păi să mergem, că ninge tare.

— Zăpada e moale ca o pernă.

— Chiar ca o pernă şi cine ar crede acum că e război.

*

Îngîndurat, Šimun păşea lîngă comandantul primei grupe, în fruntea batalionului. Din cînd în cînd răzbăteau pînă la el gemetele înfundate şi reţinute ale răniţilor. Vîntul de sud aducea o boare de căldură. Zăpada grea le fă-

cea, mersul foarte anevoios. Dar frunţile nu le mai erau dureros îngheţate şi nu le mai lăcrimau ochii de vîntul rece. Šimun socotea că se îndepărtaseră de nemţi cam la patru ceasuri de mers. Dar se gîndea îngrijorat că dacă nu va găsi pasul, această distanţă se va micşora pînă la lăsarea nopţii. Era oare posibil să se grăbească ? se întreba. Chiar el, care se avîntase în mers, se împiedica acum de oboseală căzînd adeseori cu faţa în zăpadă. O mică scînteie de nădejde licărea în el gîndindu-se că nemţii nu vor continua să urmărească batalionul pe un teren pe care nu puteau folosi mijloacele motorizate. Dar în curînd se vor ivi avioanele care îi vor urmări pînă la căderea întunericului, căci vremea se mai înmuiase. Nu avea voie să ordone odihnă. Trebuiau cu orice preţ să ajungă la terenul pietros şi cît de cît împădurit din jurul dealului Ključice. Trebuiau să fugă de pe întinderea asta pustie. Nu putea nicicum să-i lase să se odihnească. Dar mersul era anevoios. Zăpada plescăia sub bocanci. Deasupra lor, nori întunecoşi şi singuratici goneau înspre dealurile din depărtare. Numai de-ar spune : batalion stai ! şi toţi s-ar arunca muţi cu feţele în zăpadă rămînînd nemişcaţi. Şi el ar face tot aşa. Şi Roko care cădea aşa de des ar face la fel. Şi comisarul tot aşa ar face. Şi el şi-a pierdut pasul uşor. Şi răniţii ar vrea să fie lăsaţi pe pămînt ca să se odihnească. Toţi aşteptau ca el să spună : vă dau jumătate de oră de odihnă, zece minute, cinci minute. Cinci minute de odihnă ar fi ca o veşnicie. Dar acesta era un gînd periculos.

N-avea voie să permită această odihnă. Îi ştia el bine pe nemţi. Aceştia pricepuseră în sfîrşit că e vorba doar de forţe reduse. Şi acum vroiau să-i distrugă definitiv şi să se răzbune. Iar Batalionul zburător nu zboară, ci se clatină şi se tîrăşte. Totuşi trebuia să meargă înainte.

Deodată strigă din toate puterile, ca şi cînd ar fi vrut să-şi înăbuşe astfel dorinţa greu de stăvilit de a se culca pe zăpada umedă împreună cu luptătorii, şi asta însemna să strige : repaos, dar nu spuse repaos, ci „Calcă mai iute !“ Îl ului forţa propriului său glas. Dar batalionul nu schimbă ritmul mersului. Nici el nu grăbi pasul. Îi era limpede că nimeni nu putea merge mai repede. Se aplecă cufundîndu-se parcă în mers. Sub bocanci mustea zăpada, iar paşii le erau din ce în ce mai osteniţi şi mai grei. Întregul batalion era doar un efort disperat de a se mişca. Strînse din dinţi ca şi cînd i-ar fi fost teamă ca nu cumva să-i zboare de pe buze, fără voia lui, cuvîntul „repaos“ şi îşi continuă drumul parcă cu paşi mai vioi. Dar imediat constată că nici el, nici batalionul nu se mişcă mai iute, ci mai încet, şi speriat, strigă din nou : „Batalion zburător, mai repede !“

*

Marketo se opri în păduricea pipernicită şi începu să observe atent poziţiile din jur. În acel moment simţi o sete cumplită. Cunoştea starea asta şi ştia că se apropie clipa în care

trebuia să se arunce în focul luptei. Cîntări poziția batalionului.

Înconjură îndelung cu privirea întunecată întregul ținut, apoi spuse tare, ca și cînd îi comunica tovarășului de alături : „ne prind în cleşte."

Grupa de luptători a nemților alerga înspre ridicătura din partea dreaptă. Simțea că și el trebuia să pornească cît mai repede. Experiența îi spunea că dacă nemții vor cuceri ridicătura, vor tăia batalionului ultima ieșire țintuindu-l de stîncile greu de trecut. Și mai au și răniți, gîndi el cu un gîlgîit de spaimă rece în gîtlej. Nu se putea dumiri de ce batalionul lăsa nemților ridicătura asta importantă. Trebuie că îi strîng de mult în semiîncercuire. Se vede treaba că îi gonesc din urmă și nu îi lasă să răsufle. De mult aștepta întîlnirea cu batalionul, iar acum, cînd aproape îl găsise, trebuia imediat să riște, căci dacă nu aleargă înspre ridicătură și nu o ocupă înaintea nemților, s-ar putea întîmpla să nu mai găsească niciodată batalionul viu.

Gîndurile îi fulgerau prin minte. Era obosit, complet istovit de atîta mers și de singurătate, dar știa că altă cale nu există. Nemții aveau un avantaj în privința distanței, iar în ceea ce-l privea singurul lui avantaj era că aceștia nu-i bănuiau existența.

Începu să fugă atît de brusc, încît răsuflarea i se închegă imediat în gît. Piciorul nu i se vindecase, dar acum nici nu-l mai simțea. Știa doar că trebuia să ajungă primul în vîrf, dorea asta cu toată ființa lui. În curînd îl acoperi năduşeala și începu să-l înțepe în ochi.

Își simți trupul scîrțîind din toate încheieturile. Își auzi șuierul din piept. Alerga acum oblic. Deodată i se întunecă în fața ochilor, se împiedică și căzu în genunchi.

Se simți cuprins de un val de ceață, dar slăbiciunea asta dură doar un moment după care răsuflînd sacadat înjură și alergă mai departe.

„N-ai să reușești, neamțule, strategia mă-tii. Nu las eu vîrful ăla." Din nou i se iviră luminițe înaintea ochilor, din nou fu învăluit de o ceață cenușie prin care șuierau gloanțe și răsunau împușcături, dar aceasta era chiar ziua aceea de luptă pe care a așteptat-o atît de mult.

Ridicătura e foarte importantă dacă nemții o atacă așa înverșunat. Dar și el atacă cu cele două arme și trei grenade care-i zăngăne la cingătoare parcă avertizîndu-l : mai repede Marketo, ai tăi sînt înconjurați. În situațiile acestea de luptă i se părea că nu mai reacționa și hotăra doar cu creierul, ci cu întreaga lui ființă. Umbra unui nor întunecat trecu rece. Pe moment îl cuprinse frigul. Șuieratul din piept i se întețea și avea senzația că sîngele îi țîșnește din trup dar nu lichid și spumos, ci tare, aspru și dureros. Dimpotrivă, se grăbea în susul dealului, mînios și sălbatic. O furie surdă ardea în el. Dacă totuși nemții ajung primii, îl vor secera cu rafalele. Trebuia să se ridice înainte de a cădea la pămînt. Prea mult s-a tîrît ca să poată muri așa. El singur hotărî cum se va întîmpla, dar oricum ar fi,

înainte de a cădea se va ridica drept, iar mai tîrziu va tăcea și va rămîne întins. Omul mort nu poate să stea în picioare — îi fulgeră prin minte un gînd, iar răsuflarea din ce în ce mai fierbinte striga cu strigătul sîngelui. Împușcăturile se înteţeau. Între cer și pămînt, răsunau bubuiturile.

Strigă și se repezi cu trupul încordat înainte, spre vîrf. Ochii muzicantului mort parcă îi vorbeau prin vălul de ceaţă : „Toate astea sînt muzica noastră, Marketo. Ienuperii ăștia și îmbrățișarea de piatră". Aici ! strigă și trupul lui se arătă în vîrful dealului, apoi se stinse ca un înotător care după o săritură apare la suprafaţa apei.

În faţa lui străluceau căștile. Nemţii se apropiau de vîrf. Marketo trase o rafală densă în direcţia lor.

Însă din pricina răsuflării sacadate nici un glonte nu-și atinse ţinta, totuși nemţii se trîntiră la pămînt, adăpostindu-se.

Nici nu se gîndea că l-ar putea nimeri. Pur și simplu nu avea timp să se gîndească la asta. Își controlă puţin răsuflarea și începu să tragă mai atent. În jurul lui șuierau gloanțele înconjurîndu-l într-un cerc din ce în ce mai strîns. Era doar la vreo zece metri de nemţi. Știa că ei se tîrăsc acum împrejur, de după tufișuri și pietre, pentru a-l înconjura și a-l omorî. Mai avea încă spatele liber și putea să fugă pe deal în jos, dar el nu se urcase pe vîrful ăsta ca să tragă și apoi să se retragă. Nu, el venise aici ca să apere poziţia.

Gîtul îi era uscat și îl durea cumplit. Prin coapsa stîngă îi trecu un fulger. Simţi cum sîngele cald i se scurge spre genunchi. Se propti în cot, se ridică puţin și ţinti exact sub cască. Neamţul voinic se săltă de parcă voia să fugă, se învîrti în jurul lui și se prăbuși fără să scoată măcar un sunet. Marketo îl ochi pe neamţul palid cu ochelari. Potolindu-și răsuflarea, trase trăgaciul și împușcătura răsună scurt, iar neamţul se ridică puţin și căzu cu faţa în jos și cu mîinile depărtate. În căzătura lui, semăna cu omul care se trudește să se desprindă de pămînt și să zboare cu mîinile în loc de aripi. Așa, neamţule ! tună Marketo. Vezi cum e pe aici ? Nu l-ai salutat nici pe dumnezeul tău.

În momentul acela urlă de durerea pe care o simţi în umărul stîng. I se întunecă în faţa faţa ochilor. O liniște moale și lînoasă îl îndemna să se întindă ; apoi auzi parcă un zgomot rece și foșnetul uscat al frunzelor în cădere.

Întinderile parcă se prăvăleau peste el. Moartea ! îi trecu prin minte. Oare e chiar atît de lipsită de sens moartea ? Oare nu va spune nimic înainte de a muri ? Mai sînt aici, neamţule — pronunţă el ascuţit. Te văd. Și văd pietrele și văd ienuperii. Mereu pietre și mereu ienuperi. Trist cîntec. Dar ăsta e pămîntul. Pămîntul ăsta. Acolo e batalionul încercuit. Batalionului zburător i-au sîngerat aripile. M-aţi ciuruit cu gloanţele, fii de căţea, dar sînt încă aici. Cu un efort disperat se întoarse la poziţia de luptă și dintr-o dată, rece și chib-

zuit, cu pasiunea unui vechi vînător, începu să vîneze ținta vie. Nu mai avea putere, nici voință să se îngrijească de propria lui situație. Dorea numai să nimerească, să vadă cum va flutura din mîini și cum va striga ciudățenia de sub cască. Îl ochi din plin pe lunganul din partea stîngă. Își potoli răsuflarea ca și cînd s-ar fi aflat la o tragere obișnuită și trase. Lunganul sări în sus, țipă și căzu pe spate. Marketo strigă cu glas uscat și tremurător :

— Poftiți și fiți bineveniți. Apoi nu mai simți durerea, ci îl cuprinse moleșeala. Zgomotul ăla blestemat și zeul alb și mare cu crucea încîrligată parcă se prăvăleau peste el. Fantome în ceața verde țesută din fum. Cerul se prăbușea peste trupul lui amorțit. Ar fi închis ochii de nu l-ar fi durut fierul pe care-l strîngea în mîini. Grenada lovi piatra și țiui lîngă el ca un clopoțel al ultimei împărtășanii.

— Aici ești, nenișorule ! Ha, aici erai, spuse el întorcîndu-se pe deplin la realitatea luptei, și brusc aruncă grenada înspre cei doi nemți care se apropiau din partea stîngă. În același moment explodă lîngă el o grenadă de mînă, apoi îl înconjurară gloanțele furioase care se înfipseră în piatră și în pămîntul din jurul capului. Marketo simți un gust amar de sînge pe buze. Din ochiul stîng, pe obraz și pe gît îi curgea o șuviță caldă de sînge. Dar dintr-o dată parcă dobîndi noi puteri și judecă mai limpede.

Cu ochiul drept văzu cinci nemți care se apropiau. Știa că nu va rezista ușor în lupta

cu ei. Se întinse și pregăti al doilea automat cu încărcătorul plin. Își puse grenada în față. Se va sprijini de ea dacă nu va mai fi nimic de făcut. Apoi se întinse. Aruncă mîna stîngă departe de corp, cu dreapta ținînd arma ascunsă în tufa țepoasă. Degetul îi era înțepenit pe trăgaci. Hotărî să nu mai tragă, orice s-ar întîmpla, pînă nu se vor apropia la cîțiva pași. Lîngă el, grenadele răscoleau pămîntul puțin, iar împușcăturile erau dese și puternice. Deodată se așternu liniștea. Auzi apoi cum nemții confirmau cu glas tare că el e mort.

Nici nu răsufla. I se părea că sîngele îi curge prea zgomotos și că ei pot auzi acest clocot.

— Kaput ! confirmă un glas subțire ca de femeie.

Observă apoi o cască în vîrful puștii de după tufă. Nu se mișcă. Controlează, gîndi el. Din nou răsunară lîngă el exploziile a trei grenade de mînă. Nemții se apropiau unul de altul, tîrîndu-se, apoi se ridicară în picioare, priviră puțin și convinși porniră către el. Automatul îi tremura acum în mînă de parcă ar fi căpătat pulsul propriului său sînge. I se păru că i-ar putea răpune cu o rafală lungă și strînse trăgaciul cu toată puterea de care era în stare. Din automat țîșniră toate cele patruzeci de gloanțe. Păreau un văl de ceață, și în acea clipă aruncă grenada pregătită. Zgomotul îl învălui din nou. Apoi o liniște vineție se coborî peste el.

Dintr-o dată totul se cufundă în adîncul moale. Să fie oare un lac ? îi licări un gînd.

Ploua peste piatră ! ? Zăpadă albastră și moale ? Nu, nu e asta. Asta ar putea fi moartea. Dar dacă e moartea, atunci unde este Eva și unde-i batalionul ? Dacă e moartea, unde-i el și de ce e totul așa de confuz. Dacă e moartea, de unde zgomotele ? Nu, nu e moartea, rosti el cu glas tăios deschizînd ochiul sănătos. Totul părea aievea și privea gînditor cu ochiul strălucitor în direcția împușcăturilor sale. La trei pași de el zăceau în poziții ciudate nemții morți.

— Am apărat dealul, spuse tare, fără durere și fără bucurie. Privi în depărtare. Începuse să plouă și îi era foarte bine. Îl chinuia o sete cumplită.

„Mi-am făcut datoria", șopti încet și încercă să se ridice.

Se ridică încet și greu.

Nici nu bănuia că dincolo, pe stîncă, Šimun comandantul își îndrepta binoclul direct înspre el și că, abia reținîndu-și tremurul din glas, spuse tovarășilor din jurul său :

— Ăla e Marketo. Imediat m-am gîndit că e el. Cine altul putea fi ? ! S-a întors Marketo. Nemții nu ne-au înconjurat. Și nu ne vor înconjura. E clar.

*

Batalionul se tîra răsfirat printre stîncile aspre. Noaptea, densă și rece, absorbise batalionul, așa cum absoarbe o sugativă imensă picătura de cerneală. Toți erau preocupați de cei șaptesprezece răniți pe care-i purtau pe

tărgi. Din pricina terenului foarte accidentat, luptătorii oboseau repede și în fiecare moment cineva cerea să fie schimbat. Batalionul se poticnește. Luptătorii care duc tărgile se poticnesc și mai des, provocînd strigătele răniților.

În trecătoarea de sub povîrniș au rămas două plutoane sub comanda comisarului Zvonko și a locțiitorului de comandant Roko, cu misiunea de a-i opri pe nemți în trecătoare, dacă vor porni în urmărirea batalionului.

Šimun calculă că batalionul înainta cu doi kilometri pe oră. Deci le trebuiau zece ore de mers prin noapte pentru a se îndepărta de nemți cu vreo douăzeci de kilometri. Dar asta era o distanță mult prea mică, concise el mîhnit. Lîngă Izmorje acționa o grupare de ustași. Deci, în direcția asta nu puteau merge. Dar trebuia să hotărască repede. Nu era altă soluție decît în direcția sud-vest. Nu le rămînea decît să încerce să ajungă la panta Bijorinei pînă cel mai tîrziu noaptea următoare. Era necesar ca batalionul să se elibereze de răniți. Trebuiau duși la spitalul diviziei pe insulă. Batalionul avea nevoie să se odihnească și să se hrănească, și dacă va fi posibil să-și completeze rîndurile cu noi luptători. Tîrșîitul bocancilor îi răsuna dureros în creier. Pașii osteniți și împrăștiați îl avertizau că batalionul nu poate zbura și problema era dacă va fi în stare să parcurgă drumul ăsta lung. Chiar el făcea un efort îngrozitor ca să meargă, dar mai mult decît oboseala îl apăsa gravitatea situației. A trecut el prin momente mai grele

de-a lungul războiului. Și întotdeauna o speranță i-a dat curaj. Dar acum începuse să-l roadă îndoiala, tulburîndu-l.

Cineva țipă. Apoi se desprinse un blestem greu, și întreaga coloană se clătină parcă. Se împiedică și el, abia putîndu-și menține echilibrul. Din întuneric se apropie comandantul grupei a treia.

— Tovarășe comandant, luptătorii nu pot merge mai departe. Ordonă un sfert de oră repaos, spuse el încet, aproape în șoaptă.

— Cine nu mai poate merge? — întrebă el cu un calm transparent în glas.

— Sînt cei șaptesprezece răniți. Vezi și singur că drumul e îngrozitor, iar luptătorii sînt istoviți și lihniți de foame. Unii cad de oboseală.

Šimun tăcu înfigîndu-și privirea în întuneric. Comandantul grupei a treia îi aștepta ordinul. Coloana se clătina.

Omul, piatra și noaptea se luptau într-o încleștare întunecată. Ciocnirea fierului și a pietrei. Zgomot rece. Strigăte și blesteme. Răsuflarea care parcă rupe țesuturile din om. Undeva mai în față țipa o pușcă, care alunecase de pe umărul unui luptător ce purta targa. Unde e ieșirea, gîndi încordat Šimun. Douăzeci de kilometri, repetă în gînd și nu putu găsi nicicum soluția de a mări distanța asta. Și chiar dacă ar mări-o, întrebarea e cum să se odihnească ziua. Și ar trebui o zi de odihnă. Oare nu greșise el undeva? Oare nu a făcut undeva o mișcare greșită? Sau pur și simplu el nu era la înălțimea situației. Dar

odihna ar fi necesară într-adevăr, pricepu Šimun constatînd prezența comandantului grupei a treia.

— Repaos? spuse încet.

— Da, tovarășe comandant, ar trebui.

Pe Šimun parcă îl atinse ceva rece în mijlocul inimii. „Tovarășe comandant", îi bubuia undeva în adîncul ființei lui. Zîmbi cu amărăciune. E limpede, el încă îi conduce pe luptători. E comunist din 1933 iar de profesie e plugar, cu patru clase primare. Ce să-i spună comandantului? Oare îi va spune: ordon repaos. Repaos? Asta înseamnă jumătate de kilometru mai puțin. Repaos, repaos, repeta stupid în sinea lui.

— Sînt șaptesprezece răniți, tovarășe comandant.

— Știu, răspunse el întunecat. Du-te la locul tău. Nu există repaos.

— Dar unii cad de oboseală.

— Să cadă și să se ridice. Nu există repaos. Clar?

— Am înțeles, tovarășe comandant, spuse cu glas ascuțit comandantul grupei a treia și se pierdu în întuneric.

Coloana mușca noaptea și piatra. Cu scrîșnet, strigăt și blestem coloana înghite bucățică cu bucățică distanța. Întunericul domnește peste stînci. Nicăieri nu se vede formă sau trăsătură clară. Scrîșnetul pietrei, scrîșnetul suferinței.

Parcă încordarea din el mai slăbise puțin. I se părea că a rezolvat o problemă importantă. Pe Bijorina! precizează gîndul. Numai

că el trebuie să raporteze statului major. Nu poate să lase șaptesprezece răniți unei singure grupe. O treime din oameni lipsesc. Desigur. Bijorina! șoptește el ca și cînd în acest cuvînt era salvarea. Bijorina, clar. De cum i se vor alătura celelalte grupe va ține adunarea. Îl îngrijora însă și starea de pe Bijorina. Nu avea nici un fel de date despre ce se petrece acolo. Dar orice s-ar întîmpla, nu exista altă soluție. Pe răniți nu-i poate lăsa nicăieri. Datoria întregului batalion era să-i ducă la loc sigur.

*

Ochiul sănătos se deschise larg privind în întuneric. Mîna-i mare se clătina ca moartă în ritm dureros. Mi-e sete oare, sau fulgi uscați și însetați cad din cer? Marketo rănit încerca să pătrundă întîmplările nopții, dar nu reușea. Cu mintea percepu doar o străfulgerare de uscăciune puternică și de arșiță amară din vremurile de demult în Domorje.

Aștepta îmbarcarea. Încerca să dea formă și spațiu și timp acestui firicel de amintire. Soare arzător în mijlocul cerului. Se usca rădăcina măslinului. Asfaltul se înmuia. Pietrele străluceau. Marea era parcă asudată. Arșiță. Desigur, arșiță. Oare mi-e sete? Dacă aș avea apă, poate m-aș alina puțin cu ea. Mergea după colțul din stînga. Bocancii jandarmilor loveau betonul. Piatra gemea. Într-adevăr piatra gemea. Din colțul din dreapta se auzeau alți bocanci. Mai iute și mai tare. Se freacă lemnul pe lemn? Ce fel de bezná e asta? Tovarăși, ce fel de bezná e asta? Sîngele dens se încheagă. Oare se freacă lemnul pe lemn? Cineva își tușește răsuflarea. El se leagănă ușor ca un nor. Iar apa curgea într-adevăr pe zidul uscat și însetat. Pe zidul aspru. De la mare se auzea larma celor ce se scăldau. De la mare larmă de rîsete. O limbă uscată și un gîtlej uscat și dureros: Apă! Apă! Cizmele rănesc piatra. Toată ziua cizmele au rănit piatra. Puștile se răsfață la soare. Soarele strălucește de parcă ar arde. Marea se arde singură. Un glas aspru și uscat: Apă! Apă! Un glas uscat ca lemnul vechiului catarg. M-ar auzi tovarășii. Ar aduce apă. Ce fel de bezná e asta? Și cum de mă legăn așa? Šundro strigă. Pe cine strigă? Pe Šundro l-au bătut, dar el a tăcut. Se știa că pe Šundro îl bat și se știa că Šundro tace. Și se știa că a treia zi a strigat după apă. A treia zi de vară. Așa e, el l-a auzit pe Šundro cum a strigat: apă! apă! Apoi a fost șoaptă, doar o șoaptă: apă! apă! Aude și acum. Așa e, aude deși nu știe încotro se leagănă așa ușor. Sau se freacă lemnul de lemn? Sau oftează pămîntul? Dar nu e Šundro, el e mort. Și totuși el strigă. Glasul nu moare. Glasul durează. Și șoapta durează. Și rîsul acela de la mare. Iar ea era puțin pistruiată. A auzit el zgomotul acesta. Unde și-a coborît noaptea buzele ei uscate? Șoapta durează. Nu scîrțîie lemnul de lemn. Răsuflarea scîrțîie. Osul se freacă de os. Șoaptă. Șoaptă. Bocanci. Apa curge moale. Apa nu scîrțîie. Apa e moale. Asta e el, Marketo, între

două perechi de cizme în clipa în care călcîiele erau întoarse, a strecurat printre gratii o sticlă cu apă pe marginea ferestrei, prin sîrma de fier. Limba uscată și însetată a lui Šundro scîrțîie pe zidul aspru și uscat. Apa curge foarte încet, ca sîngele dintr-o rană proaspătă. Limba lui Šundro pe piatra uscată care absoarbe imediat șuvițele de apă. Oare o fi sorbit măcar o picătură ? N-a aflat asta niciodată. Da' acum își amintește bine. Acum își amintește toate amănuntele. El se leagănă pe targă în coloană. E rănit. Dar nu e asta. Limba lui scîrțîie din nou însetată pe piatră. Privește ascuns după dud. Cizmele din stînga și cizmele din dreapta se întîlnesc lîngă gratii. Nici o picătură de apă n-a sorbit Šundro, iar lui iată i-a căzut pe buze o picătură. Scîrțîie lemnul pe lemn. Răsuflarea pe răsuflare. Se leagănă pe umeri nesiguri. Îl poartă cu înclinări mari deasupra abisurilor și îl întorc iarăși chiar de pe margine.

Scîrțîie lemnul pe lemn. Scîrțîie răsuflarea pe răsuflare și osul pe os. Šundro cere în șoaptă : apă ! și iarăși : apă ! apă ! Șoapta e vie în noaptea asta. Fulgeră focuri negre. Vîntul împrăștie cenușa în depărtări, și nimeni nu poate stabili încotro gonește vîntul. El ar dori să mai asculte doar puțin șoapta asta. Sau Eva suspină încet ? Oare ea suspină cu adevărat ? Și unde-i ea acum ? În colțul gurii o picătură măruntă ca o boabă. O lacrimă mică și amăruie. Geamătul tovarășului ostenit care poartă targa. Își închise ochiul sănătos. El își poartă propria greutate. Se poartă pe sine, pe oricine ? El poartă războiul, gustul și greutatea lui. Războiul îi mușcă din nou inima, îl zdrobește și îl țintuiește într-un vaiet. Sigur, va ploua — șoptește el și încearcă să iasă din acest transeu. Ploaia va umple lacurile de pe munte. Ploaia va potoli setea celor chinuiți. El s-a amestecat în soarta războinică a lumii. Acum, ce-o fi o fi, pe el l-au zgîriat puțin.

El observă starea lucrurilor și îl sfîșie tristețea din pricina celor care gem sub greutatea tărgii. Și el i-a purtat pe tovarăși și a sorbit chinul războiului cu buzele uscate. Și trupul lui a tremurat purtînd targa. Nu s-a putut și totuși s-a mers. Acum poate să recunoască legănat în noaptea întunecoasă, că și el și-a dorit un glonte liniștitor cînd îi gemeau oasele și îi sîngerau ochii de oboseală. Așa e, dar nu s-a lăsat. Numai că e dureroasă legănarea asta, chiar foarte dureroasă. Întrebare e dacă în general e necesar să-l poarte pe el ? Oare el e rănit cu adevărat ? Pe naiba. Nu poate fi așa.

Aude neîncetat, scîrțîie lemnul pe lemn, răsuflarea pe răsuflare și osul pe os. L-au doborît într-adevăr în vîrtejul ăsta nebun al războiului, pe leagănul ăsta cumplit între cerul care nu există, între prăpăstii și răsuflări care se frîng. Pe el l-au așezat într-adevăr pe culcușul ăsta ceresc de război. Și el este din nou cu adevărat înapoi în batalion. Aici e. Pe el îl poartă. El s-a luptat pe-nserat pe vîrful ăla ascuțit.

Numai că l-au zgîriat cu gloanțe și el, uite, e viu. Tocmai pentru că e viu, în gîndurile lui

apare din nou Šundro cel chinuit. Păi el direct de la gratiile alea groaznice și însetate a venit în culcușul ăsta de război, care se leagănă în arșița cerului aplecat.

El a vărsat apă printre gratii, căci n-a putut îndura șoapta omului însetat. Știa că Šundro e comunist și că de aceea l-au chinuit, l-au bătut și l-au lăsat să moară de sete în miezul verii. Își amintește limpede tabloul nopții înstelate. Din beznă se auzea larma păcătoasă a străinilor care se îmbăiau și stăteau la soare.

Era plin de ei prin tufișuri și prin păduricile dese de pini. Cineva cînta în mijlocul portului cîntece triste și se acompania la chitară.

Două perechi de bocanci mușcau piatra. Šundro abia șoptea : apă ! apă ! apă ! Iar el aproape plîngînd îl asculta din spatele dudului. Stana promisese că se va furișa printre măslini. Stana îl aștepta în livada cu măslini, dar pe el îl țintuise șoapta asta, așa de slabă și așa de puternică de se cutremura noaptea. Șoapta era din ce în ce mai slabă. Devenise o șoaptă indiferentă. Și nu s-a dus la măslini. Și acolo îl aștepta diavolița de Stana, care-i promisese că va vedea stelele triple pe cer cînd îl va cuprinde ea cu brațele goale pline de soare și sare. El nu văzuse încă niciodată stele triple pe cer și dorea așa de fierbinte să le vadă, gîndindu-se cum se întîmplă oare asta. Stana nu știa că el nu gustase încă nimic. Stana nu înșela niciodată cînd promitea că se va strecura sub măslini. Se știa asta în

Domorje. Dar el nu s-a dus, căci nu se putea duce. Aici era șoapta lui Šundro : apă.

Limba însetată pe zidul uscat. A doua zi Stana l-a înjurat și de mamă și de tată și i-a spus : „S-a terminat, Marketo !“ Și așa a și fost. Iar el n-a putut să-i explice că șoapta aceea cumplită a fost mai tare decît dorința pentru ea, șoaptă pe care a doua zi n-a mai auzit-o, și a știut că Šundro nu-și potolise setea și că în acel moment pentru el era mai important faptul că cineva totuși încercase să-i dea apă.

Simțea și acum un cîrcel rece în gîtlej. Stana parcă-și bate joc de el din depărtare. Dinții ei umezi strălucesc : „Am știut eu că ești un neisprăvit. Coșcogemite măgarul ; și nu-i nimic de capul tău. S-a speriat de o femeie, doamne iartă-mă. Crezi tu că eu merg sub măslini așa, cum îi vine chef vreunuia. Ei, da ! Acum e gata“.

Se holba la ea tulburat și întristat și o ruga să vină în seara următoare. Dar în zadar. Tot ce dorea să știe despre taina asta l-a învățat o prostituată negricioasă într-un bordel murdar la capătul unui drum zbuciumat pe mare. A înțepenit. Își amintea de teama de boli venerice, despre care auzise multe de la marinarii mai vîrstnici. Atunci a chibzuit iarăși și iarăși și era deprimat și nefericit. Doar bătrînul nostrom îl consolă rîzînd în felul lui prietenesc și binevoitor, încredințîndu-l că nu poate fi marinar adevărat pînă cînd nu gustă din toate. S-a liniștit doar după ce a trecut pericolul de îmbolnăvire și multă vreme i-a

fost rușine din pricina nopții aceleia din bordel, căci totul fusese urît și fără dragoste. Dădu din mînă ca și cînd ar fi vrut să gonească amintirea aceea.

Simți o durere în ochiul rănit, ca un ac ascuțit. Zîmbi amar în întunericul nopții. Îl trecură fiori reci. Îi apăru din nou chipul Evei, dar era parcă descompus și lipsit de contur. Se chinuia să-l recompună.

Cineva sub targă se poticni și înjură înfundat.

— E greu ca moartea, spuse cel din față.

— Nu e el greu, ci sîntem noi neputincioși. Asta e ca drumul sub cruce.

— Nu mai pot, se auzi un glas subțire sub umărul lui stîng. Nu mai pot.

— Cine nu mai poate ? întrebă un glas liniștit.

— Zvizdić nu mai poate, tovarășe comandant, răspunse un glas mormăit.

— Zvizdić, dă-te la o parte ! ordonă Šimun.

Zvizdić se împleticea, lăsînd targa pe care o luă un luptător din marină.

— Stați ! strigă Marketo de sus. Stați !

— Nu, spuse Šimun, trebuie să rezistăm. Ai nevoie de ceva, Marketo ?

— Da, spuse el încet. Să mă lase jos, adăugă rugător. Trebuie să mă lase jos.

— Lăsați-l jos ! ordonă Šimun și strigă : Cinci minute repaos !

În aceeași clipă coloana căzu pe pietrele întunecate de parcă ar fi fost toți beți.

— Uite, m-a schilodit diavolul, spuse Marketo.

— O să-ți treacă, rosti precaut Šimun.

— Sînt doar năucit. Dar nu-i nimic.

Încercă să zîmbească, dar nu-l observă nimeni în întunericul dens. În jurul lui zăceau luptătorii respirînd obosiți, indiferenți la orice. De pe targa din spatele lui Marketo străbătu un glas slab de femeie și se opri brusc. Šimun cuprinse cu privirea batalionul. Marketo încercă să se ridice. Šimun îl luă de sub braț și îl ajută să se îndrepte, sprijinindu-l bine. Marketo stătu o clipă rezemat de Šimun prefăcîndu-se că studiază ceva.

— Pot eu și singur, spuse Marketo hotărît.

— Imposibil, mormăi Šimun.

— Uite, spuse Marketo și se desprinse cu un efort de Šimun, se clătină și rămase drept. Nu pot eu să stau pe targă și să mă tragă fiecare unde vrea. Osul nu e rănit. M-a lovit un pic în șold, dar asta nu-i nimic. Important e că picioarele sînt capabile. Pe targă omul se simte de parcă îl duc de viu în mormînt. Și apoi se poticnesc. N-au putere. Sînt istoviți. Mai ușor e așa încet, un picior și încă unul. Numai că pe mine m-au dezarmat, ai ? Nici o grenadă mică nu mi-au lăsat, pentru mîngîiere dacă e nevoie.

— Ești rănit.

— Depinde. Sînt răniți și răniți.

— Doctorul a murit lîngă Vir, spuse Šimun îngîndurat.

— Păcat. Nu e greu să mori. Dar cînd o să raportez eu despre grupa mea de zece luptători, tovarăşe comandant ?

— Prosper a raportat. Am crezut că ai murit şi tu şi Eva. Totuşi v-aţi salvat.

— Eu sînt aici. Dar despre Eva nu mă întrebi ?

— Ne-ai spus deja. Dar nu vom vorbi despre asta. Despre asta cînd vom avea timp.

— În ordine, dar grăbiţi-vă.

— Ar trebui să te-ntinzi acum.

— Aş. Nu mă las eu să mă poarte tovarăşii neînarmat şi să nu-mi ordoni ceva în sensul ăsta, comandante.

— Dar n-ai să poţi.

— Nu-ţi face griji pentru mine.

— Ai scos batalionul din încurcătură.

— Aşa-i războiul. Am băgat grupa de luptă în încurcătură, şi am scos batalionul.

— Nu te gîndi acum la asta.

— Omul gîndeşte după cum i se adună gîndurile. Asta e în om, trăieşte în el, îl ciocăneşte pe dinăuntru şi cere să fie spus. Ne-am îndeplinit misiunea. Şi cu dealul ăla nu e nimic deosebit. Am nimerit acolo întîmplător şi am văzut imediat cum stau lucrurile. Am alergat şi am ajuns în vîrf înaintea neamţului. Iaca, am reuşit. Mi-au zgîriat un pic pielea şi mi-au scos un pic de sînge. Nu ştiu ce va fi însă cu ochiul meu. Dar gîndesc eu : măcar jumătate din lucruri e mai bine să nu le vezi. Păcat de ochiul Evei, de al meu, chiar dacă-l pierd, nu-i mare pagubă. Cu dreptul se ocheşte şi ochiul drept e sănătos.

Ploaia începu să cadă foarte deasă. Un fulger străbătu norul şi tunetul mugi în depărtare, dogit, înfundat, apoi subţire şi vast. Pămîntul şi cerul se contopiră. Ţipetele înconjurară într-o clipă batalionul. Dar nimeni nu clipea măcar. Toţi se temeau de un singur lucru, să nu ordone comandantul plecarea, pentru a prelungi cît mai mult odihna şi plescăitul răcoros al ploii, chiar şi sub tunete. Într-o clipă toţi erau uzi, dar nimeni nu se sculă şi nici nu se mişcă.

— Atunci ce s-a hotărît în legătură cu arma mea ? N-oi fi oare dezarmat ? întrebă Marketo.

— Nu eşti. Dar te avertizez încă o dată, Marketo, rişti prea mult. Eşti totuşi rănit. Întrebarea e dacă ai să poţi şi dacă o să-ţi dăuneze. Prea mult ai slăbit de cînd ne-am despărţit.

— Ţi-am spus să n-ai grijă, comandante. Numai să-mi înapoieze arma. Dacă n-am să pot va fi uşor să mă întind pe patul ăsta comod de beţe noduroase.

Şimun ordonă luptătorilor de lîngă el să găsească arma lui Marketo şi se îndepărtă îngîndurat către un punct din beznă, orientîndu-se după lumina fulgerului.

*

În mijlocul şopronului focul abia reuşea să se înalţe şi să împrăştie căldură, căci imediat se poticnea brusc, se sprijinea de crengile verzi de carpen, se tîra şi din nou încerca să

se îndrepte înspre acoperişul de paie aplecat. Şopronul mirosea a bandaje vechi, a suferinţe de război, a cirezi care se adăpostiseră de mult aici. Afară ningea din ce în ce mai tare. Noaptea rece se sprijinea grea pe munţi.

Oamenii adunaţi în cerc în jurul focului tăceau, ca şi cînd ar fi privit cu interes jocul flăcărilor. Din cînd în cînd, îl priveau pe furiş pe Marketo care-şi întinsese mîinile înspre flacără, ca şi cum se instalase definitiv lîngă foc fără să-l intereseze faptul că în curînd urma să înceapă dezbaterea în legătură cu cazul lui. Uniforma atîrna pe el ca pe o sperietoare de ciori. Se ofilise de tot, doar ochiul sănătos îi era mai strălucitor şi mai pătrunzător. Şi el privea din cînd în cînd întrebător pe fiecare în parte, dar evita cu încăpăţînare să-şi încrucişeze privirea cu a lui Prošper. La rîndul lui, acesta evita de asemenea ochiul mare şi strălucitor al lui Marketo. I se părea că Marketo era prea istovit fizic şi psihic pentru o asemenea întrunire, dar el trebuia să repete declaraţia pe care o făcuse cînd se întorsese în batalion. Deşi relatase purul adevăr, acum i se păru dintr-o dată că nimic nu fusese aşa cum a scris şi că totul se petrecuse altfel, că de fapt îl acuza pe Marketo fără motiv. Poate că asemenea gînduri îi fuseseră sugerate de înfăţişarea lui, de chipul lui ofilit şi umbrit pe care un ochi e pansat, iar celălalt străluceşte febril sub sprîncenele dese, dar parcă străluceşte cumva sticlos ca şi cînd ar privi de undeva din depărtare, dintr-un adevăr inexplicabil. Poate de cuta aceea adîncă din jurul gurii. Poate de legătura de deasupra ochiului rănit şi de mîna rănită înfăşurată într-o basma murdară sau poate de uniforma care atîrnă parcă fără suport pe trupul slăbit. Naiba ştie, gîndeşte Prošper, dar el nu mai e sigur de ce ar trebui să spună cînd i se va da cuvîntul. Numai de n-ar înceape el. Dar nu se poate, căci nu există alt martor.

Ilija, locţiitorul comisarului de batalion, aţiţa focul cu un băţ. Scîntei palide şi şovăitoare zburau neliniştite în sus şi se stingeau deasupra capetelor umbrite.

— Sînt verzi lemnele, — spuse el în dorinţa de a întrerupe tăcerea. Dar nimeni nu reluă discuţia.

Marketo îşi scoase din tunică cutia cu tutun şi o ţinu în mînă. Tutunul galben mirosea foarte bine şi el tare avea chef să fumeze, dar nu ştia ce să facă. Îşi băgă la loc cutia în buzunar şi începu să tuşească uscat, foarte tulburat. Tutunul era bun, din Bijorina. I-l dăduse Stipan din Runić. I-ar fi cinstit şi pe tovarăşi cu tutunul ăsta, dar îi era neplăcut acum înainte de a începe dezbaterea asupra cazului său, iar el singur nu-şi putea învîrti ţigara în mîna stîngă, deoarece degetul mare de la mîna dreaptă îi era înţepenit în bandaj.

Flacăra tenace cucerea crengile verzi de carpen. Fumul subţire le înţepă ochii, apoi albastru şi mare se domoli pe sub acoperiş.

Tăcerea încordată fu uşurată de sosirea comandantului şi a comisarului. Acum va începe, gîndi el, dar de fapt nu era lămurit dacă

trebuia să se învinovăţească sau să se apere, să dovedească sau să ceară dovezi. La urma urmei, încă nu auzise acuzarea.

Îşi plecă privirea înspre rădăcina focului. Un mănunchi de flăcări încerca să se ridice dar nu reuşea, ci se încovoia în jurul lemnelor negre. Din nou jinduia să-şi aprindă o ţigară, dar nu făcu nici un gest, nici nu-şi scoase cutia din buzunarul adînc.

Şi Šimun privea insistent flăcările. Îşi adîncea privirea în flăcări ca şi cînd ar fi vrut să dezgroape dinlăuntrul lor adevărul curat.

— Să începem, spuse cu glas solemn secretarul organizaţiei de partid a grupei. Tuşi şi adăugă : Pe ordinea de zi se află cercetarea cazului Marketo. Propun ca mai întîi tovarăşul Prošper să prezinte ceea ce a declarat în absenţa tovarăşului Marketo, apoi vom asculta declaraţia lui Marketo şi se va lua o hotărîre.

— Eu am dat declaraţia care s-a consemnat în procesul verbal şi cred că nu trebuie să o mai repet, căci nu am nimic de adăugat. Cel mai bine ar fi să se citească, spuse Prošper.

— Bine. Vom citi declaraţia tovarăşului Prošper, făcută la întoarcerea sa în batalion şi din care reies unele greşeli grave ale tovarăşului Marketo, comandantul grupei de luptă lăsată în spatele inamicului cu o misiune specială.

— Eu am relatat doar faptele, căci aceasta îmi era datoria, spuse Prošper. Dealtfel, Marketo acum e aici şi poate să dea lămuriri după ce va auzi declaraţia mea.

Secretarul începu să citească raportul rar şi limpede, accentuînd fiecare cuvînt mai important, ca şi cînd ar fi dorit să sugereze celorlalţi cît de grele erau învinuirile.

Într-un tîrziu flăcările începură să se înalţe şi pe feţele celor prezenţi cădea o lumină crudă, iar umbrele jucau pe zidurile şopronului.

Va arde sau nu va arde, încercă Marketo să prevadă comportarea ulterioară a focului.

Secretarul citea tocmai partea despre pieirea grupei de luptă. Auzea cum îi pomenea numele, dar se forţa să prindă sensul acestui foc, al acestui şopron şi al oamenilor care ascultau glasul acesta monoton, aşezaţi în jurul focului pe spaţiul de dincolo de viaţă şi lume. Iar afară, se ştia, ningea mereu.

Frigul muşcă inimile. Iarna de război a anului patruzeci şi patru se furişează cruntă ca o fiară moale şi umedă. Vocea secretarului devenea mai aspră. Îi auzea foarte bine glasul, dar nu-şi putea îndrepta atenţia asupra lui. Dealtfel, ştiu ei oare ceva despre cum se scufundă vapoarele ? Ha, acum a prins o idee. Tocmai spunea că el, Marketo, a organizat al doilea atac fără nici un fel de plan. Dar el personal era foarte, foarte obosit. Dar n-au habar cît e de obosit.

Îl vor întreba apoi ce are de spus despre toate astea. Ce să spună, ce ? Încercă să-şi formuleze în gînd declaraţia. Aşa e, într-adevăr, n-a făcut bine planul ăla. Dar ce fel de comandant era el ? Chiar că spun unele lucruri fără rost. Numai el ştia precis cum s-a

întîmplat, însă era prea obosit pentru o poveste așa de lungă și ciudată. Dar întrebarea era dacă această poveste pe care o are acum în minte este întrutotul adevărată. Cîteodată totul îi părea clar, ca mai tîrziu totul să se complice. Chiar și chipul Evei îi scăpa, nu-l putea contura clar. Prindea o părticică din ea, apoi îi aluneca și dispărea ca o umbră. Păi el a plecat din satul lui cînd avea doisprezece ani. Mama îi dăduse pentru drum un pumn de smochine uscate și, își amintea bine, exact șaptesprezece scorușe. Și îl însoțise pînă la vapor în Domorje, iar lui îi părea bine că era întuneric beznă și ploua, așa că nimeni din cei prezenți nu putea vedea cum plîngea mama și nu se putea dezlipi de lîngă el, ci suspina înăbușit : „Sărmanul meu orfan, de-ar trăi taică-tu, n-ar trebui să pleci pe mare. Marinarul meu, ciorile te-au mîncat printre străini". Iar el zîmbea prostește deși îl ardea tare în piept. Se temea de necunoscut. Niciodată pînă atunci nu ieșise din sătucul lui, decît pînă la Domorje. Îi apăru din nou în minte imaginea cîmpului de luptă din Galiția. Șrapnele și ploaie. Cineva striga : la atac, iar tatăl lui fugea în întuneric. Lui taică-său îi era foarte frică de moarte. Oare îi ardea lui de atacurile alea de noapte ? Oare a dorit să-și verse sîngele pentru un împărat gras și cărunt ? L-au așezat în formație, i-au dat o pușcă și o baionetă și i-au ordonat să atace. Și el a plecat la atac. Mulți au mers la atac. Mulți și-au lăsat oasele pe cîmpurile de luptă ale Galiției. Secretarul citea înainte, iar el

își țesea în minte chipul tatălui dinaintea atacului, un chip trist și înfricoșat care parcă îi zîmbea lui, lui Marketo, vrînd parcă să-i spună : „Iartă, copile, și foamea și setea și sărăcia. Nicăieri nu există milă. Viața doare. De n-ar trebui să mor, nu ți-ar lipsi nimic, dar acum mic și neputincios cum ești trebuie să pleci pe marea neîndurătoare".

Și din nou glasul monoton al secretarului. Și mereu îi pomenește numele. Secretarul vorbește încă despre lacuri. Dar pe el îl interesează iarăși ce se va întîmpla cu focul, se va stinge sau nu se va stinge. Și îl preocupă cum a murit tatăl lui. Oare a căzut cu fața în jos sau pe spate ? Și-l preocupa dacă a murit pe loc sau a reușit să înțeleagă că moare. Secretarul spunea că el, Marketo, a procedat greșit și că nu a justificat încrederea acordată. Ciudat, vorbește de parcă într-adevăr ar ști ceva. Vorbește înțelept. Dar el s-a comportat așa cum trebuia. Totuși era foarte trist că l-au pus pe ordinea de zi cînd e așa de obosit și cînd a pierdut din el toată mînia. Și-ar aprinde bucuros o țigară și s-ar înfășura în fumul blînd, dar ar trebui să ceară cuiva să-i răsucească țigara, și asta nu era deloc plăcut.

S-ar putea crede că vrea să le amintească de mîna lui rănită, de faptele lui, tocmai acum cînd i se discutau greșelile. Trebuia să rabde. La dracu' și tutunul. La urma urmei, se știa că tutunul dăunează. Și nu era el dintre aceia care se evidențiază singuri. Îi era chiar puțin rușine. Îi era neplăcut din pricina rănilor.

Numai că din cuvintele secretarului reieșea că el se purtase urît cu Eva și Prošper. Și secretarul citea frumos. Și materialul era scris inteligent. Prošper îl scrisese. Trebuie că citirea se apropia de sfîrșit. Îl vor întreba desigur ce are de spus. Dar totul fusese spus. Faptele vorbeau. N-avea de ce să se supere pe Prošper. Dacă a auzit bine, Prošper nici măcar n-a declarat totul. Așa era. Exact. Și era exact că focul se stingea, și că el tare mai avea chef de o țigară. Și nu era important că afară ningea și că zăpada învăluia Bijorina într-o tăcere albă.

Din nou îi zbură gîndul spre flacăra temătoare și încovoiată, preocupat dacă se va stinge focul și va coborî astfel întunericul în șopron. Mai vorbeau încă despre el, în timp ce pe el îl chinuia o altă incertitudine : tare i-ar fi plăcut să știe cine a construit șopronul ăsta aici, în piatra colțuroasă a Bijorinei. Tot i se părea că lucrurile în legătură cu persoana lui se desfășoară anapoda și că ar putea să-l excludă din partid. Îl interesa însă cum ar putea să-l excludă din partid cînd nici nu știu adevărata poveste, cînd nici el însuși nu o știa în clipa aceea.

— Deschid discuțiile, spuse secretarul cu glas tare. Cred că cel mai bine ar fi ca Marketo să spună ce crede despre informare. Apoi cine va dori va putea lua cuvîntul și la sfîrșit vom lua hotărîrea prin vot, ca de obicei.

Vor vota, sigur. Trebuie să voteze, își aminti Marketo. Întrebarea era dacă vor forma și tribunalul militar. Secretarul nu propusese

asta. Îl vor pedepsi deci numai pe linie de partid. Acum avea el cuvîntul. Ce trebuia să spună ? Are rost să mai expună faptele ?

Tăcerea parcă umpluse șopronul. Se auzea doar trosnetul ușor al focului, ca o nouă confirmare a așteptării.

— Tovarășe Marketo, ai cuvîntul, îl invită secretarul.

Își scoase din nou cutia cu tutun, o puse pe butucul de lîngă el și spuse :

— Aș aprinde, tovarăși, dacă cineva mi-ar răsuci o țigară. Și cine n-are tutun să-și răsucească cîte o țigară. Iar eu, ce să vă spun ? S-a spus totul. Știți cu toții. Ați auzit informarea. Hotărîți !

— Deci ești de acord cu informarea ? îl întrebă comisarul Zvonko.

— Ei, păi puteți înțelege și așa. Tot ce s-a spus acolo e adevărat și n-are rost să vorbesc. V-aș obosi și pe voi și pe mine. Ce e scris acolo așa a fost. Astea sînt faptele. Și acum voi hotărîți. Și știu și ce veți hotărî.

Cineva îi întinse o țigară răsucită. O aprinse cu mîna tremurîndă de la flacăra focului și trase adînc fumul dens. Continuă, de parcă vorbea din depărtare, încet :

— Așa a pierit grupa de luptă. Totul a fost așa și ce s-a spus despre Eva. Dar ea e alta acum, dacă mai trăiește. Am jignit-o pentru că a apărut pe neprevăzute în grupă. Dar era acolo. Și acum voi judecați. Sincer să fiu, nici n-am ascultat cum trebuie informarea. M-am străduit să ascult, dar gîndul pornește pe căile lui. Faptele vă sînt cunoscute, așa că vă

orientați după ele. Tovarășul Prošper a înțeles tot adevărul și este foarte corect că a fost reprimit în partidul nostru și a fost numit comisar al grupei noastre.

Se lăsă din nou o tăcere surdă, încordată. Apoi secretarul observă :

— Deci Marketo își recunoaște greșelile. Așa că sarcina noastră e ușurată. Cine vrea să se înscrie la discuții ?

— Cred că lucrurile sînt cît se poate de clare, spuse Zvonko cu glasul puțin ridicat. Tovarășul Marketo și-a recunoscut greșelile, care sînt foarte grave, și nu mai avem ce discuta. Altă sancțiune decît excluderea din partid nu poate exista.

Marketo se strînse sub fumul dens. Ochiul sănătos i se închise pentru o clipă, apoi ca un tăiș se înfipse pe chipul comisarului și rămase multă vreme nemișcat, apoi își coborî privirea înspre foc și rămase așa întunecat și tulburat.

Se lăsă din nou tăcerea. Secretarul căută cu privirea pe următorul vorbitor.

— Și eu aș vrea să-mi spun părerea, spuse Tomažina Kličić, supranumită Obuziera, întinzînd mîna către secretar.

Toți cei prezenți o priviră surprinși deoarece de cînd venise în Batalionul Zburător, acum lua pentru prima oară cuvîntul la adunarea organizației de partid.

— Are cuvîntul tovarășa Tomažina Kličić, anunță secretarul.

— Nu sînt eu bună de discursuri, rosti încurcată Obuziera, dar cred că aș plesni dacă

n-aș spune ce gîndesc. Ori sînt eu nebună ori ceva nu e-n regulă. Ce-ați năvălit pe Marketo, lua-v-ar naiba ! Am ascultat tot timpul și n-am înțeles de ce e el vinovat. Oare pentru că a jignit-o pe Eva și pe Prošper ? Ce să mai vorbim ? persoane fine, n-am ce spune. Și mare lucru că a spus vreo vorbă mai aspră. Ce putea să facă cînd i-a pierit grupa în luptă ?! Nu a curvăsărit cînd se dădea lupta, ci a fost acolo unde se murea. Ar fi altceva dacă și-ar fi păzit fundul pe cînd alții luptau. Dar el a fost personal la fața locului, dumnezeii voștri ! Și vă-ntreb eu, tovarăși și tovarășe, unde era Eva în dimineața în care s-a retras batalionul ? De ce n-a dormit ea în tabără în noaptea aia ? Cineva ar trebui să știe unde și-a petrecut noaptea. Nu s-o fi dus să rătăcească singură. Pun întrebarea asta.

— Și eu pun întrebarea asta, interveni secretarul. Marketo știe unde a găsit-o. Despre asta Prošper n-a amintit nimic în declarația lui.

— Despre asta nu știu nimic, spuse Prošper. În dimineața aceea, Marketo a pornit în recunoaștere și s-a întors împreună cu Eva. Mi se pare că știa unde se află. Dar despre asta se pare că nu vrea să vorbească. Eu am impresia că există o legătură între comportarea lui față de Eva și anumite lucruri legate de ea pe care le tăinuiește. Dar sincer vă spun că nu știu nimic despre asta. La cererea tovarășului comisar am scris un raport despre tot ce s-a întîmplat cu grupa de luptă și consider că nu am adăugat nici un cuvînt de la mine.

— Aşa e, confirmă Marketo.

— Ei, păi atunci... ce tot trăncănim aici ? De ce îl chinuim pe tovarăşul Marketo ? Îl întreb pe tovarăşul Prošper dacă poate să treacă peste jignirile pe care i le-a adus Marketo.

— Se-nţelege că pot. Aşa am şi scris. Am spus că mi se părea dezechilibrat, că era aproape de un şoc nervos. Eu n-am cerut să se ia vreo măsură.

— Ei, vedeţi ? — spuse Obuziera. Şi Eva a trecut peste toate astea. A confirmat-o rămînînd de bună voie cu Marketo. Eu cred că ar fi bine să terminăm şi că e suficientă critica şi autocritica. Oare e Marketo vinovat că grupa de luptă a nimerit într-o cursă ? Lupta noastră e grea şi jertfe au fost în fiecare luptă. Propun ca să-l lăsăm în pace pe grenadier. Oare nu vedeţi că abia se ţine pe buşteanul ăla ? Îmi pare rău de fiecare tovarăş, dar nu pot să intru de vie în pămînt.

— Mergi prea departe, tovarăşă, interveni Zvonko. Asta e adunare de partid. În afară de asta, aici nu cercetăm cazul Evei şi plecarea ei din tabără ci cazul lui Marketo Oštrić : Parcă ai fi dormit cînd s-a citit referatul de către tovarăşul secretar. N-ai auzit cum s-a purtat ? Prin comportarea lui ne-a jignit pe noi toţi. Şi dacă vrem să avem un Partid puternic, trebuie să-i înlăturăm pe cei care dăunează prestigiului lui. Nimeni nu neagă aportul lui Marketo la lupta noastră comună. Dar asta este cu totul altceva. Personal, nu am nimic împotriva lui Marketo, dar el e singurul vinovat dacă tot îl discutăm acum. Prin comportarea lui a pătat chipul comunistului. Şi asta faci şi dumneata, tovarăşă.

— Da' nu-i adevărat, tovarăşe comisar. Eu nu ştiu teorie, nu am nivel. Dar vă vorbesc din inimă, aşa cum gîndesc. Altfel nu ştiu şi nici nu vreau. Eu nu sînt aici, tovarăşe comisar, ca să-mi vînd sufletul. Şi nimeni nu mă va sili să mint, mai bine mi-aş tăia limba. Sînt aşa cum sînt. Dacă aşa nu sînt de trebuinţă partidului, atunci spuneţi-o deschis. Am luat cuvîntul şi vreau să spun tot ce am de spus, căci vorbesc rar la şedinţă. Astăzi am luat prima oară cuvîntul în această organizaţie, dar voi spune ce mă doare. Aţi năvălit pe Marketo de parcă s-ar fi înhăitat cu Hitler. Oare n-aveţi ochi ? Oare nu-i vedeţi chipul cinstit ? Vedeţi doar că e chinuit de revoluţia asta a noastră grea şi lungă. Ei, păi atunci mă rog ce mare lucru că a spus la mare necaz cîte o vorbă nu prea fină ? Trebuia poate să cînte ca un canar pe cînd tovarăşii lui morţi zăceau lîngă lac ? Să nu lovim într-un om cinstit. Ar crăpa revoluţia asta fără tovarăşi ca Marketo. Ia gîndiţi-vă !

— Vă rog... interveni secretarul, îţi retrag cuvîntul, Obuziero.

— Protestez, strigă Zvonko. Obuziera aduce în adunarea noastră un vocabular de maidan. Ne jigneşte pe toţi.

— Vă rog, spuse aspru Obuziera, n-am terminat, nu mă-ntrerupeţi. Am adus în luptă şi trupul şi sufletul. Vorbesc aşa cum pot. Iartă-mă, tovarăşe secretar, şi tu, tovarăşe comisar, dar eu pentru voi nu sînt Obuziera. Eu

sînt tovarășa Tomažina. Asta vă e finețea și cultura. Ia te uită ! Și mai vorbiți ! Obuzieră poate să-mi spună fiecare luptător bolnav și rănit, și cînd urinează în mîinile mele și cînd sîngerează pe pieptul meu, cînd varsă chinul războiului în brațele mele, dar voi nu, auziți, voi ăștia fini. Halal cultură ! Dar nu merge așa. V-am spus că mă numesc Tomažina Kličić. Am și nume și pronume. Cine v-a spus că puteți să-mi spuneți cum vreți ? Obuziera... Obuziera... Nu sînt de fier ca tunul ăla blestemat. Am și eu suferințele mele. Dacă sînt așa stîngace, urîtă și necăjită, credeți că puteți să-mi spuneți cum vreți ? M-a călărit revoluția asta și încă va mai dura. N-am venit la luptă ca să caut boașele domnului, ci să lupt pentru patrie. Iertați-mă, voi ăștia învățați, eu nu știu marxism, lua-l-ar naiba de marxism și dialectica ! Aici există doar chinul pămîntului și al omului, iar voi faceți ce doriți. De data asta n-am putut să tac. Iertați-mă, tovarăși, că sînt așa cum sînt. Dar atît timp cît mai am în mine viață și suflare, sînt aici. Ridică capul, Marketo ! Privește-mă, grenadierule ! Eu sînt tovarășă cu tine și tu poți oricînd și oriunde să-mi spui Obuziera. Poți, auzi tu ?!

Încheie așezîndu-se.

Urmă un moment de tăcere. Trosnetul focului slab. Oameni care tușesc. Răsuflări reținute.

— Cer scuze tovarășei Tomažina Kličić că nu i-am spus pe nume, rosti Zvonko. N-am avut nici un fel de intenție s-o jignesc. Afirm

însă că comportarea ei n-are nici o legătură cu partidul. Cred doar că ea a fost primită în partid din greșeală și nimic mai mult.

— Și eu tot așa gîndesc, spuse secretarul.

— Sigur, din greșeală, se auziră cîteva glasuri reci.

— Eu zic că s-a pripit, spuse Roko, dar pe ordinea de zi avem cazul lui Marketo. Trebuie să respectăm ordinea de zi.

— Mi se pare că tovarășa Tomažina a fost într-adevăr primită din greșeală, spuse locțiitorul comisarului grupei a treia și tuși înecat.

— Te-au făcut pe tine greșit maică-ta și taică-tu ! i se adresă Obuziera. Nu am fost eu primită din greșeală. Parcă cineva primește pe altcineva ! Eu am venit singură, lua-v-ar naiba. Ei da, știu că și asta e bine pentru cine vrea... primită greșit... primită greșit... Dar cine m-a întrebat dacă sînt fină și cunosc teorie cînd așa grasă, cu fundul mare, mi-am umplut chiloții cu manifeste și am trecut prin oraș printre agenți și printre ăia cu cămăși negre ? Cine m-a întrebat dacă sînt fină cînd am transportat în chiloți grenade și gloanțe, care-mi zăngăneau pe șolduri... iar în urma mea copiii făceau haz gîndind că am mîncat prea multă fasole. Cine m-a întrebat dacă mă pricep la teorie cînd a trebuit să merg în acțiune ? Partidul meu fin, parcă cineva mi-a încredințat cine știe ce treburi delicate !

— Nu permit asemenea mod de a vorbi, strigă secretarul încurcat.

— Asta înseamnă, tovarăşi şi tovarăşe, degradarea partidului, spuse Zvonko. Protestez. Oare mai trebuie explicat cuiva că tovarăşa Tomažina nu e demnă de partid ? Nu-i permit să mai vorbească.

— Ce nu permiţi ?! strigă Obuziera cu glas ascuţit şi tremurat. Dar permiţi să le spăl luptătorilor fundurile murdare cînd rănile le sînt prea grele. Permiţi să trag ca un măgar răniţii sus, jos. V-aţi deşteptat şi mă goniţi din partid de cum am luat prima oară cuvîntul. Ei, păi se apropie sfîrşitul, cerul vostru.

— Cred că nu mai avem ce discuta despre Tomažina, spuse comisarul. Eu propun ca imediat să-i retragem carnetul de membru de partid. Sînteţi de acord, tovarăşi ?

Oare sînt de acord ? gîndi Šimun încordat, simţind un gust amar în gură. Ar fi vrut să-şi înmoaie buzele cu limba, dar limba îi era uscată şi aspră şi îi zgîria cerul gurii şi buzele. Nu ştia ce trebuie să facă. Iată, se rătăcise cu totul pe drumurile revoluţiei. Se pierduse. Îl luase vîntul. Obuziera spusese adevărul, dar pe el îl tulbura ceva, este sau nu primită în partid din greşeală. Întotdeauna l-au învăţat că există raţiuni superioare, că trebuie întărită autoritatea conducerii, că trebuieşte dezvoltată conştiinţa despre imposibilitatea de a greşi a partidului. Acum va trebui să ridice mîna şi să voteze pentru sau contra. Va trebui să spună ce gîndeşte. Adevărul este că e exagerat. Dar dacă cureţi coaja şi intri în miezul lucrurilor, îţi dai seama că ea a spus adevărul. Era cea mai bună infirmieră din batalion.

Cum să ridice mîna ? Dar are dreptul să n-o ridice ? Şi-ar risca şi propria piele numai de ar afla ce e drept. Prošper luase cuvîntul. Spunea că tovarăşa Tomažina e prea tulburată şi că el nu e de acord să fie exclusă din partid, ci crede că e suficientă critica şi avertismentul. O ruga să-şi facă autocritica în legătură cu comportarea ei.

— Rog să mi se dea cuvîntul ! se auzi glasul înfundat al lui Marketo.

Îl privi şi constată că Marketo ieşise din umbră şi că lovea fără rost în butucul verde.

— Încă mai sînt membru de partid, deci am dreptul, spuse Marketo.

— Dar scurt, îl avertiză secretarul, timpul trece.

— Scurt, desigur, aprobă Marketo. S-a pus întrebarea unde a fost Eva în noaptea aceea. S-a spus că eu aş putea şti. Dar de ce tocmai eu ? În afară de asta, eu nu caut printre cadavre şi nici nu vreau să mă urc peste ele. Nu ştiu unde a fost Eva şi ce a făcut în noaptea aceea. Chiar dacă m-aţi pune la zid v-aş spune că nu ştiu. V-am spus clar că ea a fost rănită. Aici e vorba de mine şi nu de Eva. Ea nu poate fi pe ordinea de zi. În ceea ce o priveşte pe tovarăşa Tomažina, eu îmi scot în faţa ei boneta asta cu stea în cinci colţuri. Pentru mine este o adevărată tovarăşă şi nu a fost primită din greşeală, ci se pare că a nimerit într-o organizaţie greşită. De ce mă priviţi aşa ? Aici fără nici o vină este atacată o tovarăşă a noastră, iar voi v-aţi îndoit cozile, tovarăşi şi tovarăşe, cum fac cîi-

nii și cățelele. De unde și pînă unde comisarul are dreptul să cîntărească cine a fost primit pe drept și cine nu ? Să se citească datele Tomažinei și apoi cele ale comisarului. Oare o să înjosim lupta noastră de partizani ? Eu aș alege-o pe Tomažina în comitetul batalionului, deși nu neg faptul că mai sare cîteodată peste cal. Dar noi nu sîntem aici în vreun salon burghez, unde învățăm comportarea frumoasă, ci sîntem aici ca să luptăm pentru libertatea asta sîngeroasă. Asta e.

Marketo isprăvise ce avea de spus și acum tușea. Ochiul drept îi strălucea, mîinile parcă voiau să se ascundă undeva, iar el, comandantul batalionului și reprezentantul batalionului în comitet încă nu știa ce să spună și cum trebuie să acționeze.

— N-am spus asta pentru că Tomažina a încercat să mă apere, adăugă Marketo. Știu că mă veți exclude înainte de zori, aici, în palatele astea minunate, dar cu mine e altceva, sînt într-adevăr vinovat, ea însă nu e vinovată. A spus doar adevărul. A spus litania asta a noastră de partizani. Eu încă o dată îmi scot în fața ei boneta de partizan pentru tot ce a făcut și pentru tot ce va face, indiferent de ce veți hotărî. Ea e Tomažina noastră.

— Obuziera, lua-te-ar naiba, Marketo ! Obuziera, Obuziera ! Practică și voinică ca un catîr pe care îl călărește libertatea asta a noastră grea ca moartea și amară ca pelinul. Iar Obuziera se opintește și se poticnește, dar nu se lasă și nu se va lăsa, soarele vostru ! Să mă călărească dacă sînt primită din greșeală. Călărește-mă, revoluție, călărește ! Sînt patria. Soarele vostru... Primită greșit ! Scoateți-mă în fața batalionului, dezbrăcați-mă și băteți-mă dacă sînt primită greșit. Cerul vostru !

Izbucni în plîns și tăcu.

Niciodată pînă atunci nimeni n-o văzuse plîngînd. Dimpotrivă, se obișnuiseră cu ea veselă și în șopron se așternu o tăcere neplăcută. Dar Obuziera se scutură brusc, întinse brațele dezvelindu-și dinții albi și puternici. Spuse :

— Chiar că sînt o oaie proastă Am behăit, dar altădată voi vorbi fin și delicat. O să ciripesc ca un pițigoi. Zău, pe cinstea mea.

Pe Zvonko, cuvintele ei îl atingeau nu numai ca o înjosire a adunării de Partid, ci ca o jignire personală. Încă din copilărie se speria și se îngrozea de expresiile suculente și directe. Din pricina asta frații lui Blaž și Matija își băteau joc de el, iar tata îi spunea adeseori că din el ar putea ieși doar un bun călugăr, și că nu seamănă cu familia lor. Voia să spună cu totul altceva, dar cînd vorbi, glasul îi scîrții nenatural.

— Asta nu mai seamănă cu o adunare de partid. Propun ca să-i anulăm definitiv tovarășei Tomažina calitatea de membră de partid, iar pe tovarășul Oštrić să-l excludem. Cred că lucrurile sînt și așa mult prea clare, spuse Zvonko, tuși uscat și se opri simțind o amărăciune în gît.

O febră umedă îi cuprinse trupul și îl apucă o mîncărime neplăcută. Se gîndi că a

luat de undeva păduchi albi. Scîrba i se ivi pe buze. Mersul adunării începu să-i scape, deși auzea fiecare cuvînt rostit. Tovarășul Bličić socotea de asemenea că Obuzierei trebuie să i se anuleze calitatea de membră de partid și că Marketo trebuie exclus. Dar cuvintele astea sună goale în spațiu și trec prin conștiința lui Zvonko fără să lase urme. Acum era convins că Marketo știa totul despre el și Eva. Silueta neclară dintre pomi în noaptea aceea fusese el, grenadierul. I-a urmărit deci. Și abia acum pricepu cît a riscat atunci. Era convins că și Eva ar fi raportat cîndva autocritic și chinuitor totul și ar fi cerut să fie pedepsită. „Amîndoi sîntem lași, tovarășe comisar. Nu trebuia să facem asta. Nu te învinuiesc, eu sînt vinovată", i se pare că și acum îl apasă cuvintele astea ale ei pronunțate în noaptea aceea în fața colibei. Din cauza asta nu poate urmări atent adunarea, deși ar trebui. „Amîndoi am dorit asta", îi spusese el, își amintește exact. „Eu n-am dorit asta, am vrut doar să fiu dactilografă la statul major." „Doar nu vrei să spui că eu te-am silit?" „Nu, nu m-ai silit, dar m-ai întrebat dacă Dubravka și Maria știu să bată la mașină. Am înțeles sensul întrebării și ți-am promis că voi veni și am venit. Iată, mi-am plătit datoria." „Oare o să jelim acum, Eva, că nu sîntem îngeri sau poate că nu sîntem sfinți roșii? Nu există așa ceva. Doar proștii pot aprecia această directivă imposibilă. Aici sîntem așa cum sîntem. Dar dacă ar afla, m-ar sfîșia ca lupii. Și nici tu n-ai scăpa mai ieftin. Lasă lacrimile, nu

ești chiar nevinovată în toate astea. Nu am ajuns eu ușor să fiu comisar de batalion, asta din cauza sectarismului stupid față de intelectuali. Să nu ți se pară ciudat că sînt așa de prevăzător." „Păi nu mi se pare", a spus ea cu glas plîngător, și a adăugat, „dar asta nici nu sînt eu, și nici nu știu ce ai obținut din toate astea. Ai obținut doar partea urîtă din mine." „Liniștește-te, Eva", spusese el, „mîine totul va arăta altfel." „Du-te acum, te rog!" a spus ea sughițînd. „Trebuie", confirmă el. „Să nu se observe absența noastră. Iar tu liniștește-te și îmbracă-te căci ai să răcești." „Imediat vin și eu", spusese ea, „n-ai grijă. Dar pleacă!"

Cînd a plecat a observat, printre arbori, cum dispare o umbră mare, aplecată. S-a gîndit că a zburat vreo pasăre mare de noapte și nu a dat importanță. Dar de unde trosnetul ramurilor uscate? Da, el a fost. Iată că și acum îl urmărește în felul lui, cu logica lui strîmbă. Face pe sfîntul. O apără pe Eva. Își apără iubita. Ei, păi ai să înghiți o porție de smoală fierbinte, grenadierule. Poți să și încerci să faci ceva, e tîrziu. Nimeni nu te-ar mai crede. Ne strîngem de gît unul pe altul, dar asta nu vede nimeni. Tu ai socotelile tale, iar eu pe ale mele, doar oameni sîntem. Diferența este numai că eu pot să te trec însetat peste apă, dar tu pe mine nu. Crezi oare că acum am să-mi pun cenușă în cap și că am să-mi pun capul pe tăietor ca un berbec prost? Țelurile luptei noastre sînt și nu sînt aceleași. Eu nu

mă lupt pentru nişte idei abstracte. Am ţelul meu propriu. Abia sînt comisar de batalion. Timpul e periculos de scurt, căci războiul se apropie de sfîrşit. Am să te zdrobesc, Marketo. Trebuie, pentru propria mea siguranţă. Căci cine-mi garantează că n-ai să te răzgîndeşti ? Dar cine ar lua în seamă acuzaţiile tale după excluderea din partid ?! În afară de asta eşti vinovat. Întotdeauna e vinovat cel căruia i s-a stabilit vinovăţia. Eşti vinovat, indiferent de lupta noastră personală. Se concentră din nou asupra adunării. Mîinile îi tremurau puţin. Temîndu-se să nu observe cineva şi le strînse repede pe genunchi. Îl privi pe furiş pe Marketo, dar chipul lui era cu totul în umbră şi nu putu constata nimic. Totuşi dorea să se convingă că este deasupra oricărei răfuieli personale şi că părerea lui despre răspunderea lui Marketo este doar o problemă de convingere.

Prin uşa joasă intră în şopron o pală de vînt. Flacăra se încovoie şi cineva spuse :

— Zăpadă ! Dar nimeni nu-i dădu atenţie.

Adunarea se desfăşura lent şi chinuitor, ca de obicei în asemenea situaţii. Pe unele chipuri se oglindea o mînie sfîntă, altele erau chircite şi închise, sau chinuite şi cu totul uimite. Înţelese asta dintr-o privire circulară, apoi se concentră şi intră în atmosfera adunării.

— E timpul să votăm, spuse secretarul, se înţelege, pentru tovarăşa Tomažina, apoi vom încheia şi cazul lui Marketo Oštrić.

— Nu sînt de acord, rosti Šimun abia auzit. Tovarăşa Tomažina a exagerat într-adevăr. N-a ţinut seama că la adunările de partid trebuie să discutăm aşa cum le stă bine comuniştilor. Dar nu sînt de părere să i se anuleze calitatea de membră de partid, tovarăşi şi tovarăşe. Ea şi-a îndeplinit întotdeauna sarcinile. Există şi avertisment şi critică şi sancţiuni mai blînde. Cred că tovarăşa Tomažina e conştientă că a exagerat. Partidul trebuie în primul rînd să-i ajute pe membrii lui, să-i îndrepte şi să-i crească. E uşor să excluzi din partid, e uşor să-i anulezi cuiva calitatea de membru de partid, dar nu asta este calea, cel puţin în cazul de faţă. Ştiu că trebuie cîteodată să procedăm şi aşa, dar asta nu ne-a bucurat niciodată. Nu, tovarăşi şi tovarăşe, nu trebuie să facem asta. Dacă chiar v-aţi hotărît, atunci să o sancţionăm, dar nu aşa fără rost. N-a meritat asta. Despre Marketo voi vorbi mai tîrziu. Noi, muncitorii şi ţăranii, am rămas din copilărie cu un mod de exprimare ce ţine de mediul nefericit în care am crescut. Se pune problema de a lupta, de a fi cinstit faţă de lupta noastră. Vă întreb, cine are să-i reproşeze ceva tovarăşei Tomažina ca luptător, ca infirmieră, în acţiuni, în situaţii grele ? Nimeni. Clar. Nu asta e important. Cred că ar fi suficient ca tovarăşa Tomažina să-şi recunoască greşeala şi să ceară scuze organizaţiei pentru vocabularul ei neplăcut. Dar dacă majoritatea crede că trebuie să fim mai aspri, atunci vă rog, gîndiţi-vă. Este vorba de o to-

varăşă, de tovarăşa noastră Tomažina. Nu putem proceda în grabă.

— Eu propun mustrare, spuse Roko.

— Eu vot de blam cu avertisment, se auzi din colţul şopronului Ante Kisić, delegatul de pluton.

— Ei, vă rog, spuse secretarul, avem trei propuneri. Vom vota întîi prima propunere. Cine este pentru ca să se anuleze tovarăşei Tomažina calitatea de membră de partid, să ridice mîna !

Se ridicară două mîini.

Marketo zgîndări focul şi flăcăruia se ridică de parcă ar fi vrut să vadă chipurile.

— Minoritate, constată secretarul, propunerea nu este adoptată. Vă rog, cine este pentru mustrare, să ridice mîna !

Se ridicară şase mîini.

— Cine este pentru vot de blam cu avertisment, să ridice mîna !

Se ridicară şaisprezece mîini, şi aceasta era majoritatea.

— Confirm că organizaţia de partid a grupei a treia la adunarea comună cu comitetul batalionului o sancţionează pe tovarăşa Tomažina Kličić cu vot de blam cu avertisment. Tovarăşa Tomažina a demonstrat un grad limită de răspundere faţă de partid şi prin comportarea sa nepotrivită a meritat această sancţiune. Dar sînt convins că Tomažina îşi va îndrepta greşelile prin puterea ei de luptă şi prin perseverenţă şi în viitor va fi un exemplu cîştigînd pe deplin încrederea acestei organizaţii. Sper că va învinge cum trebuie

situaţia, căci sancţiunea este gravă şi alte greşeli ar duce la excluderea ei, dar cunoscînd-o, cred că nu va ajunge acolo. Chem pe tovarăşii acestei organizaţii să-i acorde sprijin tovarăşei Tomažina în munca ei şi mai ales la ridicarea nivelului ei teoretic. Constat că tovarăşul Šimun şi tovarăşii Marketo şi Prošper nu au votat nici una din propuneri, ceea ce înseamnă că nu s-au pronunţat asupra sancţiunii.

— Cred că era suficient un avertisment, spuse Šimun.

— Eu cred că tovarăşa Tomažina merita să fie lăudată pe linie de partid, rosti Marketo, să se ştie. Scrieţi !

— Vrei să spui ceva, tovarăşă Tomažina ? întrebă secretarul. În acelaşi timp îţi atrag atenţia că împotriva acestei hotărîri poţi face contestaţie comitetului brigăzii cînd vom ajunge la unitatea noastră.

— Păi ce să spun... ? Eu ce-am avut de spus, am spus. Vă mulţumesc. Rămîne să mă ridic, dar aşa grea şi grasă cum sînt nu ştiu cum voi reuşi. Mulţumesc. Vă mulţumesc, tovarăşe şi tovarăşi.

Šimun nici nu-şi dădea seama că zgîndărea cu mişcări sacadate ale mîinii focul care se stingea. O coroană de scîntei zbură spre tavan, apoi altele şi altele.

Marketo şedea cu capul plecat, învăluit în fumul ţigării. Simţea că îl cuprinde febra. Cuvintele lui Šimun despre Obuzieră parcă i-ar fi atins rănile şi cicatricele, care acum îl dureau. Desigur, gîndea, şi el a îndeplinit tot

ce i-a cerut partidul. A făcut chiar mai mult decît atît. Asta este adevărul. Dar ce folos, dacă nu a dus la îndeplinire misiunea de la lacuri. În el se ivi revolta. Ei au sancționat-o pe Obuzieră și acum îi vor face dreptate lui, dar n-au habar ce e sau ce nu e el. Își înăbuși cu forță gîndul acesta, ca să nu izbucnească din el sălbatic.

— Continuăm discuția despre cazul lui Marketo, spuse secretarul. Vă rog, cine ia cuvîntul ?

— Marketo e un tovarăși vechi, dar a făcut greșeli mari. Nu e ușor să le măsori. Trebuie să-l sancționăm. Aici nu încape discuție. Dar ce fel de sancțiune, la asta trebuie să ne mai gîndim puțin, spuse Ilija, apoi își întoarse privirea spre ușa șopronului de parcă ar fi vrut să vadă ce se întîmplă afară.

— Spune clar ! ceru secretarul.

— Nu sînt pentru excludere, spuse el fără să întoarcă privirea.

Afară ningea din ce în ce mai des și parcă întunericul de iarnă mirosea a ciudată nesiguranță.

— Bine, concise secretarul. Vă rog ca fiecare să se explice, dat fiind că nu sîntem de acord să votăm imediat. Vă rog ca în același timp să propuneți și sancțiunea.

— Există o minoritate care nu e de acord cu excluderea, spuse Zvonko. Cred că putem vota.

— Ce ? întrebă secretarul.

— Păi, cine este pentru excludere...

— Și cine nu e — spuse Šimun.

— Se-nțelege.

— Desigur, confirmă Marketo cu aer absent, trebuie să se voteze. Totul depinde de votare. Și cum hotărăște majoritatea. Sigur. Întotdeauna facem așa. Simplu, cine este pentru excludere, să ridice mîna. Iar restul să rămînă mort și îngropat. E suficient și ce e scris în referat. Tovarășul Prošper a compus frumos. Am știut eu dinainte că nu e de mine comanda. Dar nici nu m-am băgat niciodată. Am rămas grenadier pînă în ziua de astăzi. Și așa voi rămîne și mai departe. La ce bun să se mai povestească. Am nimerit în cursă. Ar fi trebuit să mă gîndesc, dar n-am făcut-o. Parcă am fost orbit. Și iată, grupa a pierit. Am rămas Prošper, Eva și eu. Dar ea, așa cum știți, e rănită grav, poate a și murit.

— Știm toate astea, spuse secretarul. N-are rost să repetăm. Avem încă destule probleme pe ordinea de zi, iar mîine ne așteaptă noi sarcini.

— Asta zic și eu, se învoi Marketo. În afară de asta de ce să mai lungim ?!

— Cred că ar fi necinstit să-l acuzăm pe Marketo pentru pieirea grupei de luptă, spuse Prošper. Se-nțelege, el a fost și la lacuri pe poziția cea mai grea și nicicînd nu s-a cruțat. Trebuie să luăm în considerație toate momentele. Personal, repet, nu cer nici un fel de sancțiune pentru că m-a jignit pe mine. Dealtfel, am spus că era într-o stare psihică deosebită și că se consuma din cauza insuccesului. Dar un comunist trebuie să aibă puterea de a se abține și de a-și păstra prezența de

spirit. Nu sînt pentru excludere, dar nu sînt de acord să trecem peste fapte. Nu știu de ce, dar am avut senzația că o urăște pe tovarășa Eva. Oare cauza nu a fost atitudinea lui față de noii veniți ?

— Prošpere, spui că eu am urît-o pe tovarășa Eva ? Dar oare tu ai iubit-o ?

— Am iubit-o ca pe o tovarășă.

— Iar eu am urît-o, hai să zicem că e așa. Dar ia explică-mi tu mie, de ce a rămas cu mine într-o situație care nu prevestea nimic bun ? Nu întreb asta ca să mă apăr.

— Cred că a rămas din motive personale.

— Ia te uită la el ! Este isteț, n-am ce spune.

— Nu este permis să vă certați. Asta este o adunare de partid, îi avertiză secretarul.

— În ordine. Dar a trebuit să spun că tovarășul Prošper este isteț. Și este. Dar se înșală, și voi toți, dacă credeți că știți totul. V-ați înșirat aici ca un sfat înțelept. Dar ce judecați și la ce bun judecați ? Îl excludeți pe Marketo din partid și dați din cap de parcă ați fi descoperit de unde bat vînturile negre. Iar eu vă ascult cuvintele și privesc în șopronul ăsta umed cum șovăie focul și cum arătați într-adevăr ca niște sfinți ai dreptății. Știu că o să mă excludeți. Dar despre Marketo nu știți nimic. Ei, ce ziceți ? Și moarte fascismului. Și așa, la dracu' cu Marketo. Dar Marketo n-a făcut nimic și n-a cerut nimic.

— Te avertizez, tovarășe Marketo, încă o dată, că aici sîntem la adunarea de partid, îl întrerupse aspru secretarul.

— Bine, spuse Marketo potolindu-și răsuflarea. Am terminat.

— Cred că tovarășul Marketo nu este nici suficient de autocritic, nici suficient de disciplinat, observă Zvonko. Se poartă de parcă noi i-am greșit cu ceva. Nu este justificată atitudinea lui cîtuși de puțin de faptul că este vechi membru de partid. În acest caz, cred că, dimpotrivă, este un argument în plus contra lui.

Lui Marketo i se păru deodată că este sub puntea vechiului vapor, care scîrțîie din încheieturi, se clătină și se apleacă pînă la limita periculoasă. O cutie de tablă fără ferestre. Unde și încotro se apleacă ? În ce fel de mare cade ? Oare a pierdut credința în lupta lui proprie ? Cutia neagră de tablă se apleacă, iar el ar dori doar o gură de aer sărat. Ar putea să se zbată cu toată puterea și platoșele ar plesni, sau i-ar plesni lui oasele. De ce se poartă ei de parcă ar ști ce se petrece înlăuntrul lui. Le asculta din nou discuțiile și asta îl uimea cel mai mult. De ce nu-l întreabă ce simte. L-au întrebat cu totul altceva. Ei, iată, taie în carne vie. E adevărat că asta este adunarea Slăvitului Partid, dar ce e nebunie e nebunie. Asta ar trebui să le-o spună. Să se apropie puțin de sufletul lui, și după aceea, dacă vor, n-au decît să-l pună la zid, numai să nu-l scuipe așa de siguri și înțelepți. Rabla de aramă fără ferestre și lumină se apleacă tot mai adînc și mai periculos. Cineva spunea acum că Marketo este doar un participant întîmplător la revoluție, dar el nu

poate constata nici al cui este glasul nici de ce acest glas este așa de dur și uscat, și nici nu are puterea de a ridica capul și de a privi.

Da, el aude că Marketo a fost doar un participant și că cea mai bună dovadă este faptul că în armată n-a ajuns nimic, iar dacă ar fi fost un membru mai demn ar fi fost de acum conducător, dar n-a fost la înălțime și este doar un răzvrătit fără idei, sectarist, și are o atitudine greșită față de conducere. Și că a mai fost sancționat cu avertisment. Chiar și că a fost primit în rîndurile Partidului Comunist din greșeală. O voce. Și a doua voce și a treia și a patra. Iar el e groaznic de obosit pentru a ridica capul și a-i privi pe vorbitori, iar afară de asta întrebarea este dacă focul se va stinge sau nu se va stinge. În afară de asta, el se apleacă și flăcăruia se încovoaie. Flăcăruia nu se poate ridica. Iarăși cineva vorbește că trebuie să fie exclus căci merită să fie exclus. Apoi iarăși o voce, că ar trebui să se supună odată la vot, căci mai sînt și alte probleme. Dar un glas aspru spune că partidul trebuie să țină steagul sus. Cuvintele astea și ecoul lor îl cuprind, lovesc surd în carapacea asta blestemată care se apleacă, iar el e foarte obosit și e ciudat cum de nu recunoaște care glas cui îi aparține. Și deodată ar dori foarte tare să știe cine vorbește acum. Dar focul s-a stins brusc. Capul îi e greu și îi e cu neputință să-l privească pe vorbitor. Ar putea foarte bine să fie Malenica, dar nu e sigur. Dealtfel, tot una era. Mai important ar fi să afle ce fel de noapte e asta. Nu, focul

n-a murit de tot. Un snop de flăcări s-a ridicat nesigur și tremurător. Tot încearcă să se ridice căci în el există o dorință chinuitoare, durerea cuceririi. Lemnul ud țipă de parcă l-ar durea arsurile, dar flăcăruia, iată, s-a întins întărîtată și impetuoasă. O mică coroană de foc. Flăcăruia s-a întărit. La dracu' și flăcăruia asta. Păi pe el îl gonesc aici din partid, îl ucid și îi scormonesc prin suflet prostește, iar el privește flacăra și nu urmărește deloc mersul lucrurilor. Cuvintele lor îi mușcă inima. Se încovoaie de parcă ar vrea să închidă trecătorile, ca aceste cuvinte să nu-i sfîșie trupul și sufletul, căci ce este fără partid ? Partidul i-a fost viața și atunci cînd a vărsat apa pe zăbrele pentru Šundro cel însetat, de atunci de cînd a ascultat cum scîrțîie limba uscată de piatră. Ce gîndesc ei oare ? Ce tot spun ei că lui Marketo îi este indiferent dacă este sau nu membru de partid ? Dar pentru ce și-a sîngerat el sufletul pe cîmpurile de luptă ? Ori cred că am făcut-o pentru că era plăcut. Marketo n-are nici un fel de grad. Unde e acum cîntecul lui Marketo ? La urma urmei nici nu cere nimic. Ar dori să plece la far. În piept îi șuieră răsuflarea greoaie, și într-un fel el este singur la adunare, căci iarăși începe să-i treacă prin minte toate cîte i s-au întîmplat de cînd e în partid. Ei mint. Și ar putea să aștepte puțin, căci, iată, pune o întrebare.

Flăcăruia se micșorează din nou. Întunericul umple șopronul. Cineva spuse din nou că totul era clar. Dar nimic nu era clar. Doar că

în palme simțea pulsațiile propriului său creier. Cineva vorbește din nou cu o voce domoală și fără intenții rele. Se punea întrebarea : ce a fost de fapt ? I-ar spune el și comisarului două, trei vorbe, dar cum să-i spună ? Oare să o rușineze acum pe Eva cînd ea zace rănită undeva pe un pat de spital și nimeni nu-i aduce o oglindă să-și vadă chipul ? Și ar fi putut să plece dacă ar fi vrut. Dar a rămas și cu asta l-a salvat și pe el, căci n-ar fi plecat fără ea. Îl durea piciorul. De n-ar fi fost Eva, ar fi rămas pe loc și i-ar fi așteptat acolo pe cîinii de nemți. Eva se răscumpărase. Era acum partizană. Oare să o rușineze acum ca să se apere pe sine ? Nu, nu va face asta. O va căuta și va discuta cu ea undeva pe malul mării. Marea are întotdeauna poveștile ei. Nu, nu o va trăda. N-au decît să-l excludă dacă vor.

Întrebarea era numai care îi era vina, deși era vinovat.

Flacăra se tîra din nou pe butucii verzi. Ce să le spună ? Nimic. Cel mai bine era să tacă. Cînd va fi cu Eva la far, nu va lua nici o oglindă. Va sta întotdeauna în dreapta ei. Ea va trebui să uite că are cicatrice.

— Eva este mutilată, spuse încet și ridică privirea.

Dar toate chipurile erau în umbră, căci flăcăruia se micșorase din nou. Lovi cu piciorul în butucul de pe foc, și scînteile zburară în snop dens.

— Mă rog, întrebă secretarul, te-nscrii la cuvînt, Marketo ?

— Cer cuvîntul. Da, voi ați spus deja multe. Eva este foarte grav rănită.

— Păi asta știm.

— E bine să mai auziți o dată. Păcat de ea.

— Logic, spuse cineva din întuneric. Dar nu despre asta e vorba.

— Sigur că nu e, spuse secretarul, Marketo, ai ceva de adăugat în apărarea ta ? Dacă n-ai, am putea să terminăm.

— Zici, dacă am ceva de spus în apărarea mea.

— Da, te-am întrebat.

— N-am. Voi deja ați hotărît.

— Păi ar fi și timpul, spuse Zvonko. Am stabilit că te-ai înstrăinat cu totul de partid și ai pierdut trăsăturile comunistului.

— Aș dori ca tovarășul comisar să explice ceva mai bine cum înțelege el chipul unui comunist care poate fi dat de exemplu ?

— Nu de asta am convocat adunarea. E vorba de tine, Marketo.

— V-am spus că Eva e grav rănită și că e mutilată.

— Tuturor ne pare rău de Eva, deși, drept să spun, n-am reușit nici să-mi întipăresc bine în minte chipul ei. De fapt nici n-aș recunoaște-o dacă aș întîlni-o acum, mai ales după ce a fost rănită, spuse Zvonko cu glas tremurător.

— Așa m-am gîndit și eu. Ei, păi hotărîți odată. Vedeți și singuri că abia mă țin pe butucul ăsta, încheie Marketo cu glas dogit.

— Parcă nici nu-ți pasă prea mult de partid, spuse Zvonko mai apăsat. Propun ca, în sfîrșit, să ne lămurim prin supunere la vot.

— Eu nu sînt pentru excludere, — rosti Šimun cu glas tremurător.

— Trebuie să încheiem acest caz prin supunere la vot, îi avertiză secretarul.

— Am făcut doar o propunere, adăugă Šimun înfundat. Nu, nu sînt pentru excludere. M-am gîndit mult la cazul tovarășului Marketo. De mai multe ori am luat hotărîri fără să pătrundem mai adînc în cauze și urmări. E vorba de un tovarăș, de un om...

Se opri brusc, chinuit de îndoială, neștiind dacă trebuie să spună pînă la sfîrșit tot ce gîndea în acel moment. Îl cuprinse teama că ar putea crea discordie în batalion, în comitetul batalionului și în comandament, ceea ce considera că era mai periculos ca orice, dată fiind situația grea în care se găseau. Simțea că majoritatea era pentru excludere. Marketo era într-adevăr vinovat de atitudinea sectară față de noii luptători, de comportarea lui brutală față de Eva și Prošper, și mai ales de superficialitatea cu care a acționat la lacuri, gîndea Šimun înfrigurat, cuprins de îndoială, adunînd din nou și cîntărind, apoi eliminînd tot ce știa despre Marketo. Totuși, nu merita excluderea. Cu timpul și-ar putea schimba și el atitudinea asta retrogradă față de noii veniți. Dar Marketo nu s-a crutat niciodată, nu s-a dat nicicînd în lături în fața greutăților. A trecut prin calvarul luptei de partizani, a dărîmat multe bunchere. Mulțumită lui, batalionul a ieșit din încurcătură. Dar acum, nimeni nu se gîndește la personalitatea lui în totalitate. Acum pe ordinea de zi sînt aceste probleme și greșeli concrete. Evident că Marketo știe unele lucruri, pe care nu vrea să le spună aici, cu prețul excluderii. Zvonko a priceput bine acest lucru. Și de aceea este așa de dur cu Marketo. Ar trebui spuse multe lucruri, dar are el oare dreptul de a pune sub semnul întrebării coeziunea batalionului ? Din colțul șopronului se auzi Malić care ceru cuvîntul. Šimun îi auzea clar vocea, dar rămase absent, urmărindu-și gîndurile, care năvăleau nestăpînite și îi loveau fruntea cu putere sfîșietoare. Tovarăși, tovarăși, vă rog, pronunța în sine cuvintele tăinuite, încercați măcar pentru o clipă să vă desprindeți de această adunare, ca și cînd fiecare dintre voi ar lua individual hotărîrea. Majoritatea ar fi împotriva excluderii, sînt convins de asta. Dar așa, laolaltă, ne întrecem care e mai dur, ca și cînd prin asta ne străduim să ne arătăm devotamentul față de partid. Sîntem întotdeauna gata să ne dăm viața unul pentru altul, dar nu credem cu adevărat și pînă la capăt unul în celălalt. Fiecare dintre noi parcă se teme să nu-l declarăm molatec și oportunist. Dar oportunismul constă tocmai în lipsa de curaj în a spune ceea ce simțim și gîndim. Nu pot exista două adevăruri, unul al nostru lăuntric și altul al partidului, căci partidul nu are nevoie de minciună și prefăcătorie. Oare prin duritate trebuie să ne demonstrăm devotamentul nostru ?! Păi sîntem

doar aici, pe Bijorina, în șopronul ăsta vechi și prăpădit, care pute de suferințele războiului, de durerea acestui pămînt. Afară se cerne zăpada și se pregătește viscolul. Nemții ne înconjoară. N-avem nici hrană, nici muniții suficiente. La ce bun atunci să ne arătăm devotamentul fiind necruțători față de un tovarăș ? Să ne gîndim, tovarăși ! Marketo a greșit în unele privințe, dar a pătimit multe și a făcut multe pentru lupta noastră. Să nu ne rușinăm de umanismul nostru, să nu devenim lași în spatele paravanului marelui curaj. Am ridicat și eu mîna pentru cea mai grea sancțiune, dar în sinea mea am țipat și am sîngerat ca un cîine împușcat și m-am gîndit că eu, chiar eu, Šimun Banković, după îndemnul conștiinței mele proprii, aș proceda cu totul altfel, dacă prin asta nu m-aș expune pericolului de a fi greșit înțeles. Dar în orice moment aș ridica mîna pentru osîndirea mea proprie, dacă aș fi convins că este drept și cinstit așa. Nu e posibil ca partidul să ceară de la noi să trăim două vieți, una a lui și una a noastră, lăuntrică. Nu-l apăr eu pe Marketo, apăr adevărul...

— Supun la vot, spuse nervos secretarul, privindu-l speriat pe Šimun, care se alătură din nou mersului adunării.

— Nici eu nu sînt pentru excludere, tovarăși, spuse Roko, tuși încurcat și continuă : — cîte chinuri n-a îndurat Marketo din primele zile ale amarului nostru ! Vă spun eu, și asta trebuie să luăm în considerație. Dar adevărat, a fost puțin cam dur. Au venit și din ăia

care nu prea știau ce-i cu ei, și asta parcă l-a durut pe tovarășul Marketo. Noi toți cei care sîntem de la început știm asta... totuși lupta noastră e a întregului popor și uite așa. Marketo e un tovarăș cinstit. Dar care-i ăla care n-a greșit niciodată ?!

— Ne vom schilodi rîndurile dacă vom trece peste asemenea greșeli, interveni Zvonko. Greșelile lui Marketo nu se pot lecui doar prin critică. Se pare că unii au dormit cînd s-a citit informarea. Dealtfel, doar cinci s-au pronunțat împotrivă. Toți ceilalți sînt pentru excludere. Cred că nu mai e necesar să mai discutăm. În afară de asta, Marketo a arătat o extremă lipsă de spirit autocritic.

— A, păi nu merge așa ! spuse Marketo. Nu înțeleg cum de tovarășul comisar le știe pe toate. Pentru mine e clar că dorește excluderea mea, asta o știm amîndoi. Oricum, arma nu mi-o va lua nimeni. I-aș citi eu lui o litanie a diavolului, dar nu sînt fiară. Mă puteți exclude, dar nu mă puteți obliga să mă înjosesc pe mine și pe oricine n-are nici o vină. Tovarășul comisar știe asta. De asta e el așa la înălțime, cînd e vorba de mine. Trebuie să spun că e șiret și că m-a cunoscut bine. Totuși mă simt vinovat. Ceia ce a scris Prošper este purul adevăr, dar nu e tot adevărul. Și voi m-ați întrebat numai dacă ce e scris acolo e adevărat. Dar adevărul nu l-ar putea descoperi comisarii tuturor batalioanelor. Comisarul nostru Zvonko, înoată bine în ape tulburi, în care eu mă înec și mă scufund ca plumbul. Îl ascult și nu pot să-mi revin.

Cu toate astea, și el e aici cu noi pe Bijorina, împreună cu toate minciunile astea ale lui. Asta mă încurcă.

— Te avertizez, tovarăşe Marketo, că dacă mai continui cu jignirile va trebui să părăsești adunarea, iar cazul tău îl vom rezolva fără tine, spuse secretarul.

— Bine, bine. Asta puteați s-o faceți mai demult. Ce mă tot roadeți cu dințișorii ăștia ascuțiți. Prošper știe bine toate astea. El n-a spus nimic. Tovarășul Šimun și Roko au ținut seama. Îi cred, deși eu nu sînt lămurit cu mine însumi. Dar nu e vorba despre mine. Comisarul a spus că îmi e totuna dacă voi fi sau nu exclus din partid, dar pentru mine partidul e totul. Nu spun asta ca să influențez hotărîrea, care oricum e luată. Omul chiar ciopîrțit, cîteodată continuă să trăiască. Zilele astea m-am exclus și m-am reprimit de nenumărate ori în partid. Unii gîndesc că buncherele înseamnă război, că tranșeele înseamnă război, că atacurile înseamnă război. Se înșală cei care gîndesc așa. Dărîmarea unui buncher este doar o acțiune periculoasă foarte urîtă, foarte scîrboasă, dacă vreți chiar groaznică, totuși e numai o acțiune. Și atacurile sînt doar acțiuni groaznice și tot ce întreprinde omul la război. Adevăratul război sînt tranșeele din noi. Ele țipă sau tac cu o tăcere de moarte. Dar cîteodată șuieră ca vînturile reci, prin noi, prin oase. Eu sînt, soarele lui însîngerat, ca fiecare dintre voi, spațiul războiului. Da, spațiul războiului. Asta este un fapt. De sute de ori am mînat fiare în fața buncherelor și am scuipat fluturi uscați, eu, Marketo, grenadier, stavilă a războiului groaznic și părtaș la treburile lui scîrboase și periculoase, voluntar din anul 1941. Dacă cineva crede că Marketo a mers din luptă în luptă fără simțăminte, deci și lipsit de suflet, atunci se înșală. Dacă cineva crede că mi-e totuna că grupa de luptă a pierit, atunci se înșală amarnic. Spun toate astea pentru că hotărîrea ați luat-o deja. Tovarăși, sînt plin de morți și sînt încă instrument al îngropării războinicilor. Dar va veni și vremea păcii. Trebuie să vină. Voi pleca la far, voi merge deasupra mării și cînd noaptea va fi întunecată ca sîngele, îmi voi plînge morții. Am pierdut zece luptători. Asta este realitatea. Am pierdut multe grupe de luptă. Ce voi face ? Cum voi face ? Vă rog, votați odată. Tovarășa Eva e la spital sau e moartă. Dacă mai trăiește, atunci are încredere în mine. Ea știe că eu o voi recunoaște și știe că Marketo s-a transformat într-un cîmp de luptă care nu se va liniști niciodată. Eva știe asta. Ea are încredere în mine. Știe că o voi recunoaște, chiar dacă este desfigurată. Ei, păi atunci, partid al meu slăvit și iubit, pronunță osînda, căci cunoști destule fapte, iar restul îmi aparține. Ea a rămas lîngă mine atunci ca să împărțim împreună soarta războiului. Să nu-mi mai cereți nimic. Vă rog, tovarăși. Iată, închei. Am ostenit de parcă m-am tîrît prea mult timp înspre cel mai puternic buncher.

Tăcu și, încovoiat și obosit, privi flăcăruia.

— Deci îți recunoși vina în totalitate, spuse secretarul aproape în șoaptă.

— Recunosc.

— Nu dorești să mai spui nimic ?

— Nu.

— Ai spus că noi nu știm totul.

— Am spus că Prošper a relatat totul precis, dar restul nu are importanță și nu se află pe ordinea de zi.

— Putem să introducem și asta, propuse încurcat secretarul.

— Există două propuneri, spuse Šimun, una pentru, iar alta contra.

— Vă rog, trageți concluziile odată. E aproape ziuă. Vedeți că și focul se stinge, nu vrea să mai ardă. Te rog, Roko, mai învîrte-mi o țigară groasă. O să mai aprind una cu voi, tovarăși. Vă rog, încă cîteva minute pînă mă descurc și apoi voi părăsi adunarea. Doar pînă îmi aprind țigara, pînă îmi revin. Din anul 1939 viața mea a fost partidul. E ciudat ce se întîmplă acum. Nu voi mai avea dreptul să particip. Să vedem însă ce se întîmplă pînă la urmă. Roko, îți mulțumesc pentru țigară. Ei au pierit lîngă lacuri. Asta a fost o muzică a morții, muzică fără sfîrșit. Și cîte adunări n-au fost. Sînt obosit. Ca și cînd toate nopțile războiului s-au așezat pe sufletul meu. Desigur, sînt vinovat. Eh, ce e și tutunul !

Se înfășură în fumul dens. Flăcăruia care murea se tîra pe butuci. Îl cuprinse frigul.

— Bun tutun ! Voi mai aveți treburi — continuă foarte încet. Nu știu dacă voi mai

avea dreptul să mă întorc. Întrebarea e cum veți vota.

În semiîntunericul ce se lăsase umbrele jucau prin șopron. Nimeni nu dorea sau nici măcar nu știa cum să-l întrerupă pe Marketo. Fiecare se cufundase parcă prin tranșeele propriului război. Marketo continua, iar glasul îi era liniștit, asemănător cu o rugăciune :

— Dacă voi avea dreptul să mă întorc, îmi va fi mai ușor. Dar pe frumoasa Eva nimeni nu o va mai recunoaște în afară de mine. Au lovit-o groaznic. Eu sînt vinovat, tovarăși, de tragedia ei. Nu m-ați întrebat cum a fost după plecarea lui Prošper. Dar ce tăcere s-a lăsat deodată ! Se așează zăpada pe Bijorina. Cred că va acoperi totul. Iarna va fi lungă. Apoi va înverzi din nou. Ciudată e viața, tai un butuc și el iarăși înfrunzește. Cu omul nu e același lucru. De nenorocirea Evei eu sînt vinovat. Recunosc. Ar fi putut să fie aici dacă un neamț n-ar fi început să urineze, așa ca un nătîng, la intrarea în văgăună. Nu ne văzuse. Nu bănuia nimic. Sau poate că da și a vrut să ne înșele, să credem că nu ne-a observat. Poate da, poate nu. Totuși, sînt convins că nu ne-a observat. Dacă m-aș fi abținut, Eva ar fi acum sănătoasă. Eu nu vă relatez fapte. Vă mărturisesc doar ce mă frămîntă, ce nu se poate dovedi. L-am ciuruit cu o rafală și am dezvăluit ascunzătoarea noastră. Așa a fost. Vă spun asta pînă îmi fumez țigara, tovarăși. Știu că vă rețin. Uite, plec acuși. Neamțul ăla a crezut că țara asta a noastră a murit. A crezut că poate să-și facă nevoile acolo. L-am

pocnit, să se ducă să urineze în brațele lui Dumnezeu sau în mîinile lui Hitler, și nu în fața unei tovarășe a noastră. Încă două fumuri, tovarăși. Mai răsucește-mi una, Roko, să o fumez afară. Cine n-are tutun, să se servească. Goliți cutia fără grijă. Voi mai aveți treabă.

— Cine este pentru excludere să ridice mîna, spuse secretarul cu un glas înfundat.

Numără încet și se părea că numărătoarea durează mult, foarte mult. Apoi întrebă cine este împotrivă. Împotrivă erau cinci voturi.

— Tovarășe Marketo, primește această sancțiune cum se cuvine. Dacă te vei ține bine, partidul va avea grijă de tine.

— Da, spuse Marketo, partidul nostru e mare.

Vîrî butucul în foc și scînteile străluciră palid. Toți îl priveau cu coada ochiului, în timp ce el tușea și se clătina. Umbre lungi dansau în jur. Iar afară Bijorina era albă de parcă era înfășurată în cearceafuri mîngîietoare, parcă albul imaculat îi bandajase rănile de război.

— I-am ciuruit burta — spuse Marketo stînd în picioare și rîse cu glas dogit și spart. Ochiul îi era uscat și foarte strălucitor. Sigur, l-am aranjat. Și frumoasa tovarășă cu bandajele sîngerînd a plecat ? De n-aș fi tras, el tot ar mai urina deasupra țării ăsteia. Dar l-am ciuruit, soarele meu de nebun, și încă cum. Iar schijele au sfîșiat-o pe ea și nu pe mine. Ei, cîte lucruri nu se vor mai întîmpla, dacă o să mai trăim. E lung drumul. Noi

ne-am îndreptat spre depărtări ? Și eu, prostul de mine, am crezut că e de ajuns să dărîm bunchere. Vă previn că drumul e foarte lung. Dar a urinat, mă înțelegeți, în fața unei tovarășe, sîngele lui întunecat ! Grupa de luptă zăcea în ploaie lîngă lacuri, iar el urina în fața ei. Păi, mi-am spus eu, aici nu-ncape discuție. Nu, n-am spus asta. Pe mine m-a durut tare ceva, și atunci l-am secerat. A bușit ca un prost. Sînt și din ăștia. Altfel sînt uscat ca crucea lui Isus și găunos pe dinăuntru, însă nu voi scuipa pe cauza noastră sfîntă. Eva are încredere în mine, Eva e acum o adevărată tovarășă. Sau poate a și murit.

Privirea lui îl pironi pe Zvonko, pe care îl apăra semiobscuritatea.

— Dacă e moartă, cu atît mai mult. Oricum, nu mai e cum era în primele zile cînd a venit la noi. Ei, dumnezeul ei de viață, ce muzică a raiului era cînd mergea atunci. Iar tovarășul comisar a spus că n-ar mai recunoaște-o, deși a lucrat la comandament. Eu o voi recunoaște. Eva are încredere în mine, vă spun, ea n-a vrut să plece deși i-am ordonat. Asta a spus și Prošper. El s-a retras, dar ea n-a vrut. Am amenințat-o cu arma, i-am ordonat, dar n-a vrut. Spunea : am să rămîn cu tine, Marketo. Zic eu : Ai să mori, iar ea răspunde : vin cu tine. Ei, păi cum aș putea-o uita. Acum plec. Iertați-mă, v-am răpit prea mult timp. M-ați exclus cu drept de reprimire ?

— Da, confirmă secretarul.

— Ei, păi la revedere, partid slăvit! spuse Marketo și porni aplecat înspre ușă.

— Așteaptă, Marketo, lovi-te-ar trăsnetul și pe mine cu tine împreună! Și eu trebuie să ies. Mă înțeapă fumul în ochi, zise Obuziera și se ridică.

— Încotro, tovarășă? — o întrebă secretarul.

— La mama dracului! Nu vezi că îmi lăcrimează ochii de fum! M-am sufocat aici. Ați votat. Ne-am pricopsit. Am promis că-mi voi alege cuvintele. Păi asta și fac. Dar vot de blam cu avertisment sau excludere tot una e. Chiar nu vă dați seama că v-ați descărcat munițiile în Marketo ochindu-i sufletul? Dar nu-l las eu pe tovarășul meu. Merg cu el, merg la mama dracului, în minunăția lui dumnezeu, la aer curat. Iar voi hotărîți. Cineva trebuie să stea lîngă tovarășul care e rănit de moarte. Eu sînt infirmieră și nu i-am părăsit niciodată nici pe morți, nici pe răniți.

Greoaie, răsuflînd sacadat, cu ochii în lacrimi, plecă în urma lui Marketo.

Se lăsă o tăcere chinuită și încordată.

— Trebuie să constatăm că tovarășa Tomažina prin această comportare s-a exclus singură din partid. Asta confirmă că propunerea mea de la început a fost corectă, spuse Zvonko.

Nimeni nu-i răspunse. Se auzea doar tusea oamenilor aflați în semiobscuritate.

Flăcăruia se ridică pentru moment și se întinse luminînd fețele celor prezenți, apoi, se

micșoră brusc de parcă n-ar fi vrut să ia parte la cele ce se petreceau.

*

Trosnesc lemnele verzi acoperite de o cunună palidă de flăcări. În adîncul nopții viforul cîntă cîntecele sale de gheață. Stelele sînt limpezi, neclintite și mari. Trunchiurile suportă povara durerii lor reci. Piatra scîncește în adîncul ei. Omul se împotrivește, dar Bijorina s-a predat. Fagul stingher din dosul bucătăriei se sfărîmă ca un cristal lovit cu un drug de fier. Zăpada dusă de vînt se ridică înspre cerul care se lărgește și parcă stă să plesnească undeva, căci nu poate suporta o asemenea tensiune, apoi se va auzi cum sună sfîșiat pe cînd vîntul pleacă printr-o gaură enormă în altă lume, în alte spații, care sînt undeva dincolo de bolta asta înstelată, de stelele astea care se chinuie, tresar și sună din ciucurii lor sfîșiați. Viscol pe Bijorina, luminoasă, sălbatic de pustie, ca un brici ascuțit de o gresie fină. Șopronul se clatină, zidurile se zguduie. Marketo stă lîngă foc, aplecat și tăcut, cufundat în gînduri. Și-a întins mîinile mari spre flacără. Pe cap boneta de bucătar îi e atît de murdară, încît a dispărut orice urmă de alb. Nici nu mai poate fi spălată. Însă lui Marketo nu-i pasă de boneta sa, deși știe că toți se uită numai la ea. Poate să stea și la bucătărie. El nu disprețuiește munca asta. La urma urmelor, a și obosit să se tot tîrască spre bunchere. Important e că i-au lă-

sat arma. Păi, el și-a cucerit-o cu mîinile lui și nu ar da-o nici lui dumnezeu din cer. N-au decît să-i ordone să împletească chiar și ciorapi luptătorilor, dar arma nu o dă.

Arăta ca un butuc aruncat lîngă foc. Stătea împietrit. Privea focul și gîndea încordat. Îi apăreau din nou în amintire lacurile, și începu din nou să colinde cu gîndul întinderile pe care se luptase. Era conștient că luptătorii, acum după ce fusese sancționat, îl cam ocoleau, dar asta nu-l tulbura, căci el era la lacuri, privea vîrtejurile, se apleca deasupra morții, deasupra Evei rănite. Trăia acum în lacurile acelea, dar ceilalți nu știau că el se întorsese acolo. Ei credeau că se află aici, că suferă pentru că lucrează la bucătărie, că e supărat. Așa credeau ei. Ciudat cum văd oamenii totdeauna pe dos! Pe el îl chinuia întrebarea dacă este într-adevăr exclus din partid sau nu. El încă mai ține ședința lui proprie și se acuză și se apără, dar nu poate să ia nici o hotărîre. Asta îl chinuie. I s-a tulburat conștiința. Și totul e înfășurat în bandaje cețoase. El încă nu se exclusese din partid. Va curăța cartofi dacă vor fi, și va aprinde focul și va spăla cazanele și fața i se va înnegri de funingine, dar nu-și va trăda cauza.

Era năpădit de întrebări încurcate. I-au spus: Înțeles. Marketo, treci la bucătărie, așa a hotărît comandamentul. Marketo, s-a hotărît să treci rîul înot. Înțeles, așa cere lupta. Marketo, sapă pămîntul cu coatele, Marketo, cară răniții. Marketo, tîrăște-te prin noroi. Înțeles. Înțeles. Toate astea au fost ușoare.

Dar acum cînd se ivește acuzatorul neînduplecat și întreabă: Marketo, trebuia oare să mergeți la lacuri? Marketo, trebuia oare să sufere Eva? Ce să spună?

Focul se micșorează. Noaptea chinuie muntele. Este și totuși nu e singur, merge pe fronturile pe care a luptat și ține marea lui adunare, dar cazul ăsta foarte încurcat nu-l poate rezolva.

Viscolul taie piatra în bucăți, macină praful negru și îl poartă în lume, se năpustește în apele repezi și le scoate din albii purtîndu-le pe brațele lui reci înainte, și biciuiește cristalul rece al cerului cu bice albe.

Marketo se îndreptă spre ușă, privi șanțul din fața șopronului și se întoarse repede lîngă foc. Cazanul negru stă cu fundul în sus în colț de parcă ar fi o părticică din noapte. Umbrele focului timid desenează forme ciudate pe pereți. Șuierăturile viscolului cresc foarte subțiri în înălțimi, iar sunetele pămîntești de jos sînt dogite și adînci. I se păru că aude urletele lupilor undeva pe cărările Ravnei. Își ascuți auzul și constată că viscolul se tînguie în piatra găurită. Apoi urletul se pierdu în viscolul mînios, de parcă deodată întreaga Bijorina începu să se miște nebunește, de parcă întregul munte ar fi fost o moară uriașă de piatră care se măcina pe sine, timpul și războaiele.

Ar fi vrut să audă un glas omenesc.

Focul se încovoia și se opintea, ca o ființă vie, și se lupta să nu fie stins de vîntul care îl purta ca pe o pană prin bucătărie.

Ana intră, încovoiată și vînătă de frig, dar rîse cu glas răgușit apropiindu-se de foc. Apoi adună căldura flăcării cu întregul trup aplecat deasupra focului.

— Și ce găsești de rîs ? — o întrebă Marketo.

— Uite așa, m-a apucat rîsul. Din nimic. L-am întîlnit pe Poetul ăla țicnit. Îi clănțăneau dinții ca unui cîine flămînd. A înghețat, sărmanul. A venit din patrulă.

— Și ce-i cu asta ?

— Îi spusei eu, ai înghețat, Poetule. Iar el îmi răspunse : Mi-e inima înghețată. Haide, îi spusei eu, ești viu. Dacă ți-ar fi inima înghețată ai fi mort. Iar el, parcă e nebun, îmi spune : inima mea e un bulgăre de gheață, dar de cum te-am privit, zînă frumoasă, a pornit și acum bate. Ei, nu mai spune, am zis eu. Iar el : noaptea asta e fierbinte de jarul gheții, iar tu, Ana, ești un pește cald. Înoți prin lumina viscolului, frumoaso. Am să-ți închin o poezie. Iar eu i-am spus : lua-te-ar dracu, cum să mi-o închini. Toate astea sînt minciuni popești, ca să-l țină pe om în întuneric. Mă privea de parcă își pierduse mințile, își întinse brațele de parcă ar fi vrut să zboare, apoi îmi spuse iarăși : am să-ți închin o poezie, și ce-o fi să fie. Iar eu i-am spus : dacă ești așa de zăpăcit ar fi fost mai bine să nu vii la partizani. El a început să rîdă de parcă i se sucise mintea și m-a apucat și pe mine rîsul. Uite, rîd și acum. Sigur că i-a înghețat creierul și s-a scrîntit. Dar zău că a întocmit poezii frumoase, nu-i așa, Marketo ?

— Așa e, spuse Marketo sec.

— Dar ce folos, dacă l-a lovit sfințenia în cap și mă mai amestecă și pe mine, lua-l-ar naiba. Mai ajung și în fața comisiei. Să-și închine poeziile cui o vrea, dar pe mine să nu mă amestece în asta.

— Ei, păi poate să fie și cum spui tu, dar nu-i musai.

— Cum adică nu-i musai ?

— Așa. El a vrut să spună că va scrie în cinstea ta, numai pentru tine. Așa se spune, cap sec.

— Oare chiar așa să fie ?

— Așa e.

— Nu mă minți ?

— De ce să te mint ?

— Ia te uită ! Chiar că sînt nebună. Și mie mi-a înghețat creierul, zău așa ! Vasăzică el vrea să scrie pentru mine personal o poezie. Păi asta nu-i urît, Marketo, dacă e așa.

— Nu e dacă o scrie bine. După aia poate să ți-o închine ție. Ești o veche partizană.

— Păi sînt. Vezi că din cauza istovirii m-au aruncat la bucătărie, ca și pe tine. E adevărat, amîndoi sîntem sfîrșiți. Dar asta cu poezia e frumos. Însă de ce nu s-a exprimat și el altfel. Dar rîdea, naiba să-l ia, și era înghețat tot. Chiar mă mir că l-au trimis în patrulă. Nu e el pentru așa ceva. Cît despre mine, va spune acum că sînt proastă ca oaia. Și chiar că sînt. Ce să fac dacă n-am auzit așa ceva niciodată. Da' unde era să aud eu că poeziile se închină. Am să-i spun mîine că am glumit. Tu să nu-i spui nimic.

Aduna căldura deasupra focului și tremura ca o trestie în vînt. Mîinile îi erau înțepenite și roșii.

— N-ai să-i spui ? Mi-e rușine, zău.

— N-am să-i spun, n-ai grijă. Am aflat asta întîmplător prin lume.

— Da' zău că scrie frumos. Unii își bat joc de el. Comisarul îl ia peste picior, dar el parcă nici nu aude. Ei, dacă aș ști eu cum le potrivește el. Și totul se potrivește, naiba să-l plîngă, chiar totul.

— Așa trebuie să fie.

— Dar la tine s-ar potrivi ?

— S-ar potrivi, de ce nu ?

— Chiar totul ?

— Totul.

— Ei, nu te cred. Nu ești tu bun de așa ceva. Tu ești grenadier.

— Sînt în stare, numai să am chef.

— Hai, fă o poezie, să aud.

— Despre ce ?

— Despre ce vrei.

— Hai să facem prinsoare.

— Nu vreau să fac prinsoare, dar aș vrea să aud. Numai că trebuie să se potrivească.

Marketo se propti în mijlocul șopronului, luminat dintr-o parte de flăcăruie, cu jumătate de chip umbrit. Fruntea i se încreți iar ochiul îi strălucea.

— Uite, spuse, asta vine cam așa... de exemplu... stai nițel, acuma îți spun, mama ei de poezie. Uite de exemplu : Pleacă Ana spre islaz la amiaz. Ei, vezi, se potrivește. Aș putea

să tot zic așa pînă la ziuă și s-ar potrivi toate vorbele ca Tatăl Nostru. Da' nu vreau că mă plictisește. Și ce nevoie e aici de poezii.

— Adevărat ! — spuse fata uimită, privindu-l cu mirare pe Marketo.

— Și spui că ai putea să faci o poezie întreagă ? N-am știut.

— Acum știi și nu-mi mai vorbi de Poet. Mă calcă pe nervi.

— Păi nu-i om rău.

— Nu spun că-i rău, dar e plicticos. I se potrivesc vorbele, nu zic, da' la el toate sînt parcă înzorzonate. Și nu e corect. Ce nevoie are să le înzorzoneze ?

— Mie-mi place cînd se potrivesc și vine așa de sînt frumoase. Cînd îl ascultă, omului i se par toate mai ușoare și mai frumoase.

— Mai frumoase pe naiba. Ăștia ca el vor scuipa pe lupta noastră. Vor înfrumuseța totul și nimeni nu va ști cum a fost. Și ar trebui să se știe. Mie nu-mi plac zorzoanele. Într-o zi o să inventeze și basme.

— Atunci de ce nu faci tu poezii ?

— Nu vreau, ți-am spus doar. Acum sînt aici ca și tine. Vezi ce s-a întîmplat cu noi.

— Cu mine nu s-a întîmplat nimic. Am fost vlăguită, dar acum sînt din nou ca o căprioară.

— Ești pe dracu' !

— Ei, nu știi tu, sărmanul de tine.

— Și, mă rog, ce nu știu ?

— Nu mă cunoști.

Ochii ei deveniseră mai calzi, mai strălucitori. Buzele îi tremurau ușor.

— Tu parcă ești supărată pe mine.
— Păi sînt puțin.
— De ce ?
— Fiindcă voi, eroii, nu înțelegeți nimic.
Viscolul zguduia tare șopronul. Flacăra se aplecă pînă la pămînt. Ana se cutremură de un fior rece lăuntric și îl privi speriată pe Marketo.
— Vîntul, spuse Marketo încurcat.
— Aud, șopti Ana cu teamă.
— Da' știu că bate.
— N-are altceva de făcut.
— Viscol nebun.
— Unii spun că sîntem înconjurați.
— Păi sîntem.
— E periculos.
— Ca întotdeauna. Dacă o iei așa, nici nu sîntem înconjurați. Așa e lupta noastră și starea morală.
— Oare vom răzbate ?
— Trebuie, ca întotdeauna.
— Ce să facem.
— Va trece și asta.
— Cum e cu ochiul tău, Marketo ?
— Prost. Trebuie că a sărit o pietricică de sub glonte și m-a nimerit drept în ochi. Asta e.
— Da' cu dreptu' vezi ?
— Sigur.
— O să mai pun pe foc. Mi-e frig. Tremur. Viscolul ăsta blestemat se vîră pe sub haine și te ciupește de piele. Parcă sînt o coajă de carpen. Mă roade viscolul. Ce ușor îi e Poetului că știe să scrie poezii. El uită de toate. Oare asta se poate învăța, Marketo ?

— Se poate. Am învățat să ne războim și asta e cam tot așa ceva. Dar ducă-se la naiba, unde am ajunge dacă acum ne-am apuca să facem poezii.
— Ție ți-e ușor fiindcă știi. Dar dacă ai fi un adevărat tovarăș, m-ai învăța.
— Și ce-ai vrea să-nveți ?
— Să se potrivească.
— Păi asta e ușor.
— Nu-i ușor.
— Uite, de exemplu : fiori... nu-i așa ?
— Îhî, se potrivește cu zori.
— Păi vezi !
— Atunci cum ar fi ?
— Uite să spunem cam așa : Bijorina e cuprinsă de reci fiori, dar vor răsări și pentru ea noi zori.
— Ei, păi zău că ești poet, Marketo. Ești. Da' trebuie acum să zici mai departe și am putea să o punem la gazeta de perete.
— Putem și mai departe, dar nu pentru gazeta de perete. Uite cam așa, continuă Marketo :

Bijorina e cuprinsă de reci fiori
dar vor răsări și pentru ea noi zori.
Și păsările ei vor cînta
și soarele chipu-i va lumina.

— Ei, de-ar mai fi încă pe atît ! — spuse Ana.
— Las-o, să o terminăm mîine. Asta nu-i buncher să-l poți doborî dintr-o dată.
— Ar trebui să pomenim și Batalionul zburător. Numai adevărul. Ai dreptate, nu-i nevoie să împodobești sau să inventezi vorbe.

— Nu-i aşa uşor.
— Măcar adevărul e uşor să-l spui.
— Nu, Ana. Cel mai greu e să spui adevărul.

Marketo puse lemne pe foc, iar flăcările în mănunchi, începură să se înalţe. Ana îşi strînse genunchii şi îşi sprijini faţa în palme. Tremura.

*

Deodată în şopron apăru neauzit comisarul batalionului. Parcă îl ridicase vîntul de undeva din întuneric şi îl aruncase înăuntru. Îşi freca mîinile îngheţate. Marketo şi Ana îl salutară soldăţeşte. Privi o clipă bucătăria apoi îi salută, de parcă îi zărise cu întîrziere. Ana se retrase lîngă zid lăsîndu-i loc lîngă foc. Marketo nici nu se clinti.

— Cum merge ? întrebă într-un tîrziu.
— Merge fără opriri, răspunse Marketo.
— Atunci de ce-i dezordine în bucătărie ? Sîntem doar ostaşi, nu ?
— Sîntem, confirmă Marketo.

Comisarul Zvonko începu să înconjoare şopronul întunecat. Se opri deasupra cazanului mic şi se aplecă.

— Ce-i aici înăuntru ? întrebă aspru.
— Nimic, spuse Ana.
— De ce nu-i spălat cazanul ?
— E spălat, spuse Ana încet.

Atunci se aplecă mai mult peste cazan şi începu să rîcîie cu unghia fărîmele uscate de caşă.

— Da asta ce-i ? întrebă întinzînd degetul.
— Deget, răspunse Marketo.

Comisarul îl privi supărat.

— Întreb de ce nu e spălat cazanul. Cine răspunde de acest cazan ?
— Eu, răspunse Marketo.
— Nu, eu, spuse Ana speriată. Cazanul mic e al meu. Marketo a greşit.
— Dar ce-i cu cazanul mare ? întrebă comisarul bănuitor.
— E curat, răspunse Marketo.
— Asta vom vedea. Sîntem o armată. Iar dumneata, tovarăşă, să ieşi mine la raport în faţa comandantului din ordinul meu.
— Înţeles, tovarăşe comisar.
— Iar tu bucătarule, la fel. Să-i spui comandantului exact : ies la raport din ordinul comisarului batalionului pentru că am încercat cu bună ştiinţă să-l înşel în legătură cu sarcinile de la bucătărie. Ai înţeles ?
— Înţeles.
— Şi acum să controlăm mai departe. Am să pun eu ordine în batalion. A trecut vremea dezordinei, cazanele trebuie să strălucească. Să nu credeţi că asta nu are importanţă. Înţelegeţi odată că nu sîntem lupi din codru, ci armată organizată.
— N-am fost niciodată lupi, tovarăşe comisar.
— Nu fii obraznic. Aici eu sînt comisarul batalionului.
— Iar eu comandantul bucătăriei.
— Repede ţi-ai găsit un titlu. Păi tu ai avansat într-adevăr de la grenadier obişnuit

la comandant de bucătărie. Numai că, dacă nu mă înșel, comandantul bucătăriei este subordonat comisarului de batalion.

— Iar comisarul de batalion este subordonat poporului și Partidului, rosti Marketo emoționat.

— Folosești vorbe mari. Deci să văd cazanul — spuse comisarul zîmbind și se întoarse înspre cazanul cel mare, micșorînd intenționat pasul, căci știa că și cazanul acela era murdar, pentru că apa era înghețată în baltă și nimeni nu spărsese gheața. Se aplecă asupra cazanului mare și întunecat. Luă o așchie aprinsă și lumină interiorul cazanului.

— E așa cum mi-am închipuit, spuse el ridicînd capul și privindu-l pe Marketo. Cazanul nu-i spălat.

— Nu e.

— De ce ?

— Apa e înghețată.

— Nu mă interesează. Asta e lene și lipsă de spirit ostășesc. De ce n-ai spart gheața ?

— N-a spart-o nimeni.

— Eu te întreb pe tine.

— Nu mi s-a vindecat pe deplin mîna. Și gheața e foarte groasă.

— Dacă nu ești sănătos, atunci trebuie să mergi la spitalul mobil al batalionului.

— Nu pot să suport să stau acolo.

— Înseamnă că ești sănătos.

Marketo tăcu.

— Deci ?

— Am spus tot ce aveam de spus.

— Am să mă așed lîngă foc și am să aprind o țigară. Aici e foarte plăcut și pot aștepta. Îți dau treizeci de minute să speli cazanul, e clar ? Și trebuie să pricepeți că nu mai fac concesii.

— Aș putea să merg eu, propuse Ana.

— I-am ordonat lui, spuse aspru comisarul.

Marketo rămase o clipă înțepenit și surprins, de parcă nu pricepuse nimic.

— Am ordonat, repetă mai calm comisarul.

În sfîrșit, Marketo se mișcă. Părea dintr-o dată foarte liniștit. Luă din colț oala mare și lovită, tîrnăcopul și lopata și porni fără să scoată un cuvînt. Mișcările îi erau reținute și măsurate.

— Îți ajut și eu, tovarășe Marketo, spuse tulburată Ana.

— Îți mulțumesc, dar afară e foarte frig. Și-apoi, tovarășul comisar mi-a ordonat mie și nu ție. Încălzește-te.

— Dar vreau să-ți ajut. Tovarășul comisar nu mi-a interzis.

— Eu lui i-am ordonat să aducă apă și să spele cazanul, — spuse comisarul învăluit în fumul albastru de țigară.

Marketo se aplecă și ieși în viscol. Se auzea zăngănitul oalei pe care o lovea vîntul, apoi înjurătura neclară a lui Marketo și din nou urletul vîntului din adîncuri, atotcuprinzător, apoi tărăgănat, subțire, ca și cum ar fi plîns în cor niște copii. Șopronul se zguduia. Iar flăcările se aplecară la pămînt.

În șopron domnea o tăcere de moarte.

Marketo se împleticea parcă cuprins de mii de mîini nevăzute care voiau să-l doboare pe zăpada înghețată.

Printre picioare îi șuiera viscolul ca niște șerpi dezlănțuiți. Urca cu mare efort. Viscolul cuprinse oala pe dinăuntru și o umplu gonind-o către mărăcini și trunchiuri. Oala aproape că-i zbură din mînă, iar el se repezi după ea de parcă voia și el să zboare, apoi se împiedică, căzu în genunchi și înjură înfundat, dar reuși să potolească oala înnebunită și să o întoarcă cu fundul în direcția vîntului. Vîntul bătea acum peste spinarea lui încovoiată. Înaintă mai departe înspre baltă cu pași grei. Mîinile îi înțepeniseră de ger. Viscolul necruțător bătea în neștire cu ciocuri ascuțite și dureroase spre niște hotare imposibil de imaginat. Apoi se tîra ca o flacără uscată pe iarba arsă, se oprea și șuiera țipător în mărăcini, ca mii de gîndaci ascuțiți, și iarăși se ridica învolburat spre stelele tremurătoare, cărora le smulgea ciucurii și îi împrăștia colorați pe cer, apoi întunecat și greoi se prăvălea pe zăpadă ca o fiară imensă și turbată rănită în gîtlej. Și iarăși îl cuprindea pe Marketo care, încovoiat, se tîra spre baltă, pe cînd ochii îi lăcrimau, mușcați de vînt, iar mîinile fiindu-i ocupate nu putea să-și șteargă lacrimile cu mîneca mantalei. Viscolul îl cuprindea pe după gît și-l pipăia cu ghiarele lui sălbatice pînă la piele. Cunoștea el nopțile astea ale crestelor cînd vîntul iese din întunecimile ucigătoare și seceră Bijorina de parcă ar fi furios că la insistențele lui muntele nu se dă bătut.

A vrut să mă provoace, — gîndea el clocotind de mînie. Dar voi aduce apă, — spuse cu glas aspru. Se opri în fața bălții înghețate. Privi în luciul cristalin imaginea stelelor. Tremurau. Puse oala după un carpen ca să nu o ia vîntul și o propti cu lopata. Dar nici asta nu i se păru suficient și începu să caute o piatră, pe care o smulse cu chin din zăpada înghețată și o aruncă în oală. Apoi începu să spargă gheața. Tîrnăcopul scrîșni și smulse un bulgăr de gheață care străluci vesel.

Voi da de apă, comisarule. Apa e sub gheață — spuse ca și cînd s-ar fi adresat imaginii lui reflectată pe placa lucioasă a bălții. Bucățile strălucitoare de gheață împroșcau de sub tîrnăcop, iar Marketo lovea cu sete, plin de o furie oarbă. Pentru el nu mai exista nimic în afară de apa înlănțuită în piatră. Ca și cînd ar fi rezolvat o situație vitală pentru întregul batalion, lovind fără milă în ciuda durerii din braț. Va spăla el cazanul ăla negru și blestemat și-l va face să strălucească ca soarele. Îl va spăla el tovarășul bucătar, și își va face datoria. N-ai să mă duci în fața tribunalului militar, comisarule. Am să te scot eu, apă. Am să te găsesc chiar de mi-ar smulge viscolul și ochiul sănătos. Voi pipăi și te voi găsi, dar pe Marketo nimeni nu-l va exclude din luptă. Dădea din mîini turbat și împingea nodul de furie undeva în măduva oaselor, ca să nu țipe. Te voi scoate, apă, din lanțurile gheții, din piatra asta a Bijorinei.

Deodată simți că plesnește ultimul sloi de gheață, dar lovi mai departe, de parcă cu fiecare mișcare ar fi continuat să rezolve niște probleme de viață.

În șopron domnea de mult o tăcere deplină. Doar focul trosnea și se auzea șuierînd viscolul.

— Voi relata toate astea la adunarea comandamentului, — spuse comisarul fără să o privească pe fată.

Ana tăcea. Nu știa dacă trebuie să spună ceva și ce anume. Și ea se gîndea să relateze cazul la adunarea organizației de partid.

— Mă auzi, tovarășă ?

— Aud.

— Ce ai amuțit așa, de parcă ți-a murit cineva.

— Poate mi-a murit.

Atunci își ridică privirea speriată înspre fată și observă că ea îl privește disprețuitor.

— De ce mă privești așa ?

— Privesc întotdeauna oamenii drept în ochi.

— Și cine spui că ți-a murit ?

— Asta e problema mea personală, tovarășe comisar.

— Comuniștii nu au viață personală.

— Era vorba de o moarte personală, tovarășe comisar.

— Mi se pare că ești cam supărată, nu ?

— Nu sînt.

— Crezi că sînt aspru.

— N-am spus nimic.

— Dar ai gîndit.

— Gîndurile sînt ale mele. Eu îndeplinesc ordinele. Trebuie să merg și eu după apă ?

— Nu. Va aduce bucătarul.

— Va aduce el. E un tovarăș bun.

— Dar a fost exclus din partid.

— Știu.

— Asta a trebuit să o fac pentru morală și disciplină.

— Ai făcut ce a trebuit să faci. Dar apa e înghețată.

— Vom vedea dacă Marketo va aduce apă.

— Va aduce.

— Ești convinsă ?

— Sînt.

— Deci putea să facă asta și mai devreme.

— În alte detașamente sînt bucătari mai tineri și mai sănătoși și n-au reușit să spargă gheața.

— Nici n-au încercat.

— Ba da, dar n-a mers. Le înțepenesc mîinile. Vroiau să facă asta mîine.

— Nu merge aici cu mine. Astă-seară am inspectat bucătăria voastră, iar mîine voi merge la celelalte.

— Nu trebuia trimis acum Marketo după apă.

— Asta e treaba mea.

— Eu mi-am spus doar părerea.

— Ai organizație de partid și poți să spui acolo dacă ai ceva de spus, dar ordinele trebuie îndeplinite.

Ana tăcu din nou. Focul începu să se micșoreze, dar nu avea chef să-l mai ințețească. Auzi că i se adresă comisarul dar nu înțelese. Încerca să-și readucă în memorie chipul bu-

cătarului mort. Încerca cu îndîrjire să și-l amintească, dar nu reușea. Își amintea bine glasul lui, mișcările lui, dar chipul nicidecum.

Deodată acest lucru deveni deosebit de important. Își aminti perfect că mîna îi rămăsese atîrnînd peste cazan și că pe buze avea picături mici de sînge. Îi căzuse boneta, iar părul negru și lins i se împrăștiase. Ciudat cum de nu-și amintea chipul lui.

Era amorțită din cauza acestui gol din memorie. I se părea că e foarte urît să nu-și poată aminti de el. Se gîndi că ar trebui să-și imprime bine în minte chipul lui Marketo. Dar pe Marketo era ușor să ți-l amintești.

Marketo intră pe neașteptate cu oala aceia mare plină de apă, aplecat în partea dreaptă. Aruncă cu zgomot uneltele lîngă perete. Apoi lăsă oala cu apă și se îndreptă spre cazanul cel mare. Puse lemne pe foc în tăcere și aranjă cu grijă butucii, ca și cînd era foarte important ca aceștia să fie așezați în ordine.

Zvonko îl privea cu interes și uimire.

Marketo ridică apoi cazanul cel mare pe pirostriile de deasupra focului și turnă în el toată apa din oală.

— E destul ? se adresă Anei.

— E destul, confirmă Ana și tuși ușor.

— Mai este leșie ?

— Mai e puțină în găleată, dar va fi suficientă, zise Ana.

— Pentru cazane ajunge, spuse Marketo, aplecîndu-se deasupra găleții. Le vom freca cu leșie. Apoi le vom spăla cu apă clocotită. Vor străluci cazanele. Ciudat lucru e cazanul, pe dinafară negru, iar pe dinăuntru, dacă-l speli, strălucește ca soarele. Desigur, dacă-l freacă omul cu leșie. Dar sînt și din ăia care pe dinafară sînt ferchezuiți, iar pe dinăuntru nici dumnezeu nu i-ar putea curăța.

— Ce spui acolo ?

— Gîndesc că sînt astfel de oameni, tovarășe comisar.

— Sînt. Dar ce vrei să spui cu asta ?

— Ce-am spus.

— Nu mai ai prea mult timp. Eu aștept.

— Și eu aștept. Am spart gheața și apa se încălzește. Fii fără grijă, tovarășe comisar. Numai că nu știu cum îl vom căra peste munte dacă nu încetează viscolul.

— Ca și pînă acum.

— Nu există forță care să-l oprească dacă se repede viscolul ăsta peste el. Îi e greu omului să răzbată și cu mîinile goale.

— Tu spală-l, restul nu te privește.

— Diavolii albi țopăie pe Bijorina. Auzi cum cîntă ? Sînt mulți nemți în jurul muntelui. Va fi dans în iadul alb, apoi vom făuri o viață nouă, tovarășe comisar. Unii cred că toate astea se vor uita, dar eu nu cred. Trebuie să se țină minte.

— Sigur, spuse Ana. Așa e lupta noastră. Mă întreb doar cum va fi viața cînd se va sfîrși războiul. Mă întreb necontenit. Ceva îmi spune că va fi așa cum doresc, dar altceva că nu va fi.

Marketo se aplecă deasupra cazanului și își vîrî capul înăuntru, iar cu degetul încercă apa.

— Nu e încă gata, mormăi pentru sine.

— Lasă să fiarbă apa. Știi că se răcește repede, spuse Ana.

— Să fiarbă, aprobă Marketo.

Nici nu-i mai dădea atenție comisarului, care ședea tulburat lîngă foc. Se apropie de Ana și spuse :

— Nu e ușor să faci poezii, Ana.

— La asta mă gîndeam și eu. Trebuie să se potrivească și să fie adevărate. De-aș avea școală, m-aș descurca într-un fel. Dar unii spun că școala nu prea ajută aici. Spun că asta e în om.

— Fiecare poate, Ana, numai că trebuie să se chinuie serios. Omul poate face tot ce hotărăște.

— Nu poate. Eu, de exemplu, nu pot. În afară de asta, problema e cînd va mai apărea gazeta de perete. Poate să scrie poetul cîte poezii vrea, pentru mine nu sînt bune.

— Păi mîine nu gătim. Căznește-te. Descrie un luptător și un sabotor și dacă vrei chiar și un bucătar lîngă un cazan gol în zăpadă.

— Dacă ai să-mi ajuți. Tu le faci ușor, ca în glumă.

Marketo zîmbi și se întoarse spre foc. Îl zgîndări și se aplecă din nou peste cazan.

— Ce fel de poezii vi se năzar ?

— De luptă, spuse Ana.

— Voi doi le faceți ?

— Nu, spuse Ana. Marketo știe dar nu vrea, iar eu aș vrea dar nu pot.

— Deci bucătarul nostru e poet. Grozav, zău așa. De aia nu sînt cazanele curate. Ha, ha, rîse el batjocoritor.

— Nu sînt poet, i-am spus doar Anei că fiecare poate scrie o poezie dacă se trudește.

— Prostii ! spuse comisarul. Vouă vă umblă versurile prin cap.

— N-are importanță. Ana și cu mine am glumit un pic.

— Aș vrea să aud ce ați compus.

— N-am compus nimic, dar am fi putut dacă ne-am fi hotărît, spuse Ana.

Zvonko rîse nervos și începu să-și răsucească o țigară.

— Așa deci, poezii. Ce armată ! Dar o să vă iasă și asta din cap. Pînă acum n-am avut timp, dar în viitor o să facem ordine. Bucătarul și bucătăreasa se ocupă de poezii și cazanele stau murdare.

— Acum vreau să spăl cazanul. Te rog să te dai la o parte de lîngă foc căci am nevoie de loc.

Fără vorbă, Zvonko se trase lîngă zid și rămase în picioare. Marketo se apropie de cazanul cel mare și încercă din nou apa.

— E fierbinte, spuse. Dă-mi oala, Ana.

Ana sări și-i dădu oala, apoi găleata cu leșie.

Marketo luă din cazan o parte din apa fierbinte și-i dădu Anei oala.

— Asta-i pentru cazanul tău. I-ați partea ta de leșie și spală-l. Îți spun eu, cazanele trebuie frecate bine ca să strălucească.

Cuvintele lui Marketo bubuiau înfundate și grele în cazanul negru. Zvonko îl urmărea cu o nervozitate evidentă. Încerca să-și ascundă supărarea, dar ea se exterioriza în zîm-

bete strîmbe și forțate. Ana stătea înlemnită lîngă cazanul cel mic, ca și cînd se temea să-și vîre mîinile în apa caldă. Vîntul se întețise. Marketo continua să-și vadă atent de treabă. Spinarea îi era aplecată mult peste cazan. Se auzea scîrțîitul leșiei pe metal.

Ana continuă să privească tulburată cînd la Marketo, cînd la comisar.

— Ce-ai înțepenit acolo ? — o întrebă comisarul pe neașteptate, cu glasul puțin răgușit.

Ana se aplecă brusc, ca un vinovat, deasupra cazanului și începu să toarne în el leșie. Urletul vîntului în jurul șopronului semăna acum cu cel al lupilor.

— Urlă, spuse Marketo în cazan.

Nimeni nu-i răspunse și el tăcu începîndu-și conversația interioară. Și cum ar fi comisărașule, să te apuc eu și să-ți bag capul în apa asta murdară ? S-ar duce Marketo la judecată și ar fi împușcat. Ceva tot se va întîmpla dacă mai dă din mîini. În brațe simte o durere înfundată și o pulsație groaznică a sîngelui. Freacă, îl îndemna un glas interior, rezistă, Marketo.

Pe undeva, prin cotloanele șopronului, vîntul țiuie mărunt ca șoarecii flămînzi. Freacă, Marketo, să strălucească pocalul ăsta al partizanilor. Păi ăsta nici nu e altceva decît un pocal sfințit al zilelor de pe Bijorina. Freacă și nu te mai gîndi la cursele astea sîngeroase. Prin asemenea urzeli nu poți trece, dar poți trece peste șapte prăpăstii. Ei, dacă ajung la far am să dorm eu noaptea mea lungă. Iar

acum ar fi mai bine să pleci, comisarule, căci mă dor mîinile.

Freacă, țipă în el porunca adîncă și plină de mînie. Freacă mai bine. Obosește-ți brațele. Eh, pocal sfînt, mă închin smerit ție. Și îți frec fruntea. Simțea furnicături calde pe spinare, pe cînd picioarele îi erau înghețate și complet înțepenite. Se apleca adînc ca să ajungă la fundul cazanului.

Simți o durere ascuțită în rana nevindecată din piept, iar mîinile începură să bubuie în interiorul cazanului de parcă voiau singure să-și facă de lucru ca să nu se îndrepte înspre comisar. Acesta stătea sprijinit de zid și zîmbea triumfător, căci îl înjosise pe el, pe Marketo, dar asta nici nu era greu acum și nici glorios.

Pleacă, comisarule, te rog. Pleacă imediat, căci nu-mi mai pot stăpîni mîinile în măruntaiele acestui dumnezeu de fier întunecat, iar mîinile astea au dărîmat cazemate, comisarule. Pleacă, căci de nu pleci, nu vei mai ieși viu din șopronul ăsta, iar pe mine mă vor pune la zid și vor risipi cîteva gloanțe capturate cu chinuri.

Zvonko parcă pricepu semnificația bubuitului mîinilor lui Marketo în cazan, tuși, zîmbi nervos, apoi spuse :

— Așa ! Vasăzică, poți, dacă vrei. Am să pun eu unele lucruri la punct.

Apoi ieși din șopron cu pași repezi pierzîndu-se învăluit în urletul vîntului.

Mîinile lui Marketo mai bubuiau prin cazan.

Ana își ridică privirea înspre el și răsuflă de parcă ar fi încheiat cea mai lungă luptă din viața ei.

*

— Vremea e rea. Noaptea e îngrozitoare. Am trecut și nu m-a oprit nimeni. Ei, păi așa ar putea și diavolul să vă surprindă. Dar să mă încălzesc și eu un pic, tovarăși, că am înghețat, spuse bătrînul oprindu-se în ușa șopronului. Se scutură, își frecă fața și mîinile și îi privi încurcat pe Ana și pe Marketo.

— Pe cine cauți ? — îl întrebă Ana ridicînd privirea deasupra cazanului.

— Ei, păi caut pe cine găsesc.

Marketo îl privi abia acum pe noul venit, dar nu îl recunoscu imediat, căci chipul bătrînului era în umbră.

— Ei, păi asta-i bucătăria, pe sănătatea mea. Tocmai bine. Poate s-o găsi ceva și pentru mine.

— Dar cine ești și pe cine cauți ? — repetă întrebarea Ana.

— Ți-am spus că-i caut pe ai noștri. Oare voi nu sînteți ai noștri ?

Marketo își termină treaba cu cazanul și păși înspre bătrîn. Se priviră o clipă surprinși.

— Nu te mira, spuse Marketo.

— Nu mă mir.

— Și de ce nu te miri ?

— Fiindcă te cunosc, prietene. Am bănuit eu că se va întîmpla ceva cu tine. Și după cum văd, s-a întîmplat. Asta nu din pricina

bonetei pe care o porți, nici fiindcă te-am găsit spălînd cazanul, ci după chipul tău. Te-au lovit trăsnetele, fiule, dar altceva nu știu.

— E război, spuse Marketo.

— Ți-am spus că nu e bine să-l cauți pe dracu'.

— Mi-ai spus tu mie multe. Și a mai căzut o zăpadă, moșule. Și a izbucnit viscolul, mînios, așa ca pe Bijorina. Sînt lucruri pe care omul nu le poate împiedica.

— Ei, păi să mă-ncălzesc. E tare frig. Și voi v-ați întors. Bine că v-ați întors, că ați lipsit mult. Dar trebuie să trec pe la comandament. Trebuie să-i informez ce se întîmplă în jur. E necaz mare pe Bijorina. Oamenii fug în munți. Săracii de ei ! Nu-mi dați ceva să-mbuc ?

— Lucrurile nu prea stau bine pe la noi, spuse Marketo.

— Vrei cîteva smochine uscate și roșcove ?

— Dă-mi ce mi-oi da, sînt flămînd ca un cîine. Și cum să nu fiu cînd vin de la lacuri. Au înghețat. Cînd răsare luna peste ele parcă răsar din adîncuri mii de cuțite. Cel care nu cunoaște muntele s-ar înfricoșa. Sînt fel de fel de vedenii, mai ales pe zăpadă.

— Și ce se întîmplă la lacuri ? — întrebă Marketo.

— Mai întîi să șed ca omul, iar tu sfîrșește, frate, cu intendența ta și o să vorbim ca oamenii. Dumneata, tovarășă, deretici prin hotelașul ăsta la ore tîrzii. Lasă asta. Odihneș-

te-te un pic. Și ce dracu' tot freci căzănelul ăla atîta. Eh, am obosit de-a binelea.

Oftînd, se lăsă pe butucul de lingă foc și privi flăcările. Pușca de vînătoare și-o așeză pe genunchi.

Marketo îi întinse pe o farfurie veche de tablă smochine uscate și cîteva roșcove chircite.

Bătrînul începu să mănînce atent, încet, plictisit, parcă. Ana își isprăvi în sfîrșit treaba și se apropie de foc.

— Vasăzică vii de la lacuri.

— Păi da, spuse bătrînul Ivan între două îmbucături.

— La lacuri sînt numai nemți.

— Sînt o mulțime. Și au armament mare. Ce să-ți mai spun. Au de toate.

Ana ședea în fața bătrînului și îi privea chipul vioi și brăzdat. I se părea ciudat, îmbrăcat așa, nici civil, nici militar. Mai ales pușca lui mare de vînătoare i se părea caraghioasă. Dar îi era clar că bătrînul îl cunoaște bine pe Marketo și de aici deduse că trebuie să-l accepte ca pe un prieten bun.

Bătrînul lăsă la o parte farfuria de tablă și își întinse mîinile spre foc.

— Și zici că sînt înarmați, spuse Marketo nervos.

— Sînt, măi frate. Le cunosc toate pozițiile și armamentul. N-am dormit în zilele astea. Aș fi venit de îndată la voi, dar mi-am spus : Ivane, țap bătrîn, ai datoria să cercetezi starea lucrurilor și apoi să mergi la ai tăi și să raportezi, nu să fugi așa ca oaia proastă.

— Și capra ? întrebă Marketo.

— Nu mă-ntreba.

— De ce ?

— Au omorît-o. Pe sănătatea mea îți spun că am jelit-o ca pe un copil.

— Cine a omorît-o ?

— Nemții, păi cine. Le-a ieșit înainte. Au secerat-o. Parcă ar fi fost o adevărată bătălie. Să mă trăznească dacă n-au tras în ea treizeci de mitraliere. Mergea sărmana cu încredere peste pietrele albe printre tufișuri. Acolo am întîlnit-o deseori. De cîte ori n-am stat sub bradul cel negru să mă odihnesc, iar ea îmi întindea capul în poală și behăia să-i dau vreo smochină. Trebuie că au zărit-o cu binoclul de departe și apoi, cîinii sîngeroși, s-au ascuns și au lăsat-o să vină în bătaia puștii. Am văzut tot de sus de pe Britvița. Stăteam lîngă capela Fecioarei de Zăpadă. Cînd a tras prima mitralieră, a ciulit urechile, s-a oprit, a privit împrejur de parcă nu știa încotro s-o apuce. Cînd a început focul, s-a codit un pic, apoi a luat-o la fugă, dar n-a ajuns departe. A căzut în tufiș, a tresărit și s-a liniștit. Și ce puteam face eu cu pușcoacea asta împotriva lor ? N-am putut face nimic. Stăteam lîngă capelă împietrit. Mi se muiaseră genunchii. Mîinile îmi tremurau și mi se pusese un nod în gît. Așa a fost. Ce puteam face. S-a liniștit și ea, nefericita. Dar ce-ți tot povestesc eu ?

— Deci au ucis-o pe cenușia ! Am știut că așa va fi. Prea avea încredere.

— Ai cunoscut-o, Marketo ? întrebă Ana.

— Sigur că am cunoscut-o. Era cît pe ce s-o omor. Și de n-ar fi apărut atunci moș Ivan, poate că aș fi degerat în zăpadă.

— Era chiar capră ?

— Sigur că era capră. Rătăcea prin Bijorina.

— A rătăcit și s-a pierdut, spuse bătrînul. Da' n-am venit aici să povestesc despre ea, ci să raportez comandamentului care e situația.

— Comandamentul e jos, în cel mai mic șopron. Dar drumul, frate, nu-l știu. Nu sîntem de mult aici.

— Îmi pare bine că te-am văzut, tovarășe, dar mă-ntristez cînd îți privesc chipul chinuit. Ai slăbit. Și cine dracu' ți-a dat sarcina asta ? Am să le spun eu jos la comandament vreo două, trei vorbe. Dar ce-i cu ochiul tău ? De ce l-ai legat ?

— Îi e rănit. L-a lovit o piatră, spuse Ana. A scăpat batalionul, dar pe el l-au atins. Acum e la bucătărie, căci nu mai e bun pentru linia întîi. Asta e și nimic altceva.

— Ana, tu nu-mi ești avocat ! — o întrerupse Marketo. Așa e, m-au zgîriat puțin, dar nu din pricina asta, moșule. Eu sînt aici pedepsit. Asta cred că ai priceput de-ndată.

— Tu ?

— Asta vine cam așa, moșule. S-au adunat aici lacuri și vîrtejuri tulburi cîte vrei. Și, iaca, unde am ajuns. Dar am fost grenadier.

— Știu eu ce ai fost. Dar tu ești și acum ce ai fost, și nu ce spun alții. Nimeni nu poate fugi de sine însuși. Și viscolul ăsta blestemat suflă și țipă. Ți-am spus eu în ziua aia din

pădure că n-o să mai fie o altă zăpadă proaspătă pentru mine, dar tu ești tînăr și nu trebuie să-ți pierzi nădejdea și să-l cauți pe dracu' cu orice preț. Trebuie să mă grăbesc. Trebuie să raportez. Totul ar fi mai ușor de n-ar fi înnebunit viscolul ăsta.

— Chiar că a înnebunit viscolul tăios de pe Bijorina. Brici de la un capăt la altul al cerului. Tunete. Ei, păi să tune. Și va trece și iarna asta. Ceva s-a și oprit, înscris în sufletul pietrei, în rădăcina cerului, în gheața tuturor apelor de pe Bijorina. Chiar tu moș Ivane, ai spus că lacul e înghețat și că luna bate în gheață, iar din gheață strălucesc cuțite. Ei, păi sub gheață e apa neagră, iar în apă sînt vîrtejuri, care nu au nici început nici sfîrșit. Dar nimeni nu poate spune că aici nu au luptat cetele vestite ale partizanilor. Nimeni. Însă cine va putea arăta asta mai tîrziu ? Iartă-mă, Ana, dar Poetul tău nu va scrie nimic, căci pentru el important e să rimeze. Îți spun eu, asta nu-i nimic. Poezia este în gheață, în vîntul și în iarna asta. Și atunci cum să rimeze și să fie și adevărat ? Bubuie, bubuie, bubuie Bijorina. Fiecare piatră a ei e o tobă. Adam era muzicant. Cînta la celo. Iar acum e jos lîngă lac. Ei, păi bubuie, întunericule. Bubuie, viscolule. De mult a căzut prima zăpadă moale și binecuvîntată. Acum e aia aspră, de iarnă.

— Este, zău așa, asta e înghețată, spuse bătrînul. Păi eu mă duc și rămîneți sănătoși. Ne-om mai vedea noi. Nu plec din batalion cîtă vreme e aici pe Bijorina.

Dispăru ca o umbră aplecîndu-se pe sub ușa joasă a șopronului. Cei doi tăcură. Se încălzeau, pentru că era frig. Cazanele stăteau deoparte, iar focul se stingea încet, dar nimeni nu-și amintea să-l aprindă. Deasupra focului erau mîinile lor mușcate de viscol, iar ei doi porneau fiecare pe cîmpul lui de luptă.

*

Marketo lovea cu o secure mare în trunchiurile înghețate. Așchiile zburau împrejur în toate direcțiile. Tăișul securei se împlînta în lemn cu un sunet sec.

Marketo se oprea din cînd în cînd, privind undeva, în depărtare. Își ștergea fruntea cu mîneca și apoi lovea mai cu sete.

Ana, în urma lui, strîngea lemnele și le așeza în legături, se oprea și îl privea pe Marketo, speriată și încurcată de purtarea lui și de modul în care din zori dobora copacii pe Bijorina, căci știa că nici n-aveau ce găti și nici batalionul nu va rămîne mult timp pe poziția actuală. Dar felul în care Marketo lovea cu securea în trunchiuri, tăcerea lui încăpățînată și funinginea din ce în ce mai deasă care cădea în jurul lor pe zăpada înghețată o umpleau de mîhnire și de o neliniște cumplită.

Marketo lovea cu securea din ce în ce mai tare și spunea ceva de neînțeles tăișului în vîntul care șuiera și țipa peste Bijorina. Cînd se apropie de un trunchi mai mare, Ana îl întrebă prudentă :

— Ce ne trebuie atîtea lemne, Marketo ?

— Tai din ordinul personal al comandantului. Refugiații din satele de pe Bijorina, din partea de nord a muntelui, trebuie să sosească, Ana. Trebuie să le pregătim cel puțin lemne, să se încălzească. Ei, asta e. Acum știi. Și nu mă mai întreba nimic. În jurul Bijorinei este aproape o întreagă divizie nemțească, o formație de luptă a ustașilor și un detașament de cetnici. Au măcelărit tot ce-au întîlnit în cale, începînd cu copiii și terminînd cu bătrînii. Au dat foc, au spînzurat. Trebuie să tăiem lemne, asta e sarcina noastră. Și uite, tai. O să facem un foc bun, Ana. Asta ar fi, ca să zic așa, situația actuală. Acum nu mai poți spune că-ți ascund naiba știe ce. Nu-ți ascund nimic, încheie Marketo și continuă să lovească cu securea.

Viscolul șuiera peste înălțimi, în josul prăpastiilor înspre mare, se înfoia, se îndoia, mușca din carnea goală, lovea în văi, în adîncuri, măcina și scrîșnea în colțurile de stîncă, se înălța fuior și zbura în sus, înspre cerul rece și gol ca tăișul securei. Și de sus, din înălțimile fără sfîrșit, se prăvălea peste zăpada înghețată, îmbrățișînd-o cu căngile lui nevăzute și lungi, ca să o ducă în adîncul mării și să se lase peste coamele albe ale valurilor dezlănțuite.

Peste ei și în jurul lor cădea funinginea din satele arse, iar zăpada devenea din ce în ce mai neagră.

Ana vru să-l mai întrebe ceva pe Marketo, dar el gemea aplecat lovind cu securea în

trunchiul gros, iar ei i se păru nepotrivit să-l întrerupă. Cu degetele înghețate și înțepenite începu să strîngă așchiile și butucii, așezîndu-le în ordine pe grămezile deja făcute.

Trebuie să pregătim lemne multe, vroi ea să spună, dar nu spuse nimic. Nici Marketo nu mai avea chef de vorbă. Securea răsuna din ce în ce mai amenințător și se învîrtea din ce în ce mai repede în semicerc de parcă Marketo mînuia o sabie mare, cu care vroia să taie o durere a lui proprie.

*

Coloana răsfirată și istovită se întindea, se împrăștia și se aduna din nou pe ridicătura ascuțită de la poalele vîrfului Bijorinei. Nimeni nu mai știa cine pe cine poartă, trage, susține, cine cu cine cade sau se ridică, cine pe cine ține de mînă, de haine. Totul se amesteca în efortul înaintării. Din cînd în cînd se auzea cîte o înjurătură sau un oftat rugător, un țipăt sau un geamăt, plînsete. A treia noapte și a treia încercare de a-i trece pe refugiați peste dealuri pe insula stabilită. Dar nu venise nici un vapor la locul hotărît, și cinci sute de copii, femei și bătrîni nu puteau rămîne pe mal în timpul zilei. Trebuiau să se întoarcă pe Bijorina și nu era posibil să se renunțe la acest drum înfiorător doar pentru că sosirea vapoarelor sub Bijorina era nesigură. Vaporul nu putea rămîne la mal peste zi.

Refugiații coborau muntele și se întorceau pe munte, iar vapoarele încercau să stăpînească marea înnebunită și vîntul, dar trei nopți la rînd nu reușiseră.

Viscolul lovea în față, în ochii înlăcrimați, ciupea pielea zbîrcită și înghețată și urla ca durerea însăși. Marea se lupta cu sine ca și cînd ar fi vrut să se elibereze și să iasă din granițele ei, dar neavînd unde, mugea, gemea, mușca piatra, se mișca pe sine, valul lovea în val și totul era alb, spumos. O femeie țipă, iar copilul din brațe plînge încet, ca și cînd niște cîrlige reci împletesc țesătura durerii.

— Doamne, vezi tu astea ? spuse tare bătrînul preot, don Luka Blašković, ținîndu-se strîns cu mîna tremurîndă de cureaua secretarului comitetului regional, Mrki. Tu nu poți fi cu noi, Doamne ! Tu știi că eu sînt aici, Doamne. Dumnezeul nostru... Dumnezeul nostru... Dumnezeul nostru !

Coloana se împiedică, se clatină, înjură, se roagă și plînge, dar merge înspre vîrfurile Bijorinei, care sînt foarte, foarte sus, undeva în ceruri. Pe zăpada înghețată rămîn urmele de sînge ale celor care au rămas fără pantofi, urmele palmelor julite cu care se sprijină căzînd pe pietrele ascuțite și pe zăpadă.

— Mai bine să ne predăm. Asta-i mai rău decît moartea — spuse cineva lîngă Mrki.

Dar Mrki nu rostea nici un cuvînt, ci doar respira greu, ca și cînd n-ar fi avut aer tocmai aici, unde șuiera vîntul pe palma goală a muntelui în acea dimineață de iarnă a anu-

lui patruzeci și patru. Nici el, nici ceilalți n-aveau nici pîine, nici mămăligă rece, nici aer să respire... Și asta trebuie ținut minte — gîndea Mrki. Va trebui înscris în piatră într-o zi. Avea doar douăzeci și trei de ani, dar se simțea ca unul care a îmbătrînit în trei nopți și i se părea că niciodată nu va mai dori să cînte vreun cîntec vesel sau să danseze pe terasa „Borika“ în orașul său, Domorje. Chinul acesta va rămîne în el, și dacă va supraviețui, cîndva, undeva, în mijlocul străzii orașului grăbit, i se va opri respirația și îl vor podidi lacrimile, iar oamenii îl vor privi mirați crezîndu-l beat. Căci numai atunci va putea da drumul lacrimilor, dar acum nu, acum trebuie să fie tare și să poată mai mult decît este posibil. Un copil țipă cu glas de om bătrîn. Deja au îngropat șapte copii, morți de frig și sfîrșeală. Și nouă bătrîni fuseseră îngropați pînă acum.

Don Luka geme în urma lui, iar răsuflarea îi șuieră ca într-un cimpoi găurit. Viscolul năvălește și mai învolburat gonind nori întunecați prevestitori de noi zăpezi. Cu ochii minții vede pe cei spînzurați de stîlpii și copacii Bijorinei. Îi leagănă vîntul. Astea sînt zgomotele surde ale Bijorinei, gîndi Mrki. Ar fi vrut să spună ceva, dar nu rosti decît atît :

— Înainte, don Luka !

— Doamne, Dumnezeule... Doamne, Dumnezeule... repeta don Luka ținîndu-se de parcă s-ar fi agățat de viață, de cureaua neagră a secretarului Mrki și gîndindu-se la credința acestuia, credință ce i se părea aceiași cu a sa,

numai concepută în imagini diferite. Căci altfel cum de ar fi aici Mrki să-l ajute pe el, un bătrîn dărîmat, să urce drumul acesta al Golgotei. Și el iată, urcă, pentru că nu a putut abandona, nici trăda, poporul său. S-a rugat și s-a rugat, dar marea nu s-a liniștit și vîntul nu a încetat, ci s-a repezit asupra lor, să-i distrugă. S-a năpustit asupra lor și cerul și marea și pămîntul. Și de ce toate peste ei, credincioșii, cînd ei n-au făcut nimănui vreun rău.

— O, nu ne încerca pe noi, Doamne, peste puterile noastre ! strigă cu glas înăbușit. Și de ce îi lași pe siluitori să ia viața celor neputincioși ?

Puterile îl părăsiră de tot, și ar fi căzut în genunchi de nu s-ar fi ținut așa de disperat de cureaua secretarului Mrki.

Cineva strigă :

— Repaos ! Coloana se prăbuși în aceeași clipă pe zăpada înghețată.

*

Obuziera se oprise lîngă don Luka și Mrki.

— Ei... ei, spuse ea, ce ne-am întristat, don Luka ? Uite, luați două smochine, sînt dulci ca zahărul.

— Îți mulțumesc, fiica mea ! zise don Luka și întinse mîna tremurătoare. Dar numai una, numai una, nu două. Omul le-ar înghiți pe amîndouă într-o clipă. Dă-i și lui Mrki una.

— Nu vreau, spuse Mrki.

— Cinste secretarului, zise Obuziera, dar smochinele sînt pentru copii și bătrîni. Luați două. N-aveți grijă. Numai rugați-vă, don Luka, iar noi vom răzbi într-un fel.

Luă cele două smochine privind-o cu recunoștință pe tovarășa Tomažina.

— Ei... ei, don Luka, nu-i bine așa. V-ați întristat și asta nu-i bine. Ce vor spune cei mai bătrîni decît dumneavoastră ? Nu-i așa, tovarășe secretar ? Dar și tu te-ai posomorît, zău așa, ca un moș. Haide, haide, unde ți-e tinerețea ?! De-am avea o armonică am putea juca hora pe zăpadă. Nici dumneavoastră, don Luka, nu v-ar strica așa lîngă o fată tînără, nu ? V-ar înțelege Dumnezeu.

Jocul e pentru tineri, fiica mea. Sînt sfîrșit. De nu mi-ar fi ajutat tovarășul Mrki, m-aș fi năruit. Asta e Golgota. Iartă-mă, Doamne, că asemăn chinurile noastre cu chinurile tale, Isuse !

— Ei, don Luka, astea ale noastre sînt mult mai grele. Mi-ar fi mai ușor să-mi dea o cruce de lemn verde, cît ar fi de mare, și să-mi pună coroană de spini, numai să nu văd copilașii ăștia nefericiți cum mor..., spuse Obuziera împreunîndu-și mîinile.

Ochii i se întristară pentru o clipă, apoi prinseră a străluci din nou și deveniră mai luminoși.

— Ei, neamule, neamule... toți sîntem dornici de libertate... — începu deodată să cînte cu glas răsunător.

— Mulțumesc, tovarășă, spuse Mrki, așa trebuie.

Cîntecul preluat mai întîi de ostașii Brigăzii a treia se înteți apoi, iar glasurile se împletiră în urletul viscolului, în timp ce coloana porni greoi înainte.

Refugiații se învioraseră, de parcă așa osteniți și neputincioși cum erau căpătaseră noi puteri. Dar deodată cîntecul se stinse tot atît de brusc cum crescuse.

În capul coloanei cineva țipă și Obuziera fugi într-acolo cu cîțiva copii în brațe. Fugi și Mrki, se constată imediat că în timpul odihnei moș Petar se spînzurase cu cureaua lui neagră de creanga unui carpen.

Se iscă confuzie, vaiete și plînsete.

— De ce ne chinuie cu mersul ăsta în sus și în jos, ca să murim, strigă cineva din grămada de corpuri omenești înghețate.

— Mint... ei mint ! se auzi un glas ascuțit.

Refugiații erau toți acolo, înghesuiți și neliniștiți, iar ostașii înveliră leșul într-o pătură verde și îl duseră din cercul de oameni într-o pajiște. Copiii mai mici începură să plîngă, dar plînsul lor era ofilit și neputincios. Soldații priveau osteniți înaintea lor, prostiți și parcă indiferenți, căci și pentru ei era a treia noapte în care merseseră pînă la mare și înapoi. Ochii lor erau și ei flămînzi, buzele crăpate, chipurile trase.

Comisarul Brigăzii a treia încerca să spună ceva oamenilor îngrijorați, dar nimeni nu-l asculta. Toți voiau să spună ceva, însă cuvintele se izbeau și parcă înghețate cădeau pe zăpadă.

Prosper întinse brațele neputincios. Cineva strigă cu glas scîrțîitor :

— Parcă am fi vite !

— Și mai rău ! — strigă o bătrînă uscată, cu mîinile împreunate.

— Numai să crăpăm... să crăpăm !

— Am îngropat șaptesprezece. O să murim toți, toți.

— De ce ne-ați mințit ?

— Unde sînt vapoarele ?

Cîteva femei, adunate ciorchine se rugau. Un bătrîn încerca să se facă auzit, fără a reuși decît să sughită și să tușească.

Mrki își făcu loc în mijlocul oamenilor. Spre el se ridicau mîini amenințătoare. Vroia să vorbească, dar nu reușea. Își ridică mîna sa lungă. Fruntea îi era brăzdată de cute adînci.

— Tovarăși ! strigă el. Popor al Bijorinei ! Nimeni nu-l asculta.

— Vai de noi ! Ne chinuiți ca pe vite.

— Să gîndească fiecare pentru el încotro va merge și ce va face. Ne-ați tot dus în sus și în jos.

— Vai mie, copilul meu ! Blestemați să fiți cu toții !

Din nou se ridicară mîini și se auziră glasuri, scîrțîite, răcite, ascuțite de bătrîni și copii. Un vaiet greu și adînc.

— Popor al Bijorinei ! — încercă iar Mrki, dar biciul vîntului îl plesni peste frunte și acele viscolului i se împlîntară în ochi. Întinse mîinile înainte de parcă ar fi vrut să înoate în îmbrățișarea vîntului.

— Ai vreun vapor, Mrki ?

— N-ai. N-ai.

— Ne-ai mințit, Mrki, lovi-te-ar dumnezeu ! Ce-ai făcut din cei sărmani, Mrki ?!

— Crăpăm ca niște cîini ai nimănui.

— Cît mai e pînă la mare ? Cît e de la mare, Mrki ?

— De ce ne chinuiești dacă nu ne poți ajuta ? De ce ne distrugi dacă n-ai vapor ?

— N-ai nici cruce, nici dumnezeu, sfîșia-te-ar lupii mort, să dea dumnezeu !

— Puteai să ne spui... puteai.

— Puteai... puteai.

— Ucide-te-ar chinurile noastre !

— Morții noștri să nu-ți dea pace !

— Să te-nfășoare mort maică-ta cum am făcut eu cu copilul meu !

— De ce ne-ai mințit ?

— Sus, jos, jos, sus... numai ca să crăpăm și să scapi de noi.

Blestemul lor îl lovea în țeastă. Chinul Bijorinei îl blesteamă. Iadul ăsta îl blesteamă. Iar el, iată, se leagănă și i se pare că va cădea, că viscolul îl va apuca cu căngile lui reci și îl va duce peste munte în marea blestemată și nebună, căci e ușor ca un fulg, pentru că de trei zile și trei nopți n-a mîncat nimic decît zăpadă înghețată. A mers cu ei, a pătimit cu ei, i-a sprijinit pe cei neputincioși, i-a încurajat, a purtat în brațe copiii înghețați și toți puteau să-și spună păsul în afară de el. Îi încuraja în timp ce avea el însuși nevoie de curaj, căci și el era străbătut cîteodată de un fior rece, și în el se ivea spațiul gol al dispe-

rării. Și pe el îl atrăgea gîndul de a sfîrși cu viața, de a scăpa de Bijorina aspră și de mersul ăsta îngrozitor în josul prăpastiei, apoi pe povîrnișul muntelui, de la mare spre vîrf. Nu luase nici o singură smochină.

Se bizuia pe cei douăzeci și trei de ani ai săi, pe conștiința lui de secretar, pentru că tovarășii i-au trasat această sarcină și i-au spus : Mrki, avem încredere în tine. Dar nimeni n-a întrebat dacă el poate și cît poate îndura un om. Nimeni n-a întrebat nimic. De la cincisprezece ani, de cînd era membru al Uniunii Tineretului Comunist al Iugoslaviei, niciodată nu l-a întrebat cineva dacă putea să facă tot ce trebuia să facă. Nu se săturase nici de jocul cu mingea de cîrpă, nici de cîntece, și acum iată, îl blestemau cei din Bijorina, care au îndurat totul, și mai mult decît e omenește posibil, și s-au oprit aici sub creanga de care s-a spînzurat moș Petar. Nu-i nimic, să spună ei ce au pe suflet. Le va fi mai ușor. N-au decît să-l blesteme. Se vor liniști. Nu-l blestează pe el, de fapt. Vorbește chinul din ei. El trebuie să le redea credința, căci nu există alt sprijin. Bijorina sîngerează din mii de răni și se pare că toată durerea omenească s-a oprit aici. Și gheața și focul și cuțitul și spînzurătoarea, și foamea și cenușa, totul. Nu-i posibil ca cei de pe Bijorina să fi acceptat înfrîngerea. Ei doar s-au oprit un pic. Nu le va vorbi el pentru că îl obligă directivele. Ce înseamnă asta acum ? Și cine l-ar putea judeca pentru că s-a prăbușit în genunchi pe zăpadă și a murit, dar el nu se va prăbuși pe

zăpadă și nu va accepta niciodată tăcerea blestemată a morții. N-a venit aici pe Bijorina să se prăbușească, nici să se predea nici fascismului, nici gheții, nici foamei. El trebuia să rostească cuvintele care i se înțepeniseră în gît și îl dureau în piept și îi bubuiau în cap. Trebuia să scoată din el chiagul ăsta de groază.

Strigă din nou :

— Popor al Bijorinei !

— Să spună ! auzi un glas de copil. Să spună Mrki !

Încercă să găsească în învălmășeală ochii acelui copil, dar îl usturau lacrimile iscate de viscol. Vedea doar mîinile ridicate și auzea vaietele și blestemele.

— Tăceți, bărbieri-v-ar dracu' pe unde aveți păr ! Mrki va împărți cafea și chifle, auziți ? strigă Obuziera.

— Îți bați joc, bestie ! țipă o femeie din grămadă, dar, ciudat, toți amuțiră, de parcă crezuseră în cafeaua caldă, iar Obuziera se repezi în grămada aceia de durere, așa cum făcea mereu ca sanitară în luptă cînd trebuiau scoși morții și răniții, așa cum făcuse în cele trei nopți trăgîndu-i pe copii și pe cei neputincioși pe panta muntelui.

— Nu-mi bat joc, lua-v-ar dracu' ! Ce v-ați dezlănțuit ? Și eu sînt aici. Sînt sau nu sînt ? Căutați-mă, opări-v-ar dracu' limbile ! Dacă îmi găsiți în dinți sau în burtă măcar o fărîmă de smochină, să mă bateți ca pe o tobă și să spuneți : asta care e cu noi nu e partizana Obuziera, ci cea mai afurisită ja-

vră. Vedeți că au năvălit peste noi tot felul de fiare, dar nu ne putem întinde pe zăpadă lăsînd să se ducă unde vrea lupta noastră. Cel mai ușor e să mori. Dar trebuie să facem mămăligă și să mergem la locul cuvenit pînă vor veni vapoarele. Ascultați-l pe Mrki ! Oare n-a urcat și n-a coborît și el muntele în fiecare noapte alături de voi ? Oare s-ar înșela el pe sine ? Oare aș geme eu ca un catîr pe pantele astea pentru vreo minciună ? N-am venit aici pentru așa ceva. Și eu sînt amărîtă, mai amărîtă decît o piatră restogolită, toată sînt lovită ca pămîntul pe care călcăm, distrusă. Și sînt flămîndă ca pămîntul, și sînt ostenită, murdară și udă, și toate mă dor. Și scîncesc ca o cățea căreia i-au aruncat puii în apă. Dar sînt aici cu voi, măi ăștia ai mei din Bijorina, și voi rămîne cu voi să știu de bine că am să ard de vie pe muntele ăsta. Nu știu eu prea multe, nu știu teorie, lua-o-ar dracu' de teorie, aici nici nu există teorie. Asta e... ei ce e ? Ajutați-mă să spun ! Asta e țara noastră, chinuită, lua-v-ar dracu' și teoria și pe Obuziera, dacă nu știu cum să spun. Asta e tot, ei vedeți ce e. Păi atunci, lovește viscole din cer și urlă mare ! A năvălit fascismul, din oase i-au răsărit șerpi ! Nu ne putem preda nici fascismului, nici viscolului, nici foamei. Toți sîntem cinstiți, toți sîntem curați ca viscolul. Iertați-mă, voi toți, și tu Mrki, fiindcă am trăncănit aici, dar n-am șir la vorbă. Mă doare burta de foame. Credeți voi că Obuziera nu plînge niciodată ?

Nu-i mămăligă, nu-s prăjituri, nu-i nimic. Și ce n-aș da să fie.

Îngenunche și luă un bulgăre de zăpadă înghețat din care mușcă cu dinții ei albi și puternici.

— Iaca, s-a împărtășit Obuziera cu împărtășania partizanilor, a Bijorinei. Și acum vorbește, tovarășe Mrki ! Eu am trăncănit destul. Vorbește lua-te-ar naiba ! Sau te bat ca pe o oaie. Strigă. Unde ți-e tinerețea ?!

— Tovarășa a spus tot, rosti Mrki. Tot a spus ! Și eu vă spun, nimeni nu ne va învinge nici nu ne va obliga să ne predăm cît e Bijorina. Nu-i așa, tovarășe și tovarăși ? Fascismul v-a gonit din colibele în care trăiați și vă chinuiați. Dar va veni vaporul și veți pleca, și vă veți întoarce. E tare pîinea asta a noastră, toți o știm. La drum !

Și într-adevăr coloana porni înspre șoproanele în care îi așteptau focurile aprinse și odihna pînă în noaptea următoare.

*

Šimun stătea pe un butuc lîngă focul aprins și privea o hartă militară, pe care o întinsese pe genunchi.

Comisarul Zvonko se plimba prin șopron cu pași nervoși, cu degetele vîrîte în cureaua de pe piept.

Locțiitorul de comandant, Roko, își răsucea încet și gînditor o țigare și se părea că ascultă atent expunerea comisarului, dar de fapt nici nu-l mai asculta, ci privea peste

umărul lui Šimun harta de pe genunchii acestuia.

Dubravka ședea ceva mai departe și cîrpea o tunică, așteptînd alte însărcinări.

— Am spus și rămîn la părerea mea, refugiații nu sînt treaba noastră și nu ne putem permite ca batalionul să piară din cauza lor. Mă întreb, ce s-ar fi întîmplat dacă batalionul nu s-ar fi aflat întîmplător aici ? Aici e comitetul și celelalte organizații. Detașamentul Bijorinei se află în Sutliki să se ocupe ei de refugiați. Batalionul zburător are cu totul alte sarcini. Aș dori ca să se consemneze totul în scris. Propun să convocăm adunarea comandamentului și a comandanților de grupe. Cred că nu mai putem rămîne nici o clipă pe Bijorina. Ești de acord, Roko ?

— Nu, tocmai aici nu sînt de acord cu tine, comisarule, spuse Roko și își lipi țigara, apoi o aprinse încet cu capătul unui lemn aprins.

— Tovarășe comandant, se adresă comisarul lui Šimun, aș vrea să știu ce gîndești.

— Despre ce ? întrebă Šimun și-și ridică privirea înspre comisar.

— Despre situația batalionului, ce dracu' !

— Ți-am spus doar. Pînă nu-i îmbarcăm pe vase pe refugiați nu ne retragem. Clar ?

— Tu știi că refugiații nu sînt în sarcina noastră. Toate astea pot fi catastrofale pentru batalion, tovarășe comandant. Iar în momentul de față batalionul este mai important decît refugiații. Pentru mine e clar că refugiații sînt într-o situație tragică. Dar noi trebuie să îndeplinim ordinele. De nu s-ar fi ivit situația asta cu refugiații, am fi părăsit de mult Bijorina.

— Da, încuviință Šimun.

— Și atunci?

— Atunci s-a întîmplat că oamenii au fugit spre noi din fața urgiei.

— Asta știu și eu, dar ce legătură are ?

— Are, și încă cum, spuse Šimun.

— Și eu zic că are, confirmă Roko.

— Eu cer comandamentului să decidă într-o adunare de lucru și să se consemneze precis ce a propus fiecare. Datoria mea este să încerc să vă conving. Într-un fel, sîntem în fața desființării ca batalion. Ostașii sînt flămînzi, înghețați. Trei brigăzi sînt pe poziție, iar a patra de trei nopți merge în sus și în jos. Nu este asta un risc prea mare pentru întregul batalion ? După părerea mea, este o nebunie.

— Poate, spuse Šimun, poate. Iar tu, comisarule, propui deci să fugim și să lăsăm refugiații într-o asemenea situație.

— Te rog, tovarășe comandant, să nu-mi atribui lucruri pe care nu le-am spus. Eu consider că se poate ocupa de refugiați comitetul și detașamentul regional.

— Tu știi că detașamentul are cu totul vreo treizeci de oameni și că comitetul regional împreună cu detașamentul nu pot asigura transferarea refugiaților și nu-i pot apăra de nemți.

— Știu doar că asta nu e sarcina noastră și că pentru asta vom fi trași la răspundere.

Cred că este în sfîrşit timpul să pornim spre vest şi să ieşim din Bijorina.

— Dar ştii tu ce ar spune oamenii ăştia ? Ar spune că i-am trădat. Noi rămînem aici, comisarule. Linişteşte-te şi nu provoca panică în batalion, căci pentru asta eşti răspunzător în astfel de situaţii după procedura de urgenţă.

— Deci eu stîrnesc panică ? Eu încerc doar să salvez batalionul. Despre jignirea asta vom discuta la momentul potrivit. Ar trebui să-ţi controlezi cuvintele.

— Astă seară va merge înspre mare cu refugiaţii şi o parte din comandament. Oamenii şi-au pierdut încrederea. Cred că ai privit în ochii acestor copii şi acestor femei şi bătrîni, comisare.

— Să lăsăm acum sentimentalismele, comandante, noi sîntem ostaşi.

— Crezi că sîntem ostaşi ?

— Unitate militară organizată, ce nu sîntem ?

— Este exact că noi sîntem Batalionul zburător, spuse Roko, şi sîntem şi ostaşi. Dar noi sîntem, zic eu, ostaşii revoluţiei, adică armata poporului, şi nu putem părăsi poporul.

— Nu sîntem noi vinovaţi de această situaţie şi nu avem dreptul să jertfim batalionul, zise Zvonko.

— Nu avem, spuse Šimun. Noi nici nu ne gîndim la aşa ceva. Dar vom rămîne aici. În jurul Bijorinei sînt nemţii, ustaşii şi cetnicii. Aici e vorba de o problemă pur militară. Cred că eşti lămurit, comisare.

— Nu sînt lămurit, zise Zvonko tremurînd tot, şi nu pot să accept ca batalionul să piară din cauza încăpăţînării şi prostiei tale. Oare trebuie să crăpăm aici pe muntele ăsta pentru că comandantul batalionului nu este la înălţimea situaţiei. Cer să convoci adunarea, tovarăşe comandant. Nu doresc ca din motive samaritene stupide să crap aici ca un cîine împreună cu batalionul.

— Aşa deci ! — conchise Šimun, apoi se ridică, împături harta, o aruncă pe butuc, şi se apropie de comisar. Ţi-e frică pentru pielea ta. Ei, păi nici n-ai greşit, comisare, n-avem multe şanse. Viscolul mai durează. Întrebarea este dacă vor veni vapoarele la noapte. Nemţii ne-au descoperit. Numai că nu ne ştiu încă poziţia exactă. Auzi cum bubuie tunurile. Norocul nostru că nu pot veni în recunoaştere cu avioanele. Iar hrană nu avem. Dar nu vom pleca de aici, şi dacă vei supravieţui să te plîngi lui dumnezeu, şi dacă vrei poţi să şi scrii că Šimun Banković este un primitiv şi un prost şi n-a permis ca batalionul să se retragă şi să scape, ci a permis să piară din pricina unui fleac, din cauza a cinci sute de copii, femei şi bătrîni. Scrie că nu m-am conformat ordinelor. Scrie ce vrei, dar scăpare nu există şi nici nu va exista pînă cînd ultimul refugiat nu va urca pe vapor, chiar dacă vom rămîne aici toată iarna. Uite, aşa am hotărît. Iar tu convoacă adunarea comandamentului ca să consemnăm totul în scris. Dubravka, pregăteşte maşina de scris, să fie negru pe alb, cuvînt cu cuvînt. Dar la sfîrşit va fi o propozi-

ție a mea, auzi tu ? Partidul mi-a dat această sarcină. Cînd se vor sfîrși toate astea, mă voi întoarce la Kamensko și voi săpa pămîntul ca mai înainte. N-am planuri de viitor. Clar ?! Dacă totuși vrei, ca să nu pierdem vremea, atunci dictează-i Dubravkăi poziția ta, iar eu pe a mea. Și am să iscălesc și una și alta. Atunci vei fi și tu liniștit și eliberat de orice fel de răspundere, dacă va mai fi timp pentru asta.

— Așa am să și fac, zise Zvonko furios.

— În ordine. Sîntem de acord, — spuse Šimun.

Încovoiat și învinețit de frig intră în șopron Mrki. Salută și se repezi înspre foc. În șopron domnea tăcerea. Se auzeau doar murmurul flăcărilor și tremurul lui Mrki.

Într-un tîrziu, Mrki se încălzi și îl întrebă pe Šimun :

— Intenționați oare să vă retrageți, tovarășe comandant ?

— Nici vorbă !

— Nu știu cine a împrăștiat zvonul ăsta. De asta m-am și grăbit să vin aici.

— Au fost asemenea propuneri, dar nu va fi așa. Nu ne vom retrage pînă cînd nu pleacă refugiații.

— Știu că aveți sarcinile voastre, dar într-o asemenea situație ar fi groaznic dacă ne-ați părăsi. Și așa este mai mult decît greu. Ne vom chinui mult pînă cînd îi vom convinge să pornească din nou înspre mare. Oamenii au devenit apatici, sînt chinuiți, înfometați și înghețați, și totuși trebuie să încercăm în fiecare noapte. Mulți mor pe drum, mai ales copiii și cei bolnavi. Dar ce să facem ? Nu le putem spune întoarceți-vă acasă și predați-vă nemților, sau rămîneți aici și muriți pînă la ultimul de frig și de foame. Aceasta este acum sarcina noastră cea mai importantă. Dar nu știu care este limita suferinței omenești. Oricum ar fi, partidul și poporul Bijorinei vor rămîne veșnic recunoscători Batalionului zburător. Asta trebuie să știți.

*

Se așezaseră în rînduri în jur de trei sute de oameni, gata de plecare. Ceilalți stăteau sprijiniți de ziduri și fără un cuvînt priveau la ce se întîmpla în jurul lor.

Nimeni nu mișca. Nimeni nu se mai ruga și nu blestema, nu învinuia, ci, nepăsători și prostiți, priveau la cei care se pregăteau de plecare.

Detașamentul de însoțire era și el împrăștiat, căci unii trebuiseră să-i schimbe pe poziții pe cei care aveau degerături, mai ales pe picioare, mîini și pe față, și nu mai erau în stare să-i însoțească pe refugiați.

Šimun trecea în revistă detașamentul aliniat uitîndu-se atent la fiecare ostaș, în timp ce aceștia stăteau înlemniți și priveau înainte. Comandantul ajunsese la concluzia că un detașament așa de descompletat nu era suficient pentru a-i asigura pe refugiați. Cu mîinile încrucișate peste piept, comisarul Zvonko urmărea în tăcere pregătirile de plecare.

Îi privea mai ales pe cei de lîngă zidurile șopronului, care nu manifestau nici un fel de intenție să se miște din loc și i se păru că față de aceștia trebuia să se procedeze mai hotărît, să fie goniți cu forța, dar el hotărîse să lase totul în grija lui Šimun și să nu se amestece, amărît pentru că i se respinsese așa de brutal propunerea de retragere a batalionului.

Se străduia să se arate nepăsător și liniștit, dar era conștient că oricine îi putea citi pe chip necazul și frica. Nu, el nu s-a gîndit niciodată la greutățile pe care le-a întîmpinat. S-a alăturat mișcării cu puțin înainte de capitularea Italiei, a ținut prelegeri, a vorbit și a tot vorbit, după părerea lui, cu mult succes, și așa a atras atenția asupra sa de l-au numit repede comisar al batalionului, însă el era încredințat că fascismul era pe ducă și că nu trebuie să piardă ocazia. Deși era un antifascist convins și apropiat de partid prin concepție și convingere, n-ar fi acceptat niciodată să-și atingă scopul vieții, cu un asemenea preț, mai ales că nu era pregătit pentru o astfel de jertfă finală. Acum pricepea cum acest război groaznic îl împresurase cu o logică proprie, cum îl apăsa nelăsîndu-l să respire.

Nemții trăgeau cu tunurile în muntele întunecat, de parcă niște degete enorme de fier ar fi lovit în tobe întunecate căutînd ținte vii. Iar el trebuia să rămînă aici, trebuia să fie aici, pentru că nu avea încotro pleca. Peste Bijorina se îngrămădeau nori din ce în ce mai întunecoși, ningea din nou, vîntul bătea ceva mai încet însă mai penetrant.

Šimun se adresă celor de lîngă ziduri încercînd să-i convingă să pornească înspre mare. Cam treizeci dintre ei clătinîndu-se se alăturară încet celor care erau aliniați. Ceilalți rămaseră nemișcați fără a schița nici cea mai mică intenție de a se urni din loc. Cu ochii stinși priveau în fața lor fără nici o speranță copii, femei și bătrîni la fel de liniștiți, la fel de indiferenți.

Orizontul se micșora. Bijorina tresălta de urletul tunurilor și de exploziile grenadelor, care cădeau cam la cinci sute de metri sud-est de poziția lor.

Era ceva de neînțeles în aceste explozii, ca și în șuierul grenadelor, în greutatea vîntului și în indiferența gloatei ostenite.

Parcă nimeni nu dădea nici o atenție acelor grenade nebune cu fier și pulbere, ce răbufneau în piatră, în zăpada înghețată, în rădăcinile copacilor răsuciți, pe care îi scoteau din pămînt, din pămîntul acela sterp și înghețat, răsturnîndu-le vinele negre înspre cer.

Și nimeni nu se gîndea că aceste degete șuierătoare și nevăzute, care cîntau o muzică funebră pe Bijorina, puteau să-i găsească și pe ei în orice clipă și să-i doboare aici în zăpadă, și erau prea obosiți și sfîrșiți ca să se mai teamă, iar frica este o stare omenească a neliniștii, dar ei erau liniștiți cu toții și cei care se hotărîseră să plece, și cei care rămăseseră rezemați de ziduri, aceștia din urmă avînd doar atîta viață în ei cît să privească în gol cu ochii tulburi.

Šimun încercă din nou să-i scoată pe oameni din letargie, dar concise cu tristețe că nu-i poate nici trezi și nici mișca.

O astfel de desfășurare a evenimentelor nu putuse să prevadă. Nimeni n-a putut să bănuiască asta, gîndi Šimun și-și mușcă buza de jos, copleșit de încordarea interioară. Îi veni să țipe, să tragă o rafală în sus cu automatul ca o avertizare și o amenințare, să scoată pe vreunul din grămadă și să-l împuște în fața tuturor, dar goni un asemenea gînd cu sentimentul dureros al vinovăției și privindu-l, din cînd în cînd cu coada ochiului pe comisar, i se părea, că acesta îi urmărea chinul cu o mulțumire ascunsă și în același timp cu frica întipărită fără voie pe chip.

Nu, el n-are voie să oblige cu forța armelor această grămadă de carne înghețată și oase să se miște, chiar de i-ar scăpa de la moarte. Cum să îndrepte arma împotriva lor ? Ei, fasciștii au făcut-o. Ei le-au dat foc la case și au căsăpit tot ce era viu în calea lor. Mulți dintre cei care formează grămada asta moartă nu mai au pe nimeni și nimic nu-i mai poate mișca. Nu mai cred că va veni vaporul. Nu mai cred în nimic, căci au obosit de frică, au obosit tot sperînd. Copiii au îmbătrînit. Viața s-a oprit aici. Moartea i-a înconjurat. Dar niciodată moartea, gîndi el, n-a fost așa de josnică, așa de mîrșavă. Nu, el n-are voie să folosească forța.

Šimun se apropie de detașamentul aliniat. Le privi fețele supte și spuse :

— Porniți voi care sînteți pregătiți. Ceilalți vă vor urma. Porniți !

Se adresă apoi refugiaților :

— În noaptea asta va veni vaporul. Voi merge și eu cu voi, tovarăși și tovarășe. Porniți și aliniați-vă.

Detașamentul și refugiații porniră încet. Se auzea doar scîncetul slab al vreunui copil din mijlocul coloanei, tîrșîitul picioarelor, scîrțîitul zăpezii înghețate și tusea înăbușită a oamenilor bolnavi.

În ușa șopronului se ivi Mrki, îndoit de mijloc, palid și ostenit.

— Lui don Luka îi e foarte rău, spuse Mrki.

— Numai boala asta ne mai lipsea, zise Šimun.

— Cea mai mare parte a refugiaților a plecat. Tovarășii de aici nici nu vor să se miște. Eu am încercat totul, dar n-a ajutat la nimic. Încearcă și tu Mrki.

Mrki își mai strînse cu o gaură cureaua lui lată, își înfipse picioarele în zăpadă și începu să vorbească cu glas tremurat și slab :

— Trebuie să porniți, tovarăși și tovarășe. În noaptea asta sigur va veni vaporul. Oare îi veți lăsa pe copii să moară ? Batalionul trebuie să părăsească mîine Bijorina. Cine vă va mai apăra atunci ?

— Lasă-ne, Mrki, barem să nu ne chinuim căutînd moartea, cînd și așa n-avem scăpare — spuse o bătrînă uscată fără să miște buzele.

— Poate s-or duce și nemții, zise un bătrîn cu mustăți ascuțite. Marea asta a ta, Mrki, e al

naibii de departe și afurisită. Poate că noi am reuși să ne tîrîm pînă la mare, dar de la mare înapoi pe Bijorina n-am mai ajunge niciodată. Și-atunci e mai bine să nu ne mai chinuim, Mrki.

— Tu ești ăsta, moș Matija. Mă mir de tine. Ce-ar spune fiii tăi ? Mă întreb, ce vor spune cînd vor afla că ai părăsit lupta ?

— N-am părăsit-o eu, măi Mrki, numai că, iaca, am ajuns la sfîrșit. Cinste ție, te-ai chinuit cu noi împreună. Ai făcut ce-ai putut. Nemții poate s-or retrage, și nici viscolul ăsta nu va dura o veșnicie. Ne-om descurca noi și pe Bijorina. Am supraviețui într-un fel de n-ar fi așa frig. Lăsați-ne în pace, și ce-o fi o fi. Îți mulțumesc, Mrki. Știu că ne vrei binele. Numai că gîndește-te, prietene, unde-i marea, a ? Unde îți sînt vapoarele ?

Don Luka, care din culcușul lui asculta printre bătăile sîngelui în tîmple cum încearcă Mrki să-i urnească pe oameni, se ridică în coate și începu să se gîndească. Patruzeci de ani trăise aici, pe Bijorina. Cînd venise aici era plin de credință și speranță în viață. Nu-i păruse rău cîtuși de puțin că obținuse o parohie așa de săracă cum era Sarač. Dimpotrivă, își aminti el, fusese bucuros. Credea că tocmai acești oameni săraci au nevoie de mai multă mîngîiere și îmbărbătare ca să nu cadă în păcat și disperare. Bijorina îl neliniștise întotdeauna cînd era stăpîn pe sine și îl liniștea cînd era necăjit și trist. Eh, oftă el, cum propovăduia el altădată, din inimă, cum mai cînta el slujbele duminica ! Era întotdeauna

gata să-i ajute pe oameni. Nu era numai preot. Numai cîte scrisori nu scrisese el rudelor în America, cîte răspunsuri nu citise, cîte plîngeri și cereri nu compusese. Nu ceruse niciodată o parohie mai bună. Împărțea cu oamenii aceștia și jalea și tristețea.

Era și doctor, făcea și injecții, mai ales contra mușcăturilor de viperă. Era al lor, iar ei erau ai lui. Îmbătrînise, dar Bijorina rămăsese mereu aceiași, pietroasă, enormă, aspră și frumoasă. Pe Bijorina păcătuise el singura dată în viață. Era tînăr, avea pușcă și îl avea pe Oreb, cîinele de vînătoare. Deseori cutreiera cu el munții. Era o zi însorită cînd o zărise pe ea întinsă pe pledul alb, pe stînci, cu fața la soare. Se oprise și s-ar fi întors nevăzut de n-ar fi fost cîinele lui care începuse să-i dea tîrcoale frumoasei de pe stîncă, de n-ar fi lins-o prietenește pe umăr, iar ea ridicînd ochii l-a observat. Dar n-a țipat, nu s-a înfășurat în pled, ci doar s-a ridicat puțin și părul galben i s-a revărsat ca părul păcătoasei Magdalena. I-a zîmbit, iar el nu s-a mai putut mișca din loc.

„Eu sînt Ivona“, a spus ea fără sfială, cu glas moale. Pe atunci mai înțelegea franceza. „Dumneavoastră parcă vă e teamă“, a continuat ea, „dar eu nu mă tem de dumneavoastră, deși aveți pușcă. Omul nu trebuie să se rușineze de trupul lui, nu-i așa ?“

„Trupul e darul domnului !“ spusese el apropiindu-se.

„Ei caută peșteri și grote prin munți“, a continuat ea, „iar pe mine mă lasă aici, dar nu-mi pare rău. Sînt foarte pasionați și pur și simplu

își pierd capul cînd simt că e pe aproape vreo grotă. Dar pe mine asta nu mă interesează. Vă rog să luați loc, domnule. Dacă vă deranjează că sînt dezbrăcată, pot să mă îmbrac. Numai că eu am principiile mele."

„Și eu" a spus el, cu toate că nu le avea pe vremea aceea. Trei zile s-au repetat la fel, iar în a patra n-a mai găsit-o pe stîncă. Plecase fără de veste și fără să-și ia rămas bun. Dispăruse așa cum apăruse. Și el gîndea că nici nu fusese o Ivonă în viața lui, ci doar o arătare sau o ispită a diavolului. Se rugase mult după aceia din pricina acestui păcat, dar întotdeauna cînd era trist și nefericit pleca la stîncile alea de pe versantul sudic al Bijorinei, acolo unde șezuse odată Ivona, privea piatra albă încinsă de soare și se gîndea la degetul lui Dumnezeu, la ispitele și neputințele omenești. Odată pe aceiași piatră a găsit o viperă, care l-a privit rece și disprețuitor, apoi a pierit încet într-o văgăună apropiată.

Șarpele și femeia. A fost oare sau n-a fost ? Să fi fost o nălucire a imaginației lui ? Nici acum nu știa. Totuși ea fusese reală în această lume ireală de lumină și piatră.

Țăranii vorbeau că niște oameni din Franța căutau grote și peșteri prin Bijorina.

Iar Joko Čuvić chiar i se spovedise pentru că într-o zi a privit-o îndelung în loc să se închine și să-și continue drumul. Drept penitență îi dăduse să spună „Drumul crucii".

Poate că și vipera s-a arătat sub chipul unei femei subțiri și blonde, asemănătoare păcătoasei Magdalena — îi trecu prin mintea încinsă

de febră, apoi în creier începu să-i răsune din nou vorbele lui Mrki și cu ochiul minții privi în față imaginea suferinței finale. Se gîndi că ar trebui să plece, că n-ar trebui să rămînă acum, cînd ajunsese cu ei pe vîrful ăsta. N-ar trebui să se lase copleșit de acest chin general. Ar trebui să se ridice și să pornească ducînd crucea. Atunci ei l-ar urma. Trebuia să-și purifice sufletul pînă la sfîrșit, acolo, peste stîncile alea albe, acolo unde întîlnise femeia sau șarpele, totuna, cît mai e viu trebuie să fie lîngă turma lui, trebuie să spună rugăciuni și să absolve de păcate. Trebuie să se scoale și atunci vor porni și ei. El e al lor ei sînt ai lui, căci toți vorbesc limba părinților lor, iar ceilalți sînt jos, au arat mormintele cu tancuri și au ridicat spînzurători pentru poporul lui. Merg, merg, murmură el, merg.

Se ridică tremurînd tot din pricina efortului, își uită pălăria cea veche și neagră, și cînd ieși afară în vînt, părul alb i se învolbură. Ridică crucea de pe piept deasupra capului și spuse :

— Urmați... urmați crucea asta, și Dumnezeu vă va duce la malul salvării. Mergeți cu mine, osteniții mei, vaporul va sosi noaptea asta, simt și cred asta.

Šimun și Mrki îl priviră pe don Luka, de parcă se înțeleseseră fără vorbe să nu-l împiedice în intenția lui. Iar el ridică crucea în fața lui și din nou vorbi cu glas bătrînesc :

— Pornim pe al patrulea drum al crucii, copiii mei, frați și surori. Condu-ne, Doamne, Dumnezeul nostru.

Vreo cincizeci din cei prezenți porniră în urma lui don Luka.

Îl văzură apoi cum se împiedică, cum ține sus, deasupra capului cărunt, crucea mică, apoi îi auziră glasul slab. Cînta psalmi și în curînd dispăru după stîncile drepte de deasupra șopronului.

— Vedeți că au plecat aproape toți. Porniți și voi pînă mai e timp, se adresă Šimun celorlalți refugiați.

— Noi rămînem aici spuse un băiat brunet.

— Unde am fi ajuns de n-am fi mers trei nopți...

— Cum vreți, li se adresă comisarul, noi mîine plecăm.

— Așa-i cinstit... voi plecați.

— Mai aveți timp, încercă Mrki.

Prošper adusese vreo cincisprezece ostași, pe care-i adunase ca să întărească detașamentul pentru asigurarea refugiaților.

— Ăștia-s toți pe care i-am putut aduna, tovarășe comandant. Știu că nu sînt suficienți, însă dacă nu-i luăm pe cei de pe poziții, nu pot să adun mai mulți.

— E posibil, tovarășe comisar, se ivi de după colțul șopronului Marketo. Uite, eu sînt gata, spuse el și-i privi pe cei prezenți aplecîndu-și capul.

— Întoarce-te la bucătărie, Oštrić ! ordonă comisarul Zvonko. Nu ești tu bun pentru alte sarcini. Treaba ta e la cazan.

— Păi de ce, tovarășe comisar ? Se prezintă voluntar, — interveni Mrki.

— Și eu mă prezint voluntar — spuse Ana din spatele lui Marketo.

— Tu poți să mergi, tovarășă, dar Oštrić nu. Nu numai pentru că fizic nu corespunde, ci și pentru morala detașamentului. Întoarce-te la bucătărie Oštrić. Iar voi — se adresă celor de lîngă ziduri — cum doriți. Mergeți dacă vreți. Don Luka încă mai cîntă și îl cheamă pe dumnezeu în ajutor. O să discutăm despre toate mai tîrziu — adăugă Zvonko.

Primele umbre ale serii se lăsaseră peste dealurile îndepărtate, iar grupa de ostași adunată aștepta în liniște ordinul de plecare.

Din norii cenușii cădeau fulgi de zăpadă în zigzag.

Marketo se apropie de Šimun salutîndu-l ostășește și-i spuse încet, reținut :

— Tovarășe comandant, mă ofer voluntar pentru asigurarea refugiaților. N-am nici un fel de treabă acum la bucătărie... Să mă întorc acolo sau mă repartizați grupei de însoțire pentru la noapte ?

— Nu cred că ai să poți, tovarășe Marketo. Piciorul încă nu ți-e vindecat, iar drumul e foarte greu. În afară de asta, la noapte va fi foarte întuneric și cred că din cauza vederii tale slăbite n-ai putea — încercă Šimun să-l liniștească pe Marketo și să evite un conflict cu comisarul.

— Ce spui tovarășe comandant, n-aș putea... Ce n-aș putea ? ! Parcă aici piciorul e important. Și cu ăsta șchiop tot aș putea. Aș putea, cîte n-aș putea.

— Mergi la bucătărie, ai auzit, Oštrić ? ! — strigă Zvonko. Și singur știi că ești șchiop și pe jumătate orb.

— Ce șchiop, comisare, gemu Marketo, ce-i piciorul ? Un toiag pentru mers, pentru susținut oase și vine. Mersul omului e în cap și, zic eu că dacă vrei poți, ăsta-i adevărul. Zău că pot. Uite, vedeți că pot, spuse cu voce joasă și cu arma ridicată deasupra capului începu să sară și să joace pe piciorul rănit, iar din gîtlej i se auzi glasul puternic.

Marketo cînta din toate puterile :

„Cazi forță și nedreptate..."

Dar nimeni nu-i prelua cîntecul. Toți îl priveau încurcați și mirați. Doar Ana încerca să cînte cu el, însă gîtlejul îi era strîns și vocea nu-i trecea de buze. I se părea că fața lui Marketo era desfigurată de chin, că piciorul totuși îl doare și că-i sfîșie inima pe dinăuntru. Dar Marketo juca mai departe, iar cei de lîngă ziduri se înviorară deodată, de parcă se molipsiseră de forța aceia a voinței, voința de a încerca, de a rezista.

Marketo juca din ce în ce mai vioi, de parcă sîngele i se înfierbîntase biciuit de durerea interioară.

„Te vei scula atunci din mormînt, Matija Ivanić", cînta și glasul lui răsuna adînc de parcă ieșea din pămînt tremurat și subțire la sunetele înalte, lipsit de armonie și unduire, fără oprire, glasul care îi înviora și îi cuprindea pe toți cei prezenți.

Atunci Ana spuse plîngăreț :

— Lasă-l, tovarășe comandant ! De ce nu-l lași ?

— Pot ? — strigă Marketo tremurînd. Pot să merg pe piciorul ăsta blestemat ? Pot, sigur că pot, lua-le-ar dracu' de oase și de piele. Ce are a face piciorul ?

— Nu e vorba numai de picior și de vedere, spuse comisarul. Nu e vorba decît de moralul ostașilor. Nu uita că ești pedepsit să stai la bucătărie. Pedepsit. Despre ieșirea asta vom mai discuta.

Dar Mrki se apropie de Marketo, îi puse mîna pe umăr și-i spuse :

— Naiba să te ia, îmi ești drag ca un frate bun.

Apoi Mrki se adresă comisarului :

— N-am dreptul să mă amestec, tovarășe comisar, dar lasă-l pe tovarăș dacă vrea să participe la acțiune. De n-ar exista unii ca el, n-am mai fi văzut niciodată soarele.

— Ochiul... ochiul... strigă comisarul nervos. Nu poate cu un singur ochi. În întuneric ar încurca pe alții. Mergi la bucătărie, Oštrić ! De ce nu-i ordoni, tovarășe comandant ?

— Cînd vor trece chinurile astea am să-ți spun ceva, tovarășe comisar, dar acum nu. Nu-mi lipsește nimic. Și ochiul stîng și cel drept sînt sănătoși. M-a lovit o fărîmă de piatră, un fleac, chiar un fleac. L-am legat așa, de pomană. Dealtfel e complet sănătos și văd cu el ca un vultur. Și chiar de n-aș vedea, ce-ar fi, m-ar lua dracu' și pe mine și ochii. Chiar de mi i-ar scoate pe amîndoi aș vedea cîinii cu căști de fier care-mi ucid țara, aș ve-

dea zăpada asta neagră, v-aș vedea pe voi, frați din Bijorina, căci Marketo n-are lacrimi care curg pe dinafară, ci pe dinăuntru. Mă auzi, comisare ? Mă auziți voi, copii îmbătrîniți prea devreme, femei, bătrîni ? Porniți spre mare, vă îndeamnă un fost grenadier, bucătar prin pedeapsă, șchiop și orb, după inimă proletar, Marketo Oštrić. Mă auziți ? Ridicați-vă ! Porniți ! Văd eu și cu ochiul ăsta legat. Uite na... uite... !

Cu degetele tremurînde, își trecu legătura peste ochiul sănătos, ridică din nou arma și păși înainte.

— Vedeți, eu văd... vă văd pe toți, tovarăși ai mei. Vă văd, oameni ai Bijorinei. Înainte tu, roșcatule ! Înainte, negriciosule ! Înainte, tu cu basmaua neagră, și tu cu basmaua înflorată ! Pornim. Sculați-vă ! Sculați-vă, n-auziți ? Sculați-vă, oropsiți ai vieții, spuse cu voce de bas și simți o tulburare de parcă auzea aceste cuvinte pentru prima dată.

— Marketo înainte ! Pluton înainte ! Refugiați înainte ! — strigă Šimun.

Mrki se întoarse spre bubuitul tunurilor, spre șosea și scuipă aspru, apoi spuse :

— Nicicînd nu veți încătușa voi Bijorina și nici nu vă veți aduce oasele în vîrful ei. Păi cine te exclude, tovarășe Marketo ! — adăugă și porni, iar în urma lor se îndreptă Šimun. Refugiații porniră repede, de parcă le-ar fi fost teamă că grenadierul se va împiedica și va cădea, știau că el a pornit mînat de speranța pe care trebuiau să o aibă și ei dacă el credea cu atîta forță.

*

Batalionul era aliniat în semicerc în fața șopronului. Din cauza spațiului insuficient și a terenului accidentat, ostașii se vîrau unul într-altul. Rîndurile erau neregulate și ondulate.

Poziția la poalele Bijorinei o preluase detașamentul Bijorina împreună cu comitetul regional al Uniunii Tineretului Comunist Iugoslav și cu activiștii de teren.

Pentru a-și lua rămas bun de la Batalionul zburător, venise secretarul Comitetului regional al Partidului Comunist, Președintele Comitetului regional al luptei de eliberare națională, al Frontului Popular și tovarășe din comitetul regional al Frontului antifascist al femeilor. Veniseră să salute batalionul, care părăsea Bijorina și pornea spre Dirna.

Într-o cuvîntare scurtă Šimun își exprimase recunoștința față de ostași pentru avîntul deosebit și spiritul de jertfă de care dăduseră dovadă în apărarea și asigurarea refugiaților, care în cea de a patra noapte se îmbarcaseră cu bine pe vase și porniseră spre insula stabilită. Pe drumul dintre șopron și mare îngropaseră în noaptea aceia încă unsprezece morți, printre care și pe neputinciosul don Luka, care rezistase pînă la colinele din sudul muntelui.

Šimun îi înștiințase pe ostași despre plecarea batalionului, dar nu le spusese unde și cum vor străpunge încercuirea Bijorinei.

Pe fețele luptătorilor se oglindea o speranță ascunsă, ca întotdeauna înainte de a părăsi un teren greu, dat fiind că în asemenea situație luptătorilor li se pare de obicei că în altă parte este mai ușor și mai bine.

Marketo stătea la capătul rîndului, aplecat. Lîngă el era Ana. Amîndoi se întorseseră la treburile lor de la bucătărie.

Nemții băteau cu tunurile înspre vîrful Negru și Bijorina răsuna surd și înfundat. Vîntul stătuse și un curent sudic, mai cald începuse să bată încet. Ultimile răbufniri ale viscolului se repezeau peste batalionul aliniat, dar ochii nimănui nu mai lăcrimau. Norii întunecoși parcă dăduseră Bijorinei puțină căldură.

În fața batalionului păși Mrki. Își înfipse picioarele în zăpada murdară și bătătorită trecînd cu privirea de la un luptător la altul. Apoi spuse cu glas puternic, dar înfundat :

— Tovarăși și tovarășe, luptători ai Batalionului zburător ! Am trecut peste încă o mare greutate. Mulțumită vouă, i-am scăpat pe ai noștri, copii, femei, bătrîni și bolnavi de o moarte crudă.

Am trecut peste aceste patru zile și nopți cu eforturi supraomenești, căci știam pentru ce luptăm. Vom înfrunta și de aici înainte toate greutățile pînă la victoria finală asupra ocupanților fasciști și a slugilor lor, pentru că știm că luptăm pentru libertatea patriei noastre. Istoria va înscrie și această pagină de chin și eroism. Totul a fost dincolo de granițele puterii omenești.

Tovarăși și tovarășe, luptători, voi care ați stat pe poziții patru nopți și patru zile fără odihnă, fără somn, în bătaia viscolului, pe ploaie și zăpadă și voi cei care ați mers fără întrerupere patru nopți spre mare și apoi aici înapoi la acest șopron, ducînd în brațe copiii tristei Bijorine, neputincioși și bolnavi, pe bătrîne și pe bătrîni, de parcă ar fi fost rudele voastre. Bijorina nu o să vă uite niciodată. Vom învinge, tovarăși și tovarășe, pentru că luptăm pentru idealuri înalte, pentru că în fruntea luptei noastre este tovarășul Tito și Partidul. Armata Roșie înaintează nestăvilită înspre apus. Se apropie ziua cea mare. Viața va înflori din nou din pămîntul acesta pustiit, dar atîta timp cît va exista acest munte, în inima lui va dura dragostea față de voi, luptători și conducători ai acestui batalion, căci ați rămas alături de popor în ceasurile lui de greu calvar. Să vă însoțească fericirea pe drumurile luptei și victoriei, pe drumurile nădejdei noastre. Voi plecați de pe meleagurile acestea, dar rămîneți în gîndurile noastre. Din generație în generație, va dăinui adevărul despre Batalionul zburător. Multe aș mai dori să vă spun, din inimă, din suflet, dar trebuie să porniți. Știu că nimeni nu poate distruge batalionul care numără în rîndurile sale tovarăși și tovarășe ca Tomažina voastră, ca Marketo sau comandantul vostru Šimun. Ce să mai spun... aș putea înșira de la primul pînă la ultimul nume. Fascismul nu are puterea de a învinge un astfel de batalion. În numele Partidului Comunist și al oamenilor

acestor locuri încă o dată vă mulțumesc din toată inima și zburați voi zburători înspre noi victorii. Și moarte fascismului, tovarășe și tovarăși !

— Libertate poporului ! răsunară glasurile luptătorilor.

Își luaseră rămas bun în tăcere, strîngîndu-și mîinile. Apoi Šimun păși din nou în fața batalionului și ordonă cu glas răsunător :

— Batalion zburător înainte ! Direcția Colțu Lupului !

Drapelul batalionului flutura în vînt și coloana porni spre partea de sud-vest a Bijorinei.

Pe zăpada bătătorită rămăsese Mrki privind lung în urma batalionului, pînă cînd acesta se pierdu după stîncile întunecate.

Batalionul mergea în tăcere, nu se auzeau nici cîntece, nici bătaia pasului. Trebuia să iasă din Bijorina pe întuneric, pe poteci necunoscute de nemți.

Vor trece, trebuie să treacă, își spuse Mrki. Îi conduce Ivan, bătrînul vînător și cel mai bun curier al nostru.

Apoi ostenit se îndreptă în urma celorlalți spre Sutlika, și totuși îi era parcă sufletul mai ușor.

*

Batalionul se îndepărtase deja de Bijorina mergînd spre munții din nord-vest, care abia se conturau. Datorită întunericului și viscolului și cărărilor tainice ale bătrînului Ivan, ieșiseră din Bijorina fără luptă.

Bocancii loveau piatra des și apăsat. Šimun se legăna în capul coloanei și se gîndea la batalion și la propria lui sarcină. I se părea că Bijorina rămăsese foarte departe în urma lor, și că cu fiecare pas care-i îndepărta de ea se desprindeau și de propriul lor sprijin. I se părea că pe Bijorina era totul parcă altfel, mai ușor. Dar știa că nu există întoarcere și că, cu orice preț, batalionul trebuia să facă joncțiunea cu Brigada a treia undeva pe Dirna. Încetul cu încetul îl cuprindeau presimțiri tot mai întunecate și teama i se strecura în suflet ca o otravă. Căci drumurile pe care mergeau îi erau necunoscute, iar ziua era ploioasă și cenușie. Totuși, pînă acum avuseseră noroc. În curînd va face joncțiunea cu brigada — pentru moment gîndul acesta îi dădea avînt, apoi îl năpădea din nou o tristețe de neînțeles și îl chinuiau întrebările. I se ivi în minte chipul tînărului Kliščić. În calitatea lui de comandant era neînduplecat în privința condamnării dezertorilor, și tot așa și în acest caz. Și acum se întreba, cine știe a cîta oară, dacă a avut sau n-a avut dreptate. Ar fi vrut să știe ce gîndea Dubravka. Și cum s-ar fi purtat el însuși în acest caz dacă ar fi fost atunci un simplu luptător. Chiar și comisarul Zvonko fusese înclinat să-i dea o șansă lui Kliščić, dar el repetase îndîrjit : să fie împușcat !

Kliščić avea doar nouăsprezece ani. Un tînăr zvelt, cu ochi cenușii neastîmpărați, cu

chipul mic brăzdat de pistrui. Buzele lui, își aminti, semănau cu ale unui iepure. Și era agil și vioi. Dar el rămăsese pe poziția lui. Patrula îl prinsese ascuns într-un buncher de lîngă casa de la poalele Bijorinei. Totuși ar fi putut să-l ierte sau nu ? Își aminti că întrebarea asta îl înnebunise și că trei nopți la rînd nu închisese ochii.

„De ce-ai făcut asta ?“ îl întrebase necăjit. Era o întrebare prostească, dar trebuia să-l întrebe ceva. Băiatul tăcea. Privea în pămînt, citind pe fețele celor prezenți că va fi osîndit.

„De ce ?“

Și iarăși de ce, deși știa de ce, dar întreba cu încăpățînare.

„De ce ?“

„Ești conștient de ce-ai făcut ?“

„Sînt“, — pronunță Kliščić, galben ca o lămîie.

„Și acum ce-i de făcut ?“

„Merit să fiu împușcat. Dar vă jur că niciodată nu voi mai fugi de luptă. Voi spăla rușinea asta. Nu știu ce mi-a venit.“

Devenise dintr-o dată foarte vorbăreț. „Vă rog, tovarăși, iertați-mă de data asta, deși nu merit. Iertați-mă pentru mama. Pe tata l-au spînzurat de mult de gorunul din spatele casei. Fratele mi-a murit la Sutjeska, iar sora pe drumurile Ravnei. Dar mama mea trăiește. Cum va îndura moartea mea ? Va vorbi tot satul : a trădat Jure Kliščić, l-au împușcat partizanii și ea va muri de durere. Altfel ar fi dacă ar primi vestea : a căzut în luptă. Asta ar suporta.“

„De ce ai făcut asta ? Dacă te-am ierta, ți-ar urma exemplul și alții. Trebuie să te împușcăm, Kliščić.“

„Știu“.

„Trebuie... trebuie. Trebuie.“

„Știu.“

„Trebuie...“

„Știu. Dar ar fi mai bine ca, de exemplu, să-mi luați arma și să-mi ordonați să iau una de la nemți. Asta, cred eu, ar impresiona batalionul. Nu-i o pedeapsă ușoară“ începu să spună el cu glas întretăiat fără să-și miște buzele de iepure. „Eu cred că ar fi bine așa, tovarășe comandant. Ar fi, zău. Eu le-aș lua arma nemților cu mîinile goale. Știu și cum aș face. Iar dumneavoastră atunci v-ați mira ce s-a întîmplat cu mine dintr-o dată. Aș lua-o zău că da. Așa să faceți. Duceți-mă, de exemplu, în fața batalionului aliniat fără stea pe bonetă, căci am făcut-o de rușine, și apoi dumneavoastră, tovarășe comandant, să țineți un discurs luptătorilor și să arătați înspre mine, înjositul și nenorocitul, ca la o nulitate umană, ca la un trădător al luptei noastre sfinte și să spuneți : dacă în pieptul lui Jure Kliščić mai bate o inimă cinstită de partizan, să pornească cu mîinile goale în mijlocul ucigașilor și să aducă o armă, și atunci îl vom primi din nou în batalion și îi vom da înapoi steluța cu cinci colțuri. Asta ar reuși la sigur.“

„Și cine garantează că te-ai întoarce ?“

„Eu, tovarășe comandant. Toți Kliščićii au pierit și pot jura pe ei. Asta e propunerea

mea. Nu e vorba de mine. E vorba de mama. Acum știu, dar atunci n-am știut. M-a atras ceva să mă ascund. Ce-am căutat pentru mine? Foamea și frigul din buncher. Și așa n-aș fi rezistat. M-aș fi întors și singur. În buncher era și mai rău. Mereu mi se năzăreau niște cîini înfometați, cu boturi lungi. Și ăsta nu e singurul motiv. Nici nu-i ușor de spus. Poate că nici nu-l știu cu adevărat. Dar jur că n-a fost frica de moarte, ci frica, o altfel de frică. Totul părea a fi mort și n-am mai crezut că sînt într-adevăr viu și că mai are sens să rezist. M-a omorît muntele sau foamea, dar poate nu-i nici asta. Poate că m-am îndoit de motivul morții. Acum m-am trezit din visul ăsta, acum aș putea lupta, dar e prea tîrziu.

Mă veți împușca. Și atunci vor spune cei din satul meu: a trădat Jure Klišćić și trădarea e o treabă urîtă și-mi pare rău pentru mama. Și vă spun, n-am trădat, ci numai am avut îndoieli. M-am ascuns nu ca să trăiesc, ci ca să mor altfel. N-am trecut la dușman. Așa că ați putea să mă iertați de data asta. Propunerea mea ar avea efect asupra batalionului. Dar împușcarea unuia dintre noi ar lăsa o impresie proastă asupra luptătorilor. Așa ar fi, vă spun eu. Ei, păi acum hotărîți dumneavoastră. Oricine ar spune că n-am meritat iertarea, dar a meritat-o mama mea. Asta v-ar spune-o fiecare și în satul meu. Și așa este. Lupta asta a noastră e scumpă și grea, dar merită."

Šimun își aminti că nu știuse să spună ce trebuie, că îl apucase ca un fel de greață și un

tremurat în tot corpul, și mai ales în mușchii coapselor. Ochii lui Jure îl priveau ca ochii unui credincios pe Isus răstignit.

Iar el nu știa răspunsul. Nici acum nu-l știa. Iar ochii lui Jure îl privesc, îl urmăresc prin locurile astea neumblate.

Ce gîndea oare Dubravka despre asta, ea care scrisese procesul verbal ordonat și curat, așa încît n-a scăpat nici un amănunt. După aceea n-a scos niciodată un cuvînt despre asta. Ce gîndea ea oare? A participat la toate interogatoriile. A scris cuvînt cu cuvînt tot ce spusese el. Dubravka n-a fost de acord să fie împușcat. Ce gîndea ea oare despre el și despre ceilalți tovarăși care au luat hotărîrea? Ce ar gîndi el dacă ar fi doar secretar în batalion? Ce gîndea el în momentul ăsta și în timpul ăsta, el, personal?

I s-a întipărit în conștiință, a prins rădăcini în viziunea lui interioară, chipul copilăros al lui Jure din clipa în care aștepta ceva de la el. Cînd mai nădăjduia. Cîteodată i se părea că toate astea nici nu s-au întîmplat de fapt, că sînt doar rezultatul oboselii și foamei. Dar imediat se ivea tăișul rece al adevărului și imaginea lui Jure care se aplecase în stînga, apoi căzuse pe genunchiul drept și se întinsese fără un cuvînt pe zăpada înghețată, în fața batalionului aliniat în semicerc, mut ca o stîncă. Pe chipurile luptătorilor se putea citi durerea și condamnarea. În rest totul fusese obișnuit. Și poate că batalionul nici nu-l condamnase, ci numai el credea că e așa, dar de

fapt el, Šimun, îl condamnase pe comandantul Šimun Banković. În rest totul fusese obișnuit îngrozitor de obișnuit, liniștit, împietrit. Doar vena de pe gîtul lui Jure sărise de la locul ei și se umflase de parcă era gata să plesnească înainte ca puștile să fi ochit. Se pregătise să spună cîteva cuvinte hotărîtoare, dar confruntat cu chipul de copil al lui Jure nu putuse rosti nici un cuvînt. Era doar ferm convins că așa trebuia să fie, sau el abia în momentul acela încerca să se convingă pe sine. Toate îi revin în minte, și nu găsește răspuns. Acum i se pare că au procedat corect, apoi ghearele îndoielii îl sfîșie adînc și aude sîngele învolburat cum curge în vinele lui și lovește în țeastă tare, stăruitor.

Batalionul merge obosit în coloană răsfirată. Munții dinspre nord-vest sînt înalți și amenințători. Dar Batalionul zburător trebuie să ajungă acolo. Ce-i așteaptă acolo ? Și de ce tocmai el trebuia să lupte pînă la sfîrșit ca partizan ? Ei nu vor avea ocazia să se numere printre unitățile puternice, să intre în componența diviziei. Ei vor face doar temporar joncțiunea cu brigada care are sarcini asemănătoare cu ale batalionului, numai că pe un plan mai larg. Și asta era mult. Dar unde era brigada ? Se retrăsese din sectorul Izmorje și acum se afla undeva dincolo de Dirna. Parcă voind să se elibereze de toate bănuielile și întrebările, strigă spre propria lui surprindere :

— Batalion, mai repede !

Auzi cum își transmiteau unul altuia comanda. Apoi se scufundă din nou în urzeala

gîndurilor. Era mulțumit că în spatele lui pășea tăcut comandantul grupei întîi. Se întoarse doar o clipă să privească batalionul. În acel moment o pasăre întunecată străbătu orizontul. Deodată i se păru că batalionul ostenit nu va rezista fără hrană și fără odihnă pînă la munții întunecoși din depărtare. Începu să pășească și mai apăsat și cu o mișcare a mîinii înlătură bănuiala : trebuie să reziste ! Doar nu l-au împușcat pe Kliščić ca să se zdrobească batalionul în surzenia munților îndepărtați. Din nou se întoarse puțin din mers și cu ochiul stîng privi coloana. Oamenii i se părură foarte mărunți și pierduți. Merg ciudat, gîndi el mirîndu-se. Nimeni nu merge în același fel. Unii merg aplecați înspre stînga, alții înspre dreapta, alții aplecați înainte, alții înapoi, alții săltăreț, iar unii dau din mîini de parcă ar vrea să zboare. Și puștile le poartă fiecare în felul său. Comisarul credea că batalionul trebuie să meargă în mișcare aliniată conform moralei și spiritului ostășesc, dar asta doar la început. Acum el însuși își aruncase automatul pe după gît și se clătina încolo și încoace. Totuși undeva există cerul acesta al dreptății, concise în el vîrtejul îndărătnic. Dar unde ? Și cît mai aveau de mers ? Poate după munții ăia care se văd la orizont. În momentul de față îl preocupa cum vor arăta cînd vor ajunge la capăt. Unde se va afla el dacă va mai fi viu. Oare îl vor năpădi lacrimile ? Își va aminti oare în acel moment de toți cei morți, își va aminti chiar în clipa aceia de Tonka îngropată între fagi,

cînd nu erau nici frunze, nici rădăcini, cînd nu era nimic. După gîndurile astea îl cuprinse din nou o tristețe adîncă și liniștită. Niciodată nu mai încercase să se mai apropie de vreo fată, și totuși se surprindea adeseori cuprins și chinuit de dorință. Marketo nici n-avea habar cum l-a chinuit și l-a tulburat și pe el de la început aceiași Evă. Nu se destăinuise nimănui. Nici nu-și dezvăluise dorința. Nimeni nu bănuia că și el tînjește după o femeie, și că ele nici nu-l bagă în seamă ca bărbat, era doar comandant.

Încercă să-și umezească buzele cu limba aspră. Deodată simți setea, de parcă se uscase tot pe dinăuntru. Tremura. Mușchii îi tresăreau.

În spatele lui, comandantul Luka măcina piatra cu bocancii grei și tăcea cu încăpățînare, dar lui îi părea bine că tace. În urma lui era locțiitorul de comisar Ilija, apoi Čiupica, comisarul grupei. Ar trebui să mergem mai repede, gîndi el.

— Trebuie să grăbim pasul, spuse peste umăr.

Din nou se auzi un murmur de-a lungul coloanei. Bocancii tropăiră mai apăsat. Batalionul trebuia oricum să evite lupta pînă cînd va face joncțiunea cu brigada. Numai de-ar reuși să dea de hrană și să se odihnească puțin. Sudoarea lipicioasă îi curgea pe spinare. Auzea foșnetul păduchilor care îi sugeau sîngele. Va trebui să ia măsuri să-i nimicească de cum vor ajunge într-un loc mai sigur. Pișcă, pișcă cu înverșunare.

Trebuia să grăbească pasul. El era în frunte și trebuia să tragă batalionul după sine. Grăbi pasul concentrîndu-se în mișcare.

— Nu e puțin prea repede, tovarășe comandant ? — se auzi glasul calm al lui Ilija. Mi-e teamă că nu vor rezista toți.

— Bine — spuse el și încetini mersul.

Automatul devenise mai greu. Vîntul bătea mai puternic dar era cald și umed. Deasupra coloanei începură să se adune nori de ploaie.

— Poate ar trebui să le dăm puțin repaos, auzi din nou glasul lui Ilija.

— Peste o jumătate de ceas, spuse Šimun fără se se întoarcă.

— Iarăși zboară păsările înspre sud, zise Ilija.

— Se strică vremea.

— Toată ziua zboară păsările de la nord la sud. Ai văzut rațele sălbatice ?

— Nu.

— Toată ziua au zburat spre sud. Va fi grea iarna asta. Dar pe noi ne-a mușcat bine pe Bijorina.

— Pe Bijorina bate viscolul tare și totuși mi-ar place să lupt acolo.

— Și mie.

Tăcură din nou. Bocancii loveau piatra în ritm monoton. Pietricelele mărunte țiuiau sub picioare. Norii erau din ce în ce mai sumbri și mai amenințători.

— Eh, de-am fi măcar zburători ! șopti Šimun privind în depărtare.

Marketo se clătina în mers și tăcea cu înverșunare. Nu-și recunoștea nici sieși că îl încerca frica. Pe chipul lui apăruseră umbrele neliniștii. Rădăcina nasului i se adîncise, iar oasele feții îi ieșiseră în afară. Dar semne asemănătoare ale foamei și oboselii se citeau pe chipurile tuturor. Nimeni nu bănuia că frica îl cuprinsese pe grenadierul cîndva neînfricat. Dar nimeni nici nu reușea să se îngrijească de asta. Schimbările de pe chipul lui le observase doar Ana, însă nici ea nu era în stare să se ocupe mai îndeaproape de asta. Se lupta și ea cu sine, cu propria ei osteneală. I se părea doar că Marketo se năruia brusc. Mergea în urma lui și se temea ca el să nu cadă, căci vedea cum își pierde mereu echilibrul, se apleacă și își revine cu greu. Marketo este vlăguit de tot, gîndi ea.

— Aș putea să duc eu cazanul, — spuse Ana precaută.

— Mai pot și eu. Nu e decît un cazan mititel. Nu e greu deloc.

— Ești vlăguit.

— Și tu nu ești ?

— Tu îl cari de pe Bijorina.

— Tu ai rucsac.

— O să mergem oare toată noaptea ?

— Trebuie.

— E bine că s-a înnorat. Nu pot să vină avioanele în recunoaștere.

Dar Marketo nu era pregătit să continue discuția. Ana se cufundă din nou în efortul mersului. Prin tufișuri se furișa noaptea. Vîntul devenise mai vioi și mai rece. Îl observa pe comisarul Zvonko, care stătea la marginea cărării și lăsa coloana să se scurgă pe lîngă el. Și chipul lui era tras, ochii înfundați. Trecură pe lîngă el. Îl privi doar cu coada ochiului.

Noaptea începu să acopere coloana cu văluri umede.

— S-a lăsat noaptea, constată Ana.

Marketo nu răspunse. Se aplecă spre dreapta pășind greoi. Din cînd în cînd auzea un cîrîit în gîtlejul lui, dar nu erau vorbe, ci răsuflare încordată.

— Mi-e sete, spuse ea de parcă nici nu se mai adresa lui Marketo, ci vorbea pentru sine.

— Și mie mi-e sete, zise luptătorul din spatele ei. Și mi-e și puțin foame.

— Puțin, pe naiba ! spuse ea fără să se întoarcă.

— Puțin, puțintel, zise vocea.

— Respiră adînc. Aerul ăsta e hrănitor, îl îndemnă Ana.

— Și noaptea neagră pare a fi mai luminoasă decît sufletul meu.

O, trandafir senin, lumină a visului meu.

— Nu inventa aiurea, Poetule, spuse Ana.

— Oare am inventat ?

— Îți bați joc. Compune ceva despre lupta noastră, nu așa și pe dincolo. Uite, spune cum mergem fiindcă trebuie să mergem și ajungem unde trebuie. Asta să spui.

— Păi nu-i ușor. Nu-i ușor să termini, să începi mai merge.

Marketo trăsări.

— E greu să termini, mormăi el. Așa e.

— Am să reuşesc dacă nu mă nimereşte vreun glonte nebun.
— Nu te nimereşte pe tine, tu te-ai născut cu noroc.
— Cine ştie.
— Crede-mă pe mine.
— Am să încerc.
— Dar, ştii încotro mergem ?
— Nu ştiu niciodată treburile astea. Mie mi se pare întotdeauna că mergem pe acelaşi drum.
— Aşa şi este.
— Mi-e foame, spuse cu glas trist.
— Tuturor ne e foame. Tu eşti înfometat, Marketo ?

Marketo nu răspunse. Ultima cioară zbură jos, deasupra coloanei, în direcţia pădurii de stejar. Munţii se pierduseră în întuneric. Ultima pasăre îşi găsise ramura ei. Norii erau acum foarte aproape de pămînt. Începuse să cadă o ploaie uşoară. Şi vîntul parcă se înteţise, devenise mai pătrunzător. De undeva din depărtare se auzea lătratul unui cîine. Se întreba dacă undeva în direcţia mersului lor era armata duşamnă. Înţepăturile din trup deveneau din ce în ce mai reci. I se părea că este smuls din coloana în care mergea. Simţea cum creştea în el teama. În inserarea care se lăsase numărase raţele în zbor. Fuseseră exact treisprezece. Şi asta îl nelinişte. Treisprezece raţe... semn rău — reflectă el şi în acelaşi timp respinse gîndul ca pe o superstiţie prostească. Frica că Eva îl va părăsi îl copleşea în clipa aceia ca întotdeauna cînd

şi-o închipuia sănătoasă, fără urmă de răni. Aceste reflecţii îl umpleau şi de bucurie şi de nelinişte, secîndu-i puterile, şi ca o sămînţă otrăvită se înfiripa în el un gînd, care-l cutremura ; că Eva a uitat de Bijorina şi de el. Şi cine ştie dacă Bijorina fusese adevărul ei, deşi rămăsese lîngă el pregătită să piară. Nu fusese doar o clipă în încleştarea pietrelor ? Nu fusese doar o viziune a ei şi o imagine răsturnată a vieţii ? Acum el era doar un bucătar chior care şchiopăta de piciorul stîng. Poate că ea era din nou frumoasa Eva, odihnită, refăcută în climatul blînd al insulei, destinzîndu-se lîngă vreun mal, în vreo pădurice de pini, pe vreo bancă. Lua-o-ar naiba şi banca şi valul şi lumina lunii deasupra malurilor ! Poate e îmbrăţişată de vreun zeu care are un pumn de stele pe mînecă, iar peste ei, iată şuieră vînturile, iar prin ochiul lui stins trec flăcări şi mărăcinii dansează pe zăpada îngheţată şi strălucesc tăişuri de cuţit din trunchiurile de gheaţă. El era murdar tot din cauza cazanului de pe umăr. Ar striga de s-ar sparge noaptea. Dar nu poate şi nu vrea. Nimeni nu-i va auzi vaietele. La dracu' şi farul şi vapoarele ! Să plutească în direcţia luminilor lor cum şi unde vor. Păi el e pe jumătate orb. Şi cui ar putea el să lumineze drumurile pe apă ?

Ana spuse din nou ceva. Îl striga pe nume. Ce spunea Ana ? Poetul afirmase că cel mai greu este să termini o poezie. Păi şi este. Tocmai de asta trebuia să se căznească şi să ducă

zeul ăsta negru de pe umeri în munţii ăia în întuneric şi în alţi munţi şi în o sută de munţi, pînă la sfîrşit. Trebuie să se lepede de teama care îl cuprindea. Ce fel de frică e asta şi ce l-a apucat ? Oare i s-a făcut milă de el însuşi ? Oare a pierdut credinţa în lupta lui sau pur şi simplu l-a cuprins neputinţa ? Dar poate e şi asta o dorinţă ascunsă în el, dorinţa de a se odihni, să nu-i mai dăinuie în minte Eva cu trupul ei ademenitor, să nu-l mai chinuie imaginile astea. Atunci îi trece iar prin cap să-l caute pe comisar în coloană şi să-l pocnească cu cazanul, în care urlă acum vîntul, pătrunzînd în golul lui şi umflîndu-l cum poartă pînza o corabie. Ana pronunţase din nou numele lui şi poate voia să-l ajute, dar proasta asta de fată nu ştia că pe el nu putea să-l ajute nimeni, că şi greutatea asta de pe umeri îi era binevenită, căci ea stingea în el flăcările întunecate şi vîrtejurile din sînge. Ar trebui să-i pună lui în spate şi greutăţile astea ale războiului, să geamă sub povara lor, să moară din cauza efortului, şi nu : să-ţi ajut Marketo ! Cine-i va ajuta lui Marketo ? Nimeni nu-l poate ajuta. Astea toate sînt împletite în el însuşi. Ana şi Poetul vorbesc din nou despre poezie. La naiba, păi nu s-au convins, oare că e greu să termini o poezie, să fie adevărată şi să rimeze ? Şi în general, cine va scrie o poezie care nu se poate scrie ? Dar ea e aici. Numai că nu-i frumoasă, nu-i vreo muzică bună, ci e aspră şi însetată, flămîndă şi udă pînă la piele. Şi se tîrăşte în coate şi genunchi, bîjbîie cu ochii orbi înspre lumina care fuge mereu

peste încă un munte. Şi cînd vor ajunge, nimeni nu-i va putea repeta nici măcar un vers.

— Marketo, ai să cazi. Dă-mi mie puţin cazanul ăla. Uite, şi Poetul o să-ţi ajute dacă vrei. Dă încoace, te rog ! — auzi glasul Anei din spate.

— Asta e sarcina mea, spuse el răsuflînd din greu.

Batalionul cotise spre poalele dealului. Urcau deja o pantă lină. Mersul era din ce în ce mai anevoios şi Marketo îşi pierdu firul gîndurilor şi se cufundă în efortul cumplit al mişcării. Şi Ana tăcuse. Şi Poetul. Nimeni nu mai vorbea. La ce bun să-ţi iroseşti puterile în vorbe. Nu se auzea de nicăieri ordinul pentru repaos. Urcuş şi iarăşi urcuş din ce în ce mai abrupt. Şi ploaia se înteţise, norii căzuseră peste ţevile reci ale puştilor, iar noaptea era din ce în ce mai întunecoasă, mai lipicioasă. Ca şi cînd un sînge cald ar fi curs prin beznă. Vîntul de sud. Iar vîrful Dirnei era undeva foarte sus, chiar în cer.

*

Comandamentul batalionului se adunase în urma coloanei cu intenţia de a discuta despre ce aveau de făcut mai departe.

— Ne-au descoperit spuse comisarul Zvonko.

Šimun îi confirmă bănuiala.

— Important e că am scăpat de unităţile motorizate. Cu avioanele nu ne pot deranja pînă mîine dimineaţă. Trebuie să mergem mai

repede. În satele de pe munte vom găsi și hrană, zise Šimun.

— Mie totuși nu mi-e clar planul ăsta al nostru.

— Altă ieșire nu avem. Dacă rămînem la poalele muntelui ne vor înconjura unitățile motorizate și ne vor lichida. Dealtfel, brigada este pe partea cealaltă a Șeii Strîmbe, spuse locțiitorul de comandant.

— Deci hotărîrea este adoptată în unanimitate, dacă va fi de acord și comisarul, zise Šimun cu glas ridicat.

— Este de acord, spuse comisarul.

— Deci, nu ne rămîne altceva de făcut decît să mergem cît se poate de repede, concluzionă Šimun.

— Au fost și situații mai grele, adăugă locțiitorul de comandant Roko.

— Nu mai e nevoie să irosim cuvintele. Important e să nu se clatine moralul luptătorilor, spuse Šimun.

— E nevoie să întocmim procesul verbal despre adunarea asta ? — întrebă Dubravka.

— Nu, asta e numai o consfătuire.

— Pentru orice eventualitate, eu voi nota totuși data, ora și locul.

— Poți dacă ai chef de scris, spuse comisarul.

Continuară să meargă în tăcere. Ploaia era din ce în ce mai rece. În fața fetei se împiedică calul slăbănog pe care era încărcată arhiva batalionului.

— Atunci, vă rog, fiecare la locul lui. Dumneata, tovarășe comisar, treci în fruntea batalionului. Eu am să rămîn în urmă. Dacă voi avea nevoie de voi, vă voi chema. Și nu încetiniți pasul, spuse Šimun.

— Urcușul e tot mai abrupt și mai greu — observă Zvonko.

— Și mai periculos, preciză Šimun. E clar.

— Ai putea să ordoni oare și fără acest „clar“ ? întrebă nervos comisarul.

— Aș putea.

— Atunci încearcă pe viitor, căci mă enervează.

— Știu.

— Totuși.

— Da, clar.

— Ei, mă rog, mă duc la locul meu.

Šimun privi o clipă spinarea aplecată a lui Zvonko și un nod de supărare i se adună în gît. Ai să mai înveți tu cîte ceva, gîndi el.

— Nu știu ce are tovarășul comisar, spuse Dubravka speriată.

— N-ai de ce să te îngrijorezi, spuse Šimun. Comisarul e puțin nervos. O să-i treacă. Treci și tu la locul tău. Nici nu trebuiau să te cheme.

— Înțeles, tovarășe comandant.

Šimun își trecu cu greu atomatul de pe umărul drept pe cel stîng și se cufundă în mers. Vîntul începuse să viscolească în văi și să șuiere încet undeva spre înălțimi. Ei, gîndi el, omul e cîteodată singur și în coloană.

*

Focurile murmurau vesele luminînd valea și fagii seculari. Luptătorii se odihneau în sfîrșit.

Dăinuia doar ecoul cîntecului pe care-l cîntaseră. Și Poetul încetase să mai recite și se chircise lîngă foc, la marginea taberei.

Marketo stătea singuratic lîngă un fag bătrîn. Šimun rătăcea printre trunchiurile negre și tremura cuprins de un frig interior. Aci, în spatele trunchiurilor de fag, strălucea zăpada.

Această parte a Dirnei îi amintea de Bijorina și de pădurea de fagi de pe Vîrful Negru.

Și aici, ca și pe Bijorina, în spatele fagilor se întindea o mare de piatră nesfîrșită. Totul parcă era identic și în același timp foarte diferit.

Umbrele flăcărilor erau înfricoșător de moi și repezi. Umbrele își schimbau forma tremurînd ridicate pe trunchiurile fagilor pentru ca să fugă din nou în adîncuri.

Se opri lîngă Marketo și se așeză lîngă el pe pătură.

— Nu te simți bine ? îl întrebă îngrijorat.

— Mi-e bine, spuse Marketo indiferent.

— Așa mi s-a părut.

— Mă simt chiar foarte bine.

— Nu ți-e frig ?

— Nici nu m-am gîndit la asta.

— La ce te gîndești ?

— La nimic.

— Urîtă vreme.

— Iarna a venit și noi sîntem sub Vîrful Dirnei.

— Urît munte.

— La fel ca Bijorina. O să rămînem aici cît va fi posibil.

— Noroc că aici cel puțin avem lemne.

Marketo tăcu din nou. Šimun privea trunchiurile fagilor. Fulgii pluteau încet deasupra focului. Luptătorii vorbeau aproape în șoaptă. Cea mai mare parte dintre ei adormiseră.

— Ce-a fost mai greu a trecut, spuse Šimun încet.

— Cine știe.

— Moralul e la înălțime.

— Și noi sîntem la înălțime.

— Ție parcă ți-ar fi indiferent.

— Eu răspund de bucătăria grupei mele. Dacă vor fi alimente, am să gătesc.

— Trebuie să găsim.

— Întotdeauna se găsesc.

— Trebuie să reziști, Marketo. Amintește-ți de situația lui Prošper. El a rezistat.

— Eu sînt aici la postul meu. Ți-am spus că am să gătesc dacă vor fi alimente. Nu trebuie să-ți faci griji din pricina mea. Iar tu deschide bine ochii. Iarna asta ar putea să fie scîrboasă. Greutățile abia au început. Privește unde sîntem. Războiul va mai dura.

— Știu, spuse Šimun.

Luptătorii din jurul focului amuțiseră de tot. Focurile începeau să se micșoreze, iar umbrele deveneau tot mai grele și mai lungi. Undeva în depărtare murmura vîntul, dar în vale erau la adăpost și era liniște.

Šimun se ridică încet și se îndepărtă de Marketo cu sentimentul unui vinovat.

— Ce-i cu comisarul ? — o întrebă în șoaptă pe Dubravka, care ședea trează lîngă foc.
— Se pare că a adormit. Mi se pare că nu-i nimic serios. Puțină febră din cauza oboselii.
— Și tu de ce nu dormi ?
— Păi, nu mi-e somn.
— Ești îngrijorată ?
— Poate că sînt, dar astea sînt problemele mele personale.
— N-am făcut nici o aluzie.
— Ai discutat cu Marketo.
— Ai văzut doar.
— Toți au văzut. Se petrece ceva cu el.
— Cu fiecare dintre noi se petrece ceva. Poate e prea vlăguit.
— Nu cred că-i numai asta. L-a lovit greu excluderea din partid. Nu sînt curioasă. Mă îngrijorează doar niște șoapte neobișnuite prin batalion.
— Știu, spuse Šimun. Dar mai bine ar fi să dormim acum. Focul se stinge încet și sîntem osteniți.
— Mie nu mi-e somn. Am să mai rămîn un pic lîngă foc. Nu te îngriji de mine.
— Și Marketo mi-a spus să nu-i duc grija.
— Chiar așa.
— Da. Cîteodată mi se pare că am priceput ceva, apoi totul dispare iarăși ca o umbră.
— Nu poți pricepe tot. Cîte ceva trebuie să și simți.
— Încerc, dar nu reușesc. Am ajuns printr-un miracol în valea asta. Dar am fi putut

să fim și în altă parte. Asupra mea locurile au o putere neînțeleasă. Pur și simplu mă umplu de veselie sau de tristețe.
— Nu sînt sensibilă la peisaje. În general nu știu pe unde am trecut. Știu doar că am mers și că drumul a fost întotdeauna lung dar n-aș mai ști să trec din nou pe același drum și nici n-aș recunoaște locurile pe unde am fost. Mi se par toate la fel. Același lătrat de cîini, aceiași prudență, aceleași pietre, nesiguranță, urcuș, apoi iarăși coborîș. Dacă n-ar fi în jurul meu chipuri cunoscute, n-aș crede în realitate. Așa trec zilele. Cîteodată mi se pare că trec foarte încet, altădată că zboară. O să îmbătrînim pînă se va sfîrși războiul. Am deja douăzeci și trei de ani. Oare e mult ?
— Eu am douăzeci și nouă.
— Se spune că femeile îmbătrînesc mai repede.
— Astea sînt povești.
— Poate.
— Ești tînără, foarte tînără. De cînd ești la partizani ?
— Din partuzeci și doi.
— Deci ai umblat, nu glumă. Ai trecut și prin ofensiva a cincea ?
— Am fost tot timpul luptător pînă cînd m-ați obligat voi să vin la comandament.
— Nu ești mulțumită ?
— Aș dori să fiu în grupă.
Pe boneta ei se strînsese deja o coroniță de zăpadă.
— Îmi place zăpada asta moale, spuse ea. Dar dumneata ești obosit, tovarășe coman-

dant, iar eu te reţin. Toţi au adormit. Nemţii ştiu că sîntem pe munte. Numai de nu ne-ar descoperi avioanele. De ele mă tem cel mai tare. În faţa lor omul se simte neputincios.

— Nu pier partizanii de avioane.

— Ştiu, dar mi-e frică de ele, pe cînd de mitralieră nu mi-e frică deloc. Dar dumneata ?

— Depinde.

— Noi nu ne-am gîndit niciodată că ţi-ar fi frică. Eşti doar comandant.

— Mai bine să credeţi asta, zîmbi Šimun.

— Eşti veşnic îngîndurat. Nu te supăra că-ţi spun asta.

— Nu, de ce ?

— Dar de ce eşti îngrijorat ?

— Situaţia noastră nu-i uşoară.

— O să ne descurcăm noi, ca întotdeauna. Nu ştiu însă ce va fi pe urmă.

— Cine ştie ? Ne închipuim.

— Deseori mă chinuie întrebarea asta. Într-o zi fiecare va merge pe drumul lui. Nu pot să-mi închipui cum va fi atunci tovarăşe comandant. Nu ştiu ce voi face fără batalion. Pur şi simplu mă cuprinde frica. Asta e o prostie, poate chiar ceva anormal. Dar îţi vorbesc sincer.

— Rămîi în armată.

— Nu-i vorba de asta. E vorba chiar de batalionul nostru. Într-o zi nu va mai fi. Dar dumneata ce intenţii ai ?

— Nici una. Am să fac ce va fi nevoie.

— Dar ce ţi-ai alege dacă ai hotărî singur ?

— M-aşi întoarce la Kamensko şi aş face ce făceam şi înainte. Acum însă trebuie să dorm. Şi focul se stinge.

— Nu mai sînt lemne.

— Nu mai sînt, spuse încet Šimun privind profilul ei umbrit.

— Ea îi întîlni privirea şi, încurcată, întoarse capul de parcă ar fi aşteptat ceva din adîncul nopţii.

Zăpada cădea neauzită. La poalele muntelui gemea vîntul. Batalionul dormea somn adînc. Dar Marketo stătea mai departe sprijinit cu spinarea de trunchiul întunecat al fagului.

— Va rămîne legenda despre noi.

— Poate.

— Voi povesti copiilor : copii, a fost odată un batalion zburător, dar nu zbura, ci mergea şi mergea departe şi pe înălţimi. Dar de ce nu zbura ? vor întreba copiii curioşi. Iar eu am să le explic de ce Batalionul zburător nu zbura şi totuşi zbura în felul lui. Cine ştie unde vei fi dumneata atunci, tovarăşe comandant ?

— Cine ştie ?

— Da, cine ştie ?

— Tu ai să trăieşti undeva la oraş, Dubravka. Tu ai fost la şcoli. Sigur că o să te şi măriţi. Va fi bine cînd se va termina războiul.

— Dar poate că n-am să mă mărit. Poate că voi povesti toată viaţa şcolarilor : copii, a fost odată un batalion zburător — spuse ea întretăiat, se ridică brusc şi începu să-şi întindă pătura. Se înveli pînă la bărbie şi se

culcă la cîţiva paşi depărtare de Šimun, apoi spuse în şoaptă : — Noapte bună, comandante.

— Noapte bună ! răspunse Šimun îngîndurat rămînînd lîngă focul care se stingea.

Ochii îi rătăceau peste vale şi se opreau apoi din nou asupra fetei căreia i se mai vedea doar boneta de sub pătura ponosită. Purtarea ei îi era de neînţeles. Dar gîndurile lui se îndreptară repede la batalion.

Era trist şi îngrijorat. Nici nu observase că ninsoarea se rărise. Focurile erau de acum stinse. Se hotărî în sfîrşit să se înfăşoare şi el în pătură şi să încerce să doarmă.

Începu să-şi aranjeze culcuşul, cu mişcări lente, apoi se înfăşură în pătură şi cu uşurare se întinse pe pămîntul tare. Era tare obosit şi constata asta abia acum.

Doar Marketo rămase treaz, sprijinit cu spatele de trunchiul întunecat. Nu-l mai privea nimeni şi putea să se cufunde liniştit în gîndurile lui.

Šimun auzi curînd zăngănitul armelor. Se schimbau santinelele. Şi îl cuprinse noaptea rece şi nesfîrşită plină de nesiguranţă a războiului. Se întoarse pe spate şi privi cerul. Pe frunte îi cădeau domol fulgi nevăzuţi şi i se părea că degete blînde şi nevăzute îi pun comprese reci şi liniştitoare.

— Tovarăşe Šimun, şopti Dubravka, acoperă-ţi faţa, ai să răceşti.

Îşi acoperi faţa şi se întinse fără vorbă pe o parte temîndu-se să nu audă cineva şoapta ei şi să nu creadă că el pune ceva la cale cu Dubravka, pe cînd luptătorii dorm.

În sfîrşit totul se linişti. Se auzea doar respiraţia celor adormiţi, liniştită de parcă era respiraţia zăpezii. Privi spre Marketo. Părea că ar fi adormit şi el şezînd, dar Šimun ştia că Marketo n-a adormit şi că nu va adormi. O sentinelă trează în plus, gîndi el şi închise ochii cu hotărîrea fermă de a dormi măcar vreun ceas, căci ştia că mîine sau poimîine batalionul va trebui să plece spre noi lupte şi noi urcuşuri.

*

Zorile se iviră brusc. Zăpada încetase să cadă înainte de a se lumina, dar în cursul nopţii căzuse aşa de multă, încît îi acoperise cu totul pe luptătorii adormiţi care se mişcau acum sub învelişul ei îngheţaţi şi miraţi. Îşi frecau mîinile şi obrajii cu mişcări aspre ca să se încălzească cît mai repede. În curînd se aprinseră şi focurile. Cerul era cenuşiu şi dur. Intendentul cu hrana nu se vedea pe nicăieri. Bucătarii grupelor împărţiră cîte patru smochine uscate luptătorilor, care începură să muşte din ele încet şi cu grijă, de parcă în ele s-ar fi aflat vreo putere făcătoare de minuni pe care trebuiau neapărat să o găsească cu dinţii, cu limba şi cu gustul. Nimeni nu glumea în legătură cu micul dejun. Sperau că intendentul va sosi cu hrană dintr-o clipă în alta. Cercetaşii raportaseră că la poalele muntelui nu se semnalase nici un fel de mişcare a duşmanului, ceea ce însemna că ziua va

fi liniștită și că trebuiau rezolvate toate treburile mărunte.

Comisarul ședea lîngă foc și scria gînditor ceva în notesul său.

— Ți-e mai bine, Zvonko ? îl întrebă Šimun atent.

— Da, mi-e mai bine.

— N-ai febră în dimineața asta ?

— Cred că n-am. Mă înțeapă nițel în gît, dar nu-i nimic serios.

— Aseară erai nervos.

— Eram într-adevăr.

— Nu-i nimic. Important e că te-ai convins. Trebuie să fim prudenți. Întrebarea e dacă va sosi hrana. Nu putem coborî în sate. Vom face tabăra aici. Trebuiesc ridicate adăposturi și corturi. Sper că am ajuns neobservați în valea asta. Batalionul trebuie să se întremeze serios. Sînt încredințat că în curînd vor veni cei cu hrana.

— Și eu cred.

— Trebuie să împărțim egal. Cea mai mică neînțelegere ar putea să ne coste scump, iar în ultimele zile au fost prea multe situații încordate. N-aș dori să se mai repete, spuse Šimun.

— Nici eu n-aș dori.

— Pregătești ceva ?

— Un scurt program de lucru. În ultima vreme n-am avut timp pentru munca politică. Trebuie să folosim pauza asta.

— Sînt de acord, numai să ții seama și de faptul că luptătorii au și multe alte treburi de făcut.

— N-ai grijă. Și pe mine mă mănîncă păduchii pînă la sînge. Simt cum foiesc pe mine.

— Cel puțin păduchii nu flămînzesc. Acum plec să cercetez puțin terenul. Trebuie să cunosc împrejurimile. Totdeauna mă simt prost pînă nu constat exact unde ne aflăm.

— Du-te ! — spuse Zvonko fără să ridice capul.

Dubravka ședea la vreo zece metri depărtare și-și cîrpea ciorapii de lînă. Cînd observă că se apropie Šimun, lăsă repede ciorapii și se ridică.

— Cîrpeai ? întrebă Šimun încet.

— Am folosit prilejul.

— Poate că o să aibă nevoie de tine comisarul.

— Dacă are nevoie de mine, mă va chema. Ai dormit prost noaptea asta, tovarășe comandant.

— Da, nu prea bine.

— Eu ca un butuc, spuse ea și roși. Dar Šimun nu observă.

— Mă duc puțin în recunoaștere spuse el cu ton oficial.

— Aș putea să merg cu dumneata ? Aș nota pozițiile pe hartă.

Šimun se tulburà stîngaci și îngăimă :

— Păi, ai putea, dacă n-are nevoie de tine comisarul.

— Îl întreb.

Šimun nu spuse nimic. Era foarte tulburat și evident în încurcătură. Fata se apropie în fugă de Zvonko.

— Îți trebuie ceva acuma dimineață, tovarășe comisar ?

— Dimineață nu. Poate după masă.

— Bine, spuse vioi fata. Eu mă duc cu tovarășul comandant în recunoaștere. Voi nota pozițiile pe hartă.

— Știi și asta ?

— Mă pricep un pic.

— Aveți grijă să nu cădeți în vreo prăpastie. Stratul de zăpadă e foarte gros.

— N-ai grijă de noi, ne-am obișnuit cu zăpada, spuse ea îndreptîndu-se vioaie spre rucsacul ei. Își puse repede centura cu pistolul și se duse lîngă Šimun.

— Ei, păi să mergem, — spuse Šimun tot tulburat. I se părea că toți îi priveau. Văzuse cum Zvonko își ascunsese un zîmbet răutăcios. Dorise ca Dubravka să nu meargă cu el, dar nu știuse cum să o refuze, și cum să-i explice motivul pentru care o refuză. Ce-ar gîndi despre el dacă i-ar spune adevărul ? Acum, asta e, gîndi el cu amărăciune și porni înaintea Dubravkăi prin zăpada adîncă, printre trunchiurile negre.

Curînd ieșiră într-un luminiș. Ochii îi dureau de atîta albeață. Zăpada era moale și imaculată, doar ici și colo se vedeau urmele unor animale sau păsări care poposiseră pe veșmîntul alb.

Făcea o cărare largă ca să-i ușureze mersul fetei. Era din ce în ce mai încurcat și nemulțumit. Era supărat pe sine că pornise în recunoașterea asta prostească ; nici el nu știa ce putea să găsească. Nu vedea nicăieri vreo

așezare omenească. Doar undeva în depărtare, înspre sud-vest, se zărea un fir subțire de fum albăstrui. Se opri.

Fata stătea în spatele lui. Îi spuse fără să se întoarcă :

— Se vede fum în direcția sud-vest. Sigur că e un sat.

— Văd și eu. Am să notez. Ce distanță crezi că e ?

— În jur de cincisprezece kilometri.

— Așa cred și eu.

Šimun se întoarse supărat lovind zăpada cu bocancii.

— Așteaptă o clipă.

Se opri și se întoarse puțin.

— În ordine, spuse ea vesel, putem merge mai departe.

— Cred că ar trebui să mergem pînă la ridicătura din partea de sud-est.

— Tu hotărăști.

— Vezi să nu cazi în vreo groapă, spuse el ceva mai liniștit.

— Eu merg în urma ta.

— Nu-i frig, continuă el și simți că se comportă prostește. Zîmbi amar și-și repetă : nu-i frig... dar știu că sînt isteț. Parcă ea nu știe că nu-i frig. Dar ce să spun ? La ce naiba a venit cu el ? Ar fi dorit să fie singur, să vadă locurile și să reflecteze, dar așa trebuia să discute și să gîndească ce spune. Încă n-a reușit să spună decît prostii. Nu-i frig. Asta a descoperit el acum dimineață, el, comandant isteț, în tovărășia unei fete frumoase, care pe lîngă asta îl privește ca pe un superior care

o conduce. Nu-i frig, repeta în sinea lui supărat ca apoi, fără voie, să spună tare, nu-i deloc frig.

— Nu e, confirmă fata. În munţii ăştia nu mi-e teamă decît de viscol.

— Păi cui nu-i e teamă ?!

— De ce eşti prost dispus ? îl întrebă, surprinzîndu-l.

— Iarăşi !

— Iartă-mă dacă te supăr. Dar văd că eşti prost dispus. Noaptea trecută n-ai dormit deloc.

— Astea sînt alte treburi şi tu şi aşa nu ai înţelege. Afară de asta, pentru tine nu sînt cîtuşi de puţin interesante.

— Te-ai supărat pe mine că te-am însoţit.

— Nu m-am supărat, deşi mi-e puţin neplăcut. Luptătorii pot să tragă concluzii greşite. Ştii că ei întotdeauna caută ceva despre care să şoptească. Să nu mă înţelegi greşit. Eu sînt comandant şi port cea mai mare răspundere. Mă interesează ce este dincolo de ridicătură. Trebuie să ne grăbim.

— Omul doreşte întotdeauna să afle ce este dincolo, dar nu reuşeşte întotdeauna, mai ales cînd doreşte prea mult, spuse Dubravka.

Tăcură şi se apropiară cu greu de ridicătură, croindu-şi drum prin zăpada înaltă.

În sfîrşit, ajunseră în vîrf. În faţa lor se deschideau orizonturile. Totul era alb. Apoi observară în depărtare clopotniţa bisericii şi din nou fumul albastru. Dealurile se vălureau moi şi enorme.

Šimun privi cu binoclul.

— Trebuie să fie Kuščići şi Trnjakovići spuse fără să coboare binoclul.

— Am să notez, zise ea răsuflînd din greu.

— Notează, apoi trebuie să vizităm vîrful din stînga. Odată am trecut peste muntele ăsta, dar atunci eram luptător în coloană şi n-am bănuit că voi trece din nou pe aici în calitate de comandant. Nu cunosc bine ţinuturile astea. Seamănă mult cu Bijorina, dar tot atît de mult se deosebesc. Bijorina e mai aspră, dar Dirna e mai mare şi mai pustie. De-am fi acum în vîrful Bijorinei am privi marea şi insulele. Ştiu că la sud-vest de Dirna e cîmpia. Într-acolo a pornit intendentul cu un pluton pentru aprovizionarea batalionului. Dacă aş şti numai ce s-a întîmplat cu brigada. Sigur că a primit o nouă sarcină urgentă. Vom rămîne totuşi aici cîteva zile.

— În curînd va începe ofensiva noastră generală.

— Înainte de venirea primăverii nu va fi nimic. Ciudat cît de liniştit e totul în dimineaţa asta. Nici măcar nu mai sîntem prea înfometaţi, spuse el şi coborî binoclul.

— Tu suporţi uşor foamea.

— Mai uşor decît setea. Acum cel puţin e destulă zăpadă.

— Şi eu suport foamea, dacă nu trebuie să merg, dar în marş încep să-mi tremure genunchii, şi mă clatin de parcă aş fi băut.

— În ce unitate ai fost înainte ?

— În brigada a doua dalmatină. Ţi-am mai spus da' ai uitat.

— Da, mi-ai spus. Tu eşti din Domorje ?

— Da, şi asta ţi-am mai spus.

— Asta am reţinut. Ştii ceva despre ai tăi din Domorje ?

— Nu ştiu. Fratele mai mare a murit în a cincea ofensivă. Sora mea e sanitară la spitalul diviziei. Tata şi mama s-au refugiat, iar fratele mai mic este într-o unitate muntenegreană. Dar cine ştie ce-i cu ei acum. Dealtfel, cine dintre noi ştie de ai săi ? Tu ştii ceva despre ai tăi ?

— Nu ştiu. Cum aş putea şti ?

— Mergem mai departe ?

— Încă o clipă. Aici e plăcut, nu ?

— Da. E frumos orizontul. Ar fi mai frumos dacă n-ai fi nervos, tovarăşe comandant.

— Nu lua în seamă asta. Dacă cercetaşii aduc veşti mulţumitoare, vom poposi cinci-şase zile şi ne vom odihni. Sînt îngrijorat.

— Nu trebuia să vin în recunoaştere.

— Crede-mă, n-are nici o legătură cu tine.

— Tu eşti mereu ocupat cu treburile.

Šimun o privi aproape supărat şi spuse :

— Iar mă cercetezi ? Viaţa mea nu e interesantă. Şi nu ştiu ce-aş putea să-ţi spun despre mine. Eu sînt, după cum ştii, ţăran din Kamensko. De la doisprezece ani am lucrat din greu la cîmp, şi de la optsprezece ani sînt membru de partid, şi asta-i tot. Dacă doreşti să mai ştii ceva, pot să-ţi spun. În Kamensko am avut o prietenă, care m-a părăsit cînd i s-a ivit o ocazie mai bună. Tonka a murit pe

Bijorina, dar între noi n-a fost nimic. Ştiu că nu am succes la fete. Nu sînt atît de prost să nu-mi dau seama de asta.

— Poate vezi pe dos.

— Nu glumi sîntem în misiune.

— Trebuie să fiu strict oficială ?

— N-am spus asta.

— Vezi pe dos, comandante, cu totul pe dos. Trebuie să-ţi spun că comisarul îmi dă tîrcoale şi nu ştiu ce am să fac. Ce crezi despre asta ?

— La dracu şi comisarul ! Nu sînt eu expert în probleme de iubire. Faci ce ştii, numai aveţi grijă să nu daţi prilej de bîrfă batalionului.

— Mi-e teamă, tovarăşe comandant.

— De ce ?

— Am douăzeci şi trei de ani...

— Şi ce dacă ?

— Oare nu te interesează nimic în afară de sarcinile armatei ?

— Mă interesează multe.

— Atunci înţelegi ce înseamnă cînd o fată spune că are douăzeci şi trei de ani.

— Acum trebuie să mergem mai departe, spuse el şi se întoarse, apoi se opri şi o privi pe Dubravka cu o privire serioasă şi îngîndurată.

— Ce ai ? îl întrebă ea încurcată.

— Te privesc, atît.

— Ei, păi priveşte-mă.

— De aproape eşti mai frumoasă, spuse el înfundat.

— Atunci privește-mă de aproape. Uite, vin spre tine.

— Și eu spre tine, spuse Šimun. Dirna am văzut-o.

— Și în sfîrșit și pe noi înșine, zise Dubravka cînd ajunse în brațele lui.

▪

Osteniți, dar mulțumiți, luptătorii vizitează colibele și adăposturile făcute la repezeală din crengi. Corturile, care nu erau suficiente pentru întregul batalion, erau, de asemenea, așezate cu grijă într-un loc apărat de vînt, sub trunchiurile enorme sau lîngă stînci. Zăpada fusese aproape cu totul curățată din tabără. Erau făcute și cărări înguste prin vale.

Tabăra ridicată în grabă nu oferea condiții deosebite pentru o ședere mai lungă, dar însemna totuși calm și odihnă.

Comisarii grupelor întocmiseră programe pentru munca politică. Poetul primise sarcina de a pregăti un program cultural-distractiv. Toți lucrau cu elan și mulțumire, așteptînd ca la intrarea în vale să se ivească boii și caii încărcați cu provizii. Mulți se apucară să-și curețe armele, să-și cîrpească hainele, adunați în cerc, cîntau cînd cîntece de partizani, cînd cîntece sentimentale, și viața începuse să capete formele ei normale.

Marketo și Ana aprinseseră focul și pregătiră bucătăria, ca să poată găti cît mai repede cina pentru grupa lor.

— O să facem gulaș dacă vom avea cartofi, spuse Marketo îngîndurat.

— O să facem gulaș dacă vom avea mămăligă.

— Important e să vină carnea. Luptătorii n-au mai gustat-o de mult. Cred că n-o să fie fără sare, căci dai dracului și carnea dacă nu-i sărată. Dar întotdeauna e mai bine oricum ar fi decît deloc.

— Se spune că vom rămîne aici opt zile.

— Ar fi bine dacă am rămîne și trei zile. Eram și așa la capătul puterilor, deși așa se zice de multe ori, Ana, și pînă la urmă nu-i așa.

În colțul adăpostului de lemn se ivi Poetul. Se prinsese cu mîna stîngă de un trunchi de fag și tăcea zîmbind.

Marketo și Ana îl priveau, ca și cînd ar fi așteptat de la el vreo comunicare.

— Păi așa e, spuse Poetul, n-ați greșit. Se pregătește și marea reprezentație. Vor fi și cîntece și recitări și hore și am venit să văd dacă nu vreți să participați și voi doi.

— Du-te naibii, Poetule! Nu-ți bate joc de noi. Noi sîntem cu bucătăria. Noi trebuie să gătim bine, iar tu vei recita dacă te hrănim, spuse Ana. Ih, săracul de tine, cum arăți! Ești slab și jigărit ca un an de foamete. Să nu crezi că n-am fi putut, Marketo și cu mine, doar dacă ar fi vrut Marketo. Crezi că numai tu știi să faci poezii? Am făcut și noi una despre Bijorina, dar nu vreau să ți-o spun.

— Păi de ce nu vrei, Ana?

— Ai rîde de noi, te știu eu. Și nici Marketo nu mai vrea să facă poezii. I-am spus. El s-a împotrivit, dar am putea să facem mai multe decît tine. Cel mai greu e că totul trebuie să se potrivească, lua-o-ar naiba de poezie.

— Am auzit eu de poezia asta a voastră, de aia am și venit.

— Cine ți-a spus ?

— N-am să vă spun cine mi-a spus, dar se șoptește prin batalion că bucătăria grupei a treia e o adevărată bucătărie poetică și că aici se gătește numai după canoanele ritmului.

— Se gătește pe dracu'. Îl așteptăm pe intendent cu hrana. Să nu crezi că sîntem de rîsul vostru. Îți amintești că acolo, pe Bijorina, mi-ai spus că ai să-mi închini o poezie ? Nu-ți mai amintești ?

— Ba da, cum să nu. Și am să-ți închin.

— Ei, păi tu te-ai gîndit să mă duci de nas, dar zău că tot eu te-am dus. M-am prefăcut că nu știu ce înseamnă să închini o poezie. Iar tu, Poetule, ai crezut. Și ai rîs de mine, dar eu am zis doar așa de-a naibii. Și cum să nu fac așa cînd arătai ca o vrabie înghețată care căzuse din cuib ? Și ce mi-am zis eu, hai să-l înveselesc puțin, săracu'. Și tu ai crezut. Întreabă-l pe Marketo. Imediat i-am povestit cum a fost. N-a fost așa, Marketo ?

— Așa a fost. Mi-ai povestit.

— Ei, ca să vezi ? Eu îți compun o poezie, cea mai frumoasă dintre toate, și tu mă tragi pe sfoară. Ei, Ana, nu-i bine.

— Du-te la naiba și tu și poezia ! De ce n-o compui dacă tot te lauzi. Tu doar îți rîzi de mine și nu compui.

— Am ajuns doar la jumătate ! Mai departe nu merge deloc.

— Ei, pînă la jumătate ! Ce faci cu jumătate de poezie ? Cine a mai văzut să te oprești la jumătate ?

— Cel mai greu e să termini o poezie, Ana. Să o începi e ușor.

— Și eu spun, cel mai greu e s-o termini — spuse și Marketo.

— Atunci spune ce ai scris. Mai bine mai puțin decît deloc.

— N-o am la mine. O am în cort.

— Pe naiba o ai în cort, de ce n-o ai în cap ! Poetule, da' zăpăcit mai ești.

*

— Ei, văd că ai aprins focul ?! — spuse Obuziera și ca un val se clătină înspre foc.

Se așeză pe un butuc și începu să-și încălzească mîinile.

— L-am aprins, spuse Ana, și am pregătit totul ca să gătim cina, tovarășă Tomažina.

— Văd și eu că ați pregătit totul în afară de hrană. Dar vouă vă e ușor dacă aveți un poet aici. Ei, Poetule, găsi-te-ar naiba, unde-ți sînt poeziile ? De ce nu ridici spiritul de luptă și te tîrăști prin tabără ca un pisoi de pripas ? Vino încoace și te încălzește. Ai înghețat tot.

— Păi vin, spuse Poetul întorcîndu-se, apoi

se așeză lîngă Obuzieră și îi puse mîna pe după umăr.

— Oho, spuse Ana, se pregătește ceva, se pregătește.

— Du-te naibii, Ana, vezi că nu se pregătește nimic. Bărbații ăștia ai noștri sînt toți scopiți. N-am văzut niciodată un batalion așa de jalnic. Douăzeci și șapte de tovarășe la peste două sute de bărbați și dacă ar fi și puțin comunism aici și de-ar fi ei bărbați, ar veni la fiecare cîte zece. Ar fi bucurie și veselie. Dar ce folos că sînt toți niște prăpădiți și ar trebui să-i îmbrace ca vrăjitoarele sau cu mantiile alea pe care le poartă popii. Dă-i la naiba, Ano, pe toți !

— N-ai împărțit bine, Obuziero. După mine tu ai merita de două ori mai mulți, spuse Poetul.

— Aș merita, pe cinstea mea, și pe toți i-aș adormi ca pe niște prunci nou născuți. Păi ce crezi ?! Unul să aibă totul, iar altul nimic. În afară de asta, eu nici nu mai sînt pe linie dacă m-au exclus. N-am fost destul de fină, dar le-am spus eu lor tot. Uite, acum Marketo și cu mine putem să mergem la braț. Ne-au dat deoparte. Ce-au zis ei, o să se omoare Obuziera. Lua-i-ar naiba, parcă n-aș fi eu aceeași acuma ca și atunci. Au inventat o poveste pentru copii, de parcă poți să excluzi pe cineva dacă el nu vrea. Dar am societate fină ! Aș fi vrut să fii acolo, Poetule. Tu ai fi putut cel mai bine să judeci dacă am spus ceva urît. Au dat buzna că am spus, păi, poate că am și spus, dar mie nu-mi intră în

cap. Spune comisarul, Obuziera a fost primită din greșeală, trebuie să-i anulăm calitatea de membru. Și au anulat-o, lovi-i-ar trăsnetul. Dar eu tot stau și mă gîndesc, am greșit sau n-am greșit ?

— Am auzit că ai povestit despre niște bombe, — spuse Poetul.

— Nu-l băga în seamă, Tomažina, vezi că te provoacă al naibii catîr, zise Ana.

— Le-am spus eu multe. Dar ei au zis că nu se face, că nu-s la înălțime, și atunci, ce știu eu, că nu-i pe linie, și uite treaba dracului, au făcut-o pe Obuzieră element. Dar pe scîrboșii ăștia i-aș întreba eu cînd va trebui să-i scoți din fel de fel de chinuri, ce fel de element sînt eu și ce plată primesc pentru asta. Dar nu mi-e de mine. Mi-e milă de tine, Marketo. Pe tine te-a atins rău.

— Nu vorbi despre asta, Tomažina.

— Lovi-te-ar boala, Marketo, nu ți-am spus să-mi spui Obuziera ?! Spune-mi Obuziera, și chiar mai rău. Eu doar tovarășului comisar i-am spus că mă cheamă Tomažina. Hai, tovarășe, dă-le încolo de griji. Important e să facem ce putem. Ce să facem dacă partidul nostru devine din ce în ce mai delicat și nu poți vorbi. Iar tu, Poetule, spune !

— Îmi pare bine că nu te-ai demoralizat după toate astea.

— Scîrț, am să mă demoralizez și o să mă apuce burta. Am eu și alte griji. Toate o să le descurcăm noi. Și o să ne întoarcem, eu și Marketo, în partid, îți spun eu. Acum e ușor, am așezat tabăra, hrana sosește, ne curățăm

de păduchi și trăim ca belferii. Dar vor mai fi necazuri și nevoi, Poetule. Va mai fi : unde-i Obuziera ? Unde-i Marketo ? Dar ar fi mai bine să nu fie. Numai că nu-mi place muntele ăsta. Bijorina era parcă veselă și plină de lumină. Aici e întuneric și nu vezi nici capul, nici coada. Dar tu, Poetule, pregătești un spectacol...

— Pregătesc. Am mai spus.

— Și mie nu-mi oferi nimic ?

— Ce-ai vrea să faci ?

— Orice vrei. Dacă-i de jucat hora, aici sînt. Să nu te uiți că sînt așa mare. Pot să sar ca o capră. Dacă vrei cîntece, am și ureche și voce. M-ai auzit doar. Dacă e de jucat teatru, nici asta nu-i greu. Te așezi, dai din mîini, învîrtești ochii și trăncănești conform directivelor. Haide zău, dacă ești cinstit să nu mă sari. Să vadă toți că Obuziera nu se poate demoraliza.

— Bine, am să te pun în program. Le-am propus și Anei și lui Marketo, dar ei au refuzat. Ce pot face ? Și ar putea și ei dacă ar vrea.

— Eu aș vrea dacă ar vrea și Marketo, spuse Ana. Aș vrea, zău așa.

— Mi-ar părea bine.

— Eu mi-am jucat rolul, zise Marketo. Îmi place că ești bine dispus, Poetule.

— Ei, Marketo, nu-i bine așa, spuse Obuziera. Numai că nu știu eu cu ce-ai putea tu, de exemplu, să te produci în spectacolul ăsta. Ai o voce puternică. Nu se știe niciodată. Pe Bijorina ai cîntat ca un zeu... pe cinstea mea...

și i-ai pornit pe ăia care erau jumătate morți, jumătate vii.

— O să cîntăm, o să cîntăm, Obuziero, numai dacă vin alimentele.

Jos în tabără începu deodată agitația.

Cei patru porniră curioși.

— Doamne, doi viței ! strigă Obuziera. Ne-am întărit rîndurile.

Se grăbiră toți și într-o clipă se amestecară cu luptătorii entuziaști.

*

Deși trecuse de miezul nopții, în vale toți erau încă treji. Luptătorii după cina îndestulătoare și vinul care îi încălzise acum își povesteau și cîntau.

Poetul se izolase de grupurile acestea gălăgioase și se retrăsese în umbra unui fag bătrîn. I se părea că toată veselia asta din jurul lui e într-un fel în afara realității, că e doar o neînțelegere. Dirna îl neliniștea cu întinderea ei tulbure, cu vîrfurile înzăpezite, care n-aveau sfîrșit, și i se părea că undeva, dincolo de orizont, este un zid și că nu va fi posibil să ajungă acolo unde și-au propus. Chiar și poeziile pe care le scrisese zilele astea i se păreau fără sens, plate și neadevărate. Își punea singur întrebarea ce este de fapt poezia, de ce se zbate în el căutînd cuvintele prin care să exprime ceva ce nu poate fi doar cuvînt. Cum să exprimi gustul acesta al depărtării, zidul acesta care-l înfricoșează ? Înțelegea totuși bucuria luptătorilor datorată ci-

nei calde și paharului cu vin, care le insufla și o siguranță pentru noaptea asta și pentru ziua următoare. Și ce e, se întrebă el, în imensitatea asta a Dirnei cazul lui Marketo și al Obuzierei ?! Dintr-o dată i se păru că nici nu ar exista un țel, ci doar visul despre acest țel, lupta omului și încercarea de a lărgi granițele gîndirii lui.

Nici nu o observase în prima clipă pe Obuzieră, care ședea pe un trunchi doborît.

— Ce-ai venit în sectorul meu, Poetule ? Te-nvîrți de colo-colo și compui poezioare, nu-i așa ?

— Eu doar... spuse Poetul.

— Hai, stai aici lîngă mine și privește încolo înspre flacără și ai s-o vezi pe Anuța ta. Cine nu te știe... iepure de noapte ! Frumoasă-i Ana, zău așa. Albă și rumenă, subțire și înaltă. Și e bună, n-am ce zice.

El se așezase lîngă Obuzieră și privea înspre bucătăria grupei a treia. O vedea pe Ana cum zgîndărea focul și pe Marketo încovoiat și îngîndurat.

— Nu știai că sînt aici, spuse Obuziera. Dar n-ai grijă, îți sînt credincioasă.

— Despre ce vorbești ?! Mie Ana mi-e dragă ca o tovarășă, ca și tine. Dar nu-i nimic altceva.

— Nu se știe niciodată. Numai că n-ai lua-o tu așa, fără școală.

— Asta n-are importanță.

— Ei, n-are importanță ! Dar poate că nu are.

— Da' tu de ce te-ai ascuns aici ? Aștepți pe cineva ?

— Aștept pe dracu' cu cîlți.

— În grupe e veselie. Toți cîntă și s-au prins în horă, iar tu te-ai retras. Ești dubioasă.

— Spune ca să nu-ți spun eu.

— Tu ai fost întotdeauna prima la cîntec și joc.

— Am fost, și ce ? Nu pot nici eu să cînt mereu. Sînt dornică de puțină liniște și iaca, m-am așezat aici. Și acum te-a adus naiba pe tine și n-am încotro. Și mă mai și iei peste picior. Pe cine să aștept ? Și ca să-ți spun drept, chiar m-am gîndit la asta. Poți să rîzi cît vrei și să crezi că sînt zăpăcită, dar asta e. Toate le-am luat pe rînd și la urmă tot nimic.

— Ce-ai luat la rînd, Obuziero ?

— Ei, n-am luat. I-am luat pe rînd pe luptători. M-am gîndit dacă ar fi vreunul pentru mine.

— Și e vreunul ?

— Este cînd e vorba să-i cari în sus și în jos.

— Poate că ești pretențioasă, Obuziero, dacă în tot batalionul nu-i un flăcău pe gustul tău.

— Oi fi tu ăla, lovi-te-ar nevoia. Hai, spune cinstit, ești tu pentru mine ? Ești zbîrcit ca o pîine veche și nedospită. Ce să fac cu tine ? În afară de asta mai ești și cap luminat. Iar eu, dragul meu, am spălat în spital coridoarele înainte de a veni la partizani. Și nici

acum nu uit asta. Deci pe tine te șterg. E așa sau nu-i așa ?

— Bine, ce pot eu face. Dacă mă ștergi, mă ștergi.

— Atunci, hai, de exemplu, s-o luăm de la cap...

— Cum de la cap ?

— Chiar că ești nătărău. S-o luăm de la comandant. Ce gîndești despre el ?

— Păi e un tovarăș bun.

— Da-i frumos, spune-mi ?

— Păi, nu e, dar e om bun și bun luptător.

— Nu spun asta. Nu-i nici urît, fir-ar să fie. Și trebuie că-i puternic și iute ca piperul. Dar ce folos, nu pot eu să tind așa sus. Nu-i de mine. Eu nu sînt funcționară la comandament și nici nu mă pricep la recunoașteri și la hărți geografice. Moaie buretele și șterge tabla.

— Ai șters numai doi. Mai departe.

— Pe comisarul Zvonko îl șterg fără discuție. Pe Roko îl pun în discuție. E bun, dar e scund, ca o vrabie. Șterge-l ! Locțiitorul de comisar e însurat, șterge-l.

— Dar de ce ai pornit de la ștabi ?

— Am început cu tine. Trebuie să încep de undeva.

— Bine. Mergem mai departe. Nu cred că n-o să găsim ceva.

— O să găsim coarnele boului, Fluturașule. N-am eu noroc. Și am avut un drăguț, era bun la toate. Ce să mai vorbesc ! Îmi dăduse și inel, mă ceruse și la mama. Dar a pierit încă

în patruzeci și unu. Și acum, uite, sînt singură ca butucul ăsta. Va trece vremea, și eu o să rămîn ca o geamandură în largul mării. Cînd mă gîndesc numai cîți am scos din foc...

— Ei, păi hai mai departe... De ce ne-am oprit ?

— Acum vorbesc serios, auzi tu ?

— Nici eu nu glumesc.

— Bine. Atunci hai mai departe.

— Ce zici de Marketo ?

— Ești nebun, zău așa. Știi că s-a țicnit după Eva. Și cine știe ce-i cu ea, dacă e vie sau moartă. Afară de asta, amîndoi sîntem repeziți și aspri. Vai, mamă, ar fi o nenorocire. Altfel, îmi place, nu pot să spun. Dar șterge-l !

— L-am șters.

— Șterge-i pe toți, auzi !

— Dar, de exemplu, Lovre. Cum îți place ?

— Dar unde-ți sînt ochii, mă rog. N-am nimic împotriva lui Lovre, dar aș putea să mă încing cu el în loc de curea și să agăț grenade de el. Nu vezi ce mare sînt eu, iar de el numai mantaua. Și mai e și comisarul grupei. Șterge-l, auzi ?

— Și ce dacă-i comisar ?

— Dar naiv mai ești tu, Poetule !

— Dar Prošper ?

— Du-te în mă-ta ! Nu mă lua peste picior. Iar un comisar ! Eu în glumă am pornit-o de la comandamentul batalionului. Dar nu tind așa sus. Ce Prošper, usca-ți-s-ar limba ! A citit mai multe cărți decît am eu păr pe cap și pe... nu mă face să-ți spun unde... Iar eu am

citit *Mama* de Maxim ăla și *Satul Demetrovo* și punct. M-am ridicat, m-am ridicat, pînă m-am prăvălit. Dar nu mă-ntreba, n-am să-ți spun despre cine-i vorba, căci acum e tovarăș în forul superior. Acum ai dat năvală : Prošper, Prošper ! Șterge-l, auzi, șterge-l imediat ! Șterge pînă la ultima literă și nu mă mai zgîndări căci ce-i prea mult nu e bun. Afară de asta eu sînt exclusă din partid. N-am să găsesc eu pe nimeni. Nimeni nici nu observă că sînt femeie.

— N-ai dreptate. Tu, Obuziero, ești fată drăguță. Și ești vrednică.

— Șterge, Dumnezeul tău, șterge.

— Pe cuvînt de onoare.

— Nu mă zgîndări, auzi ! Eu știu ce știu, de aia m-am și retras în singurătatea asta. Altfel am glumit, știi și tu. Să nu iei în serios. Ți-aș scoate ochii dacă ai trăncăni cuiva.

— N-ai grijă, Obuziero. Dar am descoperit totuși ceva. Știu pe cine ai alege.

— L-aș alege pe dracu, auzi ? N-aș alege pe nimeni, căci nimeni nu m-ar alege pe mine. Îi știu eu pe blestemații ăștia de catîri. Rîzi tu, rîzi, nici nu-mi pasă. Dacă nu ești om, atunci nici nu-mi pasă ce gîndești despre mine. Dar să nu crezi că trăiesc așa, ca un animal, ci mă gîndesc ce frumos ar fi dacă aș avea pe cineva... ei atunci, doamne, n-aș renunța nici la altele. Uite, ți-am spus, dracu' te-a luat și te-a adus aici astă seară. Înainte de a veni mă podidiseră lacrimile de tristețe. Trăiesc singură în batalionul ăsta ca un catîr al nimănui și toți gîndesc : e veselă Obuziera și nu-și dorește nimic, nu simte nimic și nu-i nici bărbat, nici femeie. Nu ți-am spus nimic, ține minte.

— N-ai grijă, Obuziero.

— Dar tu ?

— Eu n-am ce să spun... veșnic sînt obosit, asta e.

— Și n-ai călcat niciodată alături ?

— Doar o dată.

— Numai ?!

— Da, păi ce. Dar tu niciodată.

— Ei, eu niciodată fiindcă nici dracu' nu s-ar uita la mine. Dar tot una-i, toți îmi sînt dragi, pe ochii mei.

— Și comisarul Zvonko ?

— Vezi, deși e rău ca un cîine, îl iert cînd îl văd că-i obosit, trist. Numai cînd mă aprind, ferește-te de mine. Dar mă potolesc repede, ca marea la mal. Așa sînt eu. Dar să lăsăm poveștile astea. N-au rost. Mai bine să mergem acolo la Marketo și la Ana și să ne încălzim, sau jos, în grupă, să cîntăm. Dacă ne-ar vedea cineva aici, dracu' știe ce-ar crede. Și doar sîntem nevinovați ca niște noi născuți. Totdeauna mă duce dracu' pe cărări greșite. Așa-i, Poetule. De cînd sînt în batalionul ăsta, e prima dată cînd vorbesc cu cineva despre mine. Dar să știi, totul rămîne între noi și ți le-am spus pe toate că am vrut eu. Nu m-ai întrebat tu, Obuziero, cum îți merge, ci am început eu să trăncănesc, ca să fie mai vesel, să rîzi puțin, Poetul meu trist. Dar n-a fost decît o glumă și o închipuire spusă așa, prietenește.

— Păi da, totul a fost o glumă, e clar.
— Și n-am spus nici unul nimic.
— Chiar n-am spus nimic. Cert e doar că s-a făcut tîrziu și ne-am oprit aici pe muntele ăsta ca să ne mai tragem sufletul.
— Da, doar ca să ne tragem sufletul.

*

Batalionul se așezase în semicerc în jurul scenei neobișnuite, care era făcută din cîțiva metri pătrați de pămînt nivelat și opt pari, dintre care patru erau îngropați în pămînt, iar ceilalți patru erau puși deasupra formînd un pătrat. În față era o cortină din pînză de cort.

Participanții la program se aflau în spatele unui fag enorm și ca niște adevărați actori apăreau unul după altul. Fiecare număr era întîmpinat de luptători cu aplauze însuflețite, ca să-și mai încălzească mîinile înghețate. Adevărul era că unele numere îi entuziasmau, dar mai rar, dat fiind că participanții la program se pregătiseră în grabă, iar mulți dintre ei nu aveau talent pentru așa ceva, dar n-aveau de unde alege prea mult.

Un grup coral tocmai interpreta în acompaniament de armonică *Prin păduri și munți*, cînd de Obuzieră, care stătea singură și urmărea programul deoparte, se apropie încurcat Poetul.

— De ce ai rămas deoparte? o întrebă.
— Să nu se molipsească cineva, Poetule.

— Știi că eu n-am nici o vină. Asta e ordinul. Ce puteam să fac?
— N-am nimic cu tine. Tu m-ai pus în program. Și nu-mi pasă nici de scenă, lua-o-ar naiba, dar mi-e ciudă că m-au respins în felul ăsta.
— Au spus că nu e bine acum. Dar va trece și asta, Obuziero. Îmi pare rău. Știi și tu că nu eu hotărăsc. Ce sînt eu aici? Făcător de versuri, un prost care organizează niște reprezentații. De n-aș lupta ca și ceilalți, ar face din mine un circar, dar nu mă deranjează asta. Ce puteam face?
— Nimic.
— Sincer îmi pare rău.
— Mi-ai mai spus că-ți pare rău. E clar.
— Oare nu mă crezi?
— Spune tu povești altora, dar nu mie. Doar nu ești nebun să te cerți din cauza mea. Ți-au dat ordin și gata. Și la urma urmei, cine sînt eu, Poetule?!
— Crede-mă că n-am putut face nimic.
— Asta zic și eu. Ți-au dat ordin și tu m-ai scos din program, Poezioaro! Ți-am spus că nu-mi pare rău că nu particip. Nu sînt chiar așa bătută în cap. Nu cred nimic, numai că mă doare că am fost izgonită așa. Tu ai făcut ce-ai putut. Ai făcut. Cînd l-au exclus pe Marketo, am făcut și eu ce-am putut. Nu-mi vinde mie cornul drept lumînare. Toți m-ați exclus. Asta-i, dragul meu Poet. Și tu m-ai exclus, mai dureros decît a făcut-o comisarul Zvonko, căci el barem mă urăște fiindcă am ridicat niște probleme în adunare. Dar tu

chiar mă compătimeşti şi ai vrea să am o părere bună despre tine, nu-i aşa ? Nu sînt curvă, Poetule. Uite-te la tine. Doar nu eşti nebun să te pui rău cu comisarul din cauza Obuzierei, mai ales acum cînd ne odihnim. Văd eu cît e ceasul. Nu trebuia să vii să mă consolezi. Acum mă duc la treburile mele. Scrie tu poezioarele tale şi ai grijă de reprezentaţie. Dacă te văd cu mine or să te tragă de urechi. Fiecare face ce e obligat. Unul dă din codiţă, iar altul nu. Dar nimeni nu se poate spăla pe mîini de parcă n-ar fi prezent, auzi tu ? Aş fi putut şi eu să tac cînd au tăbărît pe nefericitul ăla. Puteam să-mi zic în sinea mea : taci, Obuziero, pe tine şi aşa n-or să te socotească răspunzătoare indiferent ce vor hotărî. Puteam, puteam, şi astăzi aş fi participat la program şi aş fi fost şi membră de partid. Dar în sinea mea aş fi ştiut că m-am purtat ruşinos.

— N-am presupus că te va atinge aşa de mult treaba asta, tovarăşă.

— Păi ce, m-a atins ? ! Nu m-a atins nimic. Nu inventa. Puţin îmi pasă că am fost sau nu în program. Şi apoi ce fel de cîntăreaţă sînt eu ?!

— Vino ! spuse el cu glas aspru. Ultimul număr e al tău.

— Cine spune ?

— Eu spun.

— Nu vreau, mulţumesc.

— Ţie nu ţi se poate întîmpla nimic. Cîntă-ţi cîntecul, te rog. Te anunţ eu.

— Ei, poate chiar că aş cînta, ştii, deşi nu-mi arde de cîntat, dar mi-e teamă pentru tine. Comisarul ţi-a interzis.

— La dracu' şi comisarul şi interdicţiile. Văd eu că nu-i în regulă. Ce legătură are excluderea din partid cu asta ? Tu eşti luptătoare în batalionul ăsta. Eşti anunţată în program. Numele tău e pe afişe. Vino ! Nu ne mai retragem. Aşa vei arăta că eşti la locul tău, şi că nu te-ai demoralizat, Obuziero.

— Nu sînt eu demoralizată, dar să nu-ţi fie milă de mine. Eu am ieşit cu Marketo din adunarea aceea de pe Bijorina şi nu-mi pare rău, şi nu mi-e ruşine, ci mă mîndresc, căci dacă pentru dreptate trebuie să-ţi dai şi viaţa, aşa să fie. Aşa sînt eu, Poetule. Voi toţi credeţi că sînt o oaie proastă care trăncăneşte fără rost. Dacă ai cuvînt, merg.

— Mergem.

*

— Tovarăşa Tomažina va cînta *Cîntecul minerilor din Husin* — anunţă Poetul cu glas înăbuşit.

Unii aplaudau, alţii priveau miraţi, fiindcă se ştia că fusese scoasă din program.

Luptătorii priveau curioşi spre membrii comandamentului batalionului. Comisarul Zvonko se ridică în picioare, evident cu intenţia de a împiedica apariţia Obuzierei, dar comandantul îl trase de mînă şi el se aşeză neliniştit şi nervos.

— Asta e o provocare și o ațîțare, îi spuse Zvonko lui Šimun.

— Despre asta vom discuta mai tîrziu. Acum n-are rost. Dealtfel e vorba doar de un cîntec.

— E vorba de un principiu.

— Bine, vom discuta și îi vom trage la răspundere pe vinovați — spuse Šimun.

Obuziera ieșise pe scenă și privea mijindu-și ochii pe deasupra batalionului înspre vîrfurile albe ale Dirnei.

Poetul se retrase în spatele scenei conștient că-l așteaptă o anchetă și o pedeapsă, dar era mulțumit și eliberat de simțămîntul vinovăției față de Obuzieră.

— Asta trebuie pedepsit aspru, șopti locțiitorul de comandant, Roko.

— Aici e mîna Poetului.

Obuziera începu să cînte nesigur, cu glas tremurat. Simțea că parcă nu era vocea ei și asta o făcea să șovăie. Și tare mult dorea ca tocmai acum să cînte bine cîntecul ei preferat. Privirea ei întîlni privirea comisarului și vocea îi scăzu uscată și scîrțîitoare, și se părea că se va opri și va izbucni în plîns. Batalionul murmura.

Îi privi pe luptători și în ochii lor citi dorința ca ea să reușească. Apoi îl zări pe comandant care o privea îngrijorat. Atunci în ochii sufletului i se ivi chipul lui Marketo aplecat peste cazan. I se păru că se scufundă într-o beznă rece. I se păru că batalionul se clatină, că fagii s-au aplecat. Întrerupse cîntecul pentru o clipă, apoi își puse mîna stîngă

în șold, iar cu dreapta se prinse strîns de curea. Începu de la capăt și glasul îi răsună dintr-o dată limpede.

În batalion domnea liniștea. Nu se mai temea. Cînta așa cum nu cîntase niciodată. Batalionul tăcea, cu urechile ciulite. Și totul ar fi fost altfel dacă Marketo nu și-ar fi părăsit bucătăria atras de acel glas și coborînd pe cărare înspre locul unde era adunat batalionul n-ar fi început să cînte și el tare, adînc. Cineva se ridică atunci în picioare și preluă melodia, apoi altul și altul. Curînd cînta întregul batalion. Obuziera nu mai putu cînta ultimele două versuri, dar nici nu mai era nevoie. Cînta întregul batalion. Muntele răsuna din adîncuri, din crengi, din trunchiurile negre.

Obuziera își lăsă mîinile în jos. Apoi se auziră aplauze, îndelungi și puternice.

Marketo pornise înspre bucătăria lui.

Atunci se lăsă cortina.

*

— Știi ce te așteaptă ? Nu știi, nu-i așa, dar ai știut că încalci ordinul, mîzgăliciule, poet prost ce ești. Ai să răspunzi pentru asta, auzi tu ? spuse Zvonko supărat.

— Aud, răspunse Poetul.

— Liniștește-te, tovarășe comisar, zise Šimun încet. Tu, Poetule, explică-te.

— N-am ce explica. Sînt vinovat.

— Deci ai primit ordin ? îl întrebă Šimun.

— Eu personal i-am ordonat. Obuziera nu de mult a fost exclusă din partid și acum,

drept mulțumire, să o lăsăm să participe la program. Întregul batalion știe că a fost scoasă din program din ordinul meu. Cine îți dă ție dreptul să subminezi prestigiul comandamentului și al partidului? Tu, scribule!

— Vă rog, mai încet, spuse Šimun.

— Mă rog, să explice care sînt motivele.

— Și eu zic să explice, interveni Roko.

— Pe de altă parte, ea cîntă bine și programul mi-a plăcut. Dar tu, Poetule, ești vinovat. Și știi și singur asta.

— Tovarășul Poet ar trebui să explice lucrul ăsta, spuse Ilija. Dar nu trebuie să ne enervăm.

— Păi explică, Poetule, îl îndemnă Šimun.

— Am spus că n-am nimic de explicat. Faptele vorbesc.

— A insistat Obuziera sau tu așa de la tine ai făcut-o? întrebă Roko. Ar fi bine să o chemăm și pe ea aici.

— Ea este exclusă din partid.

— A fost primită greșit.

— Merita un glonte atunci pe Bijorina, căci a părăsit adunarea.

— Este o luptătoare bună și soră medicală destoinică. Este o tovarășă cinstită.

— Este nefericită — spuse Poetul.

— Oare nu te-ai îndrăgostit de ea? îl întrebă Zvonko.

— Problemă personală, răspunse furios Poetul.

— Propun ca tovarășul Bruno Zlojutrić, poetul nostru, să fie schimbat din funcția de responsabil al secției cultural-artistice a batalionului și de redactor al gazetei de perete și să fie înapoiat în grupă, spuse Šimun. Despre răspunderea pe linie de partid să hotărască comitetul batalionului sau organizația grupei.

— Eu sînt de acord, spuse Roko. Așa trebuie să fie.

— Trebuie, zise și Ilija.

— Consider că trebuie formată o comisie de partid, spuse comisarul. Asta e o încercare conștientă de a scădea prestigiul comandamentului în fața luptătorilor.

— Mă rog, zise Poetul, să se formeze comisia. Dar aș dori să fie întrebați și ascultați toți cei care pot spune ceva, de la bucătarul grupei a treia mai departe.

— Comitetul batalionului va forma comisia, spuse Ilija, și va asculta pe cine trebuie. Sînteți de acord, tovarăși?

— De acord, mormăiră ceilalți.

— Tovarășe Zlojutrić, să te prezinți la ordin comandantului grupei a treia, spuse Šimun.

— Înțeles. Mă voi prezenta imediat.

— Trebuie formată comisia, zise Zvonko.

— O vom forma astă-seară la adunarea comitetului, spuse Ilija.

*

Comisia se formă într-adevăr în aceeași seară, dar nu ascultă pe nimeni, nici nu reuși să se adune, deoarece evenimentele porniră pe drumul neprevăzut al războiului.

Se strecură din tabără și se ascunse în dosul stîncilor cu intenția de a scăpa de păduchi. Își scoase cămașa cenușie și ruptă în coate. Pielea i se încreți de frig. Se simțea nenorocit și începu să privească prostește la cămașa murdară pe care mișunau păduchii, iar alții stăteau strînși pe la cusături. Se scutură de frig și scîrbă și începu totuși să-i omoare. Unghiile i se umplură de sînge. Așa îl găsi Obuziera și îl privi mirată, apoi foarte calmă, ca și cînd ar fi fost vorba de o problemă minoră, îi raportă că și în grupa lor s-au ivit trei cazuri de tifos.

— Vicko, Stipan și Jozo s-au îmbolnăvit, spuse ea și se sprijini de trunchiul unui carpen bătrîn. Dar și pe tine te-au năpădit păduchii, tovarășe Prošper. Tot spatele îți e roșu. Îmbracă tunica, vezi că ai să înghețí.

— Ai dreptate, zise Prošper îngîndurat și-și îmbrăcă tunica.

— Tot timpul m-am temut de tifos și uite că a apărut. Și pe mine mă mușcă la sînge. Cînd mă încălzesc am impresia că înnebunesc. Mai ales de șolduri mă mușcă.

O privi încurcat.

— Nu avem medicamente, am consumat și hrana. Și tare mi-e teamă că vor fi mai mulți decît trei. De ce ai amuțit așa ? Doar nu ești surd.

— Deci și tifosul !

— Blestemații ăștia de păduchi scîrboși. Nu pot să-i văd, și ard toată de atîtea mușcături.

— Va trebui să-i izolăm pe bolnavi. Ai vreo propunere, tovarășă Tomažina ?

— Unii zic că e un șopron undeva, la nord-vest, la cinci-șase kilometri de noi. Zic că ar fi și o pădure lîngă șopron. Cel mai bine ar fi să-i ducem acolo. Dar asta trebuie să decidă comandamentul. Cămașa asta am să ți-o spăl și am să ți-o cîrpesc eu. Ei, ești și tu comisar. Te-ai retras în tine ca o broască țestoasă, de milă nici nu te pot privi.

Îi luă cămașa din mînă și o împături cu grijă.

— N-ai tu grijă, continuă ea. Dacă ți-ar spăla alta cămașa, luptătorii ar bănui cine știe ce. Dar pe mine nu mă vor bănui, nemernicii, că tot zic că n-aș fi femeie. Dar cînd sînt neputincioși, cînd îi arde glonțul la fund, atunci se poartă cu mine fin, sînt mărunți ca buburuzele. Dar într-o zi își va întoarce Obuziera pielea pe dos și atunci să vezi. Așa o să fac, zău. Numai că prea vorbesc și am treabă. Am să-ți aranjez cămașa, tovarășe, tovărășelule. Apoi ai să-mi dai hainele bucată cu bucată înainte de a-ți bea tot sîngele. N-ai teamă de mine, tovarășe, nu sînt balaur.

— Nici n-am spus și nici n-am gîndit așa ceva.

— Bărbații sînt lași și nenorociți cînd îi ajunge boala sau glonțul. Dar cînd totul e în ordine, se încing cu cureaua, se strîng și fac pe grozavii. Cunosc eu bine soiul ăsta. Cînd e groasă, plîng ca copiii mici și miorlăie : scapă-mă, Obuziero, scapă-mă, tovarășă. Cînd le trece iar se înfoiază, se învîrt ca cocoșii. Dar

nu prea ești vorbăreț. Nu te supăra dacă am spus ceva fără rost. Ce mă fac dacă se întinde tifosul ? Ce să le dau bolnavilor ? Nu mai avem nimic. Am păpat tot.

Îl trecură fiori reci și abia pronunță :

— Nu mă supăr eu pe tine, n-am motive. Se îndreptă spre tabără.

La comandament îl întîlni pe comandant, pe comisar și pe Dubravka. Erau îngrijorați, așa cum bănuise.

— Trebuie curățat batalionul de păduchi. Trebuie opărit totul cu apă clocotită, altfel vom crăpa cu toții pe muntele ăsta blestemat — spuse Zvonko.

— Nu chiar toți, zise Šimun. Ce crezi tu, Prošper ?

— Propunerea tovarășului comisar e justă, dar nu știu cum să o realizăm. Poate că am reuși dacă am putea să mai rămînem cîteva zile aici. Știți că la poalele muntelui se adună dușmanul. Problema e dacă vom avea timp.

— Nu putem risca nimic, spuse Šimun. Trebuie ca fiecare să aibă grijă de sine, iar pe bolnavi trebuie să-i ducem cît mai degrabă la șopronul ăla. Fierberea hainelor e imposibilă. Păduchii s-au vîrît în bluze, în mantale și ar trebui mult timp, chiar la cel mai puternic foc, ca să se usuce. În timpul ăsta am putea fi atacați.

— Văd și eu că nu-i posibil. Sînt îngrijorat. Cel mai mult m-am temut de tifos. N-avem medicamente și nici chiar un medic adevărat. Și dacă l-am avea, ce am putea face într-o asemenea situație ?

— Va trebui să plecăm cît mai curînd de aici, spuse Šimun. Afară de asta, va trebui să luăm măsuri, să întreprindem ceva. Cred că o grupă ar trebui să pornească înspre Mravljak. Acolo e patrula nemțească. Nu știm de ce sînt acolo și ce fac, dar știm că e doar un pluton. Probabil că sînt în recunoaștere. Concentrarea asta la trecătorile dinspre sud nu e din cauza noastră, dar în drum vor încerca să ne nimicească. De fapt, nici n-avem altă soluție. Nu mai avem nici alimente. De asemenea, nu avem nici muniții suficiente. Dacă am putea face rost de niște muniții și măcar puțină hrană. Dar pentru asta trebuie să trimitem doar o grupă. Oboseala în asemenea condiții influențează nefavorabil asupra moralului luptătorilor. Sîntem aici deja de o săptămînă.

— Ar putea merge grupa a treia — propuse Prošper.

— În regulă, spuse Šimun. Trebuie să ținem urgent adunarea comandamentului și a comandanților de grupe.

— Numai să nu se mai întindă tifosul, zise Prošper. Ar trebui să plecăm cît mai repede. Pînă la Mravljak sînt zece ore de mers.

— Cam așa ceva, poate ceva mai puțin, aprecie Šimun. Batalionul va porni spre Konjska Glava. Dacă între timp se petrece ceva neprevăzut, ne veți găsi lîngă Prečić sau Mrklin. Asta e în direcția în care trebuie să pornim. Ce crezi, comisare ?

— N-avem altă soluție.

— În ordine, spuse Prošper. Îi vom ataca după miezul nopții. Dacă va merge totul con-

form planului, ne vom întoarce la batalion mîine noapte.

— Dacă se întîmplă o catastrofă şi nu reuşiţi să luaţi legătura cu noi, încercaţi să intraţi în legătură cu brigada — zise Šimun şi îi întinse mîna lui Prošper.

Se salutară în tăcere.

— Totul va fi în ordine, spuse Prošper plecînd.

Ar fi vrut să pornească cît mai devreme, cît mai repede şi mai departe. Niciodată nu-i priise o odihnă prea îndelungată. Asta îl obosea şi îl aducea într-o stare de nelinişte prostească. Dar în conştiinţa lui răsunară totuşi cuvintele lui Šimun : dacă se întîmplă o catastrofă. Dacă se întîmplă, repeta el mut. E ciudat cît de uşor se despart oamenii.

Cerul devenea din ce în ce mai întunecat şi cobora tot mai jos, pînă la vîrfurile copacilor. Focurile nu puteau străpunge mantia cenuşie a zilei. În jur toţi luptătorii se luptau cu păduchii. Cîte unul cînta cu jumătate de glas. Alţii, adunaţi în grupuri mici, îşi povesteau, de cele mai multe ori, despre vremurile de pace. Glasurile lor parcă i se înfigeau în conştiinţă rănind-o. Toate dorinţele sînt mărunte, gîndi Prošper, dar aşa de greu de realizat. Hrană, pat, odihnă, cînd se va termina războiul, cînd va fi pace... El, în special, nu poate să-şi imagineze acel „cînd va fi pace". I se părea că niciodată nu va mai putea fi pace, cel puţin pentru el.

Simţi din nou foşnetul păduchilor pe piele. Ţesătura tunicii îi înteţea mîncărimea. Simţea

cum toată pielea îi era întoarsă pe dos. Trebuia să-şi ia cămaşa de la Obuzieră. Procedase prosteşte cînd o lăsase să i-o spele.

Porni aproape în fugă. Observă că din nou începuse să ningă, trist şi şovăitor. Zăpadă peste zăpadă, se gîndi el.

*

Coloana întreruptă şi întinsă urca încet muntele. Prošper mergea în spate şi se gîndea dacă nu a rămas cineva, dar era prea obosit şi nu putea verifica temeinic. Gîndurile îi erau întretăiate, neclare. Grupa îşi îndeplinise misiunea, batalionul nemţesc fusese lichidat. În luptă pieriseră Briškula şi Kliščić. Brico era grav rănit. Ceilalţi mai uşor. Îşi amintea că pe Brico îl luase în primire Obuziera. Ei erau undeva înainte. Toţi erau înainte. El era singur în spatele coloanei. La vreo cincizeci de metri înaintea lui văzu mişcarea dezordonată a unui luptător. Nici măcar nu încercă să vadă cine era. Acela se poticni şi apoi se ridică, dar nu putu vedea cine e. Ar fi trebuit să se grăbească. Era ruşinos să rămînă în urmă sau să se rătăcească. Nu putea nicicum să-şi dea seama ce se întîmpla cu el şi de ce se simţea aşa lipsit de putere. Probabil că îl măcina o febră ascunsă. Dacă şi-ar fi luat temperatura ar fi constatat că e bolnav. Şi poate avea chiar tifos. Sau poate era doar vlăguit.

Simţi o durere surdă în stomac şi frica de a nu se rătăci. Ar fi trebuit să grăbească pasul, dar nu reuşea. Dimpotrivă, constată că ulti-

mul luptător din coloană nu se mai vedea. Altădată mergea uşor şi putea rezista la orice. Important era totuşi să nu cadă, să nu se întindă pe zăpadă. Picioarele îi erau înţepenite ca butucii. Mai simţea că este legat de grupă, deşi nu-i mai vedea. Dacă ar şti măcar de se mai află cineva în urma lui. Pînă la Rudlić ştiuse care era starea coloanei, apoi începuse să piardă noţiunea. Întrebarea era pînă unde pătrunsese batalionul.

Îşi pierdea din ce în ce mai mult simţul realităţii. Începură să i se ivească scene de pe Bijorina, întretăiate, fără formă. Atunci plecase dintr-o pădure de stejari. Da, aşa fusese. N-are voie să se rătăcească acum, mai ales pentru că îl reabilitaseră. Trebuia să ajungă grupa şi batalionul.

Efortul mersului îl dobora.

Se mişca din ce în ce mai încet.

*

— Soarele tău de comisar, cînd veţi împărţi ? ! gungureşte tovărăşelule, spune, luminează-ne. O să împărţiţi voi pe ascuns. Nu meriţi numai tu. Şi noi merităm toţi cîte ceva, comisarule — spuse Stipan.

— Frate, dă-ne ce ne-oi da.

— Sînt sardele sărate, ulei şi udătură. E şi pîine, dar o ascundeţi.

Prošper se sprijinea de craca unui fag şi încerca să-i numere, dar nu reuşea în nici un fel să stabilească dacă erau şase sau şapte.

— De ce v-aţi oprit aici, tovarăşi ? Trebuie să ne grăbim şi să ajungem grupa a treia şi batalionul, spuse Prošper cu glas rugător.

— Dă-ne mîncare. Dezleagă desaga.

— Nu am mîncare. Vom găsi la batalion.

— Bravo nouă, spuse Kusić. Au mîncat tot. Şi fug undeva, dracu' ştie unde. Şi n-are rost.

— În coloană cîte unu ! Vă ordon.

— Păi cum altfel ?

— Se poate şi mai mulţi, observă Blečić cel mărunt şi vînjos, istovit şi el. Se poate oricum. Important e să găseşti ocolişul, asta înseamnă mult. Şi se poate în diferite feluri. Te rog să dezlegi tu desagii.

— Minte. Minte, protestă şi îşi agită mîinile deasupra capului Pave Tružić, un lungan gîrbovit. Minte. Minte.

— Minte pe naiba, n-are nici lacrimi.

— Mande şi Čuturica au vrut să ne înşele, tovarăşe comisar. Dar noi nu sîntem oi, spuse Stipan. Ei nouă au pornit cu plutonul. Le-au spus lor proştilor că acolo e hrană, dar noi am ştiut că e ascunsă undeva aici.

— Minte Stipan. Au pornit şapte. Am fi mers şi noi, tovarăşe comisar, prefăcîndu-ne că vrem, dar de la început am ştiut că nu mergem. Ne-am ascuns pe după pomi. Cine să te vadă... Am mirosit că hrana e aici, şi nu acolo.

— Au plecat nouă, spuse Kustić cu glas de copil.

— Nouă, pe naiba ! Şapte. Şi aici sîntem cinci, şi cu încă unul şase, cu tine, comisarule,

șase. Nu-i crede, toți mint. Te trec însetat peste apă dacă nu ești șiret, spuse Pavle.

— Este, trebuie să fie...

Nu le mai putea distinge chipurile, dar îi recunoștea după glas... Întunericul se furișa pe munte, iar vremea se înrăutățise.

— Sîntem o armată, ce mama dracului, o armată. Nu sîntem niște derbedei, nici agresori. Lupta asta a noastră e dreaptă, tovarăși și tovarășe !

— Și eu spun asta... dar nu e hrănitoare, nu-i puternică, Armata e populară și punct. Unii au, alții n-au. Am fost și eu idealist.

— Și eu am fost, dar nu mai sînt.

— Tovarăși, nu faceți gălăgie, ne vor auzi. Nemții nu sînt departe.

— Să vină, o să le dăruiesc șapte gloanțe.

— Ajunge, nu țipa. Ascultă ce spune comisarul grupei a treia.

— Nu mă pot aduna. Asta nu ești tu, Sveče ? Mi te-ai așezat cu bocancul pe picior.

— În coloană cîte unu, v-am spus, încercă Prošper să se impună bolnavilor de tifos rătăciți.

— Atunci nu-i mîncare ?

— Nu e. Va fi pe Mrklina, v-am spus.

— Acolo sînt depozitele ?

— Acolo-i tot — spuse Prošper.

— Pe cuvînt de cinste ?

— V-am spus.

— Uite, zău. Noi sîntem nebuni, iar ei nouă sînt deștepți. Lucrurile sînt pe dos.

— Șapte.

— Nouă.

Se ținea de o cracă, iar în jurul lui lumea dansa întunecat. Împușcăturile răneau undeva întunericul.

— Mai ales noaptea.

— Cine te-ar crede, comisare ?

— Pe cuvînt de onoare. La batalion pregătesc mîncarea. Nu simțiți mirosul ? Mă mir.

— Și noi ne mirăm. E ușor să te miri. Noi am crezut că aici e. Măi, or să ne mănînce tot. Aia nouă or să năvălească ca lupii.

— Șapte, lovi-te-ar trăsnetu', șapte. Noi sîntem cinci. Eu plec.

— Merg și eu.

— Ei, păi să mergem, dacă sîntem nebuni, numai să ajungem.

— Cine vorbește de boală ?

— Păi despre ce să vorbești ? !

— O să crăpăm, asta e.

— Eh, dacă am avea sardele sărate, ulei și udătură și pîine proaspătă, aș ara muntele. Noi sîntem bolnavi de foame.

— Să mergem, tovarăși, cu cît mai repede, cu atît mai bine.

— Cîte unul sau mai mulți ?

— Cîte unu.

Porniră deodată în direcția indicată, toți în afară de Stipan, care dădea din mîini de parcă ar fi vrut să spună : mergeți dacă sînteți proști.

— Tu de ce nu mergi, Stipane ?

— Nu merg, iaca.

— Trebuie.

— Jură-te !

— Mă jur.

— Te juri da' strîmb. Ești un mincinos.
— Toți au plecat, Stipane.
— Sînt nebuni. Le-a luat mințile boala. Au crezut că mîncarea e acolo, pe Mrklina. Tu, comisare, ești un mare mincinos.
— Acolo-i batalionul, Stipane.
— Poate să fie batalionul, dar cazanele sînt goale. Dacă ar găti cu-adevărat, aș simți eu mirosul. Aici cel puțin o să mă satur de somn. N-o să mă găsească nimeni aici, și mai tîrziu viu după voi. Așa au mințit și cu șopronul. Este un șopron, dar n-am putut rămîne nici două zile, și iar am plecat, așa înfometați. Parcă mergem la împărtășanie. Nu, nu gătesc nimic. De ce minți, comisare, e rușine!
— Nu mint.
— Pe naiba! Dar nu mi-e mie teamă nici de tine nici de nimeni. Hai, spune, ce poți să-mi faci.
— Nu-i vorba de asta, Stipane. Fii conștient.
— Am să-mi fac culcuș aici, în frunze, dar am să te urmăresc, comisare. Dacă ai să mănînci pe ascuns, știu ce-am să fac.
— N-am să mănînc, nu am ce. Pornim. Trebuie să-i ajungem pe ăia cinci.
— Greșești comisare, șase.
— Totuna, trebuie să-i ajungem.
— O să se descopere totul, iar eu mă duc în frunziș.
— N-ai să te duci, ci ai să mergi la Mrklina, auzi?

— Vorbești ca să n-adormi. Lui dumnezeu, drăguțu', îi e totuna unde mă duc. Norocul meu l-a pus dracu' în sac și l-a rătăcit.
— Îți ordon!
— Ordonă-i tu lui Periša.
— El e mort.
— Și eu sînt într-un fel, dar te văd. Ochii îți sînt șireți, diavolești, dar pe mine n-ai să mă înșeli.
— De ce te-aș înșela?
— Așteaptă, comisare, ciulește urechea, vine cineva... calcă apăsat. Dacă-i neamț, îl dobor. Poate găsesc la el ceva mîncare.
Amîndoi îndreptară armele spre arătarea care bîjbîia prin pădure, apoi le coborîră iute, căci o recunoscuseră pe Obuzieră.
— Tu?! — o întrebă mirat Prošper.
— Pe unde umbli, Obuziero, lua-te-ar naiba! — spuse Stipan.
— Eu sînt, răspunse ea răsuflînd sacadat. A murit Brico. L-am tîrît în sus pe munte, dar în zadar. El s-a hotărît să dea ortul popii, și dacă ar fi vrut ar mai fi trăit. Dar n-a vrut.
— Ai ceva de mîncare, Obuziero? o întrebă Stipan.
— N-am.
— Minți.
— Percheziționează-mă.
— Chiar nimic?
— Stipane, nu mă provoca că sînt prost dispusă. N-am mîncare. Și ar fi putut dacă ar fi vrut... Dar ce folos, cînd nu vrea omul, nu vrea. A ales linia cu mai puțină rezistență, asta e. Măcar de-ar fi murit imediat, dumne-

zeul lui de prost. Așa, m-am chinuit cu el. M-am deșelat urcînd muntele. Mai rău ca Isus cu crucea. Era o bucată de om. De-ar fi spus măcar imediat că nu vrea, nu m-aș fi omorît atîta. Șapte ceasuri l-am purtat sus-jos. Dracu' știe încotro am mers și de ce. Atunci, după șapte ceasuri de chinuri, și ale lui și ale mele, îmi spune : „N-are rost, Obuziero, mă duc, lasă-mă în pace, mor !“ „Cum să mori, mă oaie !“ îi spun eu. „Să-ți fie rușine, Brico“. „N-ajută“, spune el, „mor, Obuziero“. „Nu trăncăni fără rost, că te plesnesc peste bot, Brico, pe sănătatea mea“, spusei eu. „N-ajută“, zise el. „Să-ți fie rușine, hăndrălău blestemat“, îi spun eu, „de ce n-ai spus mai devreme că ai de gînd să crăpi ? Ce crezi că-s eu, catîr, nu ? Gîndești că Obuziera poate să tragă, că nici nu-i bună de altceva. Iar tu poți să crăpi cînd îți vine chef, nu, așa domnește, frumos, te întinzi pe frunze și adio ? ! Așa se face ? Puteai să crăpi imediat. Dacă ai fi făcut așa, jos pălăria. Dar acum — nu. Și îi spun eu, voi discuta despre asta la adunarea grupei, Brico, numai dacă încerci să mori așa josnic.“ Iar el...

— Ce-a spus el ? — o întrebă Stipan.

— El tăcea de parcă era împăiat. Văzuse și singur că a încurcat lucrurile.

— Minți, Obuziero.

— Stipane, te trăznesc peste dinți, zău, pe ochii mei. Și tu, comisare, ce te zgîiești așa ? Numeri pomii ?

— Vă aștept pe voi doi să pornim.

— Ei, păi acum așteaptă să-mi trag sufletul. Ți-am spus că l-am tîrît pe mîrțoagă ăla în spinare. Crezi că a fost ușor ? La sfîrșit m-a păcălit, fiul de cățea. Cum a hotărît, așa a și făcut.

— Deci a murit Brico, spuse Stipan. Dar oare nu minți tu, Obuziero ?

— Nu lătra, trăznitule.

— Ei, păi toți o să ne ducem, zise Stipan, toți fără excepție.

— Păi nu-i chiar așa. Dacă ți s-a făcut să mori, întinde-te ca lumea. Întinde-te și crapă, n-am să scot un cuvințel. Și să nu mă zgîndări tu pe mine, să știi ! Dar nu, ajută-mă, Obuziero, trage, suie, cară, și apoi cînd îți vine... Nu suport minciunile, auzi tu ? Putea să-mi spună pe loc. Nu m-aș fi spetit de pomană. Dar ce să-i faci dacă sîntem de tot felul.

— Brico a fost un bun luptător — spuse Prošper încet.

— A fost un amărît, tovarășe comisar. Dacă era bun, nu m-ar fi înșelat așa. Cel mai ușor e să te întinzi pe spate ca o curvă și adio. Dar trebuie să te lupți, e așa sau nu-i așa ?

— Da, trebuie să înduri cît se poate, spuse Prošper.

— Ei, pe naiba ? Dacă ar fi după asta, am fi fost de mult duși, tovarășe comisar. Mă mir cine te-o fi pus în funcția asta dacă vorbești așa.

— Și eu mă mir, spuse Stipan. Dacă ai fi meritat ai fi avut de mîncare.

— Am spus eu, tovarășe Prošper, după tine ne-ar fi luat dracu' de mult. Ești tu înțelept : îndură cît poți. Nu-i așa, cît poți ! Iar eu spun, trebuie să înduri cît trebuie. Așa ne învață

partidul. Asta-i mai mult decît poţi. Fiecare poate cît poate. Dar noi trebuie să facem şi ce nu se poate. Aşa văd eu lucrurile. Şi voi doi ce v-aţi îndepărtat ? Pe Brico l-am acoperit cu frunze şi crengi. Mi-am zgîriat mîinile, mi-am rupt unghiile. Iar armata e înainte. Lua-o-ar naiba de meserie, asta a mea ! Dar ştiu că m-aţi dus, zău. Pe sanitară n-o cunoaşte nimeni cînd e totul în regulă, dar cînd e la o adică, unde eşti, tovarăşă ? Atîta timp cît e omul în putere, nici nu se uită în jur, dar cînd are un pic de febră, adio grupă şi tovarăşi.

— Da' ai o limbă lungă, Obuziero, remarcă Stipan.

— Da' tu ce ai, Stipane ?

— Eu n-am.

— Lovi-te-ar nevoia, n-ai, nu-i aşa ? !

— N-am nimic dacă n-am de mîncare.

— Ce tot cotcodăceşti, nu-i mîncare, nu-i mîncare ? Doar nu eşti femeie, zău aşa. Şi te rog, nu mă mai plictisi. Ţi-am spus că sînt obosită. M-aş culca un pic. N-o să fugiţi ? Şi la urma urmei, faceţi ce vreţi. Eu n-am nevoie de voi. Mă mir de tine, tovarăşe comisar. Te-ai agăţat de pomul ăla ca de singura salvare. N-ai nici un folos din asta. Culcă-te, odihneşte-te, omule. Şi tu, Stipane. Ia nişte frunze şi fă-ţi un culcuş. Asta ajută. Simt că se lasă frigul. Problema e de unde se aud împuşcăturile ?

— Destul de departe de noi, spuse Prošper, dar trebuie totuşi să pornim.

— Nici nu-mi pasă. Să se ducă la naiba. Aud şi n-aud. Am să mă culc un pic. Nu mai pot de oboseală.

— Te aşteptăm doar zece minute, spuse Prošper. Trebuie să-i ajungem pe ceilalţi.

— Cum vreţi, ştiu eu să merg şi singură.

— Eu n-aştept nici pe dumnezeu, spuse Stipan, nu aştept şi gata.

— Cine te ţine... ? !

— Bănuiala.

— Caută, lua-te-ar dracu', pipăie. Ai să găseşti, să nu-ţi spun ce. Nu sînt nici eu animal să nu dau tovarăşului. Aş împărţi cu tine chiar de-ai fi mai rău decît eşti. Dacă vrei, ce am eu, pofteşte. Dar nu poţi, lua-te-ar naiba de nebun. Şi lui Brico i-am spus : hai, flăcăule, dă năvală. Am vrut să-i mai prelungesc viaţa, dar el s-a predat, catîrul, şi habar n-a avut. Se zgîia la mine ca viţelul.

— Chiar că eşti scîrboasă, spuse Stipan.

— Ei şi ce ? Şi acum mă culc şi, zău, văd stelele printre nori şi crengi. Ciudat, de mult n-am mai văzut o stea pe cer.

— Eu plec, spuse deodată Stipan.

— Mai aşteaptă puţin, zise Prošper.

— Ei, păi acum de ce să aştept ? Ăia sus poate gătesc. Or să înfulece şi cuiele lui Isus. Aici nu mai e vorba de conştiinţă. Omul e fiară cînd e înfometat. Iar tu, Obuziero, aşteaptă vreun flăcău. Mai curînd aş vrea o îmbucătură de pîine decît o sută ca tine.

— Şi eu aş vrea, Stipane.

— Ei, păi tu eşti grasă, Obuziero. Se vede treaba că primeşti pe sub mînă. Poate cutre-

ieri şi prin sate. Dă-mi ce mi-oi da, dă-mi ce-o fi să vînd. Eşti bună tu în luptă, dar eşti scîrboasă. Şi vorbeşti despre Brico care-i mort, de parcă-i fiară. L-ai aţîţat pe muribund, căţea !

— Marş, cîine ! Eu l-am purtat pe Brico, nu tu. Poate va trebui să te port şi pe tine pînă-n zori, prostule. Viţel tîmpit ! M-am oferit lui şi ce. Pîrăşte-mă, cal sănătos ! Nu-i nici o oca de carne pe tine şi eşti lung ca o ofensivă. Nici un folos de pe urma ta. Problema e că eşti într-adevăr bolnav sau te prefaci, ca să scapi de luptă.

— Mă prefac, ei şi ce ? Cîntă tu ce vrei, eu am plecat. Şi adio, frumoasa mea, şi tu la fel, tovarăşe comisar. Ăia poate pregătesc de mîncare.

— Cunoşti direcţia ?

— Da. Miros eu drumurile. Tremur, da' nu mi-e frig. Uite aşa, eu spun şi nu spun. Totul e problematic şi nu e rînduială deloc. Naiba ştie pînă la urmă. Se opreşte omul aici sau acolo, totuna-i. Nu e nici simplu, nici dovedit. Apoi va răsări luna. Omul se îndoaie de parcă ar avea cerul pe umeri. Şi la naiba, dar n-are în el nimic şi se usucă şi se frînge. Da' altfel ai cînta tu, Obuziero, de-aş fi eu sănătos şi sătul. Te cunosc eu, păsărico. Cînd eram sănătos, totdeauna erai ruşinoasă cu mine. Acum ţi-e uşor. Nu te preface, te cunosc eu bine. N-ai nimic. Ai asudat şi acum ai să te îmbolnăveşti. Pămîntul e umed şi e şi zăpadă sub tine. Nu sînt nici eu cîine. V-aş aştepta eu, dar ăia sus or să mănînce şi cazanul. Mai bine să veniţi şi voi. Îmi miroase a viscol.

— Pleacă odată, lua-te-ar dracu'. Pleacă şi tu, tovarăşe Prošper. Eu vin singură, numai să-mi trag un pic sufletul. La urma urmelor, nici nu-mi sînteţi de folos. Cunosc poveştile astea. Păi, m-a ajuns şi pe mine. Doar nu sînt de piatră.

Stipan dispăru printre copaci. Îi auzeau paşii moi şi nesiguri peste frunze.

— Şi tu, comisare, de ce n-ai plecat ?

— Te aştept pe tine, nu te pot lăsa singură.

— Atunci aşteaptă... şi să ştii, aia cu Brico n-a fost minciună.

— Exagerezi.

— Exagerez pe dracu', nici n-am spus tot. Dar între patru ochi pot să-ţi spun, căci nu sînt martori. I-am pus mîinile pe sînii mei. Dar ce folos, cînd mîinile erau moarte, iar el, fiul de căţea, s-a hotărît să dea ortul popii. I-am trăznit şi o palmă şi am ţipat la el. Da' ce nu i-am spus, şi tot degeaba. Mă privea tîmp şi nimic. Atunci a zis : „Să nu mă laşi, tovarăşă, te rog !“ Iar eu tot îi zicem că-i un nimic şi-l întrebam de ce să-l las, cum crede el că l-aş putea lăsa. „Ei, păi“, spunea el, „pentru că o să mor“. „Pentru asta nu se părăseşte un tovarăş“, îi spun eu lui. Ce zici de toate astea, tu care eşti mereu pe linie, ai ?

— Aiurezi. Nu cumva ai febră ?

— N-am. A fost şi mai rău. În noaptea asta sînt tare nefericită, crede-mă. Toate astea nu-mi intră în minte, şi n-am prea multă, că dacă aş avea aş fi măcar comisar de grupă sau aş fi în comandament ca Dubravka. Am

auzit odată cum vorbeai cu ea. N-am înțeles nimic. Ai citit multe cărți, așa-i ?

— Am citit cîte ceva, dar în ele nu găsești răspunsul la multe întrebări.

— Credeam că acolo e tot. Da' dacă nu-i, nu-i. Omul trebuie să facă ce e obligat. Acum mi s-a făcut frig. Și nu mai văd nici măcar o stea.

— Ar trebui să pornim, spuse Prošper șovăitor, dar simțea că îl cuprinde moleșeala, o tristețe calmă și nedefinită. Încercă să reziste și începu să desprindă cu unghiile coaja de pe creangă. Abia o mai zărea pe Obuzieră, care ședea culcată pe spate. Îi auzea răsuflarea, dar nu mai vorbea. Se liniștiseră și împușcăturile. Noaptea coborîse peste arbori. Bolnavii de tifos plecaseră prin întuneric către mîncarea imaginară. Brico rămăsese. Și copacii rămăseseră. Copacii rămîn întotdeauna. Acum ar putea pleca și el, dar cum să plece cînd ea stă culcată și nu vrea. Ar putea să-i ordone, foarte aspru și dur, dar simte că n-are putere suficientă. Era într-adevăr obosită, totuși nu o putea lăsa aici. Vîntul începuse să șuiere prin coroanele goale ale copacilor. Nu mai putea să aștepte. E comisarul grupei și totuși, uite, n-are putere să ordone unei sanitare să pornească. Ea singură spusese că trebuie făcut mai mult decît se poate. Ei, păi acum să se scoale, căci în fiecare clipă poate începe viscolul.

— Scoală-te ! spuse el dîndu-și seama însă că vocea lui nu avea nimic din fermitatea comenzii, că glasul îi era rugător și slab.

— Nu pot, răspunse ea cu glas ostenit.

— Singură spuneai că trebuie să facem și ceea ce este imposibil.

— Și-o spun și acum, dar nu văd de ce trebuie să pornesc tocmai în momentul ăsta. Va începe să viscolească, iar aici pădurea e deasă. Ar fi mai bine să rămîi și tu. O să facem un adăpost din crengi. Mîine o să ne fie ușor să-i ajungem pe ai noștri. Că și ei sînt infanteriști grozavi ! Se tîrăsc ca ceața fără vînt. Haide, zău, fii înțelept, tovarășe, și culcă-te lîngă mine dacă ți-e frig și mai ales dacă esti obosit și neputincios. În noaptea asta mi-aș da sufletul fiecărui tovarăș. De trei ani tot mor în brațele mele unu cîte unu. Eh ! Tu ești la fel ca toți ceilalți. Poate că ai mai multă știință, dar ce înseamnă acum știința, nimic. Chiar nimic. Nu strînge creanga aia, că nu ajută la nimic. Obuziera sînt eu, așa m-a poreclit răposatul Trkać. Tu nu-l cunoști. A murit în luptă. Era dracu' gol. M-a poreclit așa chiar inainte de a muri, cînd l-am scos din foc. Mi-a spus : „Tomažina, ești puternică ca o obuzieră“. Dar la ce te gîndești, dacă pot să aflu ?

— Mă gîndesc că trebuie să pornim.

— Să mă ia naiba dacă nu ești lovit în cap, măcar că ești comisarul grupei. Cunosc eu oamenii. Te chinuie ceva. Poate îți trebuie o femeie. Poate ești bolnav din cauza asta. Eu nu sînt doctor, dar am lucrat la spital. Am văzut de toate. Omul poate să și înnebunească, pe viața mea. Așa e natura asta a noastră. Dar eu nu înțeleg linia asta a noastră. Împărțim totul, și fărîmiturile, și viața,

dar n-ai voie să-i spui tovarășului : ia puțin din mine, dacă îți plac. Ce poate fi mai cinstit decît asta ?

Ea ar fi pornit dacă i-ar fi ordonat, dar el, iată, se ține de creanga fagului și ezită, se lasă furat de ceva necunoscut și de bezna rău prevestitoare care scîrțiie în adîncuri.

Vîntul era tot mai rece, întunericul tot mai dens.

— Obuziero, tu uiți că eu sînt comisarul grupei.

— Chiar că-mi pasă mie acum că ești tu comisar. Cînd ajungem la grupă, jos pălăria.

— Îți ordon să pornești. Altfel mă obligi să te predau tribunalului militar.

— Crezi tu că mă sperii așa, dintr-o dată ?

— Nu cred nimic. Asta s-ar putea numi abatere de la disciplina militară, încălcarea jurămîntului.

— Lovi-te-ar trăsnetu' ! Păi ce-o să-mi facă tribunalul ăsta ? Poate oare să mă pedepsească mai rău decît așa ? Care tribunal militar m-ar osîndi să car prin munți niște căcăcioși blestemați și fără caracter, ai ? Care, spune ? ! — strigă ea, iar glasul i se frînse.

— Tribunalul partizanilor, spuse el aspru, tremurînd tot de furie. Noi trebuie să fim exemplu în orice privință, tovarășă Tomažina. Noi sîntem armata poporului.

Nu găsea cuvintele potrivite și asta îl neliniștea și mai mult, îl enerva :

— Noi ne luptăm pentru o viață mai frumoasă, iar tu trăncănești vrute și nevrute și te oferi luptătorilor ca una de pe stradă. Ține minte că am să te raportez și am să cer cea mai aspră pedeapsă. Nu ți-e de ajuns că ai fost exclusă din partid ?

Ea se ridică și se sprijini cu spatele de copac. Vîntul se întețise. Norii coborîseră, și abia se deslușeau unul pe altul. Nu-și puteau vedea chipurile.

— Mișcă-te ! strigă Prošper. Îți ordon.

— Ordonă tu cui vrei. Am crezut că ești un tovarăș, dar nu ești deloc om și ești prost ca oaia. Și ce crezi tu, că mi-e frică ? ! De-ar fi fost așa, n-aș fi plecat eu la partizani în patruzeci și unu, tovarășe. Ar trebui să știi dacă ești așa de conștient. Dar nu știi nici cine-ți poartă capul. Urăsc bunătatea asta mincinoasă, din obligație, lăudăroasă. Ce zici tu, Obuzierei i s-a făcut de distracție. Nu mă dau înapoi, să știi. Tot ce am spus e adevărat. Cine te-o fi făcut comisar, lua-l-ar dracu' în fundul iadului. Voi toți, curvarilor, ce ziceți : Obuziera e veselă, plină de optimism, și nimeni nu se întreabă nici cine sînt, nici de unde sînt. Eu vă cîrpesc trupurile rănite, îi întorc pe catîrii pișați și toți povestiți de mămică, de logodnică, de tăticu, toți după listă. Eu tac ca de piatră și vă pansez boașele și vă cîrpesc curu' și vă spăl ca pe copii cînd fac pe ei, dar nimeni nu întreabă ca și tine, Obuziero, trăiești ? Nimeni nu se gîndește că sînt și eu om. Nu trebuia să pomenești de partid. Și nu ești obligat să o rănești în inimă pe sanitara grupei tale.

Glasul îi era mai înfundat, încet. Prošper se așeză obosit pe un trunchi răsturnat și găunos,

care i se nimerise lîngă picioare. O să mai aştept puţin, gîndi el.

— Îţi spun că ai greşit. Du-mă tu în faţa tribunalului militar. Chiar ţi-ai găsit biserica unde să te rogi la dumnezeu.

— Iartă-mă, am fost nervos. Şi tu eşti, pare-mi-se. Uită asta şi hai să pornim. Ar trebui să trecem de cotitură înainte de a începe viscolul. Mă tem pentru tovarăşi. Cred că se strică vremea. Sînt îngrijorat.

— Spune aşa. Păi, dacă aşa gîndeşti, să pornim, spuse ea mai liniştită. Începe să ningă. Vezi fulgii ?

— Îi simt pe obraz.

Crengile scîrţîiau.

Undeva urla un lup.

— Nu-i departe, îl auzi ?

— Aud.

— Ninge tot mai des.

— La naiba şi zăpada !

— Începe. Dacă vrei, pornim. Să nu dai vina pe mine după aia. Tu comanzi. Eu a trebuit să mă odihnesc puţin, iar ţie ţi s-a năzărit să mă aştepţi, şi acum uite, dumnezeu îşi face semănăturile de iarnă. Cu zăpada mai merge, dar vîntul e scîrbos, auzi-l.

— Aud. Să pornim !

— În ordine, spuse ea şi se ridică.

El îşi întinse muşchii încordaţi şi porni.

*

— Îi pierdem unul cîte unul, constată comisarul Zvonko cu glas nervos. Am fi putut

să atacăm şi să cucerim Sedlo şi aşa să spargem încercuirea, poate cu mai puţine jertfe.

— Se pare că totuşi va trebui să atacăm, altfel batalionul e pierdut — spuse comandantul Šimun.

— Eh, dacă am putea face să tacă mitraliera !

Marketo apăru deodată de după stînca colţuroasă şi se opri în faţa comandantului. Luînd poziţia de drepţi reglementară, spuse :

— Tovarăşe comandant, mă ofer voluntar în calitate de grenadier şi sînt gata să pornesc imediat pentru a distruge mitraliera. Am nevoie numai de grenade şi nimic altceva. Lăsaţi-mă ! Au căzut şapte pînă acum, dar pe mine nu mă iubeşte glonţul.

— Deja m-am hotărît să atacăm — spuse Šimun şovăitor.

— Lasă-mă, comandante, am să reuşesc !

Šimun oftă şi îl privi lung pe Marketo, apoi îşi mută privirea spre stînca găurită în faţa căreia zăceau grenadierii morţi. Simţea un tremur ascuns în corp. Gura îi era amară şi uscată. O greaţă puternică i se urca în gît.

Comisarul îl privea pe comandant cu frică, aşteptînd deznodămîntul.

Marketo se apleca cînd la dreapta, cînd la stînga, de parcă ar fi vrut să se încălzească. Osos şi înalt, îl privea pe comandant şi-i aştepta hotărîrea.

— Am hotărît să atacăm, ţi-am spus, zise Šimun şi călcă apăsat zăpada de parcă ar fi vrut să distrugă ceva periculos sub tălpi, iar în sinea lui se chinuia şi ezita.

Zvonko tuşi uscat şi spuse :
— Poate că ar fi bine ca tovarăşul să încerce totuşi. De altfel, s-a oferit singur. Dacă ar reuşi, asta ar însemna mult pentru batalion.
— Dar dacă nu ar reuşi ? îl întrebă Šimun aproape în şoaptă.
— Asta o ştii şi singur.
— Lasă-mă, tovarăşe comandant, să pornesc. Nu mai pot suporta să-i văd pe copiii ăştia fără experienţă şi imprudenţi cum pier unul după altul. Iar eu sînt grenadier de meserie. Lasă-mă să le aduc la cunoştinţă nemţilor unele lucruri.
— Să mai încercăm o dată, propuse Zvonko.
Fără să-l mai privească pe comisar, Šimun spuse cu glas înfundat :
— Grenadele le găseşti în spatele stîncii, la stînga.
Marketo se aplecă brusc în spatele stîncii şi într-o clipă dispăru din cîmpul lor vizual. Curînd auziră cum ţiuiau foarte subţire grenadele, lovindu-se între ele, semn că Marketo se înarma.
Zvonko tremura vizibil. Pe chipul lui se vedea umbra aceea ştiută doar de soldaţi, din pricina căreia chipul se deformează şi capătă o paloare de ceară.
— Poate va reuşi bucătarul. Este un grenadier iscusit, spuse el nemaisuportînd tăcerea.
Šimun călcă din nou zăpada cu bocancul şi cu coada ochiului îl privi cu răceală pe comisar.
Vîntul se înteţise dezlănţuit. Dubravka suspina încet în spatele stîncii.

— De ce nu te duci la tovarăşa, Šimune ? Ştii că i-a degerat piciorul.
— Ştiu, Zvonko. Cîteodată omului îi degeră şi creierul. Nu mă zgîndări acum, te rog. Mă tem că şi Marketo a plecat la moarte.
— Iartă-mă, n-am vrut... El va ieşi la capăt într-un fel cu mitraliera aia.
De după stîncă se ivi intendentul batalionului şi spuse :
— Or să-l omoare. O să piară prosteşte.
— Trebuia să încerce. E grenadier, spuse Šimun cu glas ridicat.
— A fost grenadier, dar acum e invalid şi bucătar.
— Eu cred că va reuşi, zise Zvonko.
Îl priveau încordaţi şi neliniştiţi. Li se părea că e prea vizibil, deşi nu depăşea cu trupul nivelul zăpezii. Cu fruntea şi cu coatele îşi croia drum.
Dubravka se tîrî pînă la ei. Avea piciorul înfăşurat în cîrpe. Era palidă, iar ochii îi străluceau a plîns.
— A plecat, spuse ea acuzîndu-i parcă.
— Singur s-a oferit, zise Zvonko.
— Am ştiut eu că se va prezenta voluntar. Iar noi l-am exclus din partid. Trebuie să-l primim imediat.
— El a dorit să se evidenţieze, observă Zvonko.
Šimun se prinse cu mîinile de stînca rece. Strînse piatra de parcă şi-ar fi înlănţuit propriile-i mîini. Apoi spuse cu glas înecat :
— Dacă Marketo nu reuşeşte, vom deveni hrană pentru lupii flămînzi, comisare. Visco-

lui se întețește. Nemții sînt de jur împrejurul nostru. Marketo, uite, se tîrăște și încearcă cu fruntea să croiască o trecere în zăpada înghețată pentru batalionul nostru și pentru tine, Zvonko.

— Tu ești întotdeauna foarte sensibil cînd e vorba de Marketo. Gîndește-te puțin la asta. Adeseori îți subminezi autoritatea din pricina lui. Despre asta vom discuta cînd ieșim din această situație.

— Clar, cînd ieșim, spuse Šimun. Iar acum du-te, comisare, la flancul grupei a doua și dacă Marketo nu reușește, pornim la atac. Știi unde ți-e locul în atac ?

— Știu.

Plecă trecînd din adăpost în adăpost, evitînd gloanțele care șuierau și dispăreau în depărtare împreună cu vîntul și cu fulgii ascuțiți care cădeau oblic.

Împușcăturile se întețiră din nou.

■

Se opri puțin și se odihni ascultînd. Deasupra lui șuiera vîntul de parcă o pilă tocită pilea un lemn uscat. Împușcăturile erau surde și adînci, și i se părea că răsar din pămînt. Privea pieziș din șanțul lui alb.

Viscolul ridica acum troiene de zăpadă pe care le ducea parcă în sus, spre cer.

Poate chiar voi reuși, gîndi Marketo aproape indiferent. Totuși nu voia să creadă prea mult. Porni din nou. Abia acum mai auzea împușcăturile, ciudate, moi și parcă fără sens.

În șanțul adînc de zăpadă, pe care îl săpase cu încăpățînare, se simțea parcă în afara vieții reale.

Se opri din nou să răsufle. Lăcrima. Asta îi îngreuna mișcările. Din cînd în cînd îi ajungea la urechi sunetul încet al atingerii grenadelor și de fiecare dată înțepenea din nou, ca întotdeauna cînd se tîra înspre bunchere. I se părea că acest zgomot era prea puternic. Ca întotdeauna gîtul îi era uscat. Totul era ca întotdeauna și totul era altfel și acest altfel era la fel ca întotdeauna. Avea misiunea să facă să amuțească mitraliera.

Acum era singur în spațiul dintre mitralieră și batalionul lui. Și ar fi putut să nu se ofere. Ar fi putut să rămînă la bucătărie. Ar fi putut să supraviețuiască, dar așa avea puține speranțe. Păi nu e el de ieri de alaltăieri în luptă. Era conștient că aceasta era cea mai grea misiune a lui. Dar s-ar fi disprețuit toată viața dacă ar fi evitat-o. Trebuia să meargă mai departe. Iată, el sapă una din cărările revoluției.

Zăpada era foarte rece. Viscolul bîntuia deasupra lui. Diavolii albi ai războiului dansează pe munte. Dar mai tîrziu, gîndi el, vor veni alpiniștii, vor veni pionierii și cercetașii, cînd va fi soare, cînd va fi liniște și cerul plin de rîndunele. Numai că atunci nimeni nu va ști de șanțul ăsta al lui săpat în propria sa ființă. Atunci lucrurile vor părea obișnuite și nimeni nu-și va putea imagina clipa aceasta, șanțul acesta săpat în suflet.

Trebuia deja să socotească distanța. Încă nu îl observaseră. Cînd va ajunge la țintă, se va ridica și va arunca grenadele. Dacă va reuși, batalionul va trece. Numai să ajungă la distanța necesară. După asta puteau să-l nimerească. Chiar și lovit va îndeplini sarcina ce și-a propus.

El era acum un pod între batalion și libertate. Trebuia să îndeplinească conștiincios această treabă urîtă de război, și totul era ca întotdeauna, ca la început. Cei din batalion așteaptă și speră. Ei au încredere și gîndesc că el e un grenadier iscusit. De parcă s-ar putea repeta vreodată o experiență. Dimpotrivă, el simte că e din ce în ce mai obosit și mai puțin iscusit în fața morții.

Se opri din nou și în conștiința lui se întoarseră amintirile. Se minună de scena trăită, care se concentrase într-o singură imagine. Întreaga viață într-un singur gînd, într-o singură clipă și depărtările și vapoarele pe mări, și măslinii împietriți, și Eva sfîrtecată de schije. Toate într-o singură imagine a ochiului interior. Toate buncherele și tot noroiul pe care îl călcase și apele pe care le trecuse înot. În imaginea asta era cuprinsă și viața pe care și-o închipuise. O imagine clară. Dar el n-are voie să se scufunde în această imagine. Toate astea sînt curse care îl atrag spre înfrîngere. El trebuie doar să se tîrască și cînd se va apropia trebuie să se ridice și să arunce cu grenadele în mitralieră. Asta era tot. La dracu' cu gîndurile! Trebuia să muncească. Avea treabă. Cine poate ști ce gîndește și ce simte Marketo Oštrić, singur pe întinderea de zăpadă? Cine îi cunoaște zbuciumul, temerile și bănuielile? Nimeni. El era o parte a batalionului și totuși aici se simțea singur. Dacă își va îndeplini misiunea cum trebuie, toți vor spune că a făcut o faptă eroică, ca un adevărat luptător. Dacă nu va reuși, nimeni nu va cerceta motivele pentru care s-a încurcat și a greșit.

Deodată simți neliniștea cunoscută din clipele dinaintea acțiunii, ca întotdeauna. Nu mai exista nimic în afară de senzația că s-a apropiat. Se transformase tot într-un mecanism care lucrează precis și repede. Acum era calm și concentrat. O șuviță umedă i se scurgea pe spinare, era călduță, și asta îl umplea de o mînie uscată ca un aer supraîncălzit. Acolo în fața lui era obiectul acela setos de sînge pe care trebuia să-l distrugă. Erau aceiași oameni care îi uciseseră grupa lui de zece luptători, aceia din pricina cărora se afla și el acum în șanț.

Și acum el își va îndeplini misiunea.

Nimeni n-ar mai fi putut să-l împiedice. Nici moartea.

Se ridică brusc și convulsiv, alb în albețea din jur, alergă cîțiva pași înainte, apoi începu să arunce grenadele spre cuibul de mitralieră, pe care-l vedea încețoșat, deoarece ochii îi erau plini de zăpada înghețată. Apoi se aruncă din nou la pămînt peste plapuma albă de nea.

Nici nu auzi cînd porni batalionul. Îi rămăsese în minte imaginea tremurătoare ca o amintire de demult că arunca din nou grenade

asupra cuibului de mitralieră şi că-l distrusese. Zăcea înţepenit şi istovit în zăpadă. Apoi îşi frecă ochiul sănătos şi în faţa lui se ivi lumea întinderilor albe şi a depărtărilor. Dar era un alb nesfîrşit prin care i se părea că, figuri mărunte, ireale, ca din basme alergau înspre ceva şi parcă nu era nici un fel de ordine şi nici un semn care să fi definit ţinta. Ştia totuşi că batalionul pornise şi că ar fi trebuit să pornească şi el.

Din nou avu impresia că în apropiere cineva păşeşte pe vîrfuri, ca să nu-l trezească pe marinarul ostenit care se întorsese dintr-o călătorie îndepărtată. Nimeni n-are voie să-l trezească, auzi şoapta unui glas blînd şi drag. Să fie oare glasul mamei ? poate al Evei sau al Anei. Nu-l treziţi, Marketo e obosit, s-a întors de pe marea în furtună. Dar nu era glasul nimănui, se ivi o licărire a conştiinţei. Te atrage tăcerea, Marketo. Trezeşte-te. Ridică-te. Batalionul pleacă. E bine să dormi, dar n-ai voie, nu s-a sfîrşit încă. Ridică-te, oare vrei să te trădezi şi să-ţi trădezi şi crezul ? Somnul e atrăgător ca o femeie frumoasă, ca strălucirea soarelui. Trebuie să te mai tîrăşti, Marketo. Ridică-te. Ai tăi au pornit. Şuieră vîntul. Învelişul alb al zăpezii te acoperă deja. Oare nu simţi, nu vezi ? Eşti dator să te ridici. Eşti dator să porneşti. Nu sînt femei desculţe în jurul tău, le-a inventat creierul tău obosit. Tu singur ai ţesut şoaptele lor. Nu-i nimeni. Batalionul a pornit. Pleacă, Marketo, are să-ţi fugă viaţa.

Ridică capul şi se sprijini în coate. Imaginea realităţii îi apăru clară.

În dreapta, la zece paşi, alerga Ana. Aplecată, îşi ducea puşca în mîna stîngă.

— Ana ! strigă el, dar glasul îi era slab.

Ana se opri totuşi, cercetă cu privirea împrejurimile şi îl observă zăcînd în zăpadă. Alergă spre el speriată.

— Eşti rănit ? — întrebă îngrijorată, aplecîndu-se deasupra lui.

— Nu sînt, sau cel puţin aşa cred. Numai că am adormit un pic, Ana. Da' încotro alergi, tovarăşă ?

— Toţi aleargă. Ridică-te, tovarăşe. Grăbeşte-te. N-avem voie să rămînem în urmă. Am crezut că eşti rănit, dar spui că nu eşti. Vezi şi tu cum e. N-avem timp, nici să îngropăm morţii. Noroc că zăpada e aşa de deasă. Îi va îngropa şi nu-i vor găsi nemţii. Dar scoală-te, Marketo. Nemţii sînt în spatele nostru. Haide !

— Merg, Ana. Trebuie.

— Grăbeşte-te ! Spui că nu eşti rănit şi zaci aici pe zăpadă. M-ai lăsat singură, şi nici nu mi-ai spus încotro mergi. Unde mi-ai umblat în tot timpul ăsta ? Nici nu mai avem bucătărie. Şi ce ne trebuie cînd pe muntele ăsta nu mai e nimic ? Naiba ştie cînd vom ajunge în vreun sat. Problema e dacă există vreun sat pe meleagurile astea. Dar scoală-te, n-auzi ?

Marketo se ridică cu greu, înţepenit tot şi îngheţat. Nu era încă în stare să se mişte, dar rămăsese în picioare clătinîndu-se.

— Mi-au înțepenit picioarele, spuse el, ca și cînd ar fi constatat un fapt cu totul nesemnificativ.

— Păi cum să nu, dacă ai stat culcat în zăpadă. Mergi și ai să te încălzești.

— Ei, păi să mergem. Să încercăm. Dacă nu mă vor asculta picioarele, Ana, fugi tu și spune că am să vă ajung.

— Nici nu mă gîndesc. Trebuie să fugi cu mine, orice ar fi. Tot mereu vrei să dispari undeva, și uite că se apropie noaptea, viscolul se întețește. Bine că am reușit să ne strecurăm pînă aici. Lua-l-ar naiba de război și spargerea încercuirii, m-am plictisit. Aș vrea să merg la divizie și să dau cu tancurile peste nemți, nu așa. Dar ce să-i faci dacă trebuie ?

Îl apucă de mînecă și începu să-l zgîlțîie tare. I se părea că Marketo mai doarme încă. Deodată se sperie și strigă :

— Pornește odată, tovarășe !

— Ei, păi mergem, tovarășă, spuse Marketo și porni cu picioarele înțepenite lîngă Ana.

Alergau în tăcere în urma coloanei răsfirate, care se vedea în fața lor neagră pe albul zăpezii.

Picioarele li se afundau adînc în zăpadă, cădeau și se ridicau fără vorbe, fără înjurături sau supărare, de parcă ar fi fost o treabă cu totul obișnuită, pe care trebuiau să o facă. Doar din cînd în cînd Ana îl grăbea pe Marketo cu glas înfundat, apoi începu și ea să se oprească, iar mai tîrziu nici nu-l mai observă. Îl simțea doar în apropiere, undeva înaintea sau în urma ei, la stînga sau la dreapta.

*

Amurgul strălucea cu flăcări reci pe zăpada care se ridica tot mai sus dusă de vînt.

Trunchiurile negre și înghețate scîrțîiau și sufereau, apoi se aplecau de parcă ar fi vrut să asculte durerea împietrită și iar se îndoiau și suspinau. Păsările se loveau de tăișul rece al viscolului și cădeau neputincioase pe zăpadă. Vîntul bătea tare și țiuia în ceruri de parcă acolo sus ar fi rupt nișe corzi de oțel întinse. Palele de zăpadă îi loveau în față, răsuflarea le devenea mai anevoioasă și orizontul tot mai îngust. Mersul pașilor pe zăpadă. Urmele palmelor. Urmele buzelor. Mers fără sfîrșit și fără ferestre luminate la orizont.

Pe marginea cărării, sprijinit de o piatră lustruită, stătea Poetul și aștepta. Își trăsese boneta adînc pe frunte și se înfășurase strîns cu pătura aspră de i se vedeau numai ochii.

— Noroc, Poetule, ai obosit ? îl întrebă Ana ajungînd lîngă el.

— M-am oprit doar puțin.

— Păi de ce te-ai oprit dacă n-ai obosit ?

— V-am observat pe voi doi și v-am așteptat.

Se opriră adăpostindu-se de vînt.

— De data asta ai rămas în viață, Marketo, dar n-am crezut că e posibil. Mitraliera aia se afla pe o poziție foarte dificilă.

— Mitralierele sînt întotdeauna pe poziții dificile, Poetule.

— Înseamnă că tu i-ai venit de hac, Marketo ? spuse Ana surprinsă.

— De ce mă privești așa ?! Misiunile grenadierilor sînt doar treburi urîte de război, tovarășă.

Chipul Poetului se ivi puțin din pătura pe care înghețaseră fulgii de zăpadă. Tuși ușor, călcînd zăpada cu picioarele. Privind undeva în depărtare spuse :

— Presimt o noapte rea... Caii de gheață năvălesc peste noi.

— Așa e, parcă năvălesc cai de gheață, confirmă Ana. Parcă nechează, parcă se luptă, iar viscolul ăsta, dracu' l-a făcut și l-a adus pe muntele nostru.

— Doar nu ești superstițioasă...

— Poetule, poți să umbli ? — îl întrebă Marketo.

— Mai pot. Toate ar fi bune dacă nu ne-ar biciui vîntul peste ochi. Nu văd nimic. Lăcrimez continuu, iar lacrimile înghețate se rostogolesc pe gît și-mi zgîrie pielea. Nu-i destul că mă omoară păduchii. Mă rod pînă la oase.

Vîntul șuiera furios adunînd în vîrtejuri zăpada pe care o ducea spre sud. Apoi începu un vuiet general, de parcă tot muntele începuse să urle și să sughită. Și din cînd în cînd se mai auzea un glas înfundat din adîncuri, cînd subțire, cînd răsfirat, de parcă niște copii mici și pierduți strigau după ajutor.

Porniră. Nu mai existau nici un fel de cărări. Îi cuprinsese noaptea înghețată și nimeni nu se mai recunoștea. Înainte era într-acolo unde porniseră.

*

Un fluierat înghețat al vîntului.

Un urlet de lup înfometat.

— Du-te la naiba, lupule, spuse Obuziera, la mama naibii ! Parcă nu am avea destule de îndurat.

— Dacă sînt o haită ?... zise Prošper împiedicîndu-se în mers. Îi tremurau coapsele. Tremura tot. În stomac simțea niște înțepături ca de furnici, iar pe spinare îl treceau fiori reci.

— Ai să poți ? întrebă ea.

— Nu-mi purta tu de grijă.

— Și am fi putut să ne adunăm frumos, ca niște tovarăși, și să ne odihnim. Da' ești tare, comisarule ! Dacă e o haită, dacă se întețește viscolul... Vîntul șuieră nebunește. Hai, tovarășe, mai repejor. N-are rost să ne tîrîm ca niște mîrțoage. Dacă trebuie să mergem, atunci să mergem ca lumea.

Lupul.

Scîrțîie și urlă printre crengi.

Întunericul e ca o cocă.

Ninsoarea tot mai deasă.

— Iarăși lupul. Lua-l-ar dracu' ! Să-mi vină numai la picioare.

— Obuziero, ai numai pistol ?

— Am și două grenade, fiecare ca un ou.

— Eu n-am destule cartușe.

— Cîte ai ?

— Vreo cincizeci.

Urcușul devenea tot mai abrupt. Respirau mai repede și mai scurt.

— Ei, dă-i înainte. Pare-mi-se că s-a-ntors vîntul. Acum lovește drept în frunte. Biciuie.

— Biciuie.

— Zăpada... sare înghețată... parcă niște ace îmi înțeapă fața.

— Așa-i, măruntă, aspră, rece.

— Am mai putea găsi un adăpost, tovarășe.

— Trebuie să mergem mai departe. Cine știe ce-i cu bolnavii...

— Ar trebui puși la zid. Au dezertat, catîrii.

— Adevărat, dar nu sînt pe deplin conștienți. Aiurează de febră. Sînt bolnavi.

— Ei, da' grăbește-te, omule. Tot mereu îți spun. Vezi cum răsună muntele de la un cap la altul, macină și șuieră. Auzi cum scîrțîie ?

— Aud. Asta-i vîntul care biciuie vîrfurile copacilor.

— Parcă ar striga niște copii mici, zău așa. Nu ți se pare și ție ?

— S-ar putea.

— Zboară, se răspîndește, se poticnește glasul pînă hăt, departe. Auzi ?

— Aud.

— Auzi lupul ?

— Îl aud

— Poți să mergi mai departe ?

— Încerc.

— Ești slab.

— Păi sînt. Din cauza asta am și rămas în urma grupei. Am pierdut pasul. Uite, se întîmplă, nici eu nu știu cum. Poate m-a istovit vomitatul de alaltăieri noapte. M-am intoxicat cu mîncarea. Și nici n-am dormit.

— Păi cine a dormit ? ! Da' mai avem timp să ne oprim. Acum sîntem printre brazi. Am putea să ne vîrîm în vreun adăpost. Să știi că n-am să te car în sus pe munte. Mi-ajunge pe ziua de azi. Dacă nu mai poți, spune. Da' să nu cazi la urmă, că plec singură mai departe. Iartă-mă, dar îmi plac socotelile clare.

— Parcă nu ne mai urmăresc lupii.

— Pe dracu', nu ne mai urmăresc ! Sînt aproape. Lasă-i.

— Hai să mergem și să nu mai discutăm, căci asta obosește.

— Poți să nu vorbești dacă n-ai putere. Pe mine nu mă deranjează. E ușor să vorbești în mers, dar nu-i ușor să tîrăști un om în susul muntelui, mai ales dacă se lasă greu și nu vrea să mai lupte. Cel mai greu e să cari un mort. Îl aduni într-un fel și-l duci, da' el fuge parcă dinadins, scapă ba o mînă, ba un picior, ba capul. Urîtă treabă, îți spun eu.

— Păstrează-ți puterile, spuse el respirînd greu, clătinîndu-se.

Muntele vuia tot mai adînc și urla tot mai subțire, țipa, tușea, respira, striga, dar ei doi erau încă apărați de vînt. Nici zăpada nu-i împiedica prea mult. Deasupra capetelor aveau coroane dese.

E ușor aici sub brazi, gîndea Obuziera și mergea tăcută, potolită. Dar viscolul se-ntețește. Oare cît mai ține pădurea asta deasă ? Lupii nu se mai aud. Poate totuși au plecat

la naiba. Sau poate adulmecă undeva în preajmă cu ochii de jar, cu limbile atîrnînde.

Prošper mergea acum ceva mai încet, de parcă n-avea siguranță. În ceea ce o privea pe ea, putea să meargă cum voia, mai era timp să se și adăpostească. Mai tîrziu va regreta pădurea de brazi, pe care o va părăsi. Poate că bolnavii de tifos au trecut de cotitură. Dealtfel, nu-i poate ajuta nimeni, nici ea. Poate doar Stipan n-a reușit să treacă, a plecat mai tîrziu. Sau poate s-au oprit pe undeva, s-au adăpostit. Bolnavii au simțul conservării. Poate s-au ascuns în desiș și s-au acoperit. Poate așa au făcut. Asta ar trebui să facă și ei doi, de-ar avea Prošper un pic de minte, dar n-are. Îl mînă înainte simțul răspunderii, dar, sărmanul, nu se poate duce nici măcar pe el. Nu-i exclus să fi fost trimise patrule în căutarea bolnavilor de tifos și a comisarului.

Întrebarea e ce-i cu batalionul, zboară ori s-a prăvălit în zăpadă și crapă.

Prošper se clătina de parcă era beat. La ce se gîndea ? ! Oare va trebui să-l care ea ?

Din nou se împiedică și căzu.

Sări și-l ridică.

— Uite, spuse ea, te-ai prăvălit ca un sac.

— M-am împiedicat de o creangă, se scuză el.

— Mergi încet, frățioare, și nesigur, de parcă te-ai îmbătat cu rachiu. Dacă nu poți merge mai departe, să găsim un adăpost pînă-n zori, pînă mai avem timp și mai sîntem apărați de copaci.

— Nu se poate, Obuziero. Ei sînt înaintea noastră. Sînt bolnavi. Trebuie să-i ajungem.

— Da' mă întreb, ce le facem dacă îi ajungem ?

— O să-i sprijinim măcar ca să reziste.

— Mă-ntreb, cum au putut să te părăsească, mama lor ?

— Păi, ți-am spus doar, eram în coadă ca de obicei și am rămas în urma lor. Asta s-a întîmplat. Poate sînt chiar bolnav. Nu știu cum apare tifosul. Tremur și mi-e greață. Asta e.

— N-ai nimic, doar te-ai speriat. Haide, ce naiba, ești sănătos ca un iepure. Numai că ești obosit.

— Trebuie să mergem mai departe, spuse el încet. Trebuie, orice-ar fi, adăugă hotărît.

— Vîntul se întețește, auzi ?

— Aud.

— Dracu' macină în beznă și țipă și biciuie vîrfurile copacilor și parcă le retează cu săbiile. Ei, vîntul ăsta plînge chiar ca un copil. Copil... eh... mi se pare că n-am fost niciodată copil.

— Cîți ani ai, Tomažina ?

— Iar începi ? Douăzeci și trei. Nu sînt bătrînă, dar am trăit multe. Ei, comisare, ce n-a dus în spinare Obuziera !

— Uite, ieșim din pădure.

— Auzi cum urlă acum. Acum pășește mai repede. Mergi. O să avem surprize. Bolnavii — nicăieri. Îți spun eu, au înnoptat printre brazi sau au trecut dealul. Nu te mai clătina încoace și încolo.

— N-ai grijă, pot eu.
— Pot și eu.
Din nou undeva în depărtare urlă un lup. Vîntul îi biciuia fierbinte parcă.
— Ține-te bine ! — strigă ea din toate puterile. Ține-te, tovărășelule, nu te lăsa.
O cuprinse teama că el se va prăbuși, că nu va rezista. Se gîndea ce va face dacă el va cădea, dacă se va lăsa doborît. Ar putea să-l ducă înapoi în pădurea de brazi, acum încă ar mai putea, dar mai tîrziu nu va mai putea. Unde-i Mrklina, dracu' știe. Nu se vede nici la doi pași. Cel mai bine ar fi să se țină de mînă, altfel îi poate despărți zăpada și vîntul. Se grăbi spre el și-l apucă de curea.
— Așa trebuie, spuse ea răsuflîndu-i în față.
El încerca să-i vadă ochii de aproape, dar nu reușea, deoarece trebuia să strîngă tare pleoapele din cauza zăpezii care năvălea peste ei.
Apoi o apucă și el de curea. Durerea din frunte devenea din ce în ce mai puternică. Capul parcă stătea să-i plesnească. Își scotea din ce în ce mai greu picioarele din zăpadă.
— Sîntem pe drumul bun, Obuziero ? întrebă el, dat fiind că nu mai recunoștea direcția în care mergeau.
— Nu știu. Țin-te bine să nu ne despartă. Sprijină-te de mine. Altfel obosești.
— Nu obosesc, spuse cu glas neconvingător. Cred că sîntem pe drumul cel bun.
— Acum e tîrziu să ne-ntoarcem în pădure.

— Trebuie să mergem înainte.
— Bolnavii de tifos probabil că au trecut de cotitură. Grăbește-te un pic. Te-ai zbîrcit de tot. Pășește mai apăsat și nu te lăsa.
— Te țin doar de curea.
— Ține-mă de ce vrei, numai să reziști. Nu muia genunchii. Și ai fi putut să petreci bine o noapte cu mine, da' toți ziceți că Obuziera e urîtă, scîrboasă. Sigur, nu sînt Greta Garbo, știu asta, și nici nu vreau să fiu, da' sînt femeie nu mătură. Ai ce să apuci. Numai să poți. Ei, chiar că mergem frumos. Nu-i cald, aer curat, vîntul ne răcorește plăcut. O să ajungem noi la loc sigur ; numai să nu cazi, să știi că te las și îți mai dau și un picior în fund. Ce te-ai ofilit așa ? Te clatini de parcă ai fi mort. Omul trebuie să vrea. Și eu sînt tînără, dar trebuie să rezist, asta e. Cel mai ușor e să te culci, aș putea și eu. Nu te prosti, că mă tragi înapoi. Doar n-ai de gînd să cazi... ?
— Nu, spuse el încet.
— Nici n-ai voie, auzi tu ? S-a unit cerul cu pămîntul. Important e să nu ne doboare, să nu ne troienească.
Un lup urlă iarăși sau poate era doar vîntul printre stînci !
— Mergem bine, zău așa.
— Și eu cred.
— Da' unde naiba e cotitura aia blestemată ? !
— Undeva înainte.
— Ești sigur ?
— Sînt și nu sînt. Nu văd nimic. Dar tu ?

— Nici eu nu văd. Datoria e datorie. M-a reținut catîru' ăla, altfel aș fi fost de mult la Mrklina. Și-a rîs de mine și mi-a trădat speranța. Măcar de l-aș fi cărat viu! A rămas mai mort decît moartea. Acum l-a acoperit zăpada proaspătă. Ei, mă înțeapă pe sub fustă și mă doare de frig. Iartă-mă, știi, da' asta-i. Nu-mi place să port pantaloni că nu sînt bărbat, ci femeie. M-au ispitit să-i îmbrac, da' n-am vrut. Cum mi-ar arăta fundul?! E mare, da' e ca piatra, nu-i pentru pantaloni. Acum, ce-i drept, mi-ar prinde bine. Vîntul ăsta se-nfige în mine ca un bărbat de gheață. Ei, de-ai ști cum, uh! Nu te apleca! Știi, am să amuțesc și nici dracu' n-o să mă facă să mai vorbesc. Tu auzi ceva?

— Te ascult.

— Ești în putere?

— Sînt.

— Ți-e glasul slab, nu-i de comisar.

Știa că îl provoacă la efort. Mergea chinuit, simțind că ar putea ușor să cadă și să nu se mai ridice de n-ar avea sprijinul ei. I se părea însă că și ea se clatină.

Îi învălui din nou un morman de zăpadă, și bîjbîiră la stînga și la dreapta. Totuși rămaseră în picioare.

Tot ce era munte, urla. Milioane de corzi întinse și de păsări cu gîtlejurile sîngerînde, cu burțile spintecate. Pietrele imense șuierau. Totul prinsese viață. Și lupii își intețiseră urletele. Lupi de gheață, coruri de copii plîngînd. Cine strigă? Nimeni. I se pare. Obuziera dansează. Îi tremură șoldurile. Un bărbat de gheață se înfige în ea, și asta o doare groaznic.

— Pantalonii, tovarășă, sînt totuși pantaloni. E mai cald în ei.

— Nu trăncăni aiurea și mergi. Ce fel de pantaloni, lua-te-ar naiba! Ți-am spus doar că nu-s făcută pentru pantaloni. Ești moale ca o cîrpă. Bărbatul e o ființă jalnică. Ține-te strîns de cureaua mea, ține-te, naiba să te ia!

— Eh, suspină Prošper, iartă-mă, tovarășă, ți-am creat necazuri și chinuri. Dacă nu ajungem curînd la adăpost, lasă-mă, că n-are rost.

— Mai repetă asta încă o dată și ai să auzi ce n-ai mai auzit niciodată, ai înțeles?

— Înțeles.

— Atunci nu mai vorbi despre asta, ci luptă-te. Doar nu ești o domnișorică de zahăr.

— Urlă.

— N-are decît să urle. Aud și eu, nu sînt surdă. Nu-ți împletici picioarele!

— Nu-i nici cotitură, nici adăpost...

— Nu mai trăncăni! Iar ți se împleticesc picioarele. Joci hora partizanilor. Și eu cu tine. Să ne ținem de curele, că drumul nu se vede. Așa-i mai ușor, nu-i așa?

— Da, e mult mai ușor — spuse el chinuit.

I se părea că zărește umbra unei flăcări mici. Poate că se furișa vreun lup flămînd. N-avea voie să dea drumul curelei ei de care se ținea. Ea s-ar supăra, și la ce bun, cînd și așa n-ar da drumul din mînă curelei lui. Îl ținea strîns. La urma urmei, el o cunoștea pe Obuzieră ca nimeni altul.

Auziră apoi un tunet înfundat în depărtare. Parcă tremura pămîntul sub ei. Viscolul prinsese aripi noi, mai întinse și mai reci. Vîntul parcă sfîșiase cerul și șuiera ca printr-o gaură, ca o grenadă.

Urlet adînc și dens.

Se avîntă într-o parte.

— Încotro ? ! îl întrebă Obuziera trăgîndu-l cu putere spre ea, de li se atinseră capetele.

O vedea albă și imensă. Se clătina Obuziera ca un val alb. Vîntul șuiera și se lovea de ea.

— Tună tot mai aproape.

— Las' să tune... mi se rupe !

E nebună, gîndi Prošper.

— Ce pot face eu ! ? — continuă ea. Trebuie să ne adăpostim. Vezi doar că vîntul duce și pietrele. Nu sînt de fier. Și pe mine mă doare. Toate mă dor. Dar mai pot. Numai de-aș îmbuca ceva. N-ai nimic chiar ?

— N-am.

— Comisar și n-are nici de-o îmbucătură. Nici față de masă n-ai. Săraca de mine, cu cine m-am însoțit ? !

— Lasă-mă și grăbește-te singură.

— Despre asta am mai vorbit.

— Iartă-mă, dar sînt la capătul puterilor.

— Doar n-ai vrea să te culci ?

— Nu, nu.

— N-ai decît să crăpi mergînd dacă așa vrei, dar să nu faci și tu ca Brico. Nu se face.

Se auzi un tunet înfundat, adînc, venit parcă din străfunduri.

Gaura din cer șuiera.

— Obuziero !

— Aud. Nu zbiera.

— Ne-am rătăcit.

— Nimic mai ușor.

— Naiba știe pe unde sîntem.

— Într-un iad rece.

— Parcă am merge în jos. Înseamnă că ajungem curînd la un adăpost de vînt.

— Cînd ?

— Cotitura n-am găsit-o, dar vom vedea unde sîntem cînd se face ziuă.

— Ne înconjoară tunetele. Tu îți tîrăști picioarele. Nu te preface !

Încercă să se îndrepte, dar mai mult îl trăgea ea decît mergea singur. În jos, pe pantă, a trebuit să-l ducă ea. Îi era rușine, dar nu cine știe ce, căci nu avea putere nici să se rușineze, nici să meargă. Nu mai știa ce se întîmplă. Îl ducea în spinare. Abia se ținea cu mîinile de gîtul ei. O auzea înjurînd urît.

*

În josul muntelui se prăvălea noaptea întunecoasă plină de zăpadă, iar el era neputincios și nu era în stare să întreprindă nimic. Dacă nu se va întoarce Obuziera, el va rămîne aici. Va cădea într-un somn neputincios și înfometat și își va găsi sfîrșitul, iar ei n-au decît să se gîndească ce s-a întîmplat cu el. Nu vor găsi însă niciodată răspunsul adevărat. Bine a spus Marketo că faptele nu

reprezintă nimic. Întotdeauna există încă ceva.

Obuziera străbătea marea de zăpadă făcînd o brazdă adîncă și largă cu mîinile și picioarele. Viscolul din noaptea trecută acoperise totul cu zăpadă. Niște fulgi singuratici mai tremurau în văzduh și încet, de parcă ar fi vrut să-și prelungească existența, cădeau pe zăpadă și nu mai erau fulgi care zboară ci parte din acoperișul de zăpadă al Dirnei.

Unde-o fi adăpostul ăla ? se întreba cu groază în timp ce lacrimile îi curgeau de-a lungul obrazului ostenit. Își amintea că găsise adăpostul datorită fulgerelor. Erau vreo șase-șapte stînci adunate și o adîncitură ascuțită, își amintea clar. Nu-și dădea seama dacă se îndreaptă spre ele sau se îndepărtează. Peste tot doar zăpadă și întindere albă, din pricina căreia o înțeapă globurile ochilor. Era frîntă și o durea fiecare mușchi. Cu mîneca aspră își șterse lacrimile și se prăvăli mai departe, cînd urcînd, cînd coborînd în vreo vale, apoi iar pieptiș în sus. Dar fusese mulțumită în zori, zărind satul și casa însingurată din marginea lui. Primise ceva mîncare. Ceva... ah... la naiba și hrana cînd o duce degeaba, cînd nu găsește adăpostul și pe Prošper, care e pe aici pe undeva, neputincios, și care va crăpa dacă nu-l va găsi pînă seara. Dar cum să-l găsească cînd el zace culcat în loc să iasă pe vreo ridicătură și să-i facă cu mîna, dacă mai e viu. Știa, prostul, că ea s-a dus să caute hrană ca el

să nu crape. Face dinadins. S-a plictisit să meargă cu ea, s-a săturat să mai lupte. Ei, n-ai să reușești tu, comisarule, altfel nu mă cheamă Obuziera. Am să-ți găsesc eu bîrlogul și am să te scot la lumină. Cine n-ar vrea să se culce și să crape ? Și eu m-aș culca și ducă-se la naiba și luptă și tot, dar n-am dreptul să fac asta.

Se opri. Muntele strălucea orbitor de alb, de parcă era proaspăt vopsit. Vocea îi scîrțîi strigînd :

— Prošpere ! Ei ! Unde ești.

Apoi glasul se eliberă și răsună clar.

Ascultă plină de speranță. Nimic.

Întinderi fără sfîrșit. Vîrfurile munților proptite în sus, de neatins, enorme. Nicăieri în jur vreun semn de viață, nicăieri o mișcare, o respirație, strigăt sau umbră de nici un fel. Tăcere. Albeață. Norii cenușii se văluresc surd deasupra vîrfurilor. Nicăieri vreo urmă a pașilor ei. Îi acoperise zăpada.

O chinuia gîndul că Prošper, dacă nu-l va găsi, va crede că l-a părăsit intenționat ca să scape ea. Așa va crede, catîrul, spuse cu glas pițigăiat. Și va rămîne acolo unde e, căci nu va lupta, așa cum a făcut și Brico. Dar dacă ar fi bărbat adevărat, ar ieși din bîrlog, ar striga, s-ar face auzit. Dar el nu și nu. Să strige Obuziera, să muște din zăpada asta, să-și rupă gîtul. Lui îi e mai ușor să crape, iar vina să cadă asupra ei.

Începu din nou să strige cu puterea deznădejdii.

Porni mai departe nealegînd direcția, fără să gîndească și fără să calculeze. Pășea acum cu deosebită hotărîre și cu o furie oarbă față de sine însăși. Cădea în zăpadă și se ridica. Fusta îi era scorțoasă, înghețată. Complet ieșită din minți, nici nu-și simțea șoldurile înghețate și picioarele înțepenite. Răsuflarea îi era aspră, scurtă, șuierătoare.

Vîntul slăbise complet, dar era din ce în ce mai frig, deși ea nu-l simțea. Ca beată, mergea mai departe, tot mai departe, indiferent unde, la întîmplare, la noroc. Lacrimi de neputință și teamă. O oboseală enormă, adîncă. De unde s-a ivit și el acum, diavolul de Ogrizalo ?

„Tomažina, nu fii rea
șezi aici în poala mea..." cînta Ogrizalo pe ulița strîmtă și trecuse de mult miezul nopții și mama se supără, se scoală și-l stropește cu apă. „Data viitoare am să-ți arunc cu lături în cap", striga mama, iar prin vecini se deschid ferestre și se ivesc ochi curioși. „Ea-i încă copil, fierbe-te-ar dracu' în oala lui, Ogrizalo !" „Nu trebuie să te superi, signora Paškva", auzi glasul ascuțit al lui Ogrizalo, „și dumneata ai fost tînără, signora Paškva". „Du-te dracului de pe ulița noastră, zbiară în altă parte, nu aici. Du-te la Galetina, ea n-o să te alunge. Ei, chiar ești prost ! Îmi vii în ogradă să-mi sperii găinile...". „N-are rost, signora Paškva. Nu-s frumos, da's simpatic și drăguț."

Ogrizalo cînta din nou, dar ceva mai departe :

„Nu-s frumos, da-s isteț
cu toată lumea glumeț..."

„Du-te la dracu', neisprăvitule, Tomažina-i încă copil. Am să-ți sparg dovleacu', ai să-ți aduni dinții de pe jos, auzi..." „Nu te supăra, signora Paškva, ai să te urîțești. Cîntecu-i leac, hehehe..."

Rîsul se depărta. Ochii se închideau. Mama mormăia că-i va smulge părul din cap dacă-i va face cel mai mic avans catîrului ăluia. Ea tăcea ghemuită în pat și nici nu îndrăznea să se miște, dar nu putea adormi, n-o lua somnul.

La dracu' ! spuse. Eu sînt pe Dirna. Ce nu-i trece prin cap omului. Ce să fac acum, sărmana de mine, și încotro s-o apuc ?

Se opri privind împrejur. Se găsea pe o ridicătură. Înaintea ei orizontul era întins. În dreapta se ridicau dealurile. Își amintea că nu mai erau prăpăstii abrupte. Deci l-a lăsat undeva la poale. Dar cum să-l găsească cînd, prostu', nu vrea să iasă din bîrlog, iar frigul nu o lasă să stea pe loc și ea se împleticește mai departe.

Iarăși ulița îngustă. Stare de somn chinuit...

„Scroafa aia de Galetina a pus la geam trei perechi de chiloți cu dantele. Cum de nu-i e rușine de lumea cinstită. Iar pe balcon un combinezon negru, curva curvelor", țipă mama prin casă și cu ochii mici și cenușii scotocește împrejur. Ea nu îndrăznește să spună cît și-ar dori să aibă și ea chiloți din ăia cu dantelă. Ar omorî-o mama, se teme de ea, dar o invidiază pe Galetina. De unde-i

vine şi asta, doar e mai mare ca ea numai cu doi ani. Şi cînd merge îşi leagănă fundul de parcă ar avea jar dedesubt. „Doamne, toate s-au întors pe dos, nu mai există frică de dumnezeu şi nici ruşine de oameni. Va veni răzbunarea Domnului, de n-o fi aşa să nu-mi spună mie Paškva", bufneşte mama, „da' va veni ea să mai împrumute mălai sau puţin ardei, sau zece dinari. Numai să încerce!"

Nu îndrăznea să spună că şi ea ar dori lucrurile alea fine. Nu îndrăznea să dorească nimic.

Galetina cîntă la fereastră. Glasul ei e frumos, răsunător. Cîntă un cîntec neruşinat:

„Vino dragă-n casa mea
să-ţi dau tot ce-oi avea..."

Galetina cea cu ochii negri merge pe uliţă. E frumoasă, toţi spun că e, dar de ea, Tomažina, nimeni nu spune. Şi mama spune că-i frumoasă. Şi unchiul Blaž spune la fel. În jurul casei ei se învîrtesc flăcăii. Dar Ogrizalo nu-i cîntă Galetinei, ci ei. Ei şi ce, nici ea nu-i de aruncat. Numai de-ar avea lucrurile alea! Ar căsca ochii Ogrizalo. Le-ar pune să se usuce la geam sau pe prispă. Ei, da' cine să-i pomenească mamei. Galetinei îi e uşor. Da' să nu-i spună ei Tomažina, dacă n-o să-i pună şi ea la vedere. Ar putea să împrumute barem de la vara Neva, ea are, şi cînd n-o fi mama acasă, să-i întindă. Dar nu i-ar îmbrăca, numai i-ar încerca să vadă cum îi vin.

La naiba! spuse cu glas aspru şi răguşit, asta a fost odată. Ce tot i se învîrt prostii prin cap? Nu se va mai gîndi la astea. Ea îl caută pe Prošper pe Dirna, şi nu nădragii, din pricina cărora a rupt-o mama în bătaie cînd s-a întors pe neaşteptate şi i-a văzut atîrnaţi la fereastră. Totuşi a avut satisfacţia că a provocat-o pe Galetina, care a rămas la fereastră ca lovită. De aia a şi primit bătaia fără o vorbă, iar rufele alea fine le-a înapoiat verişoarei imediat. Da' şi Ogrizalo a rămas ca trăznit cînd a văzut toate alea la fereastră. Uite, cîte şi mai cîte i se învîrt prin cap, probabil că a lovit-o vîntul. Doar nu sînt beată — spuse. Şi unde-s acum toate astea... mama şi lavoarul de pe comodă, podeaua galbenă, dar curată, totdeauna bine frecată. Signora Paškva e femeie curată, se ştie...

E timpul să strige din nou.

Ecou. Linişte.

Strigă. Întindere albă. Pustiu. Uite un copac singuratic.

Fusta scorojită şi îngheţată îi loveşte şoldurile.

— Dacă nu-l găseşti, mai bine să pieri şi tu, începu să vorbească foarte încet.

Se împiedică şi se înfundă cu faţa în zăpadă. Înjură. Se ridică cu greu. Apoi porni aplecată, deoarece piciorul stîng i se afundase adînc în zăpadă. Apoi merse din nou şi strigă.

Ziua se apropia de sfîrşit cînd se hotărî să sacrifice o grenadă.

Grenada ridică un snop de zăpadă, dincolo de stînci. În zăpadă rămase o groapă.

Iată — își spuse ea, acum trebuie să se ivească. Grenada a explodat și a răsunat în toate dealurile. Doar n-o fi fără pic de minte în cap. Va ieși el pe vreo stîncă.

— Prošpere... eiiiii... Prošpere !

— Eiiii... Eiiiii !

*

— Ei, tu, trezește-te !

Tresări și se ridică din culcuș.

— Ce-i ?

— Scoală-te ! Te-ai odihnit, acuma mergem.

— Am crezut că sînt nemții — spuse el încet.

— Nu sînt încă, dar vor fi. N-a căzut zăpadă noaptea asta.

— De unde știi ?

— Aș fi auzit, aș fi simțit.

— N-ai dormit ?

— Nici o clipă. N-am putut. Tu ai dormit. Ce fel de luptător ești tu, mama ta ? Te-ai întins aici ca un țap bătrîn. Rușine.

— Ce ai, Tomažina ?

— Spun ce este.

— Am fost obosit.

— Ei, trăncănești vrute și nevrute pentru că ești moale. N-am văzut de cînd sînt un bărbat mai molîu, ha. Lua-l-ar naiba ceasul cînd am dat de tine. Scoală-te odată și pornește la batalion. Anunță-i că sîntem aici. Trimite o patrulă cu un cal. Mișcă-te, lovi-

te-ar trăsnetu' din cer senin. Ai fi putut să fii deja în grupă, da' tu ai adormit. Ce zici, s-a sfîrșit războiul pentru noi doi. Ei, păi la dracu' și războiu' și pacea, comisare, ce folos dacă m-au ciuruit gloanțele, fiii de cățea.

— Ce tot spui ?

— Cum să nu spun cînd te-ai tolănit aici ca un cal bătrîn în loc să cauți batalionul și să te salvezi. Cît am putut, i-am salvat eu pe alții, da' acum, cînd am eu nevoie, nu-i nimeni. Pleacă odată ! Nu ești bun pentru mine. Mie-mi trebuie un bărbat mai puternic, mai tare, lua-te-ar naiba. Pleacă ! Pleacă, îți spun. N-or să vină niciodată nemții aici. Da' ce folos dacă o să crăpăm amîndoi aici ca șoarecii, dacă nu te grăbești.

— Nemții vor veni în zori, Obuziero.

— Să vină, ha. De parcă eu n-aș avea grenada asta și pistolul. Dacă nu vin ei, va fi mai rău să mori așa.

— Tu dorești să plec.

— Sigur. Asta ți-e datoria. În curînd se face ziuă. Pierdem timpul de pomană. Puteai să fii la batalion de nu te-ai fi dat bătut. Dar ce să-i faci, te-ai dat bătut și gata. Acum grăbește-te, te rog. Nemții nu vor pătrunde aici. Sîntem vîrîți adînc în munte. Vor risca ei pe naiba pentru noi doi să cadă în încercuire.

— Poate că nu, spuse el. Poate.

— Sînt grea. Nu mă poți duce. Aseară m-am tîrît cum ne-cum, cît rănile erau încă proaspete. Dar n-aș mai putea. Adună-ți puterile și pleacă, scapă-mă dacă poți. Eu am

făcut pentru tine ce-am putut. Nu-i așa ? spuse ea cu glas sacadat.

— Da.

— Ei, atunci ?

— Voi pleca.

— Pleacă imediat !

— Tu ești convinsă că nemții nu vor fi aici în zori. Fii sinceră, ești ?

— Lua-i-ar dracu' și pe nemți și pe ustași și pe cetnici, nu știu, vor veni sau nu vor veni, știu numai că vom crăpa amîndoi dacă nu pleci imediat înspre batalion.

— În ordine, plec.

— Am știut că ești tovarăș. Aici nu-mi poți ajuta, da' acolo poate vei reuși să faci ceva pentru mine. Ce să fac, dacă, proastă cum sînt, n-am știut să te găsesc. Grenada mea i-a atras și așa am pățit-o... nu din cauza ta. Pleacă.

— Ei, păi atunci, la revedere !

Ai plecat... nu-i așa ! Nu te mai aud. Ești ușor ca un fulg. Zăpada-i moale. Ai pornit... Ei vor veni în zori... Nu sînt nici eu de piatră. Pot și eu o dată să gem. Ei se apropie, unu, doi... cîinii vin. E ziuă. Da' tu... unde ești ? Nu mai răspunzi. Ai plecat. Ei vor veni curînd. Îi aud cum mărșăluiesc încet, de parcă ar prelungi intenționat apropierea.

Grenada în mîna ei era caldă ca un ou scos din cuibar și strînsă bine. Pistolul era la îndemînă.

Ei, păi nu moare Obuziera cu una cu două, ucigașilor !

•

Privea spre vîrfurile foarte înalte și rumenite de strălucirea rece a zorilor.

În el mai era viu un glas aspru și mic, chinul morții, firicel de viață.

Pleacă, Prošpere. Pe Obuzieră n-o poți ajuta cu moartea ta. Pleacă la batalion. Poate așa o ajuți și pe ea. E vorba de timp. Fiecare clipă e importantă. Dacă rămîi... e o nebunie.

— Așa-i, șopti el, deși nu era conștient de asta, asta e o nebunie. Dar eu sînt aici pe poziție de luptă și nu o pot părăsi. Dacă plec, înseamnă că părăsesc poziția. Așa am făcut o dată pe Bijorina și niciodată nu ne-am mai adunat. Am pierdut drumurile, grupa, batalionul. Pe ea n-am s-o părăsesc, nu, nu ! Aici e granița.

Cum aș putea trăi cu imaginea tovarășei moarte în minte, pe care am părăsit-o rănită, ca să o schingiuiască și să o umilească nemții ? Nu, Obuziero, grenada ta nu-ți va trebui. Îi vom sili să ne omoare. Vom sta amîndoi la intrare în ascunzătoare și ei vor fi obligați... Tot ce-ți pot da e o moarte demnă. Prea puțin pentru ce ai făcut și totuși înseamnă ceva în dimineața asta friguroasă. E totuși ceva. De-am fi pe insula mea, ne-ar fi cald, tovarășă.

Acum voi ocupa poziția.

Timpul trecea încet. I se părea că aude o muzică lentă, de parcă ar fi o ceremonie. Apoi mușcătura frigului. Dinți de gheață. Luă cu degetele înțepenite un bulgăre cristalin.

Îl topi încet în gură, și, ciudat, nu era deloc rece, chiar îi încălzea gura.

Așteptarea dura mult. Strălucirea zorilor lumina întinderile și se părea că zăpada ia foc, că se aprinde și se stinge, se înlănțuie în ea și în efortul ei de a dăinui.

Ciudat că n-au apărut încă, gîndi el în încordarea chinuită a așteptării, dorind să se ivească nemții cît mai repede, dacă au pornit, dacă trebuiau să vină.

O pasăre cu aripile întinse plutea pe cerul senin.

Razele soarelui scăldau seninul care scînteia. Cristale mici de soare în spațiul limpede.

Poate totuși nu vor urca, speră el, împreună cu soarele.

Speranța nu dură mult. La orizont se iviră în curînd nemții. Mergeau în trei coloane, cîte treizeci de soldați din trei direcții. O coloană se îndrepta spre el, a doua spre latura dreaptă, iar a treia direct spre ascunzișul lor.

Cercetau. Intenția de a-i atrage asupra sa nu i-ar fi reușit, acum îi era clar. O coloană mergea direct spre Obuzieră.

Fugi cît putu de iute și totul îi păru acum indiferent. Se aruncă brusc în ascunziș și rămase culcat la intrare cu automatul întins.

Obuziera gemu dureros și începu să se apropie de el tîrîș. Știa acum că ei vor fi împreună pînă la sfîrșit.

— Pregătește-te, vin. Apropie-te de mine, tovarășă, dacă poți. Îi vom primi ca partizanii.

— De ce te-ai întors ? — oftă ea.

— Simplu, n-am fost de acord să ne despărțim, tovarășă. Acum nu mai e nimic de adăugat, nici de schimbat. Ești pregătită ?

— Nu mă-ntreba, Proșpere, n-are rost și nu-mi spune tovarășă. Eu sînt Obuziera, auzi tu ? ! Eu nu mai pot fi altceva.

— Vom ochi precis. Apoi...

— Apoi... Apoi...

Nemții apărură exact cum prevăzuse. Cîinele negru, ciobănesc îi simțise, se vedea după neliniștea lui și după forța cu care îl trăgea după el pe soldatul îndesat cu casca mare pe cap. Coloana se opri, ascultînd. Deși distanța era neînsemnată, nu-i descoperiseră încă. Cîinele schelălăia din cauza lanțului care îl strîngea de gît, căci soldatul îl reținea cu forța.

Întîi vor căuta urmele, concise Proșper și cu coada ochiului o privi pe Obuzieră, care ținea strîns pistolul în mînă.

— Va trece și asta, îi spuse el încet.

— Va trece, șopti ea.

— Ei, Obuziero, mi-ai devenit dragă. Nu va dura mult — îi șopti el la ureche. Acum o să trag, acum.

Apăsă pe trăgaci.

Neamțul îndesat se apucă cu amîndouă mîinile de burtă. Ceilalți se culcară deschizînd o rafală densă.

În jurul lor se îngusta spațiul vital. Gloanțele micșorau distanța.

Proșper opri tragerea pentru o clipă, simțind că sîngerează.

— Trage ! auzi glasul ei. N-ai murit...
— Nu, şopti el. Sînt aici. Nu mă vezi ? Luptăm împreună şi nu ne-am despărţit...

*

Batalionul intrase în ţinuturile cele mai aspre ale Dirnei, acolo unde muntele se prăvălea în prăpăstii abrupte, întretăiate de stînci enorme cu pereţii drepţi, care dominau adîncurile.

Din această cauză, comandamentul batalionului ajunsese la concluzia că nemţii nu mai puteau să-i prindă în cleşti prin manevre de flancuri, iar coloana, care rămăsese în urma batalionului, era prea departe şi nu era de crezut că îi va goni pe un asemenea teren cînd se lăsa întunericul.

Batalionul înainta. Comandamentul ţinuse adunarea în mers.

— Ne-am salvat datorită lui Marketo, vă spun eu, căci mitraliera aia ne-ar fi ţinut mult timp pe loc pe teren deschis. Iar între timp ne-ar fi încercuit pe flancuri, spuse răsuflînd sacadat locţiitorul comandantului, Roko.

— Acum n-avem alt drum de ales decît peste vîrful Dirnei la nord de Mokri. Brigada e deja acolo, zise comandantul Šimun.

— Numai dacă nu ne prinde viscolul, spuse locţiitorul de comisar Ilija, întorcînd capul şi privind depărtările întunecate.

— Tună, observă comisarul Zvonko. Auziţi ?

— Nu-mi place deloc. Mi-e mai frică de viscol pe Dirna decît de nemţi. Cunosc eu muntele ăsta. L-am cutreierat cu picioarele goale în lung şi-n lat, spuse locţiitorul de comisar Ilija.

— Tună surd în adîncuri, remarcă Roko.

— Ei, de-am fi trecut dealul Gavranuša înainte de furtună ! Dar mi-e teamă că nu vom reuşi, spuse Ilija. Numai să nu ne prindă viscolul.

— M-am gîndit să ne consultăm, zise Šimun.

— Aşa şi trebuie, spuse Roko.

— Păi nici n-avem ce să discutăm, tovarăşe comandant, interveni Ilija.

— Se pune întrebarea dacă să facem popas undeva înainte de viscol sau să mergem înainte, spuse Šimun îngîndurat. Dacă înnoptăm undeva, riscăm să ni se apropie nemţii din spate. Afară de asta, în caz de vreme rea pe o asemenea poziţie nu ne-ar ajuta cu nimic corturile, nici adăposturile, pe care le-am putea ridica la iuţeală.

— Se face tare frig, iar norii sînt negri ca smoala. Nu-i a bună, dar n-avem voie să ne oprim. Nu putem merge în jos pe coastă. Ne rămîne doar să mergem înainte. Altfel ar fi fost dacă am fi pornit de dimineaţă spre Strljine şi i-am fi ocolit pe nemţi, şi spre Mokro. Acum nu mai avem de ales, vă spun eu — zise Roko.

— N-avem, confirmă şi Zvonko.

— Mormăie Dirna din adîncuri. Respiră. Uruie. Iar viscolul pe Dirna e o nenorocire. Anul trecut au înghețat sub dealul Gavranuša nouăsprezece luptători.

— Nu-i Dirna ca alți munți, nici vremea rea ca în alte locuri. Și pe Bijorina viscolul e nebun, dar e mai ușor să găsești adăpost. E mai ușor să te aperi de vînt.

— Deci înainte, trase concluzia Šimun.

— N-avem încotro, dumnezeul ei de vreme ! spuse Ilija.

— Și eu zic, adăugă Roko.

— Da, e singura soluție, spuse și Zvonko. De aceea ne-am și înțeles ușor.

*

— Batalion, stai ! strigă comandantul.

— Grupă, stai ! Grupă, stai ! se auziră comenzile comandanților.

— Batalion, în cerc !

— Zvonko, spune batalionului cîteva cuvinte despre situație și despre hotărîrea noastră. Dar scurt, te rog. Doar cît să răsuflăm și să afle toți încotro mergem și ce trebuie să facă în caz de vreme rea. Țelul nostru e Mokro. Subliniază asta în caz că vreunul se rătăcește.

Batalionul era așezat în cerc. Se auzea doar răsuflarea și tusea unora. Din depărtare se auzea tunetul. Vîntul sufla tot mai rece.

Întunericul cobora încet peste Dirna. Zăpada cădea rar. În coroanele arborilor singuratici, vîntul scîrțîia încet, doar ca să-și confirme prezența.

— Tovarăși și tovarășe, luptători ai Batalionului zburător. În fața noastră e un drum greu pînă la Mokro. Dar acolo ne așteaptă brigada și odihna binemeritată. Am evitat blocada forțelor germane, dar ne așteaptă o noapte foarte grea. Vedeți și singuri că se pregătește furtuna, iar noi ne aflăm pe un teren foarte greu. În caz că cineva se rătăcește, vă subliniez încă o dată, țelul nostru este Mokro. Strîngeți bine rîndurile. Nu lăsați să se rupă legătura între grupa de luptă și comandament, între comandamentul grupei și al batalionului. În mod special vi-i dau în grijă pe cei istoviți și bolnavi.

Tunetul îi înconjură. Fulgerele îi luminară. Chipurile erau dure, serioase, îngrijorate.

— Tovarăși și tovarășe ! continuă comisarul. Vom reuși să trecem cu bine peste toate piedicile, deoarece sîntem conștienți de importanța țelului luptei noastre, iar forța noastră morală este de nesecat. Asta ar fi totul. Moarte fascismului !

— Libertate poporului ! răspunseră luptătorii din întunericul întretăiat de tunete.

Vîntul biciuia aspru batalionul adunat și începu să ridice zăpada. Tunetele se întețeau. Un copac uscat căzu în apropiere cu zgomot.

Batalionul stătea în continuare adunat. Nimeni nu dăduse încă comanda de plecare.

Comandantul aplecat făcu un pas înainte și spuse :

— Înainte de a porni aș vrea să vă amintesc un lucru : strîngeți rîndurile ! Aveți în vedere că sîntem un batalion și că batalionul trebuie să treacă. Aveți în vedere că nu luptăm individual, ci toți laolaltă. Patria noastră nu e încă liberă. Încă nu ne-am îndeplinit misiunea. Vă spun, țineți-vă bine și ajutați-vă unii pe alții, căci cine îl lasă pe tovarăș la nevoie nu merită să trăiască și să se numească luptător. Vom împușca pe oricine ar face asta. Asta am vrut să vă spun, deși cred că nimeni din acest batalion n-ar face așa ceva. Nimic în plus, tovarășul comisar v-a spus tot. Batalion, încolonarea ! Batalion, înainte marș !

Batalionul se încolonă din nou. Deși era noapte, drumul se vedea luminat de fulgere.

*

Batalionul intră într-o vale întinsă și adîncă. Nimeni nu mai știa dacă vîntul îi acoperea cu zăpadă ridicată de pe pămînt sau dacă ningea din norii grei și joși. Apoi nu mai existau nici norii, nici cerul, nici pămîntul, nici depărtările, ci doar vîrtejuri vii de zăpadă purtate de vîntul furios.

Vîrtejuri. Muzica aducătoare de moarte a muntelui, mai periculoasă decît unitățile dușmane.

Nimeni nu mai poate ști dacă merg după planul stabilit sau se învîrtesc în cerc.

Din cînd în cînd, vaiete slabe se pierd în vînt.

Umbre întunecate, luminoase, ireale în mijlocul urgiei. Pietre ascuțite, mari. Copaci răsfirați cu crengile goale. Mîini întinse. Durere împietrită și înghețată. Glasuri slabe.

Înainte însemna acolo unde e îndreptată privirea înghețată. Înainte însemna acolo unde călcau picioarele tremurînde, moi, obosite, la marginea renunțării.

Crucile negre ale copacilor singuratici. Vîrtejuri de gheață. Orgi. Orchestre. Viori din care țipă sîngele. Tobe. Tunete. Cucuriguri și fluierături nebunești, ireale.

Urletul lupilor. Geamătul pămîntului în adîncuri și plînset în înălțimea cerului. Aripile vîntului de la un capăt la altul al muntelui, spre infinitul, cînd întunecat, cînd luminos, cu cuțitele ascuțite în mijloc.

Fier pe fier. Scrîșnete. Vaiete. Urlete. Ruperea corzilor de oțel. Oasele care scrîșnesc pe pietre.

Stelele care se ciocnesc cu penele lor de aur undeva în înălțimi deasupra norilor.

Vîntul lung de la nord la sud. Vîntul larg de la apus la răsărit.

Zăpada vie ca dinții rozătoarelor, ascuțită ca niște undițe mici se vîra pe sub haine și rupea pielea. Zăpada îngheța privirea.

Lacrimile care nu erau lacrimi, ci cristale de gheață ascuțite. Întunericul care nu era întuneric, ci licurici în cădere. Ridicările care nu erau putere, ci dorința vie și voința disperată de a nu rămîne în urmă, de a nu pieri.

Coloana șerpuitoare plesnise exact în atîtea locuri cîți luptători se aflau în ea.

Batalionul mergea totuși înainte.

Urcușul ducea spre vîrf. Iarăși o vale și iarăși un vîrf.

Dirna enormă și vălurită își cînta muzica de război. Amenință cu tobele ei reci dimineața însorită a tăcerii. Dar unde-i dimineața și unde e tăcerea?

Batalionul nu mai era coloană. Dar batalionul totuși mergea înainte.

Din pricina strălucirii fulgerului care îl orbise, din cauza mușcăturii aspre a vîntului și a vîrtejului de zăpadă care-l doborîse sau pur și simplu din pricina fricii demențiale, comisarul Zvonko pierduse direcția și se găsea singur în vîrtejul zăpezii. Auzea chemări, strigăte, dar nu le putea determina direcția.

Vîntul îl ridicase pur și simplu și îl ducea printre vîrtejurile întunecate de gheață.

Țipă îngrozitor. I se păru că aude din nou chemări. Apoi căzu în genunchi. Sprijinindu-se cu mîinile în zăpadă rămase o clipă înfricoșat și pierdut, disperat.

Cu mișcări greoaie se ridică și începu să meargă. Apoi o luă la fugă și se prăvăli, alunecînd în cădere în josul unei prăpăstii. Se zdruncină în cădere și rămase întins. Nu era rănit, dar i se părea că nu mai poate merge mai departe. Zăpada îl acoperea.

Asta-i sfîrșitul, gemu el, sfîrșitul! Apoi începu să strige înnebunit:

— Ajutor, tovarăși! Ajutor! Aici e comisarul batalionului. Ajutor, salvați-mă.

Dar nu primi răspuns de nicăieri, căci, pricepu și singur, glasul îi era prea slab pentru a întrece urletele vîntului și tunetele.

Gavranuša. Gavranuša... își aminti cu groază de cuvintele lui Ilija. Nouăsprezece luptători înghețați pe Gavranuša. Asta era deci Gavranuša. Asta-i sfîrșitul meu!

În conștiință nu avea amintiri, nici o întîmplare adevărată. Depărtarea era rece și plină de umbre.

Atunci strigă cu glas răgușit și se smulse din îmbrățișarea zăpezii. Apoi se împletici înainte, fără să știe încotro și cum se mișcă.

Trecu printr-un luminiș. În momentul acela parcă vîntul aduse ecoul slab al unei voci din stînga.

— Tovarășe! Tovarășe! Ajută-mă!

Nu era sigur dacă pe luptătorul căzut în zăpadă îl vedea cu ochii sau cu gîndul.

Nu era sigur de nimic și nici în stare să tragă vreo concluzie.

Alergă împins de frică, iar în creier îi răsunau cuvintele comandantului : vom împușca pe oricare va lăsa tovarășul la nevoie. Dar oare el îi lăsase ? Pe el îl lăsaseră. Pe el, comisarul batalionului. Nimeni n-a avut grijă de asigurarea conducerii.

Apoi în conștiința lui pieri din nou luptătorul care rămăsese în zăpadă, pieri și amenințarea comandantului, batalionul și răspunderea sa. Rămase doar groaza, frica, măcinîndu-i puterea și voința mai tare decît frigul și vîntul.

Se opri prinzîndu-se de creanga unui copac uscat. Tunetele spărgeau stîncile undeva pe aproape și piatra desprinsă se rostogolea pe povîrnișuri. Dar el nu se mișca. Îl cuprinsese un gol imens, o frică atotputernică. Totuși strigă fără speranță, predîndu-se.

Apoi îl văzu deodată clar luminat de fulger. Se apropie de el încovoiat. Tremura de frică și de speranță.

— Marketo ! strigă el. Sînt sfîrșit.

— Tu ești, comisare, spuse Marketo privindu-l aplecat.

— Ajută-mă, Marketo. M-au părăsit cu toții.

— Nu te-am căutat pe tine. Am pornit după glas și am dat peste tine.

— Groaznic ! Cum s-a putut întîmpla ca membrii comandamentului să fie lăsați fără apărare ?

— Ei, păi, caută-ți comandamentul, eu plec. S-a înfuriat Dirna, comisare.

— Ajută-mă, ești dator să o faci, Marketo.

— Păi sînt și nu sînt, comisare, să te ajut chiar pe tine. Dimpotrivă, tu ar trebui să-i ajuți pe luptători. Asta-i datoria sfîntă a comisarului.

— Dar nu pot. Sînt neputincios. Dacă nu mă ajuți, am să înghet aici.

— Da' unde ți-e conștiința de partid și moralul, comisare ?

— Și tu acum...

— Chiar acum. Oare partidul te-a învățat să te predai ? Nu te-a învățat. Pleacă, comisare, auzi, că altfel înghеți de-a binelea. Sînt douăzeci de grade sub zero. Pe lîngă asta mai e și zefirul ăsta înghețat, ha ha ha. Mergi, comisare, în cazanele diavolului ! Fierbe Dirna, își fierbe mămăliga densă, ha ha ha.

— Marketo, te rog, nu pleca !

— Trebuie s-o găsesc pe Ana și pe neputinciosul ăla de Poet. Iar tu adună-ți puterile și ține o lecție practică despre chipul comunistului. Eu am plecat.

Porni într-adevăr cu pași mari înainte, se aplecă de mijloc de parcă voia să micșoreze ținta vîntului și strigă.

— La revedere, comisare ! Ți-ai amintit de tovarășa noastră Eva ?

— Marketo ! Marketo ! Ascultă-mă... Ce faci tu acuma e crimă. Ajută-mă. O să reușim noi...

— Oare ai recunoaşte-o ? strigă iarăşi Marketo cu un glas înfundat.

— Aş recunoaşte-o, Marketo. Nu mă lăsa.

Marketo se opri. Se gîndi o clipă. Apoi gemu simţind o durere sălbatică şi se întoarse la comisar. Îl apucă de curea şi îl ridică în sus, plin de o furie aprinsă. Apoi îi dădu drumul în zăpadă şi spuse.

— Mergem ! Ţine-te de cureaua mea şi bea cinstit băutura asta a partizanilor. Mai e mult pînă la ziuă.

*

Şimun rămase o clipă pe loc, înlemnit şi dezorientat, înconjurat de întunericul dens. Tremura dar nu simţea frigul. Cu un minut înainte, în apropierea lui era întreg comandamentul, iar acum rămăsese deodată singur. Coloana se răsfirase. Pe Dubravka nu o mai vedea. Oare o lăsaseră tovarăşii sau o aruncase undeva vîntul şi o acoperise zăpada ? Ar fi trebuit să întreprindă ceva. Ar trebui să adune rîndurile, să organizeze trecerea. Dar cum şi unde să îndrepte mişcarea batalionului cînd i s-au încurcat direcţiile ?

Porni după nişte glasuri care îi ajunseseră la urechi printre strigătele vîntului.

— Batalion, înainte ! Înainte ! Ţineţi-vă bine, tovarăşi ! Apucaţi-vă de centuri, de mîini, tovarăşi ! Formaţi din nou coloana. Nu vă răsfiraţi ! Mă auziţi ? Aici e comandantul. Unde sînteţi ?

Dar nu auzea nimic în afară de urletul vîntului. Pulberea neagră şi rece îi umplea ochii.

Un cerc enorm înconjura batalionul. Începu din nou să strige ca ieşit din minţi.

— Batalion, înainte ! Vă ordon, adunaţi-vă ! Comandanţii şi comisarii grupelor, strîngeţi rîndurile ! Membri ai Partidului Comunist, vă dau sarcină, mă auziţi ? Oare n-auziţi ? Aici e comandantul Batalionului zburător. Adunaţi-vă, adunaţi-vă !

Se împiedică de o rădăcină şi căzu cu faţa în zăpadă. Un troian dens îl acoperi şi pentru moment rămase fără cunoştinţă. Se sufoca de parcă era acoperit de apă. Înlătură troianul cu trupul şi scuipă amărăciunea din gîtlej, apoi se ridică şi începu să fugă cu dorinţa de a ajunge pe cineva, de a face ceva, de a ajuta.

În luminiş se împiedică de un luptător întins în zăpadă. Nu-l recunoscu, căci ochii îi mai lăcrimau din cauza zăpezii. Îngenunche lîngă el şi începu să-l zgîlţîie.

— Ce te-ai speriat aşa, tovarăşe comandant ? spuse luptătorul căzut.

Îl recunoscu pe Stipan.

— Ridică-te, ai să îngheţi, îi strigă în ureche.

— Mi s-a strîns inima, tovarăşe comandant, şi nu mai pot merge mai departe.

— Trebuie. Îți ordon.
— Știu, tovarășe comandant, dar la ce bun ordinul dacă eu nu pot. Am slăbit, asta e.
Îl apucă cu putere și îl aruncă pe umăr.
— Nu face asta, comandante. Am să mor. Și nu-i nici un folos. Îți spun eu că mi s-a strîns inima și mi s-au uscat oasele. Mă strînge, mă strînge dar nu mă doare nimic.
— Taci, Stipane, nu-ți irosi forțele — spuse Šimun și porni călcînd mai adînc cu picioarele în zăpadă.
Gemea cu întreaga lui ființă și iarăși comanda în bătaia vîntului întunecat, printre vîrtejurile de zăpadă :
— Zburători înainte ! Adunați-vă ! Adunați-vă !
— Eh, comandante, spuse Stipan de jos lovindu-se cu capul de centura lui, degeaba te chinui, nu te aude nimeni. Abia te aud eu în noaptea asta blîndă. Dar n-am ce spune, trebuie să strigi. Ai chef de steluțe, ai ? Pe mine m-au terminat. Lupii ! Iar Prošper și Obuziera au rămas. A dracului Obuziera ! De-aș fi fost eu în locul lui Prošper, aș fi pocnit-o, pe sănătatea mea. Rușine ! Din noi șapte, comandante, mai e viu Čuturica și puțin și eu. Ceilalți s-au dus. Degeaba strigi, îți spun eu. Mă cari în spinare, dar asta nu mă înjosește.
— Taci ! horcăi Šimun din gîtlej.
— Nu te-aud, frățioare. Da' Prošper, îți spun eu, o s-o pățească împreună cu Obuziera. Au întîrziat la cotitură, iar pe viscol nici lupu' nu poate trece.
Prošper, Obuziera, bolnavii de tifos. Batalionul lui care i-a fost dat în grijă, de care răspunde. S-ar fi putut și altfel ? Ar mai fi existat și o altă ieșire ?
— Ești șiret, tu, comandante. Da mie-mi tremură sufletul și habar n-am pe unde om fi noi acum. Da' cine a mai văzut să urci batalionul în plină iarnă pe vîrful Dirnei. Pe mine nu mă privește asta, nu-i treaba mea. Dar, zău, cineva trebuie să răspundă și știu că n-o s-o facă nimeni. Cînd greșește comandantul, l-a mîncat lupu' pe măgar, da' cînd greșește de pildă un grenadier, atunci cu piciorul în gură și afară din partid. Așa e, comandante. Văd eu cum stau lucrurile. Să nu crezi că am să ocolesc adevărul fiindcă mă duci în spate. Aș ! Și n-am nimic cu tine personal. Mi-ești drag ca un frate adevărat. Da' ce e, e. Sîntem o armată, nu merge așa. Ei, ce să facem, acum ne jumulește vîntul ca gălbeaza cînd dă în oi.
— Ridică picioarele, Stipane ! Nu le tîrî pe zăpadă. Nu pot să te car și să ar prin Dirna cu tine. Înțelegi ?
— Eu le-aș ridica, da' nu pot, tovarășe drag. Și aș scuipa în ochi viscolul de aș avea ceva de băgat în burtă. Degeaba te chinui. Aruncă-mă lupilor. Comandă batalionul, lasă-mă pe mine. Vezi că nu sînt bun de nimic. Mai degrabă sau mai tîrziu, tot una-i.

Moartea prin îngheț se spune că nu-i dureroasă, comandante.

— Nu aiura, Stipane.

— Obuziera zice că l-a mîngîiat pe Brico rănit, așa, știi, ca o curvă. Ai mai auzit tu așa ceva ? Ei, n-ai auzit, zău, de cînd există războaie. Acum, o fi așa, n-o fi, eu nu știu. Zice că a vrut să-l aprindă ca să mai trăiască, oaia proastă.

— Taci, Stipane, nu sîntem la plimbare.

— Păi asta trebuie să ți-o spun, frate. Nu mai pot de rîs. Poți să mă și arunci, poți să faci ce vrei. Dar eu îți spun și tu gîndește-te, ce-a vrut ea să facă, săraca. Ea e bună de cărat și de tras, e bună la toate, dar pentru treaba aia, nu reușești tu, frumoaso ! De parcă ea ar fi ca Eva. Și mort de-aș fi aș învia pentru Eva, dacă ar trebui.

— Nu trăncăni, Stipane !

— Uite așa-i, comandante, nicăieri nu există dreptate. Eu îți povestesc cu chiu cu vai ce s-a întîmplat și tu așa-mi răspunzi. Și inima mea se strînge. Nu mai bate, pe cinstea mea. Dacă mi se întîmplă ceva și tu rămîi în viață, comandante, spune-i bătrînei mele că am murit ușor ca un înger. Eu sînt din satul Grizna, de lîngă Domorje.

— Nu vorbi prostii, Stipane, și nu-ți mai tîrî picioarele prin zăpadă.

— Ce să fac dacă sînt lung și neputincios, dragu' meu comandant. Tu ești o minune de om. Ți-o spun eu acum, că mi-e rău. De parcă mă atinge un vînticel și parcă n-aș mai fi și încă mai sînt. Și Obuziera e o adevărată tovarășă. Ce-am spus a fost așa, în glumă. Chiar așa, ce dracu'. Da' nu-i așa și pe dincolo. Spune-i exact, ca un fulg de vînt, o pană ! Ca un fulg înseamnă. Asta e ceva pentru ea, Šimune.

— Ține-te, Stipane ! Te scot eu, n-ai grijă.

— Ei, știu că n-ai să mă lași. Dar eu mă duc și te las și salută Batalionul zburător. Și să zboare ca un fulg dus de zefir.

Se întîlni cu o grupă mică de luptători care se strîngeau laolaltă, cu mîinile prinse strîns de centiroane.

— Luați-l pe Stipan, tovarăși. Frecați-l și faceți-i un pat din puști, spuse Šimun, lăsîndu-l cu grijă pe Stipan în brațele luptătorilor și adăugă : Ține-te, Stipane ! O să fie bine. Nici nu observase că Stipan nu-l mai putea auzi, nici pe el, nici urletul viscolului.

Se aruncă în vîrtejul întunecat, în adîncul nopții și strigă cu glas tremurat :

— Batalion, înainte ! Batalion, strînge rîndurile !

Se opri pe o ridicătură întrebîndu-se încotro să pornească. Viscolul îl izbea cu bice șuierătoare. I se părea că îi smulge dinții și îi sparge fruntea. Dar mai mult decît de frig, tremura de disperarea care-l cuprinsese. Nu se gîndea la el nici măcar o singură clipă, nici la eventualitatea că și el s-ar putea pră-

buși și îngheța în zăpadă. Se gîndea la batalion. Se întreba dacă într-adevăr a greșit undeva comandamentul și el personal. Dacă a mai existat vreo altă ieșire, dacă a mai existat într-adevăr ? Dacă după străpungere trebuia să cotească spre dealurile de sud-vest ale Dirnei și prin manevre pe flancuri să ajungă la Mokro pe un drum mai lung, dar poate mai sigur ? Toate aceste întrebări și multe altele se înghesuiau în creierul lui și simțea o răceală interioară și nu mai știa ce să hotărască, ce să întreprindă. Se simțea pierdut în clipa aceea, neputincios, jalnic.

Cineva strigă din întuneric : Ei, tu ! glasul era înghețat, pițigăiat.

Se întoarse în direcția glasului.

— Cine ești ? auzi din nou același glas.

— Comandantul, strigă el.

— Eu sînt... Roko.

Porniră împreună pînă la stînca aplecată și se opriră la adăpost de vînt.

— Ai văzut-o, Roko ?

— Ei, îți spun doar... cum să nu. Era acolo și Ilija și era și Brale.

Rămase împietrit. Știa că Dubravka era moartă.

Roko continuă cu un șuvoi de cuvinte :

— Îți spun doar, eram cu ea, cum să nu fim. Am căzut în necaz. În luptă totul e altfel, îți spun eu. Trag ei, tragem și noi. Dar în cine să tragi, în ce ? Ulii ăștia de gheață țipă și țipă, și-ți smulg inima. Să-ți stea mintea în loc. Nu știe omu' nici încotro s-o ia, nici încotro merge. N-ajută nici pușca, nici grenada. N-ajută nimic. Da' nu-i o moarte grea... dimpotrivă, e ușoară. Omul, iată, parcă adoarme. Simplu. Mereu te pomenea și mi-a spus să-ți spun personal că ea sincer și cum se spune pentru totdeauna, îți spun eu. Și Tonka te-a iubit, Šimune. Nu pe mine. Toate mi le-am închipuit acolo pe Bijorina. Uite, acum ți-am spus, și ce-o fi, o fi. A adormit Dubravka ca un pui. Am îngropat-o cum am putut. Dar nu s-a chinuit... nu... nu se poate spune.

— Trebuie să mergem mai departe, spuse Šimun.

— Și eu spun, mai departe, dar încotro ?

— Trebuie să-i căutăm pe cei vii, adăugă Šimun cu un nod în gît.

— Asta spun și eu, pe cei vii, așa e. Pe morți nu-i putem ajuta. Degeaba se frînge inima omului. Și eu abia m-am smuls dintr-un vîrtej afurisit.

— Pornește, Roko, la stînga, iar eu la dreapta.

— Păi eu cred că ar fi mai bine să plecăm împreună.

— De ce să mergem împreună și să micșorăm posibilitatea de acțiune ?

— Păi așa, m-am gîndit că ne-ar fi mai ușor. Da' îmi pare rău, știi și tu, Šimune. Atunci eu la stînga, iar tu la dreapta ? Da' a

fost o adevărată tovarășă. Și Tonka a fost așa, Kata și Lucreçia și Maria. Cîte tovarășe și cîți tovarăși buni !

— Vom număra mai tîrziu, Roko.

— Vom număra toată viața. Eu nu plîng, dar adun în mine. Atunci eu la stînga... Dar batalionul va reuși totuși să scape. Mi se pare că slăbește vîntul.

— Aici sîntem la adăpost de vînt, Roko.

Făcură cîțiva pași, apoi se opriră amîndoi, ascultînd.

Undeva în apropiere, printre urletele vîntului, se auzea un plînset ușor, un bocet. Apoi peste luminiș observă ceva care se prăvălește. Plînsul amuți. Și mersul acela se pierdu, fugi și dispăru în zăpadă. Alergară amîndoi.

O ridicară și o duseră la adăpostul stîncii. Apoi o fricționară și o încălziră, așteptînd să-și revină.

— Nu-i nimic, spuse Roko, te-ai împiedicat doar, Ana. Acum ți-e mai bine.

— A murit, săracu ! spuse cu glas slab Ana. Am știut că nu va rezista. Cum să reziste el așa slab...

— Despre cine vorbești, Ana ? întrebă Šimun.

— Despre Poet vorbesc. A degerat. L-a luat blestematul ăsta de viscol. Și acum... ce să fac eu acum ? ! Ce o să facem noi toți ? L-am pierdut și pe Marketo. Și el, săracu', va pieri pe undeva. Nu vede cu un ochi. Și ce faci doar

cu un singur ochi ? ! Și piciorul îi e slab. La ce bun toate, dacă cei mai buni pier ?...

— Liniștește-te, Ana, spuse Šimun. Tu ești doar membră de partid și nu trebuie să te demoralizezi.

— Ce știu eu, tovarășe comandant, și cine știe ce trebuie și ce nu trebuie.

— Lui Marketo nu i se va întîmpla nimic, nu-i purta lui de grijă. El e un luptător iscusit și nu-i adevărat că vede doar cu un ochi. Nu-ți amintești de întîmplarea cu refugiații de pe Bijorina ?

— Ei, nu vede, pe ochii mei, nici nu zărește cu ochiul stîng. Atunci s-a prefăcut doar, ca să-l lăsați să-i însoțească pe refugiați. Cu două zile înainte l-am surprins în bucătărie. Își acoperise ochiul drept, iar în fața celui stîng mișca un băț aprins. Atunci a fost nevoit să-mi spună adevărul.

— Va scăpa el, Ana, zise Šimun încet.

— Și eu zic că va reuși, spuse Roko.

— Cine știe dacă va reuși sau nu și ce va fi cu noi. Sărmanu' Poet ! Era bun ca pîinea. Să nu gîndiți acum cine știe ce, auziți ? Eu îl plîng ca pe un tovarăș. Nu sînt nebună.

— Te înțelegem, Ana, spuse Šimun. Și noi îl regretăm.

— Și spunea, nefericitu', spunea exact... am învățat eu ultima lui poezie aproape toată. Trebuia să o scriu, căci eu gîndesc că nu trebuie uitată. Și abia acum știu ce a vrut să spună. Și am să vă spun și vouă, ca să știți.

Învățați-o bine, dacă se întîmplă ceva cu mine în noaptea asta. Atunci v-aş ruga ca pe frații mei buni, pentru el vă rog, învățați-o şi puneți-o la gazeta de perete, căci e adevărată, vă jur. Uite aşa zicea...

— Nu acum, Ana. Cînd o să scăpăm de aici ai să ne-o spui. Acum n-avem vreme, spuse Roko.

— Spune-o, Ana ! zise Šimun.

— Uite... țineți minte.

„Noaptea ca noapte singură în ținutul prin
care gonesc caii de gheață ai vîntului.
Oare urcăm pe povîrnişul cerului sau coborîm
în măruntaiele negre ale pămîntului
Ca să gustăm sudoarea şi sîngele lui ?
Undeva e o fereastră luminată şi
începutul primăverii.
Vii sau morți, trebuie să ajungem !
Trebuie să ajungem în ținuturile
măslinilor mîngîiați de zefir
Lacrimile măslinilor dragi le vor usca
vînturile calde şi soarele.
Trebuie să ne depăşim.
Trebuie să păşim peste strigătele
noastre încătuşate.
Pe umerii osteniți purtăm speranța
omenirii."

— Vezi, Ana, şi el a spus că trebuie să ne depăşim.

— Aşa e, a spus. Dar omu' nu poate întotdeauna şi nu poate totul. Ați reținut bine poezia ? Ştiți, el n-a apucat să o termine. Ar fi făcut-o mai bine, da' l-a întrerupt moartea. Eu cred că a spus adevărul adevărat.

— Aşa e, Ana.

— A spus, zău aşa.

— Acum poți merge ? întrebă Šimun.

— Trebuie.

— Tu, Ana, du-te împreună cu Roko, iar eu merg la dreapta.

— Ei, păi, noroc, tovarăşe comandant ! spuse Ana.

— Şi eu zic noroc, spuse Roko în urma lui, dar Šimun nu-i mai auzi. Se cufundase în vîrtejul adînc al războiului, în vîltoarea vie a Dirnei.

Ajunse pe vîrful golaş şi se îndreptă, cît era de lung şi era în momentul acela singura piedică în calea vîntului turbat cu toată forța trupului său.

Trebuie să ne depăşim, gîndea el. Trebuie.

I se părea în momentul acela că Poetul nu e mort, că nici unul nu e mort cu adevărat. I se părea că toți morții din batalionul lui, de undeva, din întunericul înconjurător, din groaza nopții, repetă în cor : trebuie să ne depăşim !

Îşi cufundă picioarele în zăpadă şi nu se mai clătină de vînt, de parcă picioarele îi erau adînc înrădăcinate în pămînt.

Apoi strigă spre vîrfurile și văile Dirnei, printre tunetele vîntului, în bezna nopții :

— Batalion zburător, înainte ! Zburători, strîngeți rîndurile !

*

— Batalionul răzbate întotdeauna, ține minte, comisare !

— Vrei să spui chiar întotdeauna ?

— Vrei să-ți țin ora politică, comisare ? Ți-am spus, batalionul rămîne întotdeauna batalion. Înțelegi ? Atîta timp cît măcar unu din noi e viu, viu e și batalionul. Asta e filozofia revoluției. Mișcă-te mai repede ! Grăbește pasu' ! Nu te lăsa ! N-ai să spui doar că ai fost primit din greșeală.

Zvonko se avîntă, se împiedică și căzu cu fața în zăpadă.

Îl apucă de mijloc și gemînd îl aruncă pe umeri. Vîntul voia să i-l smulgă, dar Marketo îi strînse puțin centura și îl împinse înainte, ca pe un sac.

Apoi începu să strige din nou :

— Ana ! Ana !

Nu-i oftă el. Nici Poetul nu-i. Nu-i nimeni.

— Am pierdut-o pe Ana, auzi, comisare ? N-auzi. S-a despărțit de mine în clipa în care m-a orbit zăpada.

Strigă din nou.

— Am pierdut-o pe ea și te-am găsit pe tine.

— Acum văd totuși că ești corect și că purtarea ta față de conducere e la înălțime — repetă Zvonko înfundat și răgușit.

— Dau cu tine de pămînt de nu te mai scapă nici bunu' dumnezeu, comisare. Ți-am spus că am pierdut-o pe Ana, eu, blestematul de mine, chior și șchiop. Și nu te duc în spinare fiindcă ești comisar, auzi tu ? Să nu mai spui așa ceva.

— Și mitraliera aia, tu ai distrus-o, Marketo. O să aranjăm noi asta sigur... ai meritat-o.

— Am meritat bicele astea peste frunte dacă te duc pe tine, da' pe ea am pierdut-o. Trebuia să o fi ținut de centură. Trebuia să o fi păzit mai bine.

Începu din nou să strige cu glas întretăiat.

— Mă întreb, ai să poți..., oftă Zvonko.

— Nu întreba nimic. Ajunge atîta discuție. Vezi, comisare, pupa-ți-aș cerul tău negru, te port și am să te duc undeva, la loc sigur, că trebuie să o fac. Da' tu și eu ne despărțim acum pentru toată viața. Asta nu-i deloc ciudat.

Înghețat, neputincios, Zvonko amuțise și cu un firicel subțire de conștiință, cu instinctul de conservare, constată că nu trebuia să dea semne de viață ca Marketo să-și dea seama că el e cel pe care-l poartă în spinare.

Marketo gemea de parcă se ruina din temelie, de parcă din el își trăgeau seva avalanșe de sînge închegat. Apoi îl chinui din nou gîndul acela să se oprească într-un loc deschis și să lase vîntul înghețat să-i ucidă pe amîndoi ca pe niște animale bolnave și neputincioase în zăpadă, și astfel să încheie toate socotelile și să plătească toate datoriile și păcatele.

Apoi i se păru din nou o nebunie că astfel de gînduri i se învîrtesc prin creier și că aici, în pustiul ăsta, în iadul ăsta de gheață îl mai chinuie încă imaginile și întîmplările de pe Bijorina, excluderea, bucătăria, gelozia, jignirea, de parcă toate ar însemna ceva în noaptea asta a Dirnei. Totuși asta îl apăsa în capul pieptului, îl durea, îl strîngea și îl pustia pe dinăuntru, de parcă ar fi înghițit nămol aprins. Și cum e oare el, Marketo Oštrić ? E om sau fiară turbată, cînd e tentat să se lase împreună cu Zvonko pe zăpadă și să-l întrebe din nou dacă ar recunoaște-o.

Vîntul smulgea totul în calea sa, se înfigea în ochi, în piept și șuiera, șuiera de parcă milioane de grenade zburau pe deasupra lor, și blestema din adîncuri, din rădăcinile copacilor, din clisurile și peșterile Dirnei, și gonea nebun spre sud, ca să-și înfigă în mare ciocurile lui negre și ascuțite, să strige cu spuma valurilor în sus, să biciuie marea cu bicele lui, să gonească valurile albe spre stînci și mai

departe pe maluri în moarte, în moarte — gîndi Marketo amintindu-și vag de niște călătorii, de scrîșnetul vapoarelor și de scufundări.

Apoi gerul îi îngheță gîndul și simțurile. Și nu-și mai putea aminti nimic, nici pe cine duce în spate, nici de ce îl duce, nici încotro merge. Totuși în creierul dureros simțea ca un fier înroșit, ca un sfredel de gheață, care se învîrtește și îi spintecă țesuturile, că Ana rămăsese undeva, liniștită și rece.

Apoi strigă din nou din adîncul ființei, din inimă :

— Ana ! Ana !

Se aplecă în dreapta și căzu în genunchi. Asta parcă îl aduse din nou la realitate. Înjură înfundat.

Îl apucă cu furie pe comisar și îl așeză mai bine pe umăr și păși îndreptîndu-se, și deodată i se păru că nici nu era un adevărat viscol, nici ger adevărat, ci doar un vînticel șiret și jucăuș.

Păși mult timp expunîndu-se dinadins vîntului și împotrivindu-se nămeților, apoi începu să se aplece din ce în ce căutînd cu gîndul trecători mai ușoare.

Povara din spinare era parcă mai grea și devenea din ce în ce mai grea, de parcă întreg muntele și tot cerul întunecat se așezase pe umerii lui.

Trosneau ghearele gheții, genele gerului. Zori-de-zi înghețați și ascuțiți. Tăișurile vîrfurilor. Tăișuri ascuțite, curate.

Printre norii sfîșiați, zăreai cerul ca un brici de tăios.

Vîntul mort mai respira doar prin văi. Totul înțepenește și se liniștește.

Marketo își freacă ochiul umflat. Ascultă respirația comisarului.

— Respiri. Ești viu. Ei, păi uite, te-am adus.

Privi apoi în josul prăpastiei. În primul moment nu-i veni să creadă. Își frecă din nou ochiul și privi mai atent. Era batalionul, format din nou în coloană.

În lumina zorilor cineva desfășurase drapelul batalionului.

Coloana mergea prin zăpadă ostenită și tăcută, i se părea chiar solemn, de parcă trecea pe lîngă un catafalc.

Așa și e ! mormăi el. Dirna toată e astăzi un catafalc.

— Vezi ceva ? întrebă comisarul.

— Sîntem salvați, auzi un glas slab.

— Nu te mai teme, comisarule. O să mai capeți tu steluțe, ha, ha, ha, rîse cu glas puternic.

— Despre unele lucruri mai trebuie tu și eu să...

— Pînă la moarte, spuse Marketo. Te-ai trezit, ai ?

— Ți-ai îndeplinit datoria.

— Nimic mai mult, spuse Marketo. Poți acum să mergi singur ?

— Am să încerc. Sper că am să pot.

— Nu mai trebuie să te frec cu zăpadă ?

— Nu.

Îl puse jos nervos cu o mișcare bruscă.

Zvonko începu să-și frece mîinile și coapsele amorțite. Apoi suflă în pumni, încălzindu-și fața. Senzația că pericolul trecuse îi dădea puteri.

— Ești foarte vînjos, Marketo.

— Ca un măgar mai bătrîn.

— Am crezut că te-ai schimbat în bine

— Te-ai înșelat, comisarule. Eu rămîn același.

— Asta o să mai vedem noi.

— N-o să vedem nimic tu și cu mine. Noi ne despărțim pînă la moarte, deși ne vom mai întîlni, asta am înțeles-o azi-noapte. Dar nu ne vom întîlni neapărat în aceleași condiții.

— Ai să pricepi tu unele lucruri cîndva, Marketo.

— Dacă aș fi vrut, aș fi putut înțelege în noaptea asta. Da' n-am vrut. Și ca să-ți spun drept, asta mă face fericit și ce o fi o fi.

— Uiți că...

— Nicicum, comisare. Dimpotrivă, știu că tu ai să avansezi și că eu voi rămîne obligat să duc cazane sau saci pentru noroi, totuna.

— Ești de neîndreptat.

— Îmi pare bine că ai priceput asta. Ai în vedere că eu mai sînt încă răspunzător pînă cînd te predau comandamentului batalionului.

— Ai să te căiești și am fi putut să ne înțelegem.

— Taci, auzi tu ?

— Sîntem aproape de batalion. Ei ne-au și văzut.

Ziua era dură și rece.

— Pornește, comisare. Am să vin și eu încet. Totuși batalionul a răzbit, nu-i așa ?

— A răzbit, spuse Zvonko și porni cu pași nesiguri în josul pantei blînde.

Marketo nu-l urmări cu privirea.

Tulburat, o observă pe Ana cum iese din coloană și pornește spre el, făcîndu-i semn cu mîna.

Se clătină pe loc. I se părea că s-a aplecat vaporul într-un unghi periculos. Păși fără să vadă încotro. Se apleca la stînga și la dreapta, dar rămase în picioare.

Nu-i nimic, Marketo. Nu te apleca ca un cal bătrîn de povară. Bucătăria grupei a treia e din nou adunată. Încotro, Marketo, ce dracu' ? !

Cu un efort își controlă mersul.

Parcă batalionul pierise din nou. Steluțe strălucitoare, scîntei roșietice. Parcă visa.

Soarele lui de munte, Dirna îl chinuise așa. Ei, păi nu merge așa, munte frumos. O luăm mai altfel. Mai hotărît.

Apoi se întîlni cu Ana.

— Nu plînge, Ana, spuse el.

— Nu plîng, zău dacă plîng. Numai așa...

— Numai așa ! Dacă e numai așa, atunci plîngi, Ana. Eu am să te aștept.

Dirna era scăldată în lumina zorilor.

Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : V. E. UNGUREANU

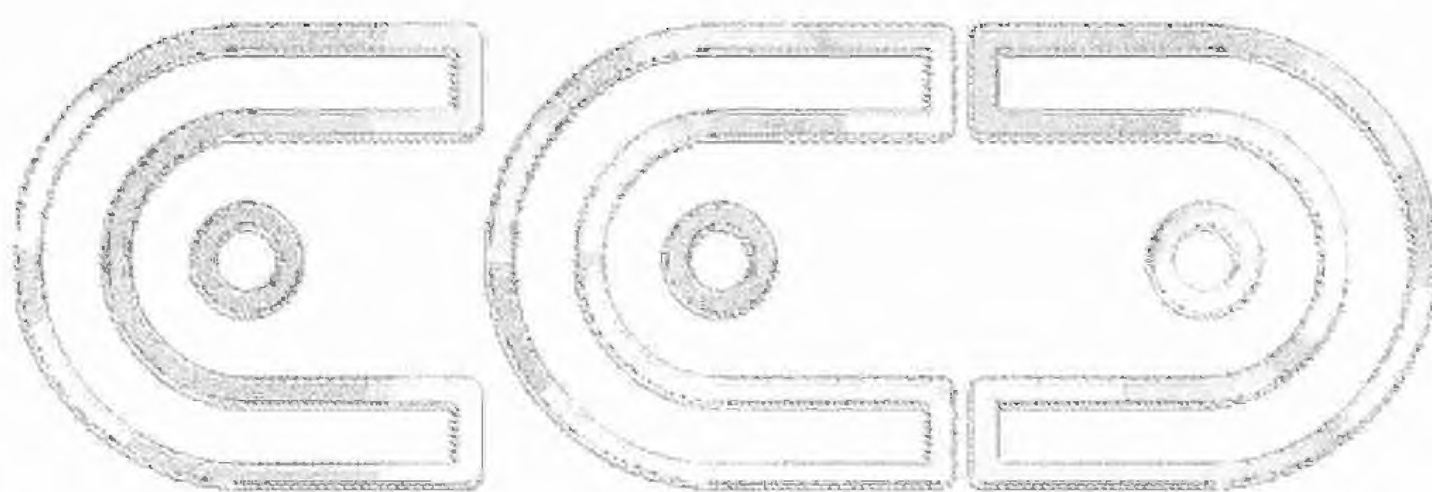
Bun de tipar 18.05.1982. Coli tipar 14.

Tiparul executat sub comanda nr. 907 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

CLUB

Scanare și prelucrare digitală

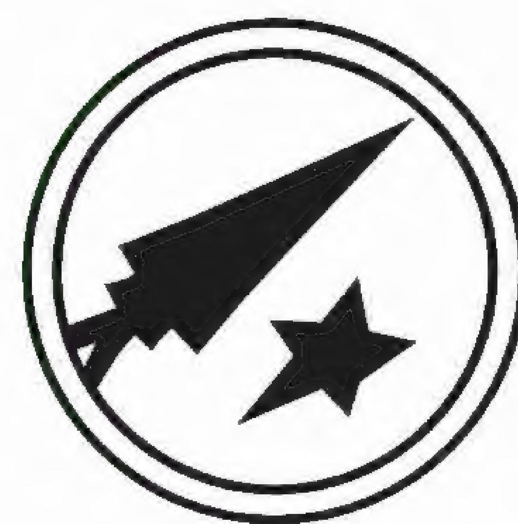

de

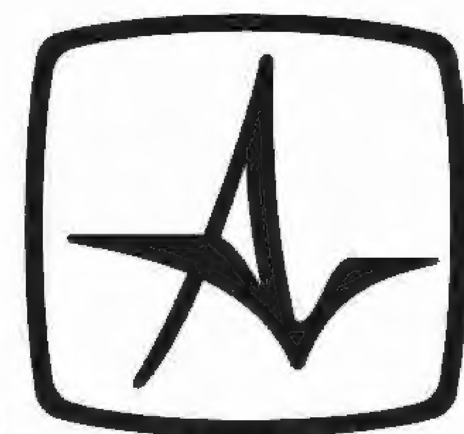
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

